

МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

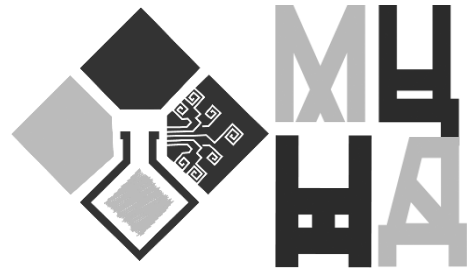
2 ЛЮТОГО 2024 РІК

М. БІЛА ЦЕРКВА, УКРАЇНА

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ»**

МАТЕРІАЛИ VI
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ

| 2 лютого 2024 рік
м. Біла Церква, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 38 від 05.01.2024).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

П 78 **Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень:** матеріали VI Міжнародної наукової конференції, м. Біла Церква, 2 лютого, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 286 с.

ISBN 978-617-8126-99-5

DOI 10.36074/mcnd-02.02.2024

Викладено матеріали учасників VI Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень», яка відбулася 2 лютого 2024 року у місті Біла Церква.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8126-99-5

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА РИНОК КРИПТОВАЛЮТИ Графська О.І., Перегінняк Т.І.....	12
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ Ведмідь В.А.	15
СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ Максимов О.Л.	19

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ Яковенко М.Д.....	21
СТРУКТУРУВАННЯ МАСИВУ ІНФОРМАЦІЇ, НЕОБХІДНОЇ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИМ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ Ємельянов О.Ю., Гаврась Д.Р.....	23
СФЕРА ГОСТИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ Дем'янець А.І.....	26

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АНАЛІЗ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ Наумова Т.А.	28
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ Ковальов М.О.	32
НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСАХ Бондаренко Н.М., Акулова Д.О.	35

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ Бондаренко Н.М., Вовк В.О.	38
---	----

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ З ПРОДАЖІВ Сук П.Л.	41
--	----

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СТРУКТУРНИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ Лісовська А.С.	45
---	----

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОРСЬКОЇ ЛОГІСТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ Соколов А.С.	47
--	----

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДОВИХ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВО-ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ Білошапка Ю.М.	50
--	----

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ІНДУСТРІЯ 4.0: НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВOSTІ Прохоренко Д.В.	53
--	----

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ Колодяжний М.С.	56
--	----

КОМУНІКАТИВНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ Урсакій Ю.А., Пенюк В.О.	59
--	----

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ Тимченко Р.А.	61
--	----

РОЛЬ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ВІДКРИТИМ КОДОМ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНИХ СТАРТАПІВ Янкович О.В.	63
--	----

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА Степанова А.А., Пядухов А.С.	66
--	----

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА

Суховій Г.В., Кубіцький С.О..... 69

СЕКЦІЯ VI.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВІДНОВЛЕННЯ ЖІНОК, ЩО ЗАЗНАЛИ НАСИЛЛЯ, НА ОСНОВІ ПРАКТИКИ
СИЛЬНИХ СТОРІН

Столярик О.Ю., Сарнацька А.В., Семигіна Т.В..... 75

СЕКЦІЯ VII.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Мозгова М.В..... 79

СЕКЦІЯ VIII.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ОБ'ЄКТИ
АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ: ІМПЕРСЬКИЙ ПЕРІОД (XVI СТ. – 1917 Р.)

Валуєв А.О. 81

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКОЄМНОГО
ВИРОБНИЦТВА

Чубенко В.А. 89

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Шевчук О.В., Тома М.Г..... 91

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУБНАЦІОНАЛЬНИЙ РЕГІОНАЛІЗМ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Яковюк І.В. 94

З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ОСНОВ У ПИТАННІ
ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Бабій Н.І. 97

КОЛЕКТИВНА ОБОРОНА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Мусієнко А.О..... 99

НЕПРИПУСТИМІСТЬ ПРИМУСОВОЇ РЕЕМІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Щербакова О.Ю., Георгієвський Ю.В. 102

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ ПРИВАТНИМИ ДЕТЕКТИВАМИ В УКРАЇНІ

Чернетченко О.М., Фіяло О.О.....105

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕПУТАТІВ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗБОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Кислун В.В.....109

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Панасюк Я.В., Стрельченко О.Г.....113

ПРОБЛЕМАТИКА ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Левицький М.О. 116

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ОРГАНУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Передерій А.С. 119

РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ В РАДЯНСЬКИЙ ТА ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОДИ

Мельничук Ю.Л. 124

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Савельєва А.С., Стрельченко О.Г.....127

ЩОДО ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Аблаєв Б.А. 129

СЕКЦІЯ ІХ.

**ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ**

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВІЯВЛЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Первак О. 131

ПОМИЛКИ В КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Іванющенков А.В., Онищенко Є.В.....134

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТРУПІВ НОВОНАРОДЖЕНИХ ТА ПЛОДІВ

Крес Н.О., Толкач А.М.....136

СЕКЦІЯ Х.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

БІОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ РОСЛИН ШАВЛІЇ МУСКАТНОЇ (*SALVIA SOLARIA* L.) В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПРИЙОМІВ ВИРОЩУВАННЯ

Акутіна К.В., Кононенко В.В., Князюк О.В., Шевчук О.А. 139

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГРУНТООБРОБНИХ МАШИН З ДИСКОВИМИ
РОБОЧИМИ ОРГАНАМИ

Чебурашкін О.Ю., Зубарєв В.М. 141

СЕКЦІЯ XI.

ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТРУБЧАСТОГО РЕАКТОРА-КАТАЛІЗАТОРА

Мудрик М.І., Степанюк А.Р. 143

СЕКЦІЯ XII.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

AUTOMATION THE PROCESSES OF PATTERN RECOGNITION

Prumyska S. 146

СЕКЦІЯ XIII.

ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СУЧАСНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ
ТЕХНІКИ ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ СКЛАДСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

Часник Д.В. 148

СЕКЦІЯ XIV.

КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ СВІТОВИМИ ТРЕНДАМИ ТА ТЕМАТИКАМИ ВІДЕО-
КОНТЕНТА

Яковлєв Д.С. 152

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОЦЕСУ МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІЧНИХ СИСТЕМ НА
ОСНОВІ МЕТОДУ ТОЧНОСТНОГО ТАРИРУВАННЯ

Прокоф'єв А.Ю., Положаєнко С.А. 155

СЕКЦІЯ XV.

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

МОДЕЛЬ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ
ДИСПЕТЧЕРСЬКОЇ СЛУЖБИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПАНІЇ

Дубук В.І., Лесюк В.Р. 160

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НАРИСНА ГЕОМЕТРІЯ ТА КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА» Рибенко І.О., Ребрій А.М.	163
МОДЕЛЮВАННЯ ХЕШ-ФУНКЦІЙ НА ОСНОВІ НЕЗВІДНИХ ПОЛІНОМІВ Булина Я.В.	167
РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ У ХМАРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ Рибенко І.О.	170

СЕКЦІЯ XVII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ PR-ТЕХНОЛОГІЇ ПРОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА Завгородня Ю.В.	174
---	-----

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Кожухар О.О., Матвієнко І.В.	178
ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ТА СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ У ФАНТАСТИЧНИХ П'ЄСАХ С. ЩУЧЕНКА Горвенко А.М.	181
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНІВ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ У ГАЛУЗІ ІТ Шевчук Т.Р.	184
УКРАЇНСЬКА МОВА: НОВАЦІЇ ЯК ОЗНАКА РЕФОРМАЦІЇ Демченко В.М.	186

СЕКЦІЯ XIX. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

CIAŁO A TRAUMA KULTUROWA: KONTEKST BIOPOLITYCZNY Коваленко І.І., Кальницький Е.А.	188
---	-----

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

БЛОГІНГ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

Чижикова І.В...... 194

ВПЛИВ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шостак О.О., Тупкало О.А. 196

ГУМАНІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ПЕДАГОГІКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ПРОЯВ
ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ІНТЕРЕСІВ МАЙБУТНЬОГО
ЛОГОПЕДА У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Косарева Г.М. 198

ЗАСОБИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ

Суружіу В.В. 202

ЗАСОБИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Дем'яненко Е.В...... 205

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-
ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Галушка Л.С...... 208

МЕТОДОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ТА ЛІКАРІВ ПРАКТИЧНОЇ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПРОХІДНОСТІ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ ЗА
ДОПОМОГОЮ ЛАРИНГЕАЛЬНОЇ МАСКИ

Курсов С.В., Матвеєнко М.С., Скоропліт С.М. 210

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ:
СТУДЕНТСЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

Тарасова Т.Б...... 216

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ПРОЕКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В СИСТЕМІ НУШ

Околович О.А...... 223

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗЗСО

Добрюк О.О. 229

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ

Петрова С.О., Глазкова І.Д. 232

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОГО СТИЛЮ МИСЛЕННЯ В ЦИФРОВОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Бєлова М.О. 235

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА
ШКОЛА»

Тарапака Н.В. 237

**СЕКЦІЯ XXI.
ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ**

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ТА САМОДИСЦИПЛІНИ ПІДЛІТКІВ

Теслюк В.М., Андрієвська І.М. 240

ПРОБЛЕМА ПРОКРАСТИНАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Александров Ю.В. 242

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМАНДИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Редько С.І. 245

**СЕКЦІЯ XXII.
МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я**

CLINICAL EFFECTIVENESS OF THE SEMISYNTHETIC PENICILLINS IN ETIOTROPIC
THERAPY OF THE UPPER RESPIRATORY TRACT

Portnova O. 251

ЗОВНІШНІ УМОВИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ПОЯВИ ЛІДЕРА

Літвак А.І. 254

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА ЛІКУВАННЯ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ:
КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ

Серік М.Р., Мощенко Є.М., Романов О.В., Кузнецова М.О. 257

ФОРМУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ВПЛИВОМ
ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Герасименко О.І., Сівак П.М., Симченко О.В. 259

**СЕКЦІЯ XXIII.
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ**

ЗАСТОСУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ТРЕНІНГУ У РЕАБІЛІТАЦІЇ І ФІЗИЧНІЙ
ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ З ВЕРТЕБРОГЕННОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Панько А.В. 261

РЕФЛЕКСИВНЕ МИСЛЕННЯ В СТРУКТУРІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ
ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Шпітун І.І. 265

СЕКЦІЯ XXIV. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ДВА ШЛЯХИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ КОРЕЇ: ПОРІВНЯННЯ

Конончук Б.Р. 270

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ

Петренко В.С. 273

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ РОМІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ
РЕЛІГІЙНОМУ ЖИВОПИСІ XV–XVII СТОЛІТТЯ

Шишлюк Є.Г. 282

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА РИНОК КРИПТОВАЛЮТИ

Графська Орислава Іванівна

Д-р. екон. наук, доцентка кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, Україна

Перегіняк Тарас Ігорович

аспірант 2-го курсу
Львівський університет бізнесу та права, Україна

У сучасний період, в якому сьогодні живе і функціонує Україна, зокрема, період війни, практично кожен свідомий українець ставить перед собою два пріоритетні запитання, а саме:

➤ як гарантувати максимально безпечні умови проживання для себе і своїх близьких (до уваги береться вибір максимально надійної, перевіреної локації на території України);

➤ як зберегти свої фінансові заощадження минулих років, не втратити накопичене; багато хто розглядає можливість або розпочинати власну справу, або вкладати кошти на депозитні рахунки в банки чи інші фінансові установи; також розглядаються й інші безпечні варіанти стосовно того, як примножити свої активи.

Оскільки давати повну консультаційну відповідь на вищезазначені питання є доволі важко, адже неможливо зрозуміти, що саме буде наступною ціллю агресора, де не виникатимуть загрози, а де вони постійно з'являтимуться, проте щодо збереження фінансових заощаджень є багато альтернативних та доволі нестандартних варіантів. Розгляньмо, як саме працює ринок криптовалют в умовах війни.

Криптовалюта (від англ. *cryptocurrency*) – різновид цифрової валюти, емісія та облік якої виконується децентралізованою платіжною системою повністю в автоматичному режимі (без можливості внутрішнього або зовнішнього адміністрування). Принциповою особливістю криптовалют є збереження інформації у блокчейні, де асиметричне шифрування використовується для перевірки повноважень, а інші криптографічні методи – як доказ виконаної роботи та Proof-of-stake [1].

Також криптовалюта позиціонується як криптографічна валюта, зашифрований електронний актив. Ця валюта є по суті набором коду, вона не має фізичного втілення, її не можна взяти до рук. Крім того, криптовалюта не виступає аналогом електронних грошей, хоча багато в чому схожа. У криптовалютах немає примусового повернення платежів, бо немає адміністрування, кошти не можуть бути примусово заморожені або вилучені без доступу до приватного ключа власника [2]. Але є можливості укладання угод за участю посередника, коли для завершення або скасування угоди потрібна згода всіх трьох або довільних двох сторін. Учасники угоди

можуть добровільно тимчасово взаємно блокувати свої кошти як заставу. Точніше, криптовалюта буде перерахована на спеціальний рахунок, для розпорядження яким потрібна згода всіх або кількох сторін [3]. При цьому будь-яка сторона самостійно неспроможна виконати ту чи іншу операцію.

Варто зазначити, що альтернатива як звичайним готівковим грошам, так і електронним з'явилися вже досить давно, але лише кілька років тому саме криптовалюта почала інтенсивно привертати до себе багато уваги. Спочатку це були тільки біткоїни, але на теперішній час є вже сотні різних криптовалют, які використовуються для купівлі різноманітних товарів та послуг (і не лише в Інтернеті) або заробітку для трейдерів.

Криптовалюти працюють у мережі блокчейн – це технологія розподілу даних, коли всі активи містяться на одному сервері (класичний спосіб зберігання інформації), а частинами коду – одразу на багатьох. Саме комп'ютери майнерів і є елементами блокчейна, це допомагає працювати всій системі [4]. Для кращого розуміння функціонування ринку криптовалюти представимо причини попиту на неї. Зокрема, це:

- дуже широке поширення та універсальність;
- всі операції та перекази зберігаються фактично у відкритому доступі в архіві (хоча і без прив'язки до конкретного прізвища), тому жодна валютна операція не загубиться;
- дуже високий рівень безпеки валюти;
- можливість здійснення анонімних платежів, за цим типом валюти неможливо прослідкувати;
- можливість отримати і заробити криптовалюту, причому, майже нічого не вкладаючи, а лише використовуючи для цього свій власний комп'ютер.

Беручи до уваги умови сьогодення, тобто час війни, можемо зазначити, що в даний час криптовалюти стають дедалі більш популярним засобом заощаджень та розрахунків, а також зручною альтернативою звичним грошам. Зазначимо, що протягом минулих десяти років слово «біткоїн» викликало страх серед споживачів і здавалося якимось міфічним фінансовим ринком, сьогодні ж все навпаки – операції з різновидами криптовалюти, зокрема біткоїнами, з мінімальними безпековими ризиками може здійснювати навіть пересічний громадянин старшого віку. Важливо зазначити, що саме в період війни криптовалютний ринок в Україні почав працювати масштабніше. Для прикладу: з початком війни для забезпечення переказів потрібен був певний час, відтак, SWIFT-платіж обробляється близько трьох днів, а переказати кошти у крипті можна протягом 5-10 хвилин, до того ж, з низькою комісією або і взагалі без неї. Не кажучи вже про анонімність і відсутність регуляторних обмежень для кріпти. Саме від початку повномасштабної війни застосування кріпти набуло масштабів, а за одним з визначень від «The Washington Post», події довкола України названо «Першою світовою криптовійною» [4].

На рис. 1 графік показує середню комісію у світі на закупку криптовалюти. В бітоматах Shitcoins.club комісія часом складає 0%.

Важливим є те, що саме Національний банк України з початком повномасштабної війни пробував обмежити відтік грошей з України, але ситуацію взяти під контроль було доволі важко, тому багато людей, які спостерігали подібні маніпуляції, лише стимулювалися шукати альтернативні шляхи для виведення власних заощаджень – значна кількість громадян-мігрантів та ВПО скористалися криптопереказами з метою гарантувати собі фінансову безпеку.

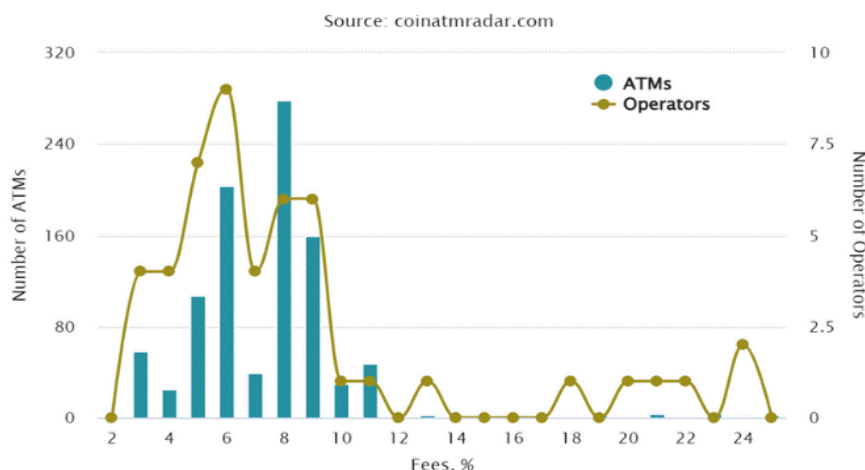

Рис. 1. Комісія у світі на закупку криптовалюти

Отже, аналізуючи вищезазначене, можемо сказати, що перспектива ринку криптовалюти в Україні є, а фінансове майбутнє України – за криптовалютами. Водночас, з огляду на статистичні дані стосовно криптовалютних операцій проводиться в Україні щодня, зокрема в бітоматах, можна стверджувати, що криптовалюти в Україні – прогресивний шлях за умови, якщо держава належним чином врегулює цей сегмент законодавчо. Станом на сьогодні в українському правовому полі фігурують три основні поняття, а саме:

- ✓ електронні гроші як одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді; (п. 14 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги»);
- ✓ цифрові гроші як електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є НБУ, відповідно до п. 96 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги»;
- ✓ віртуальні активи як нематеріальні блага, що є об'єктом цивільних прав; (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про віртуальні активи») [5].

Тому для врегулювання питання щодо нормативно-правового забезпечення ще в березні 2022 року було прийнято Закон України «Про віртуальні активи», який досі не набрав чинності, але всі подальші дії з огляду на вищезазначене є перспективними і безпеково важливими для споживачів товарів та послуг.

Список використаних джерел:

1. Криптовалюта // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Криптовалюта>.
2. <https://www.forbes.com/forbes/2011/0509/technology-psilocybin-bitcoins-gavin-andresen-crypto-currency.html>.
3. <https://web.archive.org/web/20150509082520/http://habrahabr.ru/post/205884/>.
4. <https://minfin.com.ua/ua/2023/11/29/116842107/>.
5. Шаренко М. С. Правове регулювання криптовалют в Україні / Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 4-5 жовтня 2017 р. С. 269-274 URL: <http://afl.org.ua/2017/10/27/voronovski-chitannya-2017-zbirnik-tez>.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ

Бедмідь Вікторія Анатоліївна

здобувач вищої освіти факультету економіки та управління
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Науковий керівник: Царьов Віталій Миколайович

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бізнес економіки та підприємництва
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Сучасні економічні реалії вимагають від підприємств не тільки забезпечення стабільного фінансового стану, але й постійного вдосконалення фінансових стратегій та політик для адаптації до змін на ринку. Забезпечення фінансової стійкості стає важливим завданням як для малих і середніх підприємств, так і для великих корпорацій. Ризик фінансових криз та нестабільність на фінансових ринках підкреслює необхідність ретельного аналізу та управління фінансами для забезпечення життєздатності бізнесу.

Глобалізація економіки, зростання конкуренції, технологічні зміни та інші фактори створюють непередбачувані виклики для фінансової стійкості. Питання ефективного управління ресурсами, фінансового планування, оптимізації капіталовкладень та ризик-менеджменту стають стратегічно важливими для усіх підприємств

Дослідженню проблеми забезпечення фінансової стійкості бізнесу присвячені праці таких вітчизняних авторів: Денисенко М.П., Захарова Н. Ю., Марусяк Н.Л., Савченко М. В., Шкуренко О. В., Чемчикаленко Р.А., Сукрушева Г.О., Ткаченко А.Ю. та інших.

Фінансова стійкість бізнесу – це одна з ключових складових його успіху та тривалого існування в умовах постійної економічної динаміки та невизначеності. У сучасному світі, де ринкові умови швидко змінюються, а конкуренція стає все більш жорсткою, питання забезпечення фінансової стійкості стає надзвичайно актуальним для підприємств різних галузей та масштабів. Фінансова стійкість визначається не лише наявністю достатніх фінансових ресурсів, але й здатністю ефективно управляти ними, адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та вчасно реагувати на фінансові виклики.

Дослідженням питань економічної стійкості підприємств займалися І. Бланк, О. Барабановський, О. Заруба, Л. Костирко, А. Поддєрьогін, Г. Савицька, О. Терещенко та інші. Незважаючи на це, питання оцінювання та забезпечення фінансової стійкості підприємств, які активно проваджують інноваційну діяльність, залишається, на нашу думку, недостатньо розкритим і потребує подальшого дослідження, а існуючі методики оцінювання – уточнення та доопрацювання.

Адонін С.В., Шаманська Д.О. висловлюють думку, що фінансова стійкість підприємства є предметом фінансового управління господарською діяльністю. Вона означає стан фінансових ресурсів, їх структуру, розподіл та використання, які забезпечують пропорційний та збалансований розвиток підприємства. При цьому, цей розвиток має зберігати платоспроможність та кредитоспроможність підприємства на рівні, що відповідає допустимому ризику [1].

Найбільш влучним визначенням, що описує сутність поняття фінансової стійкості, є визначення, надане Гріщенко І. В., коли фінансова стійкість розглядається як такий стан підприємства, за якого забезпечуються стабільна фінансова діяльність,

постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективно управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції» [2].

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновки. По-перше, фінансова стійкість безпосередньо пов'язана з господарською діяльністю підприємства. По-друге, вчені-економісти часто ототожнюють поняття фінансової стійкості з поняттям платоспроможності. По-третє, рівень фінансової стійкості залежить від структури фінансових ресурсів і джерел їх формування.

Таким чином, фінансова стійкість - це здатність підприємства не тільки підтримувати достатній рівень ділової активності та ефективності бізнесу, а й нарощувати його, забезпечуючи при цьому платоспроможність, інвестиційну цьому платоспроможність, інвестиційну привабливість у межах допустимого ризику.

Аналіз поняття фінансової стійкості організації дає змогу пов'язати її із загальним фінансовим станом, платоспроможністю та структурою капіталу, яка насамперед виражається в частці власного капіталу в пасиві організації, оскільки наявність зовнішніх запозичень робить структуру капіталу більш ризикованою, знижуючи фінансову стійкість. Водночас саме фінансова стійкість виступає гарантом безперервної та ефективної діяльності організації, запорукою її подальшого розвитку. Це, своєю чергою, робить організацію інвестиційно-привабливою і конкурентоспроможною. і можна зробити висновок, що чим вище значення фінансової стійкості, тим вища пристосованість організації до змін зовнішньої ринкової кон'юнктури, тим вона життєздатніша.

Фінансове становище підприємства вважається стійким, якщо при несприятливих змін зовнішніх чинників воно зберігає здатність нормально функціонувати, вчасно і повністю погашати свої зобов'язання за розрахунками з контрагентами [3, с.62-63].

В даний час, при наявності воєнного стану, настає реальна загроза не тільки фінансовим втратам та банкрутству, але і повній втраті майна та ресурсів [6]. Незважаючи на це, український бізнес намагається адаптуватися до сучасних умов та шукає шляхи продовження роботи незважаючи на форс-мажорні обставини 2022 року. Наприклад, питома вага підприємств, які мали проблеми з логістикою та транспортуванням, скоротилась з 50% до 43%, а ті, які стикалися з відсутністю клієнтів або замовлень, – з 36% до 22%. Такі реалії надихають суб'єктів підприємницької діяльності на активний пошук ефективних заходів, які допоможуть реально оцінити фінансовий стан підприємства та надати необхідну інформаційну базу для його управління. Для отримання найбільш повних даних щодо фінансового стану підприємства необхідно систематично оцінювати його за допомогою різних методів аналізу.

Для повної оцінки фінансового стану підприємства лише методів горизонтального та вертикального аналізу недостатньо. Тому доцільно доповнювати їх за допомогою коефіцієнтного методу. Коефіцієнтний метод передбачає обчислення набору відносних показників, які відображають вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємства. Ці показники розраховуються на основі даних фінансової звітності, і включають у себе більше 200 можливих аналітичних показників [2, с. 175], але на практиці зазвичай використовуються до 80 коефіцієнтів.

Аналіз фінансового стану підприємства традиційно в умовах звичайної діяльності, відбувається за допомогою аналізу:

- 1) майнового стану;

- 2) фінансової стійкості;
- 3) ліквідності та платоспроможності;
- 4) ділової активності;
- 5) фінансових результатів та рентабельності [2].

Основними аналітичними показниками виступають коефіцієнти автономії, фінансового левериджу, забезпеченості власними оборотними коштами, покриття інвестицій, маневреності власного капіталу, мобільності майна, мобільності оборотних коштів, забезпеченості запасів, короткострокової заборгованості.

Забезпечення фінансової стійкості підприємства - це комплексний процес, у якому головною метою керівників є відновлення фінансових показників компанії на рівень нормативних значень. Цей процес складається з кількох взаємопов'язаних компонентів, які взаємодіють як єдина цілісна система, під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [3].

Однією з основних стадій забезпечення фінансової стійкості підприємства є аналіз попередніх показників фінансового стану, вивчення їхньої динаміки та виявлення причин змін. Наступним кроком є визначення рівня фінансової стійкості на основі поточних показників фінансового стану підприємства та ідентифікація аспектів, які можуть негативно впливати на загальний рівень стійкості. Далі необхідно розробити заходи для їх вирішення, наприклад, знаходження додаткових джерел фінансування для відновлення фінансової рівноваги. Останнім етапом є контроль за реалізацією запропонованих заходів **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

Такий підхід дозволяє підприємствам покращити рівень фінансової стійкості та, в ідеалі, ще й підвищити їх.

Розглянемо шляхи, за допомогою яких можна підвищити рівень фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах економіки.

1. Підвищення фінансової стійкості підприємства містить у собі процес модернізації виробничих потужностей.

2. Розширення і диверсифікація ринку збуту готової продукції через укладення нових партнерських угод із регіональними, національними та зарубіжними дистриб'юторами.

3. Збільшення обсягу виробництва, яке, можливо, завдяки використанню науково-технологічних та інноваційних розробок з оновлення та створення нової продукції, що стане більш конкурентоспроможною через свої характеристики якості та споживчої цінності щодо задоволення потреб покупців (клієнтів).

4. Процес удосконалення системи розрахунків із покупцями для зниження розміру дебіторської заборгованості, а також успішна робота з кредиторами для зниження розміру кредиторської заборгованості.

Розглянемо більш детально типи фінансового стану підприємства. Абсолютна фінансова стійкість - це стан, при якому всі резерви підприємства можуть бути покриті його власними оборотними коштами. Це означає, що діяльність організації дуже добре організована: відсутність кредитів і заборгованостей, дотримання фінансової дисципліни.

Нормальна фінансова стійкість - це ситуація, коли для покриття запасів підприємство, окрім власних оборотних коштів, також використовує довгострокові залучені ресурси.

Щодо нестійкого фінансового положення, можна сказати, що це стан, який відзначається порушенням платоспроможності підприємства, при якому відбуваються затримки у надходженні грошових коштів на розрахункові рахунки

фірми, затримки у виплаті заробітної плати, невиконання плану щодо прибутку. Проте можливість відновлення рівноваги зберігається завдяки: поповненню власних коштів, зменшенню дебіторської заборгованості та прискоренню оборотності запасів.

Останній тип фінансового стану – це кризовий фінансовий стан. В цій ситуації підприємство практично перебуває в стані банкрутства. Спостерігається дефіцит як грошових коштів, так і короткострокових цінних паперів та дебіторської заборгованості для покриття отриманих кредитів та позик.

Отже, процес забезпечення фінансової стійкості підприємств є складним та цілісним, спираючись на принципи, які сприяють ефективному та обґрунтованому управлінню змінами у фінансовій сфері організації. Тому важливо володіти не лише теоретичними знаннями про ці принципи, але й вміти їх результативно застосовувати на практиці в діяльності компанії.

Список використаних джерел:

1. Адонін С.В., Шаманська Д.О. Управління фінансовою стійкістю суб'єкта підприємницької діяльності. Ефективна економіка. 2022. №3. С. 93-98.
2. Гріщенко І. В. Оцінка показників фінансової стійкості підприємства. Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України : зб. наук. праць. Вінниця, 2020. С. 208–211.
3. Денисенко М. П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання. Економіка і держава. 2019. № 12. С. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.12.6>.
4. Докієнко Л. Концептуальні підходи до комплексної діагностики фінансової стійкості підприємства. Підприємництво та інновації. 2020. № 14. С. 25–31. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/14.5>
5. Захарова Н.Ю. Підходи до формування й оцінки фінансової стійкості підприємства. Фінанси, грошовий обіг та кредит. Бізнесінформ. 2020. №10. С. 307-315.
6. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022, № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>.
7. Кравченко М. О., Лентовська М. А. Принципи забезпечення фінансової стійкості інноваційно-активних підприємств. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. – Київ, 2022. – С. 65-66.
8. Партин Г.О., Папірник С.Є. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності середовища функціонування. Економіка підприємства та організація виробництва. Механізм регулювання економіки. 2022. № 7-8. С. 129-135.

СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Максимов Олександр Леонідович

аспірант

Львівський університет бізнесу та права, Україна

Туристична галузь України є багатогранною. Станом на сьогодні в Україні внутрішній туризм набирає більшої популяризації, ніж зовнішній. Зазначимо, що з початком всесвітньої пандемії Covid-19 та повномасштабної війни пріоритети споживачів щодо вибору місця відпочинку дуже змінилися. Першочерговими й актуальними є питання безпеки та екології в обраній локації. Тому екологічний туризм на теперішній час перебуває в тренді. Розгляньмо детальніше.

Зазначимо, що концепція екологічного туризму почала формуватись у 80-х роках ХХ ст. і була започаткована саме у Німеччині, Швейцарії та Австрії. Суть концепції екологічного туризму полягає у дбайливому ставленні до природи, культури та традицій місцевого населення для гуманізації традиційного туризму. Ціль екологічної мандрівки передбачає пізнання природи, відпочинку та відновлення фізичних сил, а також – досягнення емоційного та естетичного задоволення. У західній Європі модель екологічного туризму передбачала здійснення мандрівок на принципах стійкого туризму з метою збереження природних ресурсів та культурного ландшафту, що є актуальним у теперішній час [1].

У вітчизняних та закордонних джерелах наведено різноманітні визначення екологічного туризму, зокрема, «зелений туризм», «пригодницький туризм», «нетехнічний туризм», «адаптований туризм», «агротуризм», «близький до природи» та ін. Екологічний туризм передбачає відвідування екскурсій та мандрівок, де присутність туристів мінімально впливає на стан навколишнього природного середовища [2]. Екологічний туризм трактується як особливий вид туризму, що пов'язаний із прагненням близькості до природи та сприяє збереженню екосистеми [3].

Екотуризм – це вид туризму, який передбачає подорожі до природних або природоохоронних територій з метою збереження природного навколишнього середовища [4].

Важливо пам'ятати, що саме екологічний туризм пов'язаний з відпочинком на природі, він не шкодить природним комплексам, сприяє охороні природи та покращує добробут місцевого населення (за визначенням екотуризму, схваленого Американським товариством екотуризму, Міжнародним союзом охорони природи, Світовим фондом дикої природи). Екологічний туризм також включає альпінізм, рафтинг, спелеологію тощо. У західній практиці екотуризм, зазвичай, трактують у вужчому розумінні – не як екстремальний туризм, і не як спортивний туризм, що передбачає виховання волі, долаття перешкод, самоствердження та викид адреналіну під час підкорення вершин та сплавів бурхливими ріками [5].

Проаналізувавши вищезазначене, можемо стверджувати, що таким чином туризм стимулює розвиток економіки, сприяє створенню робочих місць, покращує якість життя та соціальні стандарти. Туризм стимулює розвиток транспортної галузі, виробництво сувенірної продукції та забезпечує економічне зростання країни.

Туризм відповідно до Закону України «Про туризм» – це тимчасовий виїзд (в'їзд) людини з постійного місця проживання за кордон з оздоровчою, освітньою чи

професійною метою. В Україні активно розвивається екологічний туризм. Серед прихильників екотуризму є мандрівники, які відвідують екскурсії, захоплюються верховою їздою, здійснюють піші прогулянки, надають перевагу водним видам спорту та ін.

Екотуризм є формою «альтернативного» туризму, оскільки він передбачає слабкий вплив на навколишнє природне середовище, тому його часто називають «м'яким туризмом». Екотуризм робить охорону природи економічно вигідною.

Екологічний туризм передбачає перебування людини в умовах «відкритої» природи, її безпосередню взаємодію з унікальними природними явищами та об'єктами, які задовольняють пізнавальні, рекреаційні та інші потреби людини.

Проаналізуймо проекти пропонованих турів та маршрутів екологічного туризму, вони повинні відповідати принципу стійкості, який передбачає, зокрема [6]:

- організацію зупинок, біваків, багаття, приготування їжі у відведених для цього місцях;
- використання екологічного транспорту;
- правильна утилізація сміття;
- збір грибів, ягід, лікарських рослин лише на дозволених територіях;
- залучення туристів до вирішення екологічних проблем (вивіз сміття тощо);
- будівництво туристичної інфраструктури (бази відпочинку, притулки, готелі, кемпінги тощо) повинно відбуватись з екологічно чистих матеріалів і не порушувати екологічний розвиток навколишнього природного середовища.

Отже, проаналізувавши вищезазначене, можемо стверджувати, що спільна концепція, яка об'єднує всі види туризму, орієнтована насамперед на збереження навколишнього середовища, стосується мандрівок природними зонами з метою вивчення природи та культури, спрямована не на зміну цілісної екосистеми, а на створення економічних можливостей, які сприятимуть збереженню природних ресурсів певних регіонів, тому сьогодні перспектива розвитку екотуризму в Україні є надзвичайно актуальною.

Список використаних джерел:

1. Дроздов А. В. Екотуризм: визначення, принципи, ознаки, форми. Актуальні проблеми туризму. Перспективи розвитку сфери туризму. Науково-практична конференція. Київ, 2007. С. 122-129.
2. Городиський Ю., Манько А. Проблеми і перспективи розвитку туризму в Тернопільській області. Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». 2012. Вип. 29. С. 36-42.
3. Дмитрук О. Ю. Екотуризм: навч. посіб. О. Ю. Дмитрук, С. В. Дмитрук. Київ. Альтерпрес, 2009. 358 с.
4. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей. навч. посіб. / Б. П. Пангелов. Київ. Академвидав, 2010. 247 с. 15.
5. Ecotourism. Third edition. David Fennell. Routledge 2008. 303 p.
6. Посохов І. С., Сагайдачна А. В. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Вип. 9. 2019 р. С. 203-212.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Яковенко Максим Дмитрович

курсант 4 курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро Україна

Науковий керівник: Нагорна О.О.

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро Україна

Дослідження сучасного стану забезпечення безпеки суб'єктів господарювання відображає високу конфліктну напруженість у сфері безпеки господарської діяльності, що «має яскраво виражений деструктивний характер і ніяк не може розглядатися як позитивне явище суспільного розвитку, оскільки пов'язується із системною корупцією, некомпетентним і неефективним державним адмініструванням, організованою злочинністю» [1, с. 35], недостатнім рівнем законодавчого та матеріально-технічного забезпечення суб'єктів господарювання. Перманентне зростання кількості загроз і ризиків функціонування суб'єктів господарювання, обумовлених недоліками та прогалинами у нормативно – правовій базі, актуалізують необхідність підтримки належного рівня правової безпеки суб'єктів господарювання у системі забезпечення безпеки їх господарської діяльності.

Питання безпеки при здійсненні господарської діяльності тісно пов'язане із створенням механізму захисту її суб'єктів від різного роду загроз. Загрози безпеці діяльності суб'єктів господарювання визначають як «потенційні або реальні дії фізичних або юридичних осіб, які порушують стан суб'єкта господарювання та здатні призвести до припинення його діяльності чи до значних втрат» [2, с. 123]. Але, загрозою може бути не кожна дія, що має негативні наслідки, а тільки дія свідомо спрямована на отримання певної вигоди від дестабілізації суб'єкта, від зазіхань на його безпеку. Тому виділяють ознаки, що є характерними для загроз безпеці суб'єктів господарювання: свідомий і корисливий характер; спрямованість дій на нанесення збитків суб'єкту господарювання; протиправний характер.

При визначенні загроз необхідно керуватися також рядом параметрів: реальністю загрози; суттю протиріч, що породили загрози; гостротою цих протиріч; терміновістю їх вирішення; визначенням сил і засобів, якими може скористатися опонент; розробкою і виявленням ознак можливої загрози.

До загроз безпеці суб'єктів господарювання відносять їх «технологічну і кадрову деградацію, порушення договірної дисципліни, невиконання ними програм, планів, стратегій, в тому числі інноваційного розвитку, соціальних програм» [3, с. 68], а також монополізацію постачальниками ринків сировини, енергії, матеріалів, зростання

кредитних ресурсів, спроби неконтрольованої скупки акцій, дискредитація продукції підприємства, соціальна та/або політична нестабільність у сфері ділових інтересів підприємства та інші. Тобто, загрози безпеці суб'єктів господарювання можуть бути досить різноманітними і чисельними, зважаючи на що їх класифікують за різними критеріями. Так у науковій літературі ряд вчених (В.В. Сергієнко, А.С. Пешкова, Д.В. Трошин та ін.) пропонують таку класифікацію: «за джерелом виникнення небезпеки: зовнішні і внутрішні; за природою виникнення: політичні, кримінальні, контрагентні; за ймовірністю виникнення: явні і приховані; за наслідками: загальні і локальні; за об'єктами посягань: інформація, матеріальні і нематеріальні активи, персонал, ділова репутація; за можливістю прогнозування: прогнозовані і не прогнозовані; за ймовірністю настання: катастрофічні, значні і незначні; за сферами виникнення: економічні, фізичні, психолого-інформаційні» [4, с. 16].

В.А. Фурса за ступенем тяжкості наслідків розрізняє загрози з високою, значною, середньою та низькою тяжкістю наслідків; за величиною ймовірності поділяє загрози на малоімовірні і реальні; за суб'єктами: загрози з боку кримінальних структур, несумлінних конкурентів, контрагентів та власних працівників. Визначає також, що «загрози можуть бути різними і за об'єктами зазіхань, якими виступають ресурси – трудові, матеріальні, фінансові, інформаційні» [2, с. 125].

Аналізуючи чинники, що впливають на рівень безпеки суб'єктів господарювання, більшість вчених визначають об'єктивність негативного впливу саме зовнішніх загроз, більшість з яких пов'язана з діяльністю держави, зокрема державного управління, яке поміж іншого може розглядатися як елемент мінімізації комплексу загроз, що створюють небезпеку для суб'єктів господарювання. В контексті державного регулювання, а також засобів, форм та методів державної регуляторної політики у сфері безпеки господарської діяльності основоположною складовою для підтримки високого рівня безпеки суб'єктів господарювання має стати дієвий механізм завчасного виявлення загроз, а також викликів, які можуть бути джерелами загроз, з ціллю попередження наслідків їх впливу.

Список використаних джерел:

1. Зачосова Н.В., Чакалов Р.К. Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. Приазовський економічний вісник. 2017. Вип. 4(04). С. 34-38.
2. Фурса В.А. Сутність загроз підприємницької діяльності. Пріоритети розвитку національної економіки в контексті євроінтеграції та глобальних викликів: матеріали VII Міжнар. Наук.-практ. Конф. Ч. III. Харків: ХНУБА, 2016. С. 123-126.
3. Трошин Д.В. Безопасность предприятия: смысл, онтология, оценка: монография. Тверь: Твер. Гос.ун-т, 2015. 212 с.
4. Сергієнко В.В., Пешкова А.С. Правове забезпечення безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2016. 140 с.

СТРУКТУРУВАННЯ МАСИВУ ІНФОРМАЦІЇ, НЕОБХІДНОЇ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИМ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Конкурентні переваги підприємств значною мірою залежать від того, чи застосовують фірми інвестиційно-інноваційну модель розвитку [1–3], зокрема стосовно впровадження енергозберігаючих технологій [4, 5]. Таке впровадження повинно сприяти зниженню обсягів споживання енергоносіїв [6–8] та підвищенню енергоефективності виробничих процесів [9–11], що і відбувається на тих підприємствах, які активно реалізують енергозберігаючі проекти [12–14]. Проте здійснення таких проектів часто гальмується дією низки чинників, зокрема наявним ризиком [15–17], потребою в значних інвестиціях тощо [18–20]. Як наслідок, реалізація на підприємствах заходів з енергозбереження стикається з різноманітними перешкодами [21–23]. Їх подолання потребує, серед іншого, вдосконалення інформаційного забезпечення управління енергозберігаючим економічним розвитком компаній [24, 25], тобто розвитком, за якого скорочення споживання підприємствами енергетичних ресурсів супроводжується збільшенням деякого фінансово-економічного результату господарської діяльності.

Загалом, управління енергозберігаючим економічним розвитком підприємства потребує наявності таких основних блоків інформації:

1) блоку базової первинної інформації, який повинен містити дані про: нові види енергозберігаючих технологій та про інші енергозберігаючі заходи (інвестиції у заходи, очікувана економія енергоресурсів внаслідок їх реалізації, їх технічні та інші параметри); минуле та поточне енергоспоживання (минулі та поточні обсяги споживання кожного виду енергоресурсів, питома величина цих обсягів); минулі та поточні ціни на енергетичні та інші види ресурсів (минулий та поточний рівні цін на використовувані підприємством енергетичні, фінансові та інші ресурси, коливання цих цін та тенденції зміни їх рівня); минулі та поточні обсяги продукції (минулі та поточні обсяги виробництва та збуту усіх видів продукції підприємства); інші, окрім енергетичних, економічні ресурси (обсяги та якісні характеристики цих ресурсів); поточні витрати підприємства (величина операційних витрат підприємства, а також інших поточних його витрат за статтями витрат за кожним видом продукції);

2) блоку прогнозної первинної інформації, який, своєю чергою, повинен містити два блоки інформації, а саме: блок інформації, на підставі якої розробляються рішення про реалізацію енергозберігаючих заходів (прогнозні значення показників, наявність інформації про які необхідна для розроблення рішень про реалізацію на підприємстві енергозберігаючих заходів); блок інформації, на підставі якої розробляються рішення про реалізацію інших заходів щодо зростання фінансово-

економічних результатів діяльності (прогнознi значення тих показників, наявність інформації про які є необхідною для розроблення рішень про реалізацію на підприємстві інших заходів, спрямованих на зростання фінансово-економічних результатів його діяльності);

3) блоку вторинної інформації, який повинен містити: дані про фінансово-економічні результати, які очікується одержати від здійснення кожного енергозберігаючого заходу; дані про очікувану тривалість отримання цих результатів; інші дані про реалізацію кожного енергозберігаючого заходу; попередні дані про енергозберігаючі заходи, які доцільно реалізувати підприємством; дані про інші заходи, окрім енергозберігаючих, реалізація яких може сприяти зростанню фінансово-економічних результатів підприємства;

4) блоку кінцевої інформації, який повинен містити: остаточні дані про енергозберігаючі заходи підприємства, які на теперішній час йому доцільно реалізувати; остаточні дані про інші, окрім енергозберігаючих, заходи підприємства, які на теперішній час йому доцільно реалізувати; дані про сподівану зміну величини фінансово-економічних результатів діяльності досліджуваного підприємства після реалізації ним відібраних заходів.

Наявність у власників та менеджерів підприємств належних обсягів зазначених видів інформації є запорукою успішного управління енергозберігаючим економічним розвитком суб'єктів підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. Інвестиції: практика та досвід, (12), 14–17.
2. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. Економіка промисловості, (1(36)), 3–9.
3. Ємельянов, О. Ю. (2020). Інноваційний розвиток підприємств: сутність, послідовність оцінювання та перешкоди на його шляху. Ефективна економіка, (11). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8329>.
4. Emelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. & Hryshko, V. (2014) The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. International Journal of Business, Humanities and Technology, (4), 129–135.
5. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. Eurasian Bus. Rev., (8(1)), 13–32.
6. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. Бізнес Інформ, (1), 44–49.
7. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. Сучасні проблеми економіки і підприємництва, (19), 25–34.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. Економічний часопис – XXI, (1-2), 45–48.
9. Михаліцька, Н. Я. (2013). Реалізація політики енерго- та ресурсозбереження в контексті зміцнення національної безпеки. Науковий вісник ЛДУВС. Серія економічна, (2), 108–117.
10. Yemelyanov, O. Yu., Petrushka, T. O., Symak, A. V., Lesyk, L. I. & Musiiivska, O. B. (2022). Modelling the Impact of Energy-Saving Technological Changes on the Market Capitalization of Companies. Systems, Decision and Control in Energy III, Studies in Systems, Decision and Control, (399), 89–104.
11. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. Energies, (14 (18)), 5999.

12. Джеджула, В. В. (2011). Оцінка економічної ефективності інвестицій в енергозберігаючі проекти. *Економічний простір*, (54), 124–130.
13. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
14. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
15. Кігель, В. Р. (2008). Оцінювання економічної ефективності ризикових проектів реального інвестування. *Держава та регіони*, (3), 118–124.
16. Копішинська, О. П., Уткін, Ю. В. & Карташова, О. Г. (2017). Застосування методу Монте-Карло для підтримки прийняття рішень щодо розподілу інвестицій. *Актуальні проблеми економіки*, (5(191), 199–207.
17. Detemple, J. & Kitapbayev, Y. (2018). Optimal Investment under Cost Uncertainty. *Risks*, (6 (1)), 5.
18. Козик, В. В., Ємельянов, О. Ю., Загорецька, О. Я., Гудзь, О. І. & Мельник, В. М. (2017). *Економіка підприємства: [навч. посібник]*. Львів: Простір – М.
19. Бокулева, М. О. (2009). Ціноутворення на продукцію машинобудівних підприємств з урахуванням вимог споживачів. *Держава та регіони*, (2), 13–19.
20. Набок, І. І. (2008). Механізм ціноутворення на інноваційну продукцію машинобудівного виробництва з урахуванням її життєвого циклу. *Держава та регіони*, (2), 160–163.
21. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
22. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
23. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
24. Yemelyanov, O., Petrushka, I., Zahoretska, O., Petrushka, K. & Havryliak, A. (2023). Information support for managing energy-saving technological changes at enterprises. *Procedia Computer Science*, (217), 258–267.
25. Петрушка, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2013). Інформаційне забезпечення прийняття рішень про впровадження на підприємствах ресурсозберігаючих технологій. *Актуальні проблеми економіки*, (11(149)), 198–205.

СФЕРА ГОСТИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Дем'янець Анастасія Ігорівна

викладачка

Полтавський фаховий кооперативний коледж, Україна

Сфера гостинності в умовах воєнного стану стикається зі значними викликами і змінами у порівнянні з довоєнним життям. Через воєнні дії пропозиція на готельному ринку України зменшилася: чимало об'єктів не працюють з міркувань безпеки, через брак попиту, з технічних причин чи через пошкодження від обстрілів. Загалом ситуація в цьому сегменті залежить від регіону. Поки відносно кращий стан справ – на заході країни, де готелі працюють, і передумов для зупинення їхньої роботи немає. Натомість переважна більшість готелів в східній та центральній частині України взагалі зупинила свою роботу [1].

Незважаючи на другий рік повномасштабного вторгнення, українські підприємці демонструють стійкість. Від невеликих стартапів до великих підприємств, компанії пристосовуються до складних обставин, диверсифікуючи свої продукти, досліджуючи нові ринки та інвестуючи в технології [2]. У таких умовах гостинність може виявитися важливою для забезпечення комфорту, безпеки та підтримки громадян.

Попри війну, підтримка сектору сфери гостинності, може стати частиною стратегії відновлення економіки після припинення воєнних дій. Нижче наведено кілька аспектів, які можуть впливати на сферу гостинності в умовах воєнного стану:

1. *Безпека і захист.*
2. *Зміни пріоритетів у наданні послуг.*
3. *Гуманітарні ініціативи.*
4. *Етика та відповідальність.*
5. *Економічні виклики.*

Щодо безпеки і захисту: збільшена потреба в безпеці та контролі може вплинути на правила реєстрації та доступу до гостьових об'єктів; заходи безпеки, такі як перевірки особистості і контроль на вході, можуть стати невід'ємною частиною; готелі, хостели та інші гостинні установи можуть слугувати як безпечні притулки для місцевого населення, внутрішньо переміщених осіб та інших людей, які змушені залишити свої домівки через військові дії.

З приводу зміни пріоритетів у наданні послуг: зміна в попиті на готельні послуги може призвести до переорієнтації бізнес-моделей готелів та ресторанів на потреби військових, журналістів, гуманітарних працівників та інших груп, які працюють в умовах війни.

Гуманітарні ініціативи: готелі та ресторани можуть брати участь у гуманітарних ініціативах, надаючи тимчасове притулок, харчування та інші необхідні послуги для потерпілих від війни громадян. Також готелі можуть використовуватися для надання медичної допомоги та реабілітації пораненим та потерпілим внаслідок війни.

Етика та відповідальність: важливо дотримуватися етичних стандартів та відповідальності в галузі гостинності в умовах воєнного стану, забезпечуючи безпеку і гідні умови для гостей та персоналу.

Щодо економічних викликів: сектор сфери обслуговування може стикатися з

економічними труднощами через скорочення туристичного потоку та нестабільністю економіки в умовах воєнного стану. Зростанням конкуренції між готелями та ін.. В той же час, попит на готельні послуги на вітчизняних курортах зростає, а отже, є можливість розвитку туризму у внутрішньому сегменті.

Повномасштабне вторгнення вносить свої корективи у життя та бізнес. Гостинність в умовах війни вимагає: гнучкості, адаптації та готовності діяти в надзвичайних ситуаціях задля забезпечення безпеки та комфорту зацікавлених сторін.

Список використаних джерел:

1. О.Комова Особливості функціонування готельної індустрії України в умовах війни // Трансформація готельно-ресторанного бізнесу регіону в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 11 травня 2023 р. Чернівці: Технодрук, 2023., с.129-132.
2. Всупереч обставинам: Як український бізнес процвітає під час війни. URL: <https://www1.payoneer.com/ua/resources/defying-the-odds-how-ukrainian-businesses-thrive-during-war/>.
3. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. URL: https://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo51.htm.
4. Морозова О., Морозов О. Індустрія гостинності: перспективи її розвитку в Україні. Приазовський економічний вісник. 2020. Вип. 2(19). С. 50–58.
5. Артемова О. М., Козлова В. А. Основи гостинності та туризму. URL: <http://infotour.in.ua/artemova8-2.htm#>.

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АНАЛІЗ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ

Наумова Тетяна Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-8373-870X

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет, Україна

Для здійснення нормальної виробничої або торгової діяльності підприємства постійно повинні здобувати необхідні матеріальні чи товарні цінності, а також здійснювати реалізацію своєї продукції або товарів. І саме на цій стадії в підприємства виникають різні широкі розрахункові взаємини як із постачальниками, так із покупцями й формується дебіторська або кредиторська заборгованість [1, с.3]. Прийняття управлінських рішень здійснюється на підставі інформації про поточні зобов'язання, що формується у системі бухгалтерського обліку. Інформація про реальні зобов'язання, що відображається в балансі, використовується при проведенні аналізу щодо платоспроможності та ліквідності підприємства. У зміцненні фінансового стану і платоспроможності підприємств значна роль належить контролю за станом розрахунків, динамікою дебіторської та кредиторської заборгованості [2, с.313].

Вихід вітчизняних молокопереробних підприємств на міжнародні ринки капіталів, праці, товарів та послуг, відкритість вітчизняних ринків для нерезидентів, формування наддержавних господарських утворень вимагають більшої уваги до проблем поточних зобов'язань. Поточні (короткострокові) зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [3, с.256].

Ми провели дослідження сучасних методів аналізу поточних зобов'язань і навели пропозиції щодо удосконалення методики аналізу поточних зобов'язань.

Перший та другий етапи проведення аналізу поточних зобов'язань мають організаційний характер, тобто безпосередньо визначення об'єкта аналізу, встановлення мети, завдань аналізу та збирання інформаційних джерел для проведення аналізу. Тому, перейдемо до третього етапу проведення аналізу поточних зобов'язань – аналізу структури поточних зобов'язань, а саме розрахунку кількісних показників.

Метою дослідження було визначення впливу таких факторів як витрати діяльності, доходи підприємства, вартість оборотних активів на рівень поточних зобов'язань підприємства. Обрання саме таких факторів зумовлено наступним: по-перше, згідно з трактування терміну «зобов'язання» у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4], погашення зобов'язань призводить до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні

вигоди; по-друге, збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення економічних вигод, є витратами; по-третє, зменшення зобов'язань, яке призводить до збільшення економічних вигід, є доходами.

Тобто дана модель розроблена з метою виявлення для кожного окремого підприємства граничної суми поточних зобов'язань, при яких дане підприємство є платоспроможним при наявності певної суми витрат, доходів та оборотних активів. Отже, після визначення мети проведення аналізу та збирання необхідної інформації, третім етапом є вивчення структури поточних зобов'язань АТ «Житомирський маслозавод». Результати аналізу структури поточних зобов'язань АТ «Житомирський маслозавод» відображено в таблиці 1. За даними таблиці 1 можна зробити висновок, що кожна четверта гривня вартості активів підприємства створена за рахунок поточних зобов'язань, у складі пасивів поточні зобов'язання становлять також четверту частину. В структурі поточних зобов'язань превалює кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Розмір власного капіталу перевищує суму поточних зобов'язань, яка становить 45 % від суми власного капіталу. Поточні зобов'язання значно перевищують дебіторську заборгованість.

Таблиця 1

Аналіз структури поточних зобов'язань «АТ «Житомирський маслозавод»

Коефіцієнт	Розрахунок, тис. грн	Результат, коефіцієнт
1	2	3
Коефіцієнт залежності підприємства від поточних зобов'язань	2 158 988,00 / 669 337,00	3,22
Коефіцієнт поточних зобов'язань у загальній сумі пасивів (у складі джерел утворення активів)	669 337,00 / 2 158 988,00	0,31
Коефіцієнт поточних зобов'язань за видами в їх загальній сумі:	-	-
поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1 637,00 / 669337,00	0,002
кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	66 156,00 / 669337,00	0,09
поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом	985,00 / 669337,00	0,001
поточні зобов'язання за розрахунками із страхування	699,00 / 669337,00	0,001
поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці	3 423,00 / 669337,00	0,005
інші поточні зобов'язання	59 053,00 / 669337,00	0,09
Рівень поточних зобов'язань у власному капіталі	669 337,00 / 1 637,00	0,31
Баланс заборгованостей	1 637,00 / 669 337,00	0,002

Дані сформовано з [5]

Для проведення даного етапу аналізу, згідно з формами фінансової звітності «АТ «Житомирський маслозавод», було використано наступні показники: поточні зобов'язання (ПЗ) – 669,3 тис. грн.; оборотні активи (ОА) – 1188,4 тис. грн.; дебіторська заборгованість (ДЗ) – 311,4 тис. грн.; середньомісячний дохід від звичайної діяльності (СД) – 2442,8 тис. грн.; середньомісячне надходження грошових коштів від покупців, замовників та інших дебіторів (СНГК) – 607,5 тис. грн. Результати проведеного аналізу оборотності поточних зобов'язань по «АТ «Житомирський маслозавод» наведені в таблиці 2. Далі простежимо вплив окремих видів поточних зобов'язань на загальну ступінь платоспроможності що відображено у таблиці 3. При побудові моделі визначення граничної суми поточних зобов'язань автором було визначено для «АТ «Житомирський маслозавод»» граничну суму поточних зобов'язань при рівні витрат, доходів діяльності за аналізує мий період та розмірі оборотних активів на кінець періоду, в сумі 545,4 тис. грн.

Таблиця 2

Аналіз оборотності поточних зобов'язань по «АТ «Житомирський маслозавод»

Назва коефіцієнта	Порядок розрахунку, тис. грн.	Результат
Коефіцієнт оборотності поточних зобов'яз.	669,337 / 2442,8	1 міс.
Коефіцієнт реальної оборотності поточних зобов'язань за величиною надходження грошових коштів від звичайної діяльності	669,337 / 607,5	1 міс.
Коефіцієнт наповнення середньомісячного доходу грошовими коштами	607,5 / 2442,8	0,25
Коефіцієнт, зворотний показнику покриття поточних зобов'язань оборотними активами	669,337 / 1188,4	0,56 (від 0,5 до 0,67)
Коефіцієнт ступеня ліквідності оборотних активів за величиною дебіторської заборгованості	1188,4 / 311,4	3,8
Коефіцієнт оборотності деб. заборгованості	311,4 / 2442,8	0,2 міс.
Тривалість обороту поточних зобов'язань	669,337 / 35,3	18 днів
Коефіцієнт рентабельності поточних зобов.	669,337 / 53,3	+12,5

Дані сформовано з [5]

Фактично на кінець періоду, що аналізується, на даному підприємстві обліковувалось поточних зобов'язань на суму 669,337 тис. грн, тобто перевищення над граничною сумою становить 123,9 тис. грн.

Таблиця 3

Аналіз оборотності за окремими видами поточних зобов'язань

Назва показника	Порядок розрахунку, тис. грн	Результат
Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань (загальний) (K1), міс.	669,337 / 203,5	3 міс.
Коефіцієнт заборгованості за кредитами банків (K2), міс.	527,3 / 203,5	3 міс.
Коефіцієнт заборгованості постачальникам та підрядникам, (K3), міс.	(66,156 + 250+59,053) / 203,5	2 міс.
Коефіцієнт заборгованості за податками та за позабюджетними платежами (K4), міс.	0,985+ / 203,5	0,005 міс.
Коефіцієнт заборгованості перед персоналом та зі страхування (K5), міс.	(3,423 + 4,6) / 203,5	0,04 міс.
Коефіцієнт внутрішнього боргу (K6), міс.	-	-

Дані сформовано з [5]

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити такий висновок, що за результатами аналізу поточних зобов'язань по «АТ «Житомирський маслозавод», а саме: найбільшу частину поточних зобов'язань на «АТ «Житомирський маслозавод» становить короткострокова кредиторська заборгованість (78%), термін її оборотності складає в середньому 3 місяців. Підприємство має низький рівень платоспроможності, оскільки сума одержаного середньомісячного доходу замала, що потребує збільшення обсягів реалізації продукції. Отже, керівництву підприємства необхідно розробити ряд заходів щодо збільшення обсягів реалізації продукції та звернути особливу увагу на стан розрахунків за поточними зобов'язаннями перед постачальниками та підрядниками з метою прискорення їх оборотності.

Список використаних джерел:

1. Янчева Л.М., Акімова Н.С., Наумова Т.А. Оцінка дебіторської та кредиторської заборгованостей як інструмент підвищення достовірності облікових даних. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2011. № 2. С. 3–11. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/18706/1/esprstp_2011_2_3.pdf.
2. Акімова Н. С., Топоркова О. В. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості. Бізнес Інформ. 2017. №17. С. 312-317. URL:

file:///D:/!Tatyana/Downloads/informatsiyne-zabezpechennya-vnutrishnogo-kontrolyu-debitorskoyi-ta-kreditorskoyi-zaborgovanosti.pdf.

3. Н. С. Акімова, О.В. Топоркова, Т.А. Наумова Н. С. Ковалевська, І. В. Янчева, В. В. Янчев. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. Харків : «Видавництво «Форт», 2016. 447 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/10434/3/BuhOblik_NP_2016.pdf.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996–XIV зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. Звітність українських підприємств. URL: https://zvitnist.com/00182863_AKCIONERNE_TOVARYSTVO_ZHYTOMYRSKY_MASLOZAVOD.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Ковальов Максим Олегович

аспірант

Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Андросова Олена Федорівна

ORCID ID: 0000-0002-2727-2474

Доктор економічних наук, професор, професор кафедри
управління персоналом і маркетингу

Запорізький національний університет, Україна

Основна мета оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства представлена двома основними етапами формування інформаційної системи в умовах невизначеності. На першому етапі розробляються організаційні засади інформаційної системи потенціалу підприємства, а на другому - застосовується інформаційна система оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства в умовах розвитку інформаційних технологій.

Організаційні засади інформаційної системи потенціалу підприємства формуються таким чином: інформаційна система потенціалу підприємства є частиною комунікації в інформаційно-комунікаційних технологіях, новим пріоритетом спілкування сучасного бізнес-середовища. Тому перехід від індустріальної ери до інформаційного суспільства та зміна підходу до оцінки ролі інформації в політичному та економічному житті країни є передумовами виходу інформаційно-комунікаційних технологій на якісно новий рівень, який орієнтований на вирішення завдань складних економічних і соціальних структур без значних капітальних витрат тощо [1]. В останні роки активізувався процес інклюзивного використання знань як суспільного ресурсу для прискорення інноваційної діяльності. У цьому контексті питання інформаційних систем та їх організації відповідно до потенціалу підприємств посідає особливе місце.

Конкурентоспроможність та оновлення потенціалу підприємства сприяє змінам на мікроекономічному рівні та реструктуризації на базі економічного розвитку. Реалізація механізму оцінки потенціалу конкурентоспроможності підприємств повністю залежить від інформаційного потенціалу промислового виробництва та пріоритетних напрямів розвитку промисловості, направлених на розробку інвестиційних стратегій й впровадження у виробництво нових видів продукції. Оцінка потенціалу конкурентоспроможності підприємства ставить перед економічною наукою та практикою господарювання низку проблем, які необхідно вирішувати. Вирішальною проблемою системи оцінювання виступає організація управління інформаційними потоками підприємства та розвиток систем інформаційного потенціалу [3].

Організація управління потоками знань включає в себе передачу продуктів знань на підприємство та здійснення контролю за зміною поведінки. Суть управління потоками знань полягає в тому, що система управління спрямовує потік знань у сектор знань, а не на підприємство. Підприємства зобов'язані знаходити і отримувати всі необхідні інформаційні потоки, які регулюють їх поведінку в ситуаціях, що

визначають їх потенційну конкурентоспроможність. Брак або неправильна інтерпретація необхідних інформаційних потоків не береться до уваги. Оскільки конкуренти знаходяться в одному інформаційному просторі з підприємством, то чим вищий інформаційний потенціал інформаційного потоку, тим вища конкурентоспроможність.

Зовнішні системи спрямовують потік інформації так, щоб змінити бізнес-поведінку належним чином. Взагалі це можливо лише за умови, що менеджери здатні розпізнавати відповідні інформаційні продукти [4].

Внутрішнє управління інформаційними потоками ґрунтується на концепції "документообігу". Досягнення управлінської діяльності залежить від того, наскільки швидко та ефективно обробляються документи.

Успіх або невдача управлінської діяльності значною мірою залежить від того, наскільки швидко та ефективно документи проходять певні шляхи - від їх створення або отримання в організації до передачі у відповідні організації або зберігання в архівах. Такий рух документів називається документообігом.

Документообіг має бути організований таким чином, щоб не виникало затримок або відставання в роботі з документами. Для цього в організації мають бути розроблені маршрути руху документів, встановлені конкретні строки виконання документів кожною посадовою особою, а також відстежуватися проходження документів через усі робочі підрозділи.

Використання нових технологій, засобів праці, професійного досвіду та інформаційних потоків разом з організацією управління пов'язане зі зростанням потенціалу знань підприємств.

Потенціал знань - це сукупність організаційних, технічних та інформаційних можливостей, які забезпечують підготовку та прийняття управлінських рішень і впливають на характер виробництва шляхом збору, зберігання (накопичення), обробки та поширення інформаційних ресурсів [2]. На нашу думку, інформаційний потенціал підприємства визначає сукупність ознак системи можливостей інформаційних ресурсів, яка на основі системного аналізу зовнішнього середовища та процесів управління інформаційними потоками забезпечує отримання великого обсягу інформації про поточний стан, очікувані зміни та їх передбачуваний рух.

Для того, щоб сформувати якісний інформаційний потенціал підприємства, необхідно постійно оновлювати інформацію про стан і розвиток виробничої системи. Наявність інформації, що дозволяє розпізнати певну кількість інформаційних продуктів, також входить до складу інформаційного потенціалу. Між найважливіших видів джерел інформації, що входять до складу інформаційного потенціалу, слід відзначити наступні складові: 1) внутрішні джерела: бухгалтерська та статистична звітність, результати діяльності різних галузей, межі ділового спілкування підприємства; 2) державні структури, торговельні організації, публікації, періодичні видання з різних галузей знань, збірники статистичних звітів; 3) джерела підприємства, постачальники ресурсів, покупці, конкуренти, рекламні кампанії, засоби масової інформації; 4) джерела зовнішнього середовища, спеціалізовані компанії, банківські установи, транспортні підприємства.

Висновок. Формування організаційних засад інформаційної системи є критичним етапом у розвитку підприємства в умовах зростаючого значення інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційна система оцінки конкурентоспроможності грає ключову роль в управлінні підприємством. Важливо враховувати, що успіх управлінської діяльності значною мірою залежить від організації управління інформаційними потоками. Використання нових технологій,

ефективний документообіг та впровадження концепції "документообігу" сприяють збільшенню конкурентоспроможності підприємства. Потенціал знань підприємства визначається сукупністю організаційних, технічних та інформаційних можливостей. Забезпечення інформаційного потенціалу включає в себе використання різних джерел, таких як внутрішні звіти, державні структури, джерела підприємства, та зовнішні системи. Вірне використання цих джерел сприяє підвищенню конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Геєць, В. М., Семиноженко, В. П., Кваснюк, Б. Є., 2007. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. Т.2: Інноваційно – технологічний розвиток економіки. К.: Фенікс, 564 с.
2. Федонін, О. С., Репіна, І. М., Олексюк, О. І., 2004. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. К.: КНЕУ, 316 с.
3. Кіндзерський, Ю. В., 2007. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій. К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 408 с.
4. Янковський, О. Г., 2013. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія. Одеса: Атлант, 470 с.

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСАХ

Бондаренко Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
економічного моделювання, обліку та статистики

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Акулова Дар'я Олександрівна

студентка факультету економіки

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Новітні системи інформаційних технологій вплинули на роботу підприємства, шляхом зміни його структури управління та пришвидшення опрацювання інформації. На сьогоднішній день робота працівників сфери обліку полягає саме в оптимізації обробки бухгалтерської звітності. Незважаючи на це у деяких експертів досі постає питання щодо доцільності використання інформаційних технологій в обліку. Через відносно малу кількість працівників здатних вільно орієнтуватися в облікових програмах, а також малу кількість цих програм тему цієї роботи можна вважати актуальною.

При роботі з інформаційними системами необхідним є використання цифрових технологій. Говорячи про технології, ми маємо враховувати три складові їх роботи:

- 1) інформаційна – полягає в описуванні методів та принципів роботи підприємства;
- 2) інструментальна – полягає в залученні потрібних засобів праці, необхідних для обробки облікових даних;
- 3) соціальна – полягає в залученні кваліфікованих фахівців та вмінні організувати процес.

При використанні інформаційних систем треба мати на увазі необхідні для цього технології переробки інформації. Вони є важливими для використання і не можуть існувати відокремлено від цифрових систем[1].

Спираючись на дослідження вчених можна зробити висновок, що перероблення облікової бухгалтерської системи України відповідно до стандартів міжнародного рівня (використовуючи цифрові технології для отримання, обробки та упорядкування інформації) можна вважати за основу при прийнятті подальших управлінських рішень, підставою для прийняття яких була саме цифрова інформація. Ця сфера є перспективною і в подальшому буде розвиватись саме у напрямі відповідності аспектів бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів.

Задля покращення ефективності використання інформаційних технологій потрібно надати можливість провести діджиталізацію країни загалом, а не розділяючи її на сфери. Через це тренди в сфері цифрових технологій відносяться до різних сфер життя людини та її господарської діяльності, навіть при тому що їх використання може і не впливати на суб'єктів, або вимагати залучення додаткових джерел та дій.

Перспективи, отримані при залученні інформаційних технологій, допомагають налагодити зручний графік роботи та ефективно розподіляти облікові завдання між

різними обліковими ділянками. Перелік учасників напряду залежить від обсягу облікової роботи, яку потрібно виконати та кількості робітників підприємства. За умови, що фірма є великою і ній наявні декілька філій, доцільним є використання окремого серверу, який є місцем, де розташована інформацій база, та до якого з будь-якого робочого місця може приєднатися працівник задля роботи з програмою. Проте сучасні технології дозволили спростити процес за допомогою «хмарного» забезпечення програми та змінити схему роботи. Також можна надати можливість працювати різним користувачам в одній інформаційній базі не використовуючи декілька робочих місць та не встановлюючи додатковий сервер.

Оптимізація обсягів та якості облікової інформації призводить до збільшення кількості ризиків отримати фінансові втрати, які можуть мати навмисний та злочинний характер. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що технології незважаючи на свою користь приховують ризики, які необхідно відслідковувати задля уникнення кризових ситуацій на підприємстві [2].

Незважаючи на всі переваги від використання цифрових технологій, існує також велика проблема, яка стосується законності та легальності інформаційних систем. Саме через це українські програмісти нині працюють над розробкою унікального вітчизняного продукту, який би відповідав всім потрібним міжнародним вимогам.

Позитивними аспектами використання цифрових технологій в обліку є:

- організованість бухгалтерської звітності;
- поліпшення інформованості керівництва про економічну ситуацію на фірмі;
- мінімізація помилок в бухгалтерських документах;
- пришвидшення обліку та курсування даних;
- мінімізація витрат оборотних коштів;
- економія на адміністративних витратах;
- скорочення витрат на транспортування;
- зниження кількості страхових запасів, розміщених на складі, поліпшення якості продукції;

якості продукції;

- скорочення часу, потрібного для опрацювання даних.

До несприятливих аспектів використання технологій можна віднести:

• відокремлення процесів, адже всі етапи обліку доручають спеціалістам різних галузей та з різною кваліфікацією;

• чимала кількість часу, який має бути витрачений на налаштування відповідних процесів, а також їх довге використання в не оновленому стані;

• неспроможність підприємств забезпечити потрібний рівень технічного забезпечення та неекономічність оптимізації управлінських функцій. Через це працівники не можуть вчасно отримати потрібну інформацію;

- надміру централізоване опрацювання даних;

• розділена робота систем цифрових технологій в різноманітних галузях роботи підприємства.

Виходячи з усього вищесказаного, можна стверджувати, що на сьогоднішній день відслідковується тенденція покращення ефективності роботи працівників облікової сфери підприємства за рахунок автоматизації робочих процесів, відповідно до яких можна швидко знайти інформацію про господарську діяльність підприємства та обробляти її задля використання в створенні документів підприємства, а також тижневих, місячних, кварталних та річних звітів. Використання цифрових технологій допомагає швидко надавати різним організаціям інформацію, яка стосується економічної та податкової діяльності підприємства. Отже, можна зробити

висновок, що цифрові технології не лише допомагають працівникам в обробці інформації, а ще й підвищують ефективність роботи підприємства загалом.

Список використаних джерел:

1. Банадига І., Юрканич Ю. Автоматизація ведення бухгалтерського обліку// Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоeкономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування», 11-12 травня 2017 року. - Т.: ФОП Паляниця В.А., 2017. - С. 45-47.
2. Бардаш С.В. Внутрішній контроль інформаційних комп'ютерних технологій Інноваційна економіка. 2013. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_8_75.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Бондаренко Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
економічного моделювання, обліку та статистики

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Вовк Валерій Олександрович

студент факультету економіки

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

В умовах сучасного цифрового світу, де облікова інформація є важливим ресурсом для бізнесу та організацій, захист цієї інформації стає вирішальним завданням. З ростом кількості кіберзагроз виникає необхідність вдосконалення систем захисту, щоб запобігти несанкціонованому доступу, витоку даних та іншим інцидентам безпеки. У цьому контексті, важливим елементом є організація системи захисту облікової інформації, яка включає в себе не лише технічні заходи, але й акцентує увагу на розвитку свідомості та навичок персоналу. Основні аспекти організації систем захисту облікової інформації включають наступні пункти.

1. Визначення важливості облікової інформації:

Визначення важливості облікової інформації є ключовим для забезпечення ефективного захисту даних в організаціях. Цей процес включає:

Класифікація інформації: Розподілення даних за різними рівнями чутливості, такими як особиста інформація, фінансові дані, комерційні та конфіденційні.

Визначення рівнів доступу: Установлення правил для обмеження доступу до інформації відповідно до її важливості та конфіденційності.

Оцінка ризиків: Визначення можливих загроз та потенційних ризиків для розробки ефективних стратегій захисту.

Встановлення політик безпеки: Розробка чітких правил та політик безпеки для забезпечення надійного захисту облікової інформації.

Адаптація стратегій захисту: Постійне оновлення стратегій відповідно до змін в обліковій інформації та кіберзагроз для забезпечення актуального захисту.

2. Створення політик безпеки та контроль доступу

Розробка та впровадження чітких політик безпеки та системи контролю доступу є критичними елементами організації системи захисту облікової інформації. Давайте розглянемо ці аспекти більш детально:

Формування політик безпеки: Цей етап передбачає розробку документованої політики безпеки, яка визначає стандарти та правила для захисту облікової інформації. Політика повинна враховувати різні аспекти, такі як створення та зберігання паролів, контроль доступу та процедури реагування на інциденти.

Управління ідентифікацією та автентифікацією: Розробка механізмів ідентифікації та автентифікації, таких як використання сильних паролів, двофакторної аутентифікації та інших методів для забезпечення віртуальної перевірки осіб, які намагаються отримати доступ.

Обмеження прав доступу: Визначення рівнів доступу до різних розділів інформації відповідно до ролей та обов'язків користувачів. Це допомагає уникнути несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації.

Моніторинг та аудит доступу: Встановлення систем моніторингу для реєстрації активності користувачів та аудитування подій для виявлення аномалій чи підозрілої активності.

Організація навчань та обізнаності: Навчання персоналу щодо політик безпеки, процедур контролю доступу та свідомості щодо ризиків для забезпечення внутрішньої культури безпеки [1].

3. Шифрування та безпека мережі

Шифрування та безпека мережі є важливими складовими для захисту облікової інформації. Розглянемо основні аспекти цих стратегій:

Шифрування даних: Застосування шифрування даних під час їх передачі та зберігання є ефективним методом уникнення несанкціонованого доступу. Використання протоколів шифрування, таких як SSL/TLS для забезпечення безпечного обміну інформацією через мережу, стає стандартом безпеки.

Безпека мережевої інфраструктури: Створення та підтримка безпечної мережевої інфраструктури включає в себе використання брандмауерів, інтранетів та інших засобів фільтрації трафіку для захисту мережі від зовнішніх загроз.

Виявлення та запобігання вторгненням: Впровадження систем виявлення та запобігання вторгнення (IDS/IPS) для моніторингу та блокування потенційно небезпечної активності в мережі. Це допомагає уникнути атак та шкідливих вторгнень.

Безпека бездротових мереж: Захист бездротових мереж включає в себе використання шифрування, такого як WPA3, та імплементацію механізмів аутентифікації для уникнення несанкціонованого доступу.

Актуалізація та патчі безпеки: Регулярна актуалізація програмного та апаратного забезпечення мережі для усунення відомих вразливостей, а також вчасне застосування патчів безпеки для усунення нових потенційних загроз.

4. Регулярні аудити та моніторинг безпеки

Проведення регулярних аудитів та моніторинг безпеки є ключовими елементами ефективної системи захисту облікової інформації. Розглянемо, чому ці дії є настільки важливими:

Виявлення потенційних загроз: Регулярні аудити дозволяють виявляти можливі вразливості та потенційні загрози в інфраструктурі та системах безпеки. Це може включати перевірку конфігурацій, аналіз журналів подій та оцінку здатності системи витримувати нові види атак.

Оцінка ефективності політик безпеки: Аудити надають можливість оцінити, наскільки ефективно функціонують встановлені політики безпеки. Це допомагає ідентифікувати можливі прогалини та вдосконалювати стратегії захисту.

Моніторинг доступу та активності: Постійний моніторинг дозволяє вчасно виявляти незвичайну або підозрілу активність. Системи моніторингу можуть автоматично реагувати на потенційні загрози або сповіщати адміністраторів для подальшого втручання.

Аналіз журналів подій: Проведення регулярного аналізу журналів подій системи допомагає виявляти ненормальні патерни та події, які можуть свідчити про потенційні загрози. Це важливий елемент для реагування на інциденти.

Апдейт стратегій безпеки: Отримані під час аудитів та моніторингу дані слід використовувати для постійного вдосконалення стратегій безпеки. Це може включати оновлення політик, зміну налаштувань безпеки та впровадження нових технологій захисту [2].

5. Навчання та свідомість персоналу

Підвищення свідомості та навчання персоналу щодо кібербезпеки є важливою складовою успішної організації системи захисту облікової інформації. Розглянемо, чому це є настільки значущим аспектом:

Розуміння ризиків та відповідальності: Навчання персоналу допомагає їм розуміти потенційні кіберзагрози та їхні наслідки. Це включає в себе усвідомлення відповідальності кожного співробітника за збереження конфіденційності та безпеки інформації.

Створення культури безпеки: Навчання створює атмосферу, де кожен співробітник розуміє важливість кібербезпеки. Заохочення до відповідального використання технологій та засобів безпеки сприяє створенню культури безпеки в організації.

Соціальна інженерія та фішинг: Навчання допомагає персоналу визначати та уникати соціальної інженерії та фішингових атак, які часто використовуються для отримання несанкціонованого доступу до інформації.

Спеціалізовані тренінги: Організація регулярних тренінгів з кібербезпеки, орієнтованих на конкретні ризики та методи захисту, дозволяє персоналу бути в курсі останніх загроз та технік атак.

Тестування свідомості: Проведення тестувань та симуляційних вправ допомагає перевірити рівень свідомості та готовності персоналу реагувати на можливі загрози та ситуації кібербезпеки [3].

Висновок: Організація системи захисту облікової інформації є критично важливим завданням в умовах постійної загрози кібербезпеки. З урахуванням розвитку технологій та збільшення кількості кіберзагроз, необхідність ефективних заходів захисту стає невідкладною. В даному контексті важливо визначити важливість облікової інформації, встановити чіткі політики безпеки та контроль доступу, застосовувати шифрування та підтримувати безпеку мережі.

Регулярні аудити та моніторинг безпеки є ключовими для вчасного виявлення та вирішення можливих загроз. Навчання та свідомість персоналу відіграють важливу роль у підтриманні культури безпеки, адже найбільш вразливим ланком залишається людський фактор.

Загалом, інтеграція цих стратегій стає запорукою комплексного та ефективного захисту облікової інформації. Зусилля в напрямку захисту інформації є постійним процесом, який має пристосовуватися до зростаючих загроз та вдосконалювати свої методи у відповідь на сучасні виклики кібербезпеки.

Список використаних джерел:

1. Баранов О.А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека». Правова інформатика. 2014. № 2(42). С. 51-53.
2. Бурячок В.Л. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник. 2015. С. 125-131.
3. Цаль-Цалко Ю.С. Облікова політика підприємства та її кібербезпека. Облік, аналіз і контроль в умовах сучасних концепцій управління економічним потенціалом і ринковою вартістю підприємства. Збірник наукових праць, том IV, частина I. 2017. С. 8-11.

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ З ПРОДАЖІВ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна

Витрати майбутніх періодів (далі – ВМП), що можуть виникати на підприємствах у процесі діяльності, є витратами, які здійснюються в одному періоді, а відносяться на фінансові результати у наступних періодах.

До ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Облік ВМП ведуть на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів". За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, а за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [1; 2].

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [3, п. 2.36].

ВМП потрібно розподіляти між наступними періодами. Для цього використовують різні методи. Зокрема, можна застосовувати метод розподілу ВМП на основі податку з продажів.

Податок з продажів (англ. *Sales tax*) – це податок, який сплачується керівному органу за продаж певних товарів та послуг. Зазвичай закони дозволяють продавцю стягувати кошти для сплати податку зі споживача в момент покупки.

Звичайний податок з продажу або податок з роздрібної торгівлі стягується при продажу товару кінцевому споживачеві і стягується кожного разу, коли цей товар продається в роздріб. З продажів підприємствам, які згодом перепродають товари, податок не стягується. Покупцеві, який не є кінцевим користувачем, податковий орган зазвичай видає "сертифікат про перепродаж", і він зобов'язаний надати сертифікат (або його ідентифікаційний номер) продавцю в місці покупки разом із заявою про те, що товар призначений для перепродажу. В іншому випадку податок стягується з кожного товару, проданого покупцям без такого сертифіката, що знаходяться під юрисдикцією податкового органу [4].

Обчислення річної суми розподілу ВМП за методом на основі податку з продажів визначається множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який вираховують діленням фактичного або планового обсягу податку з продажів за окремі періоди на плановий обсяг податку з продажів за увесь період.

Щоб розрахувати розподіл ВМП за методом на основі податку з продажів використовують такі формули:

$$PCPBMП = CPBMП \times KPBMP,$$

де PCPBMП – річна сума розподілу ВМП; CPBMП – сума розподілу ВМП; KPBMP – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$КРВМП = ОПП : ПОПП,$$

де ОПП – плановий або фактичний обсяг податку з продажів за окремі періоди;
ПОПП – плановий обсяг податку з продажів за увесь період.

Можна використовувати інший варіант розподілу ВМП за методом на основі податку з продажів:

$$РСРВМП = ОПП \times КРВМП;$$

$$КРВМП = СРВМП : ПОПП.$$

Аллокацію (від англ. *allocation* – розподіл, розміщення) ВМП за методом на основі податку з продажів можна робити двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

На прикладі розглянемо алгоритм розрахунку методу розподілу ВМП на основі податку з продажів.

Приклад. Сума ВМП – 68000 грн, їх потрібно розподілити на 15 років. Передбачається за цей час одержати 519000 грн податку з продажів, у тому числі: за 1-й рік – 64000 грн, за 2-й рік – 55000 грн, за 3-й рік – 53000 грн, за 4-й рік – 48000 грн, за 5-й рік – 46000 грн, за 6-й рік – 43000 грн, за 7-й рік – 39000 грн, за 8-й рік – 34000 грн, за 9-й рік – 30000 грн, за 10-й рік – 28000 грн, за 11-й рік – 25000 грн, за 12-й рік – 21000 грн, за 13-й рік – 15000 грн, за 14-й рік – 10000 грн, за 15-й рік – 8000 грн.

Дані коефіцієнтів розподілу становлять: за 1-й рік – 0,1233 (64000 : 519000 = 0,1233), за 2-й рік – 0,1060 (55000 : 519000 = 0,1060), за 3-й рік – 0,1021 (53000 : 519000 = 0,1021), за 4-й рік – 0,0925 (48000 : 519000 = 0,0925), за 5-й рік – 0,0886 (46000 : 519000 = 0,0886), за 6-й рік – 0,0829 (43000 : 519000 = 0,0829), за 7-й рік – 0,0751 (39000 : 519000 = 0,0751), за 8-й рік – 0,0655 (34000 : 519000 = 0,0655), за 9-й рік – 0,0578 (30000 : 519000 = 0,0578), за 10-й рік – 0,0539 (28000 : 519000 = 0,0539), за 11-й рік – 0,0482 (25000 : 519000 = 0,0482), за 12-й рік – 0,0405 (21000 : 519000 = 0,0405), за 13-й рік – 0,0289 (15000 : 519000 = 0,0289), за 14-й рік – 0,0193 (10000 : 519000 = 0,0193), за 15-й рік – 0,0154 (8000 : 519000 = 0,0154).

Розподіл ВМП за 1-м способом (віз початкової суми ВМП) методу на основі податку з продажів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Поділ і віднесення ВМП в наступні періоди за 1-м способом
(із початкової суми ВМП) методу на основі податку з продажів**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок з продажів, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	68000	64000	0,1233	8384
2	68000	55000	0,1060	7208
3	68000	53000	0,1021	6943
4	68000	48000	0,0925	6290
5	68000	46000	0,0886	6025
6	68000	43000	0,0829	5637
7	68000	39000	0,0751	5107
8	68000	34000	0,0655	4454
9	68000	30000	0,0578	3930
10	68000	28000	0,0539	3665
11	68000	25000	0,0482	3278
12	68000	21000	0,0405	2754
13	68000	15000	0,0289	1965
14	68000	10000	0,0193	1312
15	68000	8000	0,0154	1048
x	Разом	519000	1	68000

[авторська розробка]

Як бачимо з таблиці 1, при застосуванні 1-го способу (із початкової суми ВМП) методу на основі податку з продажів, ВМП кожного року розподіляються із однакової суми і за весь період їх сума списалась повністю.

Розміщення ВМП у наступних періодах за 2-м способом (віз залишкової суми ВМП) методу на основі податку з продажів представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Поділ і віднесення ВМП в наступні періоди за 2-м способом
(із залишкової (поточної) суми ВМП) методу на основі податку з продажів**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок з продажів, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	68000	64000	0,1233	8384
2	59616	55000	0,1060	6319
3	53297	53000	0,1021	5441
4	47856	48000	0,0925	4427
5	43429	46000	0,0886	3848
6	39581	43000	0,0829	3281
7	36300	39000	0,0751	2726
8	33574	34000	0,0655	2199
9	31375	30000	0,0578	1813
10	29562	28000	0,0539	1593
11	27969	25000	0,0482	1348
12	26621	21000	0,0405	1078
13	25543	15000	0,0289	738
14	24805	10000	0,0193	479
15	24326	8000	0,0154	24326
x	Разом	519000	1	68000

[авторська розробка]

Як показують дані таблиці 2, при застосуванні 2-го способу (із залишкової (поточної) суми ВМП) методу на основі податку з продажів, кожного року списання здійснювалось із залишкових сум ВМП, а тому за 15 років вони розподілились не повністю, а сума залишку ВМП в останньому році була включена у витрати періоду. Про це свідчать однакові суми розподілу ВМП і річної суми розподілу ВМП за останній рік (24326 грн).

Висновки. Здійснення розподілу ВМП можна виконувати за методом на основі податку з продажів.

Податок з продажів є непрямим податком, що включається в ціну товарів і при їх купівлі сплачується споживачами продавцям, а вони зобов'язані сплатити цей податок у бюджет.

Податок з продажів є досить поширений у світі і замінює в окремих країнах податок на додану вартість і податок з обороту.

Метод розподілу ВМП на основі податку з продажів можна вираховувати за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Річні суми розподілу ВМП, розраховані за 1-м і 2-м способом методу на основі податку з продажів будуть різні.

Список використаних джерел:

1. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). (у редакції Наказу Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
 3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
 4. Sales tax. (13 грудня 2023). Вилучено з: https://en.wikipedia.org/wiki/Sales_tax.

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СТРУКТУРНИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ

Лісовська Анна Сергіївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Шепиленко Вікторія Юріївна

старший викладач кафедри публічних фінансів
Державний податковий університет, Україна

Криза є загально розповсюдженим явищем, вона притаманна будь-якій системі як в живій та неживій природі, так і в суспільстві. Водночас немає двох абсолютно ідентичних криз, кожна з них має індивідуальний, неповторний характер, свій набір причин і факторів, власні, ні з чим не схожі риси. Це дає підставу для напрацювання типології криз, їхньої класифікації за тим чи іншим критерієм чи фактором. Проте, практика доводить, що криза є неоднорідною не тільки за причинами та наслідками, але й за своєю суттю. У той же час необхідно розуміти, що у разі наявності поняття про характер кризи існує більше можливостей для зниження її гостроти, скорочення часу її дії і забезпечення безболісності процесу ліквідації її наслідків.

Класифікація кризових явищ за різними критеріями знайшла своє відображення у комплексній навчальній літературі з економіки, державного управління та кризового менеджменту у працях таких вчених: О. Барановський, І. Бланк, М. Бунятян, К. Балдін, Р. Вальдес, І. Голдфайн, Р. Дорнбуш, Г. Камінський, М. Кондратьєв, К. Рейнхарт, О. Терещенко, Г. Хаберлер, Г. Хульсман. Вони зазначають, що в світовій економіці існують довгострокові економічні цикли, які повторюються через певні проміжки часу, і яким притаманні як спади (кризи), так і злети.

Наявність великої кількості наукових праць із зазначеної тематики свідчить про значний інтерес вчених-економістів до питань дослідження сутності, причин та механізмів прояву світових фінансових криз. Метою тези є аналіз даного поняття, дослідження сутності структурної кризи, і її класифікація, також можливості створення дієвих механізмів попередження фінансових криз, як основи системи ефективного управління ними.

На сьогодні питання фінансової кризи є доволі актуальним, оскільки з огляду на те, що фінансові кризи надзвичайно різноманітні як за своїми причинами, так і за проявами, не існує узвичаєної, прийнятої всіма точки зору, відносно окремих аспектів даної проблематики. Розмаїття причин і величезні масштаби втрат дозволяють стверджувати, що криза - це складне багатфакторне явище, що вимагає системного підходу до його аналізу і попередження.

Під фінансовою кризою розуміють різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, що спричиняє порушення його функціонування, зниження цінкових показників, погіршення ліквідності й якості фінансових інструментів, банкрутство учасників. Фінансова криза передбачає виникнення якісних змін в економічній системі, котрі спричиняють порушення пропорцій у розвитку, його призупинення, видозміни чи руйнування фінансової системи окремих країн або світових ринків у цілому.

Створення якісної системи контролю виникнення фінансових криз дозволить

уникнути негативних економічних наслідків за рахунок своєчасного виявлення їх перших ознак. Серед основних вимог, які висуваються до такої системи контролю, можна підкреслити досягнення наступних характеристик: ефективності контролю, що визначається зменшенням витрат на контроль; визначення збоїв чи хиб в системі контролю та їх ліквідація; визначення обмежень заходів контролю, що визначаються нормативно-правовою базою та ринковим середовищем [1, с.45].

Кризи бувають регулярні вони ж циклічні або періодичні - які повторюються з певною закономірністю, і нерегулярні. Регулярні кризи надвиробництва дають початок новому циклу, в ході якого економіка послідовно проходить чотири фази і готує базу для наступної кризи. Вони характерні тим, що охоплюють всі сфери економіки, досягаючи великої глибини і тривалості. Структурні кризи в свою чергу відносяться до нерегулярних економічних криз.

Структурні кризи – спади, які пов'язані з поступовим та тривалим наростанням міжгалузевих диспропорцій в суспільному виробництві. Вони характеризуються невідповідністю сформованої структури виробництва зміненими умовами ефективного використання ресурсів. Структурна криза є порушенням закону пропорційного розвитку суспільного виробництва. Це проявляється в серйозних асиметриях між галузями, і випуском найважливіших видів продукції в натуральному виразі, необхідних для збалансованого розвитку економіки. Аналогічні кризи викликають довготривалі потрясіння та вимагають для свого вирішення тривалий період адаптації до нових умов.

Сукупність можливих криз також ділиться на короткотривалі та затяжні. Фактор часу надзвичайно важливий у кризовій ситуації, оскільки чим довшою є вплив кризи, тим болючіше вона проходить. Таким чином затяжні кризи проходять болісно і складно. Вони, як правило, пов'язані з відсутністю навичок управління критичними ситуаціями, нерозумінням суті і параметрів кризи, її причин і можливих наслідків.

Сучасні фінансові кризи мають великий вплив на світове господарство, зі змінами закономірностей розвитку якого відбуваються і зміни параметрів цих криз. На ранніх етапах розвитку фінансові кризи не були масштабними, носили локальний характер з причин низького рівня економічних зв'язків між країнами [2, с.16].

Беручи до уваги вищесказане, можна підсумувати, що фінансова криза характеризується джерелами виникнення, видом кризи і стадією її розвитку. Своєчасна ідентифікація цих ознак дає змогу правильно діагностувати фінансову неспроможність та вжити ефективних заходів, відносно її ліквідації. Ідентифікація фази фінансової кризи є необхідною передумовою правильного і своєчасного резонансу на неї.

Список використаних джерел:

1. Віктор Козюк, Віталій Баранчук. Сутність світових фінансових криз та можливості їх попередження. *Innovation and Sustainability*; Вінниця; 2022; № 1 (2022).
2. Краус Н.М., Краус К.М., Марченко О.В. Актуальні проблеми фінансів та економіки: навчальний посібник. – Київ: Аграр Медіа Груп, 2023. – 286 с.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОРСЬКОЇ ЛОГІСТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

Соколов Андрій Сергійович

аспірант

Одеський національний морський університет, Україна

З перших часів 24 лютого 2022 року, повномасштабне російське вторгнення має різні негативні соціально-економічні наслідки впливу на світову торгівлю, виробництво та споживання аграрної продукції, утримуючи високі ціни на сільськогосподарську сировину та загрожуючи глобальній продовольчій безпеці. Оскільки Україна є одним з провідних світових експортерів аграрної продукції [1], яка до початку агресії майже стовідсотково експортувалася через морські порти, то актуальність дослідження проблем удосконалення морської логістики наразі не викликає сумнівів.

Дослідженням проблематики удосконалення морської логістики, займаються такі українські науковці, серед яких особливо доцільно виокремити Гончарука А., Молчанову К., Позднякову Л., Устименко Б., Стеблака Д., Гусенко О. та інших.

Блокування морських портів Великої Одеси та Миколаєва, тимчасова окупація Азовського моря призвели до миттєвої та повної розбудови всіх ланцюгів постачання у зовнішній торгівлі України. Імпорт товарів у контейнерах був перенаправлений в найближчі безпечні порти сусідніх держав (порт Констанца у Румунії), але оскільки такі порти не були спроможні прийняти всі імпорتنі контейнери, які прямували до України, то вони швидко виявилися практично паралізованими. У подальшому імпорتنі контейнери почали вивантажувати в більш віддалені порти, такі як Пірей, залежно від портів заходів за кожною з контейнерних ліній. Логістичним компаніям довелося оперативну вирішувати питання щодо перенаправлення вивантаженого імпортного вантажу до України транзитом через інші країни. Ситуація ускладнювалася тим, що після початку російського вторгнення усі контейнерні лінії заборонили ввезення контейнерів на територію України. Отже контейнери мали бути розформовані, а вантаж перевантажений в автотранспорт для подальшої доставки в Україну транзитом. Все це разом призводило до затримок у доставці, які обчислювалися місяцями, і при цьому виникало значне подорожчання всього ланцюга. Це подорожчання лягало на покупця, що часто спричиняло відмову від вантажу.

Щодо експорту, то контейнерні потоки на початку 2022 року поки були в наявності контейнери переключилися на відправки через Констанцу (Румунія) або Польщу (Гданськ/Гдиня). Експорт навалочних аграрних вантажів був переорієнтований з глибоководних портів на Дунайські порти – Рені/Ізмаїл. На початку

російської навали іноземні судновласники не розглядали суднозаходи до українських портів, побоюючись за судна. По мірі розвитку ситуації та відсутності бойових дій у безпосередній близькості до портів Рені/Ізмаїл судновласники стали просити банківську гарантію на суму вартості судна, щоб цей суднозахід був здійснений. У подальшому стало можливим страхування, яке дозволило покривати ризики для суден під час перебування у водах України або біля причалу в українських портах. Проте після 24 лютого 2022 року ставки на перевезення українського експорту стали вкрай високими. Турецькі судновласники, які здебільшого володіли флотом вантажомісткістю 3-5-7 тис. тонн, стали неймовірно затребуваними для українських вантажовласників. Раніше такий флот не користувався популярністю, і переважно українська аграрна продукція відвантажувалася партіями по 20-40 тис. тонн. Зростання ставок фрахту було зумовлене дефіцитом флоту, а точніше бажаючих здійснювати суднозаходи до українських портів, і з іншого боку величезним попитом з боку українських судновласників. Водночас виник сплеск попиту на автотранспортні перевезення як усередині України до Дунайських портів, так і до кінцевих отримувачів товарів у Європі. Водночас різко зросли ставки фрахту на перевезення зернових культур баржами Дунаєм. У той момент, коли великі зернові трейдери через зупинку портів Великої Одеси та Миколаєва перестали відвантажувати/закуповувати агропродукцію, багатьом посередникам, так званим СРТ трейдерам і виробникам довелося самим розпочати експорт агропродукції. Для багатьох учасників ринку питання експорту стояло скоріше як питання евакуації вантажу, і збереження хоча б частини вкладень, ніж заробітку на експорті. Дефіцит флоту в цей момент призвів до різкого зростання ставок, оскільки відправники були готові платити умовно будь-які гроші аби відвантажити товар. Так, ставки фрахту влітку 2022 року досягли 130 євро за тонну для насіння за стандартних ставок до війни в межах 15-20 євро/тонна. Водночас змінювалася перевалка вантажів у портах Рені та Ізмаїл.

Загальновідомо, що порт Рені до повномасштабного вторгнення перебував у занепаді, однак зростання попиту призвело до того, що безліч приватних операторів зі своїм обладнанням з'явилося в порту Придунав'я. На кожному вільному причалі стало перебувати навіть кілька операторів, кожен із яких експлуатував причал позмінно. Попит, який на порядок перевершував пропозицію, в кілька разів підняв вартість перевалки до 20+ доларів за тонну.

Влітку-восени 2022 року контейнерні лінії загалом дійшли до висновку, що перебування їх контейнерного обладнання в Україні є відносно безпечним і є можливим забезпечити його прийнятну оборотність. Після цього вже було організовано річкові перевезення з Констанци до Ізмаїла, а потім уже до Рені. Різке зростання обсягів перевалки в Рені/Ізмаїл та прилеглих приватних територій призвело до виявлення наступного вузького місця, а саме морських каналів, які з'єднують Річку Дунай із Чорним морем. Так, нестача глибини в каналі Бистре та обмежена кількість лоцманів у румунському каналі Суліна призвели до утворення черги на вхід у канал у більше ніж 100 суден. Очікування черги на вхід займало до 2х тижнів, а окремих випадках і більше.

Не можемо не погодитися з думкою Президента Української зернової асоціації М.Горбачова, що «для збільшення потужностей експорту Дунайського шляху потрібно зробити 3 речі: відкрити рейдові перевалки з барж із зерном з дунайських портів на великі судна типу Рапатах в територіальних водах Румунії, забезпечити цілодобову роботу Сулінського каналу в Румунії та розвивати українське гирло Бистре. Такі кроки вже в короткій перспективі можуть дати збільшення обсягів

експорту Дунаєм вдвічі – з нинішніх 2 млн. т на місяць до 4 млн. т.» [2].

Підписання Угоди між Україною, ООН та Туреччиною щодо запровадження Чорноморської зернової ініціативи влітку 2022 року, яка дозволила судам заходити до портів Великої Одеси – Південного, Одеси та Чорноморська – частково знімала навантаження з Дунайських портів та призводила до зниження попиту. Однак, вихід РФ з Чорноморської зернової ініціативи у 2023 році знову призвело до уповільнення роботи та зростання попиту на логістику через Дунайські порти. Розглядаючи логістичний ланцюг через Дунайські порти, треба розуміти, що вони у будь-якому разі програватимуть портам Великої Одеси. Їхня робота буде завжди однозначно дорожчою, у зв'язку з тим, що для доставки вантажу в ці порти необхідно спочатку доставити вантаж до району порту Одеса. Доставка вантажу від Одеси до Дунайських портів автотранспортом коштує відправнику додатково 35-45 доларів на тонну. А тоннаж суден та фрахт на тонну для суден 20-25 тис. - значно дешевше ніж 2-7 тис. тонн суду в Дунаї. Одночасно з цим для судів типу «handy» доступні азіатські ринки, які є більш привабливими за ціною, ніж Туреччина або країни Сходу та центру Середземного моря.

Підсумовуючи, проблеми, які постали у морській логістиці в умовах повномасштабного російського вторгнення, зумовили необхідність швидкого прийняття комерційних і логістичних рішень і реакції на обстановку, що постійно змінюється. При цьому логістичні компанії та трейдери, які перативно прийняли нову реальність, та ризики, які її супроводжують, змогли адаптуватися та наразі продовжують надавати послуги своїм клієнтам. Для багатьох клієнтів – трейдерів, які були змушені змінювати схему роботи, це було питанням виживання та збереження своєї присутності на ринку. При цьому трейдерам доводилося оперативно вивчати не властиві для себе ролі – постачальник усередині України ставав і експортером і укладав зовнішньоторговельні контракти, виходив на ринок, логістичні компанії змінювали звичну схему роботи з українськими контейнерними терміналами на роботу з іноземними портами та наземною логістикою. Всі ці зміни призвели лише до ускладнення та подорожчання українського імпорту та експорту, збільшення ризиків для експортерів та імпортерів.

Список використаних джерел:

1. Лисий В. М., Стебляк Д. М. Вплив війни на розвиток транспортного перевезення в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2022. Випуск 43. с. 92-96. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55650/1/18.pdf> (дата звернення: 23.01.2024).
2. Вистояти. Аграрії та виклики – Микола Горбачов. URL: <https://uga.ua/meanings/vistoyati-agrariyi-ta-vikliki/> (дата звернення: 23.01.2024).

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДОВИХ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВО- ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Білошапка Юрій Миколайович

здобувач вищої освіти факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Устік Тетяна Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-9967-0669

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри маркетингу та логістики
Сумський національний аграрний університет, Україна

Підприємства всіх форм власності, що працюють в Україні, наразі мають проблеми управління збутовою діяльністю. Підвищення ефективності господарської діяльності та покращення фінансового стану підприємств безпосередньо пов'язане з вирішенням проблем та суперечливих питань в системі управління збутовою діяльністю підприємств. Зміст збутової діяльності підприємства визначається його концептуальною орієнтацією.

Ситуація в Україні має значний вплив на формування інфраструктури збуту продукції підприємства. Макроекономічні та мікроекономічні фактори включають відсутність координації в діяльності торговельних і транспортних організацій, нестача складських приміщень, відсутність чіткої регіональної стратегії формування структури торгівлі продовольчими товарами.

Розглядаючи збутовий потенціал підприємства як систему, варто відзначити інституційну складову, що включатиме інфраструктуру ринку, державну торгову політику та систему стандартизації і сертифікації продукції [1].

Метою стратегічного управління є створення динамічної системи, здатної своєчасно визначати місію, цілі та стратегії, розробляти та впроваджувати систему планування та забезпечувати довгострокову конкурентну перевагу компанії на ринку.

Для успішного збуту товарів чи послуг необхідно враховувати ряд аспектів та впроваджувати ефективні стратегії. Ось деякі ключові елементи, які варто враховувати при розробці стратегії збуту (табл. 1):

Таблиця 1

Елементи стратегії збуту

Дослідження ринку	Аналіз ринку, на якому працюють, врахування основних конкурентів, потреби клієнтів, тренди та можливості
Сегментація ринку та визначення цільової аудиторії	Визначення ключових сегментів ринку та ідентифікація цільової аудиторії для товарів чи послуг.
Унікальне ціноутворення	Розробка ефективної стратегії ціноутворення, враховуючи витрати, конкуренцію та вартість для клієнтів.
Канали розповсюдження	Визначення оптимальних каналів розповсюдження для товарів чи послуг. Це може включати традиційні канали продажу або цифрові платформи.
Реклама та просування	Розробка ефективної рекламної стратегії, використання різноманітних каналів комунікації для привертання уваги клієнтів.
Клієнтське обслуговування	Забезпечення високого рівня клієнтського обслуговування, що допоможе зберегти і залучити нових клієнтів.

Продовження табл. 1

Елементи стратегії збуту	
Дослідження ринку	Аналіз ринку, на якому працюють, врахування основних конкурентів, потреби клієнтів, тренди та можливості
Аналіз та вдосконалення	Регулярний аналіз результатів стратегій, виявлення слабких місць та можливості для вдосконалення.
Глобальна стратегія	Розробка стратегії, яка враховує особливості кожного регіону.
Технологічні інновації	Використання сучасних технологій для покращення ефективності збутової діяльності, включаючи e-commerce, аналітику та CRM-системи.
Гнучкість та адаптація	Готовність адаптувати стратегію відповідно до змін в зовнішньому середовищі та потреб клієнтів.

[авторська розробка]

Системний підхід визначення потреби в застосуванні стратегічної інтегрованої системи управління і контролю над збутовою діяльністю підприємства. Цілі підприємства можуть бути повністю досягнуті тільки в результаті реалізації взаємопов'язаних функціональних завдань та елементів.

Збутова діяльність та збутовий потенціал підприємства формують збутову стратегію. Характеристика стратегічного управління збутовою діяльністю підприємства наведена в (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика стратегічного управління збутовою діяльністю підприємства

Характеристика	Стратегічне управління збутовою діяльністю підприємства
Ціль	Сталість конкурентних позицій на ринку; максимізація прибутку з врахуванням інтересів споживачів
Основний спосіб досягнення	Досягнення динамічної збалансованості з невизначеним та нестабільним середовищем
Рівень абстрактності/конкретності в управлінні	Концептуальний, аналітичний
Вид аналізу	Комплексність аналізу
Важливість чинника часу	Найважливіший чинник в конкурентній боротьбі
Короткострокова оцінка ефективності	Точність прогнозування та швидкість адаптації до змін зовнішнього середовища
Превілегованість використання ресурсів	Персонал – найвагоміший ресурс у формуванні конкурентоспроможності підприємства

сформовано з [1]

Для забезпечення ефективного стратегічного управління збутовою діяльністю підприємства необхідно [2]:

- формулювати стратегічні показники по об'ємах збуту продукції на підприємстві;
- реагувати на можливі зміни зовнішніх та внутрішніх факторів, які можуть впливати на діяльність підприємства шляхом зміни планів збуту продукції;
- розробити цінову стратегію залежно від кількісних і якісних показників продукції, яка постачається кожному сегменту ринку;
- вдосконалити систему доставки продукції;
- запроваджувати різні способи та форми оплати продукції;
- проводити стратегічний маркетинговий аналіз, за допомогою маркетингових досліджень, та достовірної та актуальної інформації.

Для забезпечення ефективною стратегією збуту на підприємстві на етапі планування слід проводити стратегічний маркетинговий аналіз, заснований на дослідженні ринку, щоб своєчасно виявити сильні та слабкі сторони компанії, можливості та загрози. Стратегічний маркетинговий аналіз є ключовим етапом при

плануванні стратегії збуту на підприємстві. Цей аналіз дозволяє глибоко зрозуміти ринок, на якому діє підприємство, та розробляти ефективні стратегії для досягнення конкурентних переваг. Основні етапи стратегічного маркетингового аналізу включають: маркетингові дослідження; SWOT-аналіз; аналіз конкурентної ситуації; визначення цільової аудиторії; аналіз маркетингових трендів; формулювання маркетингових стратегій; Визначення метрик успіху.

Отже, на сьогодні підприємствам потрібно детально здійснювати планування та управління збутовою діяльністю підприємства. Стратегічне управління збутовою діяльністю повинно бути гнучким та орієнтованим на досягнення довгострокових цілей підприємства. Таким чином, підприємства можуть зайняти лідируючі позиції в системі управління виробничим процесом, а також на ринку.

Прагнення підприємств бути успішними в довгостроковій перспективі, вже сьогодні повинні визначати довгострокові цілі збутової діяльності, розробити стратегію, яка забезпечить їм довгострокову конкурентну перевагу в майбутньому, і реалізувати її в найбільш ефективний спосіб.

Список використаних джерел:

1. Стратегічне управління збутовою діяльністю підприємств на міжнародному ринку: маркетингово-логістичний аспект: монографія / Т. В. Шталь, В. В. Писаренко, Н. Г. Гуржій, І. Ю. Мелушова – Х.: Видавництво «Лідер», 2017. – 230 с. <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/18274>.
2. Ратушняк О. Г. (2021). Збутова стратегія управління підприємством [Електронний ресурс] / О. Г. Ратушняк, В. Д. Клопська // Матеріали І науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 10-12 березня 2021 р. Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/allvntu/index/pages/view/zbirn2021>.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ІНДУСТРІЯ 4.0: НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ

Прохоренко Даниїл Вадимович

здобувач вищої освіти факультету менеджменту та маркетингу
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Україна

Науковий керівник: Ситник Наталія Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-7670-8860

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту підприємств
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Україна

Індустрія 4.0 є парадигмою, що визначає новий етап розвитку промисловості, в якому цифрові технології глибоко інтегруються в усі сфери виробництва. Цей концепт визначається автоматизацією, об'єднаною з обробкою даних та інтернетом речей, що створює зміну в підходах до виробництва та ведення бізнесу [1]. В даній роботі викладемо концепцію Індустрії 4.0, її ключові аспекти, вплив на виробництво та економіку, а також можливості та виклики, які вона ставить перед сучасними підприємствами.

Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI) та машинне навчання (ML), аналітика даних та хмарні технології, кіберфізичні системи (CPS) – ці технології, як частини Індустрії 4.0, працюють взаємно, створюючи інтегровану систему, яка дозволяє підприємствам підвищувати ефективність та адаптуватися до змін у швидкозмінному світі промисловості та бізнесу.

Інтернет речей (IoT) – це концепція, яка передбачає з'єднання фізичних об'єктів (будь-чого, від пристроїв побутової техніки до великих промислових машин) до інтернету. Основна ідея полягає в тому, щоб ці об'єкти були обладнані сенсорами, актуаторами та засобами зв'язку, щоб забезпечити збір даних та обмін інформацією через мережу. Сенсори вимірюють фізичні параметри, такі як температура, вологість, або стан обладнання, а потім передають ці дані до центрального хабу через мережу, де вони можуть бути оброблені та використані для подальшого управління чи аналізу. IoT створює можливості для збільшення ефективності, моніторингу та автоматизації різних галузей, від промисловості до офісної автоматизації та домашнього затишку [3].

Штучний інтелект (AI) та машинне навчання (ML) є ключовими компонентами Індустрії 4.0. AI – це концепція, що дозволяє комп'ютерам виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту. Машинне навчання є однією з гілок AI, в якій комп'ютери “вчать” на основі даних, вдосконалюючи свої алгоритми та можливості. В Індустрії 4.0 AI та ML використовуються для прогнозування, аналізу даних, автоматизації процесів, та оптимізації прийняття рішень. Наприклад, системи

моніторингу можуть використовувати машинне навчання для виявлення ненормальних паттернів та передбачення можливих відмов обладнання [5].

Аналітика даних в Індустрії 4.0 використовується для збору, обробки та інтерпретації великих обсягів інформації. Застосування аналітики даних дозволяє отримувати цінний інсайт з накопичених даних, що може бути використаний для прийняття управлінських рішень, виявлення тенденцій та вдосконалення ефективності. Хмарні технології, у свою чергу, дозволяють зберігати та обробляти великі обсяги даних за допомогою віддалених серверів, що надає доступ до ресурсів обчислення, необхідних для реалізації проектів Індустрії 4.0 [1].

Кіберфізичні системи (CPS) в Індустрії 4.0 є сполученням фізичних об'єктів та віртуальних комп'ютерних моделей, що дозволяє їм взаємодіяти та співпрацювати в реальному часі. Це включає в себе використання сенсорів та актуаторів для збору даних з фізичних процесів, а також використання віртуальних моделей для управління та оптимізації цих процесів. CPS дозволяють розробникам створювати системи, які реагують на зміни в реальному часі, автоматично адаптуючи свою поведінку для досягнення найкращих результатів [2].

Індустрія 4.0 вирізняється своєю здатністю перетворювати виробництво, роблячи його більш гнучким та адаптованим до унікальних потреб клієнтів. Ця трансформація базується на використанні передових технологій, які дозволяють не лише автоматизувати процеси, але і змінювати сам спосіб виробництва.

Однією з ключових характеристик Індустрії 4.0 є індивідуалізація продукції. Такі технології як Інтернет речей (IoT) та аналітика даних дозволяють збирати та обробляти інформацію про кожного клієнта та його унікальні вимоги. На основі цих даних виробництво може бути швидко адаптоване завдяки переносу або модифікації лінії виробництва, щоб задовольнити конкретні запити клієнта.

Інтеграція технологій Індустрії 4.0 надає виробництву більшу гнучкість та адаптивність. Підприємства можуть оперативно реагувати на зміни в попиті, легко переключатися між різними видами виробництва та оптимізувати використання ресурсів.

Окрім того, Індустрія 4.0 підтримує концепцію "замовлення під замовлення", де продукція створюється точно в тому обсязі та з тими характеристиками, які потрібні конкретному клієнту. Це дозволяє підприємствам ефективніше використовувати ресурси та мінімізувати витрати на зберігання готової продукції [4].

В цілому, Індустрія 4.0 не лише перетворює виробництво, але і переосмислює відносини між виробниками та споживачами, роблячи їх більш індивідуалізованими та спрямованими на задоволення унікальних потреб.

Індустрія 4.0 визначає новий етап розвитку виробництва, де передові технології та нові стратегії перетинаються, реформуючи підходи до організації виробничих процесів та бізнесу в цілому. Вона відкриває нові перспективи для автоматизації виробничих операцій. Застосування роботів та автономних систем призводить до підвищення ефективності виробництва та зменшення помилок, що робить виробничі процеси більш точними та ефективними.

Використання аналітики та обробки даних в реальному часі стає ключовим елементом для виробників у Індустрії 4.0. Це дозволяє вчасно виявляти неполадки в процесах виробництва та впроваджувати вдосконалення, сприяючи підвищенню якості виробленої продукції.

Індустрія 4.0 розширює можливості для бізнесу, надаючи нові форми співпраці та взаємодії з клієнтами. Сервісна модель, де продукти продаються як послуги, стає доступною завдяки цій інноваційній парадигмі, відкриваючи нові перспективи для

розвитку та взаємовідносин у бізнесі.

Дана парадигма, як новий етап економічного розвитку, розкриває безліч можливостей для інновацій у всіх сферах виробництва. Вона створює умови для розробки нових продуктів, вдосконалення процесів та глибокої трансформації підходів до бізнесу.

Проте, із зростанням використання мережі та обміном даними приходять виклики щодо кібербезпеки. Індустрія 4.0 стає більш вразливою до кібератак, вимагаючи посилення заходів з кібербезпеки для захисту від несанкціонованого доступу та атак. Крім того, автоматизація, хоча і призводить до підвищення продуктивності, може породжувати проблеми щодо зайнятості. Втрата деяких робочих місць внаслідок автоматизації підкреслює необхідність вирішення питань перекваліфікації та навчання працівників, щоб забезпечити стабільність на ринку праці.

Індустрія 4.0 створює новий ландшафт для світового виробництва та бізнесу. Завдяки інтеграції технологій та змінам у підходах до виробництва, відбувається трансформація, яка вимагає адаптації та інновацій від підприємств. Можливості для підвищення ефективності, якості та гнучкості виробництва створюють нові перспективи для бізнесу. Проте, важливо усвідомлювати та вирішувати виклики, такі як кібербезпека та вплив на ринок праці. Індустрія 4.0 визначає новий етап економічного розвитку, де успішність підприємств буде визначатися їх готовністю до інновацій та адаптації до цифрового майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Kagermann, H., Lukas, W. D., & Wahlster, W. (2013). Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0: Final report of the Industrie 4.0 Working Group. Forschungsunion.
2. Lee, J., Bagheri, B., & Kao, H. A. (2015). A Cyber-Physical Systems architecture for Industry 4.0-based manufacturing systems. *Manufacturing Letters*, 3, 18-23.
3. Porter, M. E., & Heppelmann, J. E. (2014). How smart, connected products are transforming companies. *Harvard Business Review*, 92(11), 64-88.
4. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Crown Business.
5. Wang, S., Wan, J., Zhang, D., Li, D., & Zhang, C. (2016). Towards smart factory for Industry 4.0: a self-organized multi-agent system with big data based feedback and coordination. *Computer Networks*, 101, 158-168.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ

Колодяжний Максим Сергійович

здобувач вищої освіти факультету менеджменту та маркетингу
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Україна

Науковий керівник: Ситник Наталія Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-7670-8860

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту підприємств
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Україна

Сучасний світ вимагає постійного розвитку та адаптації до нових умов. Освіта, яка є ключовим фактором в успішному втіленні цих вимог, також має еволюціонувати. Інноваційні методи навчання стають суттєвим інструментом для підвищення якості освіти та підготовки молодого покоління до викликів XXI століття. В даній роботі розглядається сутність, переваги та виклики інноваційних методів навчання.

Інноваційні методи навчання визначаються як новаторські підходи до передачі знань та виховання, що використовують сучасні технології та методології. Основна ідея полягає в тому, щоб зробити навчання цікавим, ефективним та адаптованим до потреб кожного учня. Аналізуючи та вивчаючи дану тему, доцільно буде розглянути приклади інноваційних методів навчання.

Гейміфікація. Гейміфікація використовує елементи гри в навчальних процесах для підвищення мотивації та зацікавленості учнів. Наукове обґрунтування гейміфікації полягає у вивченні впливу гри на мотивацію та навчання. Дослідження показують, що гейміфікація підвищує рівень зацікавленості та стимулює бажання вивчати. Цей підхід спирається на те, що використання елементів гри, таких як бали та досягнення, активує систему винагород та створює позитивну атмосферу навчання [2].

Віртуальна реальність (VR). Використання віртуальної реальності дозволяє учням взаємодіяти з 3D-середовищем, що імітує реальні ситуації. Наприклад, медичні студенти можуть вивчати анатомію, використовуючи VR, щоб відчувати простір та взаємодіяти з органами. Наукові дослідження у сфері віртуальної реальності демонструють, що використання VR у навчанні може покращити засвоєння матеріалу та поглибити розуміння концепцій [6].

Фліп-клас (Flipped Classroom). У фліп-класі традиційні ролі вчителя та учня обертаються. Учні дивляться відеолекції та матеріали перед заняттям, а потім використовують час, який виділено на урок, для розв'язання завдань, обговорення та активної співпраці, таким чином зміцнюючи активну участь студентів та поглиблюючи знання для вирішення проблем в розрізі предмету. Дослідження фліп-класу підкреслюють, що перегляд відеолекцій перед класом покращує рівень розуміння та розв'язання завдань [4].

Метод проблемного навчання (Problem-Based Learning). Учні вивчають новий матеріал, розв'язуючи реальні проблеми чи завдання. Дослідження методу

проблемного навчання підтверджують, що розв'язання реальних кейсів сприяє активному конструктивному навчанню, розвитку критичного мислення та навичок самостійності [7].

Інтерактивні дистанційні платформи. Використання спеціалізованих платформ для навчання, де учні можуть взаємодіяти між собою та з вчителем, обговорювати теми, спільно розв'язувати завдання та отримувати зворотний зв'язок. Наукові дослідження вказують на те, що використання інтерактивних дистанційних платформ у навчанні сприяє покращенню комунікації, співпраці та обговорення матеріалу між учнями та вчителями [5].

Інтеграція Інтернету речей (Internet of Things, IoT). Метод означає залучення реальних об'єктів, які пов'язані з Інтернетом, у навчальний процес. Наукові дослідження у сфері інтеграції IoT у навчальний процес підтверджують, що цей підхід покращує практичні навички учнів, дозволяючи їм працювати з реальними об'єктами та отримувати практичний досвід, наприклад, створення проєктів, де учні можуть моніторити та аналізувати дані з сенсорів [3].

Індивідуалізоване навчання за допомогою штучного інтелекту (AI). Метод спирається на використання алгоритмів машинного навчання для адаптації навчання до потреб кожного учня. Дослідження індивідуалізованого навчання з використанням штучного інтелекту підтверджують, що адаптивні алгоритми допомагають персоналізувати навчання для кожного учня, враховуючи його індивідуальні потреби та стилі навчання, тим самим підбираючи оптимальну кількість та складність матеріалу для його найкращого сприйняття [1].

Висновки. Інноваційні методи навчання відкривають нові перспективи для розвитку освіти в епоху технологій. Спрямовані на залучення та розвиток студентів, вони вносять суттєвий внесок у покращення якості освіти та готовність молодого покоління до викликів сучасності.

Незважаючи на свої переваги, інноваційні методи навчання стикаються з певними викликами. Одним із них є неоднаковий доступ до технологій, що може створювати розриви між учнями. Деякі заклади освіти мають обмежений доступ до необхідного обладнання та програмного забезпечення.

Іншим важливим аспектом є потреба у підготовці викладачів. Впровадження інноваційних методів вимагає не лише технічних знань, але й глибокого розуміння педагогічних аспектів викладання. Підготовка викладачів до використання нових технологій та методик є важливим етапом в успішному впровадженні інновацій в освітній процес.

Список використаних джерел:

1. Baker, R. S., D'Mello, S. K., Rodrigo, M. M. T., & Graesser, A. C. (2010). Better to be frustrated than bored: The incidence, persistence, and impact of learners' cognitive-affective states during interactions with three different computer-based learning environments. *International Journal of Human-Computer Studies*, 68(4), 223–241. doi:10.1016/j.ijhcs.2009.12.003.
2. Hamari, J., Koivisto, J., & Sarsa, H. (2014). Does gamification work? -- a literature review of empirical studies on gamification. 2014 47th Hawaii International Conference on System Sciences, 3025–3034. doi:10.1109/HICSS.2014.377.
3. Karkar, A., Brahmi, Z., & Al-Muhtadi, J. (2016). The impact of the Internet of Things (IoT) on education business models. In 2016 IEEE Long Island Systems, Applications and Technology Conference (LISAT) (pp. 1–5). doi:10.1109/lisat.2016.7477207.
4. Lage, M. J., Platt, G. J., & Treglia, M. (2000). Inverting the Classroom: A Gateway to Creating an Inclusive Learning Environment. *The Journal of Economic Education*, 31(1), 30–43.

doi:10.2307/1183338.

5. Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., Bakia, M., & Jones, K. (2010). Evaluation of Evidence-Based Practices in Online Learning: A Meta-Analysis and Review of Online Learning Studies. U.S. Department of Education. doi:10.1002/piq.20019.
6. Merchant, Z., Goetz, E. T., Cifuentes, L., Keeney-Kennicutt, W., & Davis, T. J. (2014). Effectiveness of virtual reality-based instruction on students' learning outcomes in K-12 and higher education: A meta-analysis. *Computers & Education*, 70, 29–40. doi:10.1016/j.compedu.2013.07.033.
7. Savery, J. R., & Duffy, T. M. (1995). Problem based learning: An instructional model and its constructivist framework. *Educational Technology*, 35(5), 31–38.

КОМУНІКАТИВНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ

Урсакий Ю.А.

канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу і міжнародної логістики
ЧТЕІ ДТЕУ, Україна

Пенюк В.О.

канд. екон. наук, старший викладач кафедри менеджменту,
маркетингу і міжнародної логістики
ЧТЕІ ДТЕУ, Україна

В умовах ринкової економіки ефективне використання комунікаційних технологій є важливим фактором, що стає основою інвестиційної діяльності підприємства, підвищення його ринкової вартості, забезпечення конкурентоспроможності та стійкого функціонування підприємства у майбутньому. Саме тому важливо розуміти роль комунікацій та комунікативної компетентності менеджерів у реалізації інвестиційних проєктів в умовах сучасності.

Реалізацію інвестиційного проєкту неможливо здійснювати без будь-яких способів комунікацій, різновидів взаємодії між суб'єктами, опосередкованої певним об'єктом (в даному випадку інвестиційного проєкту). В якості учасників комунікації виступають два суб'єкти: підприємство, яке представляють менеджери та керівники або проєктна група працівників, а з іншої – інвестори. Основна задача такої комунікації – довести основну ідею нового проєкту таким чином, щоб інвестор сприйняв всю інформацію без коригування чи спотворення, а це можливо за допомогою сформованої комунікативної компетентності менеджера підприємства. Сутність комунікативної компетентності менеджера полягає в налагодженні оптимальної системи спілкування всередині організації між окремими підрозділами та співробітниками, які формують інформаційну складову інвестиційного проєкту у необхідному форматі для інвесторів [1].

Комунікативна компетентність менеджерів, що представляють інвестиційний проєкт включає [3]:

1. вміння спілкуватись з людьми на різних рівнях структури організації: із підлеглими співробітниками, групами, підрозділами; за межами організації: із клієнтами, постачальниками, банками; інвесторами;
2. використання формалізованої комунікації на зустрічах, у процесі розроблення звітів, пропозицій, презентації бізнес-планів;
3. використання неформальної комунікації в спілкуванні зі співробітниками, консультуванні, знайомства з інвесторами;
4. використання комунікації для пошуку інформації, контролю, участі в дискусіях; створення баз контактів майбутніх інвесторів, впливу на інших людей;
5. а також: іншомовна комунікативна компетенція, творче мислення (нестандартність, гнучкість мислення), культуру мовної дії (писемна побудова фраз, простота й ясність викладу думок, образна виразність та чітке аргументування, адекватний ситуації спілкування тон, динаміка звучання голосу, темп, інтонація і, звичайно, хороша дикція), культуру самоналаштування на спілкування та психоемоційної регуляції свого стану, культуру сприйняття комунікативних дій партнера зі спілкування; культуру емоцій (як вираз емоційно-оцінних думок у

спілкуванні), володіння змістовною інформацією та вміння оперувати нею; здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння, тощо.

Формування та реалізація реального інвестиційного проєкту проходить три стадії: передінвестиційну, інвестиційну та постінвестиційну стадію (стадію експлуатації). І на кожному з етапів реалізації інвестиційного проєкту використовуються професійні та особисті компетентності [2], що складають основу комунікативних зв'язків даного проєкту.

Складні умови, в яких опинилася Україна, можуть стати рушієм важливих змін у розвитку національної економіки, її модернізації. Для досягнення результативності цих змін необхідно розвивати бізнес інвестувати та реалізовувати стартапи та проєкти. Ті проєкти, що зможуть вижити у кризових та конкурентних умовах матимуть більше шансів для збільшення економічних результатів у майбутньому, а це можливе лише за рахунок налагоджених комунікаційних зв'язків між суб'єктами бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Теорія та практика професійної підготовки менеджерів інноваційного розвитку освіти: матеріали методологічного семінару / За заг. ред. Т. М. Хлебнікової. Харків, 2020. 75 с.
2. Пенюк В. О. Кадровий потенціал підприємства торгівлі: визначення та складові елементи. Бізнес Інформ. 2015. № 6. С. 240–248.
3. Урсакий Ю., Пенюк В. Комунікаційна складова інвестиційного проєкту в умовах загроз та ризиків. Вісник Чернівецького торговельно-економічного університету. Вип. II (90), 2023. С.33-47.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Тимченко Роман Андрійович

студент

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональної академія управління персоналом», м. Київ, Україна

Науковий керівник: Середюк Катерина Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-6592-3947

доктор філософії у галузі економіки, доцент

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональної академія управління персоналом», м. Київ, Україна

У сучасному бізнес-середовищі, яке швидко змінюється, важливо розуміти та вдосконалювати теоретичні основи управління підприємством. Спроба розкрити ефективність управлінської діяльності розпочинається з розгляду ключових концепцій теорії управління. Такі концепції, як науковий підхід, адміністративне управління та сучасні тенденції, становлять основу для розуміння сутності управління підприємством.

Ефективність організації управлінських структур визначається правильним розподілом влади та відповідальності. Структури, такі як функціональна, дивізійна та матрична, розглядаються як інструменти оптимізації внутрішнього управління для досягнення стратегічних планів. Кожен з цих інструментів має свої переваги та недоліки, і вибір конкретної структури залежить від конкретних потреб та цілей підприємства. Важливою складовою ефективного управління є також децентралізація влади, коли рішення можуть приймати не лише керівники, але й інші рівні управління, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів та стимулює творчість співробітників.

Важливим етапом управління підприємством є оптимізація управлінського процесу. Застосування сучасних інструментів та технологій, таких як інформаційні системи та програми для аналізу даних, що дозволяє підприємствам ефективніше використовувати ресурси та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Саме від ефективного планування залежить визначення цілей, стратегій та тактики, а також прораховування ризиків та можливостей. Організація включає розподіл завдань та повноважень, формування команд, створення систем комунікації. Керування передбачає прийняття рішень, мотивацію співробітників, планування ресурсів. Контроль забезпечує оцінку та аналіз досягнутих результатів, виявлення невідповідностей та корекцію.

Управління підприємством вимагає ефективної взаємодії між керівництвом, персоналом, клієнтами та іншими стейкхолдерами. Врахування потреб інтересів кожної групи є ключовим аспектом для забезпечення сталого розвитку підприємства.

Враховуючи те, що ефективність управління підприємством базується на економічному механізмі, що представляє собою комплекс елементів для регулювання процесу ухвалення рішень в господарській діяльності, важливо, щоб кожен з елементів знаходився у постійному взаємозв'язку.

У перехідний період до ринкових умов успіх конкретного підприємства оцінюється за рівнем ефективності його діяльності, який визначається ступенем задоволення потреб суспільства при мінімальних витратах.

Отже, система управління ефективністю діяльності має взаємодіяти з загальною

системою управління підприємством, оскільки ухвалення управлінських рішень у будь-якій галузі діяльності підприємства має безпосередній або опосередкований вплив на рівень прибутку. Цей прибуток, у свою чергу, є ключовим джерелом фінансування розвитку підприємства і підвищення доходів його власників та працівників. Враховуючи зазначені принципи, можна сформулювати таке визначення управління ефективністю діяльності підприємства: це процес що ґрунтується на функціях менеджменту та використовує інструменти та методи для ухвалення управлінських рішень з питань формування та розподілу прибутку, а також раціонального використання всіх наявних ресурсів на підприємстві. Мета полягає в досягненні максимальних фінансових результатів та оптимізації фінансових ресурсів.

Для успішного вибору та реалізації стратегії розвитку важливо провести комплексну діагностику підприємства, аналізуючи його техніко-економічні показники та оцінюючи ефективність системи управління.

Отже, дане дослідження розглядає теоретичні аспекти організації управління підприємством як основу для розуміння та оптимізації управлінської діяльності. Розглядання концепцій, структур та процесів надає можливість підприємствам адаптуватися до змін у динамічному бізнес-середовищі та досягати успіху в умовах високої конкуренції. Дане дослідження може служити основою для подальших досліджень у сфері управління та сприяти розвитку стратегічних підходів до управлінської діяльності.

РОЛЬ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ВІДКРИТИМ КОДОМ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНИХ СТАРТАПІВ

Янкович Олег Владиславович

здобувач вищої освіти факультету менеджменту та маркетингу
Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», Україна

Науковий керівник: Ситник Наталя Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-7670-8860

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу
Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», Україна

В останні роки, багато дискусій політиків, бізнес академіків та практиків мало центром своєї уваги збільшення важливості міжнаціональних економічних відносин. Глобалізація, феномен збільшення економічної взаємозалежності між країнами, стає все більш актуальним для високотехнологічних індустрій. Ці сектори часто характеризуються високою часткою витрат на дослідження та розвиток, зменшення життєвих циклів продуктів та технологій та сильну компетенцію зі сторони іноземних компаній. Стратегії, які великі міжнародні компанії використовують для боротьби з «силами» глобалізації включають, як приклад, міжнаціональне розширення для отримання ефекту масштабу та можливості одночасно запускати свої продукти в декількох країнах, для того аби максимізувати прибуток від своїх іноземних компаній на динамічних ринках, яким присутня властивість жорсткої та швидкої реакції конкурентів. Кожна з цих стратегій потребує великих управлінських та фінансових ресурсів. Таким чином, виникає запитання: яким чином високотехнологічні стартапи, найменші гравці в ІТ індустрії, справляються з цими викликами? Яким чином ці компанії можуть утримати економічні можливості виходу на міжнародні ринки? Є декілька варіантів відповідей на ці запитання, і вони можуть відрізнятися в залежності від обставин, в яких кожна з компаній знаходиться, одним із них є використання та участь у програмному забезпеченні з відкритим кодом, що також отримало достатньо уваги в останній час.

Програмне забезпечення з відкритим кодом (OSS) – це код, який є загальнодоступним для використання та модифікації. За більшу частину своєї історії, програмне забезпечення з відкритим кодом було центром уваги спеціалістів та адвокатів безкоштовного програмного забезпечення, які намагалися тиражувати функцію власності програмного забезпечення. Цей рух еволюціонував у необхідне програмне забезпечення для багатьох передових технологій, включаючи штучний інтелект (AI), хмарну комерцію та аналіз великих даних. Програмне забезпечення з відкритим кодом значно зменшило витрати для програмістів для отримання доступу до звичайного та передового коду по відношенню до багатьох шляхів застосування, і це відкрило можливість вирішення проблеми інтелектуальної власності. Після 2015, наприклад, будь-який програміст штучного інтелекту міг отримати доступ до передових алгоритмів машинного вивчення з TensorFlow або PyTorch бібліотек, розробити додатки, побудовані на передових характеристиках цих бібліотек, і співпрацювати з досвідченими розробниками по всьому світу. Більше того, учасники які використовують програмне забезпечення з відкритим кодом розробляють додатки у дуже короткі терміни і значно дешевше ніж це можна було зробити менше ніж десять років тому. Навіть розробляючи код далеко у межах передових ліній,

програмне забезпечення відкритого коду зменшує час для написання програмних моделей.

Дослідження демонструють, що участь у OSS може допомогти запустити підприємницькі ініціативи, зокрема, стартапи нарощують свою участь у OSS в той час як вони готуються шукати венчурне фінансування, і збільшення використання та участі у програмному забезпеченні з відкритим кодом між країнами передбачає зростання кількості стартапів та венчурних фондів у цих країнах. [1]. Як вибірковий, так і методичний ефекти можуть мати негативні так і позитивні зв'язки. OSS може дозволити навіть менш кваліфікованим підприємцям вийти на ринок, що визначає чи стартап буде процвітати разом з тим як він зростатиме. Участь і використання програмного забезпечення з відкритим кодом передбачає витрати на асигнування та диференціацію, але водночас надає переваги для покращення процесів для стартапів. [2].

Використання програмного забезпечення з відкритим кодом можуть мати негативні наслідки. Низька маржа, пов'язана з OSS, може знизити витрати для виходу на ринок та забезпечити появу нових стартапів, ці основні відмінності можуть вплинути на подальші результати компанії. Якщо програмне забезпечення з відкритим кодом зменшує рівень витрат, які необхідно вкласти для виходу на ринок, компанія, яка з'являється через використання програмного забезпечення з відкритим кодом (і таким же чином додаючи додаткову інформацію до OSS) можуть мати меншу вірогідність бути успішними в середньому. Через те, що внесення будь-якої інформації у програмне забезпечення з відкритим кодом надає можливість вивчення передових технологій, менш досвідчені стартапи, які не мають цих знань, можуть бути найбільш вірогіднішими кандидатами, які будуть учасниками цього програмного забезпечення. [3]. Через це відношення до зменшення якості можна очікувати, що такі компанії будуть демонструвати гірші результати у подальші роки, демонструючи негативні наслідки використання програмного забезпечення з відкритим кодом та підприємницьким зростанням.

Навіть при умовних різницях у якості, участь у програмному забезпеченні з відкритим кодом може зробити зростання важчим для цих підприємців через те, що це вимагає додаткових витрат від компаній-учасниць. Напевно найбільш важливим є те, що привласнення цінності з інновацій програмного забезпечення з відкритим кодом може бути проблематичним для стартапів. Це є особливо проблематичним для стартапів які дуже часто отримують дохід тільки від просування одного продукту. Плата за легальні та операційні витрати для навігації цього процесу привласнення може взагалі не бути можливою, беручи до уваги ті лімітовані ресурси, якими молоді стартапи можуть розпоряджатися. [4].

Таким чином, коли стартапи додають свій код до відкритих проектів, які інші фірми можуть використовувати безкоштовно, для цих стартапів може стати проблематичним виділення серед інших своїх інновацій – що поточні дослідження знаходять є дуже важливим для продуктивності стартапів. [5]. Мало що заважає сучасним стартапам у схожому середовищі використовувати програми з відкритим кодом; як приклад, алгоритми машинного вивчення з TensorFlow або PyTorch бібліотек, інструменти для класифікації з Scikit-learn, та інфраструктура додатків з React бібліотеки. Стартапи які вносять додаткові дані до цих бібліотек витрачають свої кошти та час тільки для того аби розширити цей загально-доступний код. Вони також мають доповнити ці технології новими елементами, будь то данні, характеристики, досвід користувачів (UX), тощо. Проте, додавання інформації до програмного забезпечення з відкритим кодом може займати цінні ресурси

розробника які в іншому випадку могли бути задіяні для розробки цих додаткових, власних інновацій. Далі, ці елементи може бути складно ідентифікувати та створити обмежувальні або захисні бар'єри. Коли компанія мало відрізняється від інших стартапів, отримати клієнтів та інвесторів стає складнішим, що зменшує потенціал її зростання.

Ці фактори передбачають негативний зв'язок між використанням програмного забезпечення з відкритим кодом та підприємницьким розвитком, виходячи з того, що нові фірми найчастіше використовують та додають нові частини до такого програмного забезпечення та зменшують витрати для стартапів коли вони створюють та отримують результат, який перевищує усі можливі очікування.

Інформація про типи фірм, які використовують групи програмного забезпечення з відкритим кодом, може слугувати відправною точкою подальших досліджень, щодо цінності OSS для різних підприємницьких кластерів. Це підтверджується досвідом великої кількості фірм, які використовують доступність і переваги передових схем машинного вивчення, таких як TensorFlow та PyTorch. Це мотивує здійснення заходів для дослідження рівня досвідченості працівників на місцевих ринках та інвестицій в удосконаленні навичок фахівців, і спонукає подальший аналіз того, як високотехнологічні ринки та підприємницькі ініціативи адаптуються до неспинних змін передових технологій.

Список використаних джерел:

1. Dushnitsky G., Stroube B. Low-code entrepreneurship: Shopify and the alternative path to growth. *Journal of Business Venturing Insights*. 2021 Volume 16. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2021.e00251> (Accessed: 25.01.2024).
2. Agrawal A., Gans J. S., & Stern S. Enabling entrepreneurial choice. *Management Science*. 2021. Volume 67. Issue 9. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2020.3920> (Accessed: 25.01.2024).
3. Wright N. L., Nagle F., & Greenstein S. Open-source software, and global entrepreneurship. *Research Policy*. 2023. Volume 52. Issue 9. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2023.104846> (Accessed: 25.01.2024).
4. Arora A., Fosfuri A., & Gambardella A. Markets for technology and their implications for corporate strategy. *Industrial and Corporate Change*. 2001 Volume 10. Issue 2. P. 419–451.
5. Miric M., Boudreau K. J., & Jeppesen L. B. Protecting their digital assets: The use of formal & informal appropriability strategies by App developers. *Research Policy*. 2019. Volume 48. Issue 8. URL: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2019.01.012> (Accessed: 25.01.2024).

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Степанова А.А.

канд. екон. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Пядухов А.С.

Студент 1 курсу магістратури, ОНП «Менеджмент організацій і адміністрування»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Інвестиційна привабливість визначається як сукупність факторів та характеристик, які роблять підприємство або проект бажаним для інвесторів. Це поняття охоплює різноманітні аспекти, що впливають на рішення інвестора вкладати свої кошти в конкретний об'єкт.

Інвестиційна привабливість є комплексним поняттям, і її оцінка включає аналіз різноманітних факторів для забезпечення найбільш об'єктивної інформації для потенційних інвесторів [5].

Основні компоненти інвестиційної привабливості:

1. Майновий стан:

• Активи та ресурси: Оцінка наявності та якості активів, які можуть гарантувати прибуток інвестору.

• Інфраструктура: Розвиненість технічної та соціальної інфраструктури, яка впливає на ефективність бізнес-процесів.

2. Фінансова стійкість:

• Фінансові показники: Прибутковість, ліквідність, забезпеченість власним капіталом та інші показники, що свідчать про фінансову стабільність.

3. Ліквідність:

• Готівковий оборот: Здатність підприємства швидко трансформувати активи в готівку для забезпечення ліквідності.

4. Прибутковість:

• Рентабельність проектів: Здатність інвестиційного об'єкта приносити прибуток на довгостроковій основі.

5. Ділова активність:

• Маркетингова стратегія: Ефективність стратегій просування на ринку та здатність пристосовуватися до змін в бізнес-середовищі.

6. Ресурсний потенціал:

• Людський капітал: Наявність та кваліфікація персоналу.

• Технічні ресурси: Володіння технологіями та обладнанням.

7. Стратегічне розташування:

• Географічне положення: Вплив розташування на взаємодію з ринками та інфраструктурою.

8. Інноваційний потенціал:

• Дослідження та розробки: Наявність інноваційних проектів та здатність впроваджувати новаторські рішення.

9. Сприятливе законодавство та регулювання:

• Податкова та правова системи: Вплив податкових ставок, стабільність законодавства та регуляторних норм на інвестиційний клімат.

10. Ринковий потенціал:

- Споживчий попит: Величина та стабільність попиту на продукцію чи послуги підприємства.

11. Ризикованість інвестицій:

- Оцінка ризиків: Аналіз можливих негативних впливів на інвестиційний проект.

12. Імідж та репутація:

- Бренд: Визнання та довіра інвесторів, партнерів і споживачів [1].

Інтегральні показники в інвестиційному аналізі є комплексним підходом до оцінки різних аспектів функціонування підприємства [2]. Вони дозволяють зіставити та узагальнити різні фактори, враховуючи їх взаємозв'язок. У формуванні інвестиційної привабливості підприємства інтегральні показники використовуються наступним чином:

1. Збалансований підхід:

- Фінансові та нефінансові показники: Інтегральний показник узагальнює економічні та соціальні аспекти діяльності підприємства, враховуючи його фінансову стабільність, ринковий позиціонування, технологічну спроможність та інші аспекти.

2. Фактори конкурентоспроможності:

- Стратегічні показники: Інтегральний аналіз може об'єднати ключові аспекти конкурентоспроможності, такі як якість продукції, ефективність виробництва та інноваційність.

3. Фінансова стійкість:

- Рейтинги кредитоспроможності: Інтегральні оцінки фінансової стійкості ґрунтуються на різних кредитних рейтингах, що визначають здатність підприємства залучати капітал.

4. Соціальна відповідальність:

- Індекси сталого розвитку: Врахування соціальних та екологічних аспектів в інтегральних показниках сприяє створенню позитивного іміджу та збільшенню інвестиційної привабливості.

5. Інноваційний потенціал:

- Коефіцієнти інновацій: Інтегральний показник може враховувати результати наукових досліджень, патенти та інші інноваційні показники.

6. Перспективи ринку:

- Прогнози ринкових тенденцій: Інтегральні оцінки включають аналіз ринкових перспектив та потенційного попиту на продукцію підприємства.

Інтегральні показники сприяють комплексному оцінюванню інвестиційної привабливості, роблячи процес прийняття рішень більш обґрунтованим та ефективним.

Оцінювання інвестиційної привабливості підприємства є ключовим аспектом для інвесторів та бізнесменів, спрямованим на прийняття обґрунтованих стратегічних рішень та досягнення взаємних цілей. Поняття "інвестиційна привабливість" охоплює комплексний набір факторів, що визначають привабливість підприємства для залучення капіталу.

Для інвесторів важливо враховувати інвестиційну привабливість як стратегічний критерій при прийнятті рішень щодо вкладення коштів. Це включає оцінку ризиків, прогнозування прибутковості та формування різноманітних інвестиційних портфелів для збалансування ризиків та доходності [3].

З точки зору бізнесменів, висока інвестиційна привабливість є ключовим фактором для розвитку та зміцнення позицій на ринку. Залучення капіталу, реалізація нових проектів, зниження вартості капіталу та партнерські відносини

сприяють підвищенню конкурентоспроможності та стійкості підприємства [4].

Отже, інвестиційна привабливість визначається не лише фінансовими параметрами, але й рядом стратегічних факторів, що впливають на ринкову позицію та перспективи розвитку підприємства. Професійне оцінювання цих аспектів сприяє здійсненню успішних інвестицій та створює сприятливі умови для спільного успіху інвесторів та бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Кухта П.В. (2019). Інвестиційний менеджмент: навч. посіб. К.: Наукова столиця, 2019. 302 с.
2. Овчаренко Т.С., Степанова А.А. (2017). Розробка інвестиційного проекту створення виробничих потужностей на промисловому підприємстві. Актуальні проблеми економіки, 2017. Вип. 5 (191). С. 116–127.
3. Степанова А.А., Деркач О.Г. (2019). Дослідження інвестиційної привабливості підприємств фармацевтичної галузі. Emergence of public development: financial and legal aspects: monograph /Yu. Pasichnyk and etc.: [Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Pasichnyk Yu.]: Collective monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 737 p. Ст. 439-448.
4. Porter, M. (1980). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. Free Press.
5. Shlesinger, L. (1998). The Real Power of Real Options. Harvard Business Review.

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Суховій Геннадій Володимирович

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Кубіцький Сергій Олегович

ORCID ID: 0000-0002-7691-8606

канд. пед. наук, професор, завідувач кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Особливості сучасних економічних відносин змусили підприємства шукати інструменти для стимулювання розвитку та управління ними, забезпечуючи їм високий рівень конкурентоспроможності. Стратегії конкурентоспроможності підприємств розглядаються як один із цих інструментів, оскільки їх успішне стійке функціонування визначається їх конкурентною позицією на ринку. Конкурентоспроможність підприємства передбачає, що вона може підтримувати або розширювати своє конкурентне становище на ринку та впливати на ситуацію на ринку, пропонуючи якісні послуги або продукти, що відповідають конкретним потребам споживачів та забезпечують їх ефективність. Це питання вважається актуальним сьогодні, коли в сфері економічних відносин вносяться кардинальні зміни, одночасно враховуючи потреби ринку та економічні можливості підприємств та їх потенційних інвесторів. Важливість досліджень ще більше посилюється тим, що на конкурентоспроможність впливають відкритість економіки та глобалізаційні процеси.

Транснаціональні корпорації, що працюють на національних ринках, посилюють конкуренцію серед виробників завдяки постачанню якісної продукції, водночас змушуючи їх стримувати неконкурентоспроможні підприємства. Оскільки існуючі процеси трансформації мають суттєвий вплив на систему управління підприємством, а для вирішення проблем стабільного функціонування підприємств у довгостроковій перспективі необхідні теоретичні узагальнення, нові інтегровані підходи та наукові основи.

На сьогодні в розвитку підприємств можна спостерігати такі основні тенденції: стабільність економічного зростання; концентрування виробничих потужностей великих виробників разом із обслуговуванням великої кількості малих підприємств; зростаюча залежність від ринків сировини, палива та енергоресурсів; збільшення фізичного та морального зносу виробничих потужностей; вплив імпорту на посилення конкуренції за розширення бізнесу в контексті глобальних економічних відносин; підвищення цінності інноваційної та інвестиційної діяльності; посилення вимог до якості виробництва; індивідуалізація споживчого попиту.

Ці тенденції свідчать про відсутність чіткої стратегії підвищення конкурентоспроможності, відсутність цілеспрямованих заходів для забезпечення стабільності та використання потенційних вигод, а також поступове зближення їх стратегій та перехід конкуренції до конкуренції так само, як до стратегічних цілей досягти зміни відносної рівноваги, і внутрішнє робоче середовище. Як результат, стабільна конкурентна перевага підприємств полягає у здатності здійснювати стратегічні корективи та стратегічну стійкість до змін у конкурентному середовищі

швидше, ніж їх конкуренти. А відмінності між високотехнологічними та низько технологічними, між виробництвом та обслуговуванням зникають у стані економічного розвитку, коли всі галузі можуть використовувати передові технології та висококваліфікований персонал для досягнення високого ступеня економічного розвитку.

У сучасній економіці чітко видно перехід від порівняльних переваг через низькі витрати на оплату праці та природні ресурси до конкурентних переваг на основі розвиненого інноваційного середовища, нових організаційних та інституційних форм, унікальних продуктів та технологій, для яких стратегію потрібно постійно формувати [4; 9].

Особливість основної конкурентної стратегії — адаптація діяльності підприємств до конкретних ринкових умов шляхом визначення основних стратегій підвищення конкурентоспроможності. Сучасний внутрішній ринок має особливості, пов'язані з нерозвиненістю та «завісою» товарно-грошових відносин. Однак, оскільки українські підприємства вже мають справу з конкурентами з різних країн, необхідно знати і враховувати конкурентоспроможність ділових партнерів у цій країні. Крім того, фактори, які раніше визначали високу конкурентоспроможність підприємств, з часом обертаються у зворотному напрямку та негативно впливають на її конкурентну позицію. Це передбачає зміни у фокусі механізмів та інструментів, що використовуються для підвищення конкурентоспроможності, які закріплені в основах стратегій. Однак обрана стратегія підвищення конкурентоспроможності навряд чи буде фундаментальною протягом тривалого часу, оскільки конкурентна ситуація, яка має вирішальне значення для захисту економічних інтересів учасників ринку, постійно змінюється. Причина труднощів у підтримці лідерства полягає в тому, що будь-якому підприємству важко і складно змінювати існуючу стратегію. Успіх породжує почуття впевненості, підприємство перестає шукати та аналізувати інформацію, яка може змінити стратегію [10-12; 16].

Перед тим, як означити шляхи та засоби підвищення управління конкурентоспроможністю підприємств, окреслимо основні причини зниження конкурентоспроможності підприємств.

Основними причинами зниження конкурентоспроможності підприємств є: погіршення якості ресурсів (низька кваліфікація, витрати тощо); зниження тиску споживачів; старіння технології; неправильні цілі та завдання; втрата швидкого пристосування підприємством; ослаблення внутрішньої конкуренції; коливання кон'юнктури ринку; зниження конкурентного потенціалу; відсутність чіткої стратегії [2; 17].

Передумови розробки стратегій та їх модифікації пов'язані з періодами економічних відносин. Кожне підприємство має підтримувати свою конкурентоспроможність на високому рівні, щоб мати можливість систематично аналізувати макро- та мікроекономічну ситуацію на ринку з метою посилення своїх конкурентних позицій, що забезпечує довгострокове економічне зростання підприємства та високий рівень конкурентоспроможності [5, с. 53; 8].

Концепція розробки конкурентної стратегії базується на теорії стратегічного управління та відображає концептуальний апарат у визначенні понять, що характеризують стратегію. Розглянемо детальніше склад та структуру предметів і утворень: принципи розробки стратегії; визначення місця призначення на цільовому ринку; положення на ринку; конкурентні переваги; критерії прийняття рішень; досягнення стратегічних цілей.

Розробка стратегій підвищення конкурентоспроможності підприємств у

конкурентному середовищі – це процес прийняття управлінських рішень щодо пріоритетності фінансування функціональних стратегій для забезпечення конкурентних переваг на ринку.

Використовуючи такий підхід, конкурентна стратегія розглядається з трьох перспектив, як: спосіб досягнення стратегічних цілей; характеристика мети та завдання діяльності підприємств на ринку; обраний напрям розвитку з необхідним ресурсним потенціалом [16; 18].

Це система послідовних дій підприємства для досягнення своїх стратегічних цілей. Складові стратегії включають альтернативи стратегічного розвитку, пріоритети фінансування та відповідальних керівників. Реалізація такої стратегії потребує стратегічних альтернатив, які враховують особливості того, як підприємства працюють на ринку. Для обґрунтування ряду стратегічних альтернатив, реалізація яких спрямована на збільшення частки ринку за рахунок інших підприємств та розрахунку прогнозованого вектору ринкової структури, використовують ланцюги Маркова. Існує багато стратегічних областей, які може використати підприємство: зниження цін на продукцію, ведення товарних запасів, оновлення та диференціація асортименту продукції та поліпшення її якості. Очевидно, що стійкість партнерської бізнес-мережі може зменшитися і під впливом зовнішніх чинників. Під час створення коаліції власників ресурсів укладання договорів між ними, природно, відбувається за обопільної протидії, оскільки кожен власник відстоює власні інтереси [6; 7; 15].

Одним із аспектів вибору стратегії і обґрунтування інструкцій та програми їх реалізації є ефективне використання впливу окремих факторів на підвищення конкурентоспроможності підприємств. Відповідно до опитування групи керівників бізнесу, визначення факторів, що забезпечують конкурентоспроможність, слід розділити на дві групи, ринкові та інституційні. Оцінка факторів керівниками підприємств дозволила виявити тих, хто найбільше вплинув на стратегічний розвиток підприємств.

До ринкових факторів належать – внутрішній потенціал підприємства, вимоги замовника, тиск постачальників сировини. До інституціональних факторів, що забезпечують конкурентоспроможність належать: поведінка власників, дії банків-кредиторів, економічна політика уряду, конкурентна держава на цільовому ринку. Виробники адаптувались до впливу досліджуваних ринкових факторів і можуть знайти стратегічні альтернативи розвитку в конкурентному середовищі. Більшість інституційних факторів, крім поведінки власників, перешкоджають розвитку бізнесу, а не сприяють його розвитку. Тому необхідно змінити або адаптувати стратегію.

Для забезпечення конкурентоспроможності підприємств важливо визначити механізми їх підтримки на різних етапах їх економічного розвитку, оскільки вони пов'язані з низкою проблем у формуванні їх статусу в контексті стратегічної конвергенції у фазі прискорення інтеграційних процесів.

Досягнення високого рівня науки та технологій, підвищення ефективності виробництва і, отже, рівня бізнесу, а також краща економія ресурсів та екологізація діяльності повинні бути результатом реалізації стратегій і, отже, прибутковості бізнесу.

Правильно підібрана та достатньо заповнена інноваційна стратегія як стратегічний пакет усіх рішень щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства є запорукою довгострокового успіху підприємства та засобом забезпечення її конкурентоспроможності. Він повинен слугувати чіткою типологією та детальним розбиттям стратегії на різні компоненти, які мають своє місце в

структурі стратегічної групи підприємств та в системі забезпечення її конкурентоспроможності, доступного і чіткого методу формування та апробації її альтернатив, і зрештою, вибору, найбільш підходящий компонент демонструє реалізацію як частину збалансованого набору стратегій. Огляд досліджень методів підвищення конкурентоспроможності підприємств показав, що для ефективного конкурентного протистояння в ринковому середовищі товарна політика повинна насамперед покладатися на виробничі можливості підприємства. Для здійснення ефективної маркетингової товарної політики також необхідно чітко визначити місце підприємства на ринку, його фінансові, управлінські, виробничі можливості та стан зовнішнього середовища ринку [3].

Конкурентна стратегія, яка спрямована на вирішення проблем невдалого управління змінами характеризується такими ознаками, як: зв'язок та взаємодія всіх компонентів системи, цілісність, послідовність та синхронність у часі, узгодженість місії та цілей організації, адаптивність, гнучкість до зміни середовища, незалежність елементів, багатовимірність, адаптація до змін зовнішнього середовища.

Розглядаючи стратегію як сукупність методів конкуренції та бізнесу [1], яку обирає керівництво підприємства для підвищення конкурентоспроможності та майбутньої прибутковості обраного виду діяльності, можна сказати, що фактично вона передбачає низку економічних, мотиваційних, організаційних та інших засобів, методів і форм управління діяльністю певного об'єкта управління на підприємстві для досягнення найкращих результатів від цієї діяльності. Структура стратегічної групи підприємства визначає зміст та логіку корпоративної стратегії. Стратегія розроблятиметься у вигляді збалансованого стратегічного портфеля стратегічних альтернатив бізнес-поведінці підприємства з метою підвищення її конкурентоспроможності.

Суттєве значення для утримання конкурентоспроможності компанії на ринку має управління, робота самого її персоналу, рівень кваліфікації кадрів, досвід та стаж роботи, рівень корпоративної культури.

Дані маркетингові заходи мають функціонувати як єдине ціле з метою досягнення основної цілі компанії.

Реалізація даних заходів та проведення оцінки рівня конкурентоспроможності компанії на ринку відбувається на основі наступних факторів: потреба у капіталовкладеннях; широкий асортимент конкурентоспроможної продукції, високої якості та доступної ціни; потреба у засобах на формування попиту та стимулювання збуту; сукупність заходів, які забезпечують перевагу серед конкурентів на ринку; формування позитивного іміджу компанії в уявленні клієнтів; постійне оновлення продукції через впровадження нових маркетингових розробок.

Застосування можливих заходів підвищення рівня конкурентоспроможності в умовах кризи: зміна асортименту продукції відповідно до модифікованих потреб споживачів; використання акційних та бонусних програм для акценту на заощадженні коштів клієнтів; підтримання цін на продукцію на конкурентному рівні, що забезпечує збільшення товарообороту компанії; акцент на високу якість та безпечність продукції при доступному рівні цін; постійне поліпшення, модернізація, оновлення виробничих, збутових та управлінських процесів; зрозуміле планування площі магазинів та приваблива презентація продукції; ввічливий та навчений персонал.

Використання даного алгоритму при проведенні заходів із управління конкурентоспроможністю підприємства дозволить утримати стійкий рівень конкурентних переваг в умовах постійний коливань на ринку.

Ми повністю поділяємо позицію українських науковців [4; 5; 6; 13] про те, що сучасна концепція управління конкурентоспроможністю підприємства має враховувати фактори, які впливають на конкурентоспроможність підприємства. Вони можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. До внутрішніх факторів можна віднести наступні: організаційно-правова форма підприємства; структура підприємства; науково-технічний рівень виробництва; соціальний потенціал підприємства; культура; ресурси; психологічний клімат колективу; налагодженість шляхів постачання; створення ділового іміджу.

Серед зовнішніх факторів виокремлюються: ринок товарів, технологій, робочої сили; фондовий ринок; виробниче середовище; науково-технічне середовище; соціальне середовище; державне регулювання тощо.

Таким чином, ґрунтуючись на дослідженнях сучасних українських науковців [4; 13; 14], вважаємо, що шляхи та засоби підвищення управління конкурентоспроможністю підприємства мають бути наступними:

1. Формування нового стратегічного мислення не повинно зводитися до стратегічного планування.

2. Забезпечення ієрархічності і наскрізності управління: підприємство як відкрита система розглядається в якості частини системи вищого порядку, під якою розуміють конкурентне середовище.

3. Розуміння чинника часу як пріоритетного у конкурентній боротьбі. Група американських фахівців Бостонської консалтингової групи підкреслює, що сучасною інновацією є конкуренція на основі часу: вимогою до працівників у ефективних компаніях повинен стати перехід від конкурентних переваг і якості до конкурентних переваг, якості і своєчасного реагування.

4. Сприйняття управління конкурентоспроможністю як інноваційного процесу. Побудова стратегічних конкурентних переваг можлива на основі формування і розвитку інноваційного активного індивіда та інноваційного типу поведінки.

5. Урахування глобальної тенденції інтелектуалізації економіки. Успіх стратегії конкуренції залежить від рівня використання інтелектуальних технологій.

6. Трансформація управління ресурсами в управління знаннями, що видається логічним і пов'язується з необхідністю формування інтелектуального потенціалу підприємства як запоруки його успішного функціонування. Фахівці підкреслюють, що сьогодні відмінності у господарських результатах конкуруючих підприємств можна інтерпретувати як наслідки асиметрії між ними у знаннях.

7. Сприйняття підприємства як організації, що самонавчається. В організації завжди має виявлятися діалектична єдність процесів єдиноначальності і групової самоорганізації, і ця діалектична взаємодія дозволяє розкрити дійсну сутність діяльності керівника.

8. Орієнтація на перехід від ієрархічної моделі управління до мережевої. Перспективна модель управління конкурентоспроможністю підприємства передбачає урахування процесів поширення нових форм організаційних утворень (ланцюгів) та форм конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Бабій І.В., Баксалова О.М., Остапчук О.В. (2022). Механізм формування конкурентної політики малого підприємництва в післявоєнний період. Інновації та стійкість. № 2.
2. Базелюк В.Г., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Михнюк С.В. (2022). Техніка управлінської діяльності: навчальний посібник. К.: Міленіум. 424 с.
3. Білявський В.М., Шепута М.М. (2018). Реалізація інноваційних проектів як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. Сталий розвиток економіки. № 38.

С. 131-140.

4. Власенко Т.А. (2019). Управління стратегічними змінами підприємства: стратегії, механізми, системи. Харків: «Друкарня Мадрид». 406 с.
5. Волхонський А. (2023). Особливості формування бренду підприємств як фактору підвищення їх конкурентоспроможності. Економіка та суспільство. С. 53.
6. Воронько-Невіднича Т.В., Василенко М.В., Лещин Д.І. (2018). Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. Економіка та управління підприємствами. Вип. 21. С. 251-254.
7. Воронюк Т.А. (2019). Формування механізму управління конкурентоспроможністю підприємства ресторанного господарства. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Одеська національна академія харчових технологій, Одеса. 213 с.
8. Гречаник Н.І. (2020). Культурологічний підхід підготовки майбутніх учителів початкової школи в освітньому просторі вищої школи. Молодь і ринок. Вип. 1 (180). С. 56-61.
9. Зонь В.В., Кубіцький С.О., Великожон М.В., Слонімський В.Г., Ільчук Л.І. (2007). Організація інформаційно-пропагандистського забезпечення особового складу Збройних Сил України. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 365 с.
10. Іванова В.І., Кубіцький С.О. (2023). Зарубіжний досвід управління кар'єрою персоналу. Теорія модернізації в контексті сучасної світової науки: матеріали І Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 23 червня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа. С. 64-70.
11. Кубіцький С.О. (2002). Деякі аспекти оцінки якості підготовки конкурентоспроможного фахівця в Україні та за її межами. Науково-методичний збірник «Проблеми освіти». К.: Вид-во НМЦ ВО, Вип. 27. С. 3-9.
12. Кубіцький Ю.С., Кубіцький С.О. (2023). Зарубіжний досвід організації корпоративного управління у банківській установі. Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук: матеріали ІІІ Міжнародної наукової конференції, м. Рівне, 29 вересня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа. С. 45-49.
13. Лупак Р.Л., Васильців Т.Г. (2019). Конкурентоспроможність підприємства: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛКА. 484 с.
14. Міненко С.І. (2019). Діагностика конкурентоспроможності в управлінні підприємством. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. С. 200, 209-218.
15. Рептух Н.О., Кубіцький С.О. (2010). Науково-дослідна підготовка магістрів соціальної педагогіки: особистісно орієнтований та компетентісний підходи до проблеми. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К. Вип. 63. С. 20-24.
16. Стадник В., Соколюк Г., Головчук Ю. (2019). Функція маркетингу в мінімізації ризиків партнерської взаємодії в бізнес-системах індустрії туризму. Соціально-економічні проблеми і держава. Вип. 2 (21). С. 132-145.
17. Сухорукова О.А. (2022). Вимоги до компетентностей медіаменеджера. Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку видавничого бізнесу на медійному ринку України» // Проблеми та перспективи розвитку видавничого бізнесу на медійному ринку України. Київ. С. 12-18.
18. Шумілова І.Ф. (2017). Теоретичні і методичні основи формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський нац-й пед-й ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків. 562 с.

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВІДНОВЛЕННЯ ЖІНОК, ЩО ЗАЗНАЛИ НАСИЛЛЯ, НА ОСНОВІ ПРАКТИКИ СИЛЬНИХ СТОРІН

Столярик Ольга Юріївна

ORCID ID: 0000-0003-1105-2861

докторка філософії із соціальної роботи, доцентка кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Сарнацька Аліна Валеріївна

ORCID ID: 0000-0002-5253-291X

Аспірантка

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Семигіна Тетяна Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785

докторка політичних наук, професорка, членкиня

Національне агентство кваліфікацій, Україна

Вступ. Гендерно зумовлене насильство належить до поширених суспільних явищ: кожна третя жінка у всьому світі протягом свого життя зазнавала фізичного або сексуального насильства [16]. Для України це теж досить гостра проблема [2; 6], і війна суттєво посилила її прояви [1].

Питання про те, як допомогти жінкам пережити насилля, відновитися після нього та уникнути подальших ризиків належить до тих, які активно обговорюються у фаховій літературі із соціальної роботи [11-13].

Наразі сучасна соціальна робота характеризується розвитком нових підходів та методів, які спрямовані на покращення якості життя людей, котрі потребують допомоги. Одним із перспективних напрямків розвитку соціальної роботи вважається підхід, орієнтований на сильні сторони клієнтів [5], який набуває поширення у закордонній практиці, починаючи з 2000-х років, і може бути застосований і до соціально-психологічної підтримки жінок, які переживають насилля.

Мета. У цій роботі схарактеризовано основні ідеї підходу, орієнтованого на сильні сторони, його теоретичне обґрунтування та можливості застосування у роботі з жінками, які зазнали гендерно зумовленого насильства.

Основна частина. Насамперед, слід зауважити, що підхід базується на тому, що у кожної людини, родини та громади наявні сильні сторони (риси характеру, ресурси, набутий досвід, потенціал), які можна використовувати для подолання труднощів та досягнення успіху.

Цей підхід тісно пов'язаний з основними професійними цінностями соціальної

роботи:

(1) самовизначення (надає клієнтам свободи робити вибір у своєму житті та рухатися до встановлених цілей у спосіб, який вони вважають найоптимальнішим);

(2) розширення прав і можливостей (закладає основу для усвідомленого самовизначення);

(3) визнання цінності клієнта та повага до його гідності [11].

В основі цього підходу – концепції позитивістської психології, орієнтовані на оптимізм та щастя [10]. У втручаннях соціальної роботи, базованих на сильних сторонах, часто використовуються такі категорії, як «Я-концепція», самоактуалізація, самоефективність, суб'єктивний добробут, клієнтська перспектива, життєвий досвід, позитивне мислення, життєві цілі тощо.

Водночас соціальні працівники, які впроваджують інтервенції сильних сторін, мають послуговуватися такими концепціями соціальної роботи, як:

- Зосереджені на рішеннях та завданнях моделі соціальної роботи, у межах яких соціальні працівники разом із клієнтами визначають конкретні цілі та завдання, котрі допоможуть поліпшити становище людини, сім'ї чи громади.

- Концепція наснаження (розширення повноважень, імпаурменту), яка спрямована на надання клієнтам знань, навичок і ресурсів, котрі дозволяють їм брати активну участь у прийнятті рішень, контролювати своє життя, а відтак – сприяють більшій незалежності.

- Концепція резиліентності (стійкості), яка наголошує на здатності клієнтів справлятися з життєвими труднощами та стресовими ситуаціями.

- Розвивальний підхід, який орієнтований на розширення потенціалу клієнтів, посилення їхньої здатності залучати нові ресурси та активно використовувати наявні.

Дослідження засвідчують, що опертя на сильні сторони добре спрацьовує у соціально-психологічній допомозі різними категоріями клієнтів: людям літнього віку [4], внутрішньо переміщеним особам [12], учасникам бойових дій, які повертаються в свою громаду [9], жінкам, які живуть з ВІЛ та перебувають у складних життєвих обставинах [3], та іншим. Також він може бути застосований для роботи з сім'ями [8; 9; 19] або громадами [7].

Доцільно зауважити, що підхід, орієнтований на сильні сторони, може набувати форми короткострокової (від 3 до 6 місяців) структурованої інтервенції [8] або слугувати аксіологічною, ціннісною основою реалізації певних соціальних програм [3].

Аналіз досліджень, проведених закордонними науковцями [13-15], засвідчує, що опертя на сильні сторони спрацьовує і в інтервенціях для жінок, які зазнали гендерно зумовленого насильства (однак, не на початковому етапі соціальної допомоги, яка носить кризовий характер, а на етапі відновлення) та з тими дівчатами і жінками, які мають високі ризики зазнати такого насильства. Дослідники наголошують на важливості підходу, що ґрунтується на силі, для соціальних працівників та фахівців із психічного здоров'я при вирішенні проблем, пов'язаних із насильством чи його ризиком.

У осіб, які пережили насильство чи перебувають у зоні потенційного ризику, розвивається низька самооцінка, знижується здатність до самовизначення, що песимістично впливає на їхнє загальне фізичне, соціальне та психічне благополуччя. Принципи підходу, орієнтованого на сильні сторони, зокрема піднесення віри у свої можливості, вміння ставити перед собою цілі та досягати їх, розвиток надії, що застосовуються у соціальній підтримці жертв насильства можна ідентифікувати як

інструмент їхнього відновлення. Підхід варто використовувати системно та спиратися на його ключову мету – розширення прав і можливостей клієнток на усіх рівнях – від задоволення їх базових життєвих потреб, створення мереж підтримки, до забезпечення економічної та соціальної незалежності.

Формування оптимістичних поглядів на життя, здатність помічати позитивні події, жити «тут і тепер» дозволяє компенсувати наслідки травматичного досвіду клієнток, покращити емоційний стан, знизити стрес та депресію, відшукати внутрішній ресурс як точку опору та зростання, перемоги над минулим. Це сприяє посттравматичному зростанню клієнтки [13].

При застосуванні підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів, у роботі з жінками, які зазнали або мають ризик зазнати ґендерно зумовленого насильства, слід:

- Створити атмосферу безпеки та довіри, в якій жінка зможе відкрито говорити про свій досвід та почуття. Не варто наголошувати на питаннях, які повертають до травматичного досвіду. Краще зосередити розмову про те, як вона відчуває себе зараз. Однак, якщо клієнтка виявить бажання говорити – слід всіляко заохочувати її. Доцільно переконатися, що її базові потреби на момент зустрічей (фізіологічні, потреба у безпеці, потреба у житлі) є задоволені.

- Допомогти жінці зрозуміти, що вона не сама, що є люди, які готові їй допомогти. Ключовий акцент – базова потреба у прийнятті. Клієнтки, які зазнали насилля чи мають такий ризик, часто вдаються до саможестигматизації, через що відчувають себе ізольованими від середовища. Соціальні працівники повинні демонструвати віру та прийняття клієнтки, з її минулим досвідом, теперішнім самопочуттям та поглядом на майбутнє.

- Підтвердити цінність жінки та її здатність до самореалізації. Системна робота над самооцінкою клієнтки, пошуку цілей у житті і укріпленні віри у те, що вони досяжні сприяють самоєфективності жінок, їхньому прагненню стати краще та жити гідно.

- Звернути увагу на прояви саможестигматизації, які мають руйнівний вплив на людину. Не варто знецінювати чи нехтувати травматичним досвідом та пов'язаними із ним негативними наслідками. Його слід вивчити спільно з клієнткою та віднайти свідчення її сили (у опорі, розірванні стосунків, втечі тощо). Слід наголошувати їй, що вона – унікальна, сильна, гідна. Можна заохочувати її підтримувати інших клієнток, які мають ризик стати жертвами насилля чи уже ними є. Це дозволить їй зрозуміти, що вона не одна, посилить її резильєнтність.

- Допомогти жінці розвинути свої сильні сторони та ресурси, які допоможуть їй змінити середовище, те соціальне оточення, в якому вона перебуває. Реструктуризація соціального простору (місця проживання, стосунків з іншими, місця роботи) покращує відчуття контролю над процесом одужання, підвищує якість життя клієнтки, налаштовує на оптимістичні прогнози.

Використання підходу, орієнтованого на сильні сторони, для соціально-психологічної підтримки жінок, які зазнали насилля, вимагає від соціальних працівників, як належної ґендерної компетентності, так і умінь та навичок травмотерапевтичної роботи, знання принципів розвивальних і наснажувальних підходів.

Висновки. Аналіз досліджень підтверджує, що підхід, орієнтований на сильні сторони, – це інноваційний та ефективний спосіб покращення якості життя людей, котрі потребують допомоги. Його можна схарактеризувати як гуманістичний, оскільки він спирається на потенціал людини та її здатність до самореалізації.

Водночас цей підхід також є прагматичним, оскільки він спрямований на допомогу клієнтам у вирішенні конкретних проблем та досягненні конкретних цілей. Застосування підходу має бути адаптивним, зважати на специфіку конкретної групи клієнтів. Для дівчат та жінок, які зазнали насилля, опертя на сильні сторони має бути поєднано з травмотерапевтичною роботою.

Список використаних джерел:

1. Адільханян, І. та ін. (2022). Запобігання та реагування на гендернозумовлене насильство під час війни та в післявоєнних умовах. Відень: WAVE. <https://www.osce.org/files/f/documents/c/7/532505.pdf>.
2. Волосевич, І. & Коноплицька, Т. (2015). Поширеність насильства щодо дівчат та жінок. Київ: Фонд народонаселення ООН.
3. Гальчинська, О. & Семигіна, Т. (2017). Втручання з розвитку економічної самостійності «Майстерня можливостей». Київ: Поліграф-плюс.
4. Каркач, А. & Семигіна Т. (2024). Цифрова компетентність людей літнього віку. Tallinn; Teadmus.
5. Семигіна, Т. В. (2018). Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 190-194). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка.
6. Семигіна, Т., Левченко, В. & Плевако, О. (2008). Насильство в українських сім'ях: офіційний та неофіційний зрізи. Магістеріум НаУКМА: Соціальна робота і охорона здоров'я, 32, 16-23.
7. Семигіна, Т. & Палатна, Д. (2022). Підхід, орієнтований на сильні сторони, у роботі з територіальними громадами: огляд міжнародної практики. Соціальна робота та соціальна освіта, 1 (8), 87-100.
8. Столярик, О. Ю. (2022). Підхід, орієнтований на сильні сторони, у соціальній роботі із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом. Дис. ... доктора філософії, спец. 231 «Соціальна робота». Тернопіль: ТНПУ <https://bit.ly/47St1DE>.
9. Столярик, О. & Семигіна, Т. (2023). Повернутися з війни: психосоціальна підтримка ветеранів/-нок та членів їхніх сімей. Social Work and Education, 10(1), 63-77.
10. Столярик, О. & Семигіна, Т. (2022). Орієнтація на оптимізм та щастя: психологічні основи розвитку сильних сторін клієнтів соціальної роботи. Соціальна робота та соціальна освіта, 2, 143-157.
11. Столярик, О. & Семигіна, Т. (2022). Соціальна робота із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом: інтервенція з розвитку сильних сторін. Таллінн: Teadmus.
12. Столярик, О. & Семигіна, Т. (2023). Використання підходу, орієнтованого на сильні сторони, у роботі з вимушеними переселенцями. Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика. Матеріали Всеукр. наук.-практ.конф. (с.194-198). Кропивницький: ЦДУ.
13. Asay, S. M., DeFrain, J., Metzger, M., & Moyer, B. (2016). Implementing a strengths-based approach to intimate partner violence worldwide. Journal of family violence, 31, 349-360.
14. Chandhok, G., & Anand, M. (2020). Practising strength-based approach with women survivors of domestic violence. Gender and Mental Health: Combining Theory and Practice, 237-251.
15. Crooks, C. V., Jaffe, P., Dunlop, C., Kerry, A., & Exner-Cortens, D. (2019). Preventing gender-based violence among adolescents and young adults: Lessons from 25 years of program development and evaluation. Violence against women, 25(1), 29-55.
16. WHO (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. Geneva: World Health Organization. <https://www.who.int/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence>.

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Мозгова Марія Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Зайцева Анна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0003-0818-7853

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин імені Артура Голікова
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Сьогодні багато країн в світі, опікуються питанням гарантування економічної безпеки в умовах сучасних реалій цифровізації соціально-економічних процесів, що є важливим і актуальним завданням для кожної національної економіки. Ключовим глобальним викликом для суспільства є цифрова трансформація майже в усіх сферах сучасного життя.

У сучасних умовах важливу роль у розвитку економіки відіграє перехід країни до цифрової трансформації, яка в цілому може сприяти прогресу та запропонувати допомогу для досягнення прогресивного рівня. Важливо враховувати, що, на відміну від традиційної економіки, основним ресурсом цифрової економіки є інновації та невичерпна, надійна та своєчасна інформація.

Концепція цифрової економіки була вперше сформульована бізнес-аналітиком Доном Тапскоттом [1], який досліджував зміни у підприємництві під впливом змін у технологіях. Він показав підприємцям, як новітні технології в підприємстві поступово трансформуються в технологічний бізнес.

Сьогодні цифровізація є одним із головних факторів розвитку світової економіки, оскільки вона не лише підвищує продуктивність праці (пряма перевага), а й економить час, створює новий попит на нові товари та послуги, нову якість та цінність (непряма перевага).) тощо.

Водночас використання цифрової інформації як ресурсу для генерації обумовлює перехід від традиційної ринкової економіки до цифрової економіки, в якій усі сектори (державний і приватний, реальний, невиробничий і фінансовий, гірничодобувний), переробка та сфера послуг) взаємопов'язані.

Традиційно лідером у сфері цифровізації є Сполучені Штати Америки, де на всіх рівнях влади спільно з науковою спільнотою та приватним бізнесом перманентно впроваджуються різноманітні програми з розвитку та підтримки цифрових трансформацій в економіці.

Усунення залежності вітчизняної промисловості від іноземних інформаційних технологій і засобів забезпечення інформаційної безпеки шляхом створення, освоєння та широкого впровадження вітчизняних розробок, а також виробництва продукції та надання послуг на їх основі. Інноваційний розвиток інформаційних

технологій та електронної промисловості, збільшення частки продукції цієї галузі у валовому внутрішньому продукті, структурі експорту країни.

Таким чином, основні стратегічні завдання цифрової трансформації в концепції економічної безпеки можна сформулювати як:

- створення інноваційного розвитку системи інформаційної безпеки, інформаційних технологій та електронної промисловості;
- створення та впровадження первинно стійких до різного роду загроз інформаційних технологій; проведення досліджень та експериментальних розробок з метою створення перспективних інформаційних технологій та засобів;
- підвищення безпеки інформаційної інфраструктури та стабільності її функціонування, розроблення механізмів виявлення та запобігання інформаційним загрозам та ліквідації наслідків їх прояву;
- удосконалення методів і способів виробництва та безпечного використання продукції, надання послуг на основі інформаційних технологій з використанням розробок, що відповідають вимогам безпеки.

Висновки. Поширення цифрових технологій протягом тривалого періоду визначає траєкторії розвитку економіки та суспільства і вже не раз це призводило до кардинальних змін в житті людей. Цифрова економіка – діяльність по створенню, поширенню та використанню цифрових технологій і пов'язаних з ними продуктів і послуг. Цифрова економіка забезпечує конкурентні переваги інноваційного розвитку економічних систем на різних рівнях.

Список використаних джерел:

1. Tapscott Don. 1997. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. <https://doi.org/10.5465/ame.1996.19198671>.
2. Minin Aleksei. 2018. How the digital economy is changing business. [In Russian. Kak tsifrovaya ekonomika menyayet biznes]. Retrieved from https://www.dp.a/2018/06/19/Kak_cifrovaja_jekonomika_me.
3. Bazzoun Mohammed. 2019. The Digital Economy// International Journal of Social Science and Economics Invention. No. 5(09). – <https://doi:10.23958/ijsssei/vol05-i09/157>.
4. Collis Avinash and Brynjolfsson Erik. 2019. Measure the Digital Economy – Harvard Business Review. 140–149.

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ОБ'ЄКТИ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ: ІМПЕРСЬКИЙ ПЕРІОД (XVI СТ. – 1917 Р.)

Валуєв Антон Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-9561-4675

Аспірант, начальник Відділу архітектури, інвентаризації
нерухомого майна та юридичного забезпечення

Державний податковий університет, Україна, ТОВ «Підприємство Агрофон», Україна

Захист об'єктів археологічної спадщини в межах кримінального права є ключовим аспектом їхнього збереження для сьогоденних і наступних поколінь українців. Аналізуючи це питання з точки зору порівняльного права, можна виявити головні тенденції та засадничі принципи кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти археологічної спадщини в національному законодавстві. Цікавим є той факт, що у вітчизняній кримінально-правовій теорії існує розмаїття думок щодо започаткування такого регулювання на українських теренах. Деякі дослідники стверджують, що перші злочини, які посягають на культурні цінності, були відомі ще в період давньоруського кримінального права, інші вважають, що захист культурної спадщини розпочався з законодавства часів Петра I, в той час як треті виділяють законодавче використання терміна «археологічна спадщина» як відправну точку розвитку відповідальності за посягання на об'єкти археологічної спадщини. Кожна з цих позицій має свої підстави на існування. Їх різноманіття, на нашу думку, пов'язане з особливостями розвитку уявлень про ці об'єкти, їхнє значення та роль у житті суспільства і держави.

Наш аналіз варто розпочати з нагадування, що впродовж багатьох століть археологічна спадщина не виокремлювалась із загальної культурної спадщини, яка охоронялась ще за часів Київської Русі. Однак, навіть в цей історичний період самостійна кримінальна відповідальність за руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини була відсутня. Її виникнення пов'язане з визнанням цінності предметів, що мають релігійне значення, а також із початком формування кримінально-правової охорони таких предметів, особливо в контексті їхнього захисту від крадіжок і псування. Цей захист був невід'ємною частиною еволюції кримінального права, особливо щодо цінностей, які надалі стали володіти історичною значущістю, шануватись і перетворилися на культурну спадщину українського народу. Згодом сфера кримінально-правової охорони розширилася, включивши в себе «об'єкти археологічної спадщини», в якості окремої категорії. Це розширення було викликано зростаючим усвідомленням унікальності та незамінності об'єктів археологічної спадщини, їхньої важливості для розуміння української історії та культури.

Системно питанням систематизації культурних цінностей і спадщини, заходам щодо їхнього збереження почав приділяти увагу Петро I. Ймовірно, вже на початку

свого царювання він видавав усні розпорядження про збирання старовинних речей. На їх підставі Петру I в колекцію надсилалися різні археологічні знахідки, зокрема з Київської губернії. Ці зібрання стали основою для створеної в 1714 році Імператорської Бібліотеки з Кунст і Натурал каморою (музей Кунсткамера), яку в 1719 році відкрили для широкої публіки. Для подальшого поповнення Кунсткамери видається низка письмових Указів:

- Іменний Указ «О приносьть родившихся уродовъ, также найденныхъ необыкновенныхъ вещей во встьхъ городахъ Губернаторамъ и Коммендантамъ, о дачть за приносьть оныхъ награжденія и о штрафть за утайку» від 13.02.1718 р. Цей документ можна вважати першим актом, що почав регламентувати порядок поводження зі старожитностями на території Російської Імперії. До того ж Указ акцентував увагу на археологічних знахідках: «Также ежели кто найдетъ въ землѣ, или въ водѣ какія старыя вещи, а именно: каменья необыкновенные, кости человѣческія или скотскія, рыбы или птичьи, не такія, какія у насъ нынѣ есть, или такія, да зѣло велики или малы передъ обыкновеннымъ, также какія старыя подписи на каменьяхъ, желѣзѣ или мѣди, или какое старое и нынѣ необыкновенное ружье, посуду и прочее все, что зѣло старо и необыкновенно: такожъ бы приносили, за что давана будетъ довольная дача, смотря по вещи; ...» [3, с. 542];

- Сенатський Указ «О покупктъ въ Сибири куріозныхъ вещей и о присылктъ оныхъ въ Бергъ и Мануфактуръ-Коллегію» від 16.02.1721 р. [4, с. 357-358], зобов'язував скуповувати представників вищої адміністративної влади «куріозні речі» (рідкісні), «золото, що в могилах находять» і без переплавлення відправляти до Берг- і Мануфактур-колегії, яка керувала казенними підприємствами легкої та важкої промисловості, а також наглядала за приватними підприємствами. Що стосується «вещей старыхъ изрядныхъ, ...», а саме: «старыя монеты, каменья хорошіе, которые по старому обычаю не огранивали, и симъ подобное ...», то їх збір та скупку («... все принесли въ Синодъ, гдѣ мочно разобрать, что некуріозное, отдать имъ, что куріозное, деньги отдать достойной цѣны») регулював Іменний Указ «О приносьть въ Синодъ иконныхъ привтъсокъ и о разобраніи ихъ» від 20.04.1722 р. [4, с. 658-659];

- Сенатський внаслідок Іменного Указ «О присылктъ изъ монастырей Россійскаго Государства жалованныхъ грамотъ» від 20.12.1720 р. Документ передбачав вилучення з монастирів «древнія жалованныя грамоты и другія куріозныя письма оригинальныя, также книги историческія, рукописныя и печатныя, какія гдѣ потребныя къ извѣстію найдутся» [4, с. 277], їхній перепис і відправлення до Сенату. Схожі вимоги містив також Іменний, оголошений із Сенату Указ «О присылктъ изъ встьхъ Епархій и монастырей древнихъ рукописныхъ лѣтописей и подобныхъ книгъ въ Москву въ Синодъ» від 16.02.1722 р., згідно з яким «изъ всѣхъ Епархій и монастырей, гдѣ о чемъ по описямъ куріозные, то есть древнихъ лѣтъ рукописанные на хартіяхъ и на бумагѣ церковны и гражданскіе лѣтописцы, степенныя, хронографы и прочіе симъ подобные, что гдѣ таковыхъ обрѣтается, взять въ Москву въ Синодъ, и для извѣстія оныя списать, и тѣ списки оставить в библиотекѣ, а подлинныя разослать въ тѣ жъ мѣста, откуда взяты будутъ, ...» [4, с. 512]. Щоб забезпечити співпрацю й уникнути можливого непорозуміння з боку церковних служителів, пов'язаного з вилученням рукописних і друкованих матеріалів із церковних архівів, обидва укази передбачали важливу умову. Вона гарантувала, що всі вилучені оригінали, після їхнього копіювання, будуть зрештою повернуті їхнім законним власникам. Такий підхід був спрямований на усунення будь-яких побоювань чи непорозумінь, які могли виникнути в духовенства щодо намірів держави. Гарантія повернення оригіналів мала на меті переконати служителів

церкви в тому, що процес вилучення не є конфіскацією, а скоріше тимчасовим заходом, необхідним для певних цілей, включно з дослідженням і систематизацією жалуваних грамот, історичних, рукописних, друкованих книг тощо.

Систематизація та каталогізація сприяла збереженню та захисту об'єктів культурної спадщини. Важливість правових актів виданих на початку XVIII ст. полягає насамперед у тому, що вони стали першими офіційними кроками щодо захисту об'єктів культурної спадщини. Це був знаковий момент, що відображає зростаюче усвідомлення цінності історичних і культурних артефактів на державному рівні. Однак, незважаючи на їхню значущість, основні формулювання представлених вище Указів були доволі абстрактними та нечіткими. Внаслідок чого процес ідентифікації об'єктів культурної спадщини багато в чому залежав від рівня компетенції задіяних в ній чиновників. Щодо кримінальної відповідальності, то чинне законодавство не передбачало її за знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини, зокрема археологічної спадщини. Згідно з положеннями арт. 186 Військового артикулу 1715 року, крадіжка з церков і місць, що мають релігійне значення, продовжувала класифікуватися як серйозний злочин. За вказані діяння закон передбачав вкрай жорсткі міри покарання – страту та колесування. «Кто церкви или иныя святыя мѣста покрадетъ, или у оныхъ что насильно отъиметь, також и тѣхъ, которые въ обозъ, крѣпости и города всякой провіантъ привозятъ, оный имѣть быть лишенъ живота, и тѣло его на колесо положено» [3, с. 376]. Покарання продовжувало відображати бережливе ставлення суспільства до релігії, релігійних предметів і святих місць.

У 1743 році в рамках Гетьманщини відбулася систематизація законодавства з метою кодифікації правових норм різного походження, що діяли на Лівобережній Україні після її приєднання до Російської Імперії і нерідко суперечили одна одній. Кодифікація законодавства повинна була наблизити дані норми до правових норм Імперії. За Указом від 28 серпня (9 вересня) 1728 року було утворено спеціальну кодифікаційну комісію з місцеперебуванням у Глухові [9]. Процес кодифікації зайняв значний проміжок часу – п'ятнадцять років. Заключний етап цієї роботи припав на 8 липня 1743 року. На пленумі, організованому Генеральною військовою канцелярією, члени кодифікаційної комісії підписали проект Кодексу під назвою «Права, за якими судиться малоросійський народ». Він являв собою збірник законів, націлених на регулювання правових відносин на українських територіях, що входять до складу Російської Імперії, тоді відомих як Малоросія. Важливо зазначити, що, незважаючи на значні зусилля комісії, проект Кодексу не отримав офіційного схвалення від вищого керівництва Імперії. Однак, незважаючи на відсутність формального затвердження, фактично його норми мали практичне застосування на території Лівобережної України. Цей факт підкреслює важливу роль місцевих правових ініціатив та їхній вплив на реальне правосуддя, навіть без офіційного законодавчого визнання з боку центральної влади.

Проект Кодексу містив Главу 24 «О ворахъ и наказаніи и казни ихъ, також и о протчемъ по дѣламъ татейнымъ», яка налічувала 23 артикула, що встановлювали відповідальність за різноманітні види крадіжок. Відповідальність за крадіжки з церков та святих місць визначалась арт. 22 «О ворахъ которые церкви и свтыѣ мѣста окрадають и гробы откопываа мертвыхъ обдирають»: «кто церковь или мѣсто свтое окрадетъ, таковой святокрадецъ имѣть быть жестокою смертію казнень, то есть четвертованъ и тѣло его на колесо положено; тѣхъ же, которые выкопывая из гробовъ тѣла мертвѣя для сквернаго прибытка обдирають и тѣмъ поруганіе имъ чинятъ, по обстоятелствам и по состоянію дѣла какъ воровъ наказиват или смертію

казнить» [10, с. 437]. Законодавець передбачив суворі заходи покарання за злочини, пов'язані з крадіжкою з церков та інших святих місць. Так, арт. 22 встановлював вкрай жорстоке покарання для винних – четвертування (відсікання кінцівок). Це був один із перших випадків в історії, коли на рівні закону було встановлено відповідальність за злочини проти об'єктів культурної спадщини, до яких належали святі місця. Покарання у вигляді четвертування передбачалося і за розорення церков, і за грабіж церковного начиння (п. 2 арт. 2 Глави 10). Таким чином, український законодавець наголошував на особливій значущості та недоторканності релігійних і культурних святинь, запровадивши суворі заходи для запобігання їхньому руйнуванню та знищенню шляхом вчинення злочинних дій.

В аспекті безпосереднього посягання на об'єкти археологічної спадщини науковий інтерес представляє Сенатський Указ «О запрещеніи выходить изъ Сибири за границу на степи для отысканія въ древнихъ могилахъ кладовъ» від 05.07.1764 р. [5, с. 832]. Окремі вчені пропонують вважати його відправною точкою у справі кримінально-правової охорони об'єктів археологічної спадщини. Проте незважаючи на підходящу назву, аналіз тексту правового акта показує, що він був спрямований не на захист об'єктів археологічної спадщини від «бугрованія» (розграбування стародавніх поховань шляхом руйнування з метою оволодіння предметами з дорогоцінних металів), тим паче цей промисел був широко розповсюджений на території Російської Імперії, а на застереження проводити його на конкретних територіях. Розкопувачі курганів, через свій промисел, наражали себе на небезпеку, кочівники брали їх у полон або вбивали, у зв'язку з чим Імперія несла репутаційні втрати, як держава, що не в змозі захистити свої підданих. Крім того, «скарбниця» не бажала нести зайві фінансові, майнові витрати та людські втрати, що виникали у зв'язку з діями, спрямованими на звільнення полонених. В якості покарання Указ передбачав «нешадне биття батогами» – жорстоке, нерідко смертельне тілесне покарання.

Політика Російської Імперії щодо українських земель, особливо Північного Причорномор'я, сприяла збільшенню інтересу до місцевої археологічної спадщини. Інтерес був зумовлений не лише культурними та історичними аспектами, а й практичною необхідністю мати детальні й точні дані про географію цих територій. Він актуалізувався в контексті військових компаній, які проводились Імперією, а також будівництвом, як військових, так і цивільних об'єктів. У цьому світлі почалися масштабні роботи з картографування українських територій, які включали не тільки створення точних географічних карт, а й документування різних археологічних та історичних пам'яток. Так, Сенатський Указ «О снятіи утъздныхъ плановъ съ надлежащею вѣрностію и о включеніи въ экономическіе журналы замѣчаній о древнихъ курганахъ, развалинахъ, пещерахъ, островахъ и другихъ признакахъ» від 09.04.1771 р. постановив «въ экономическіе журналы включать о древнихъ курганахъ и о древнихъ же развалинахъ, также о пещерахъ, опустѣвшихъ разныхъ заводахъ, ихъ плотинахъ, о зачатыхъ и неокончанныхъ, а иногда и со всѣмъ оставленныхъ каналахъ и о другихъ подобныхъ сему по самой натурѣ видимыхъ признакахъ, заслуживающихъ примѣчаніе, равно о большихъ и малыхъ островахъ и о меляхъ въ рѣкахъ, пресѣкающихъ со всѣмъ судовця ходы, съ изъясненіемъ при томъ о всѣхъ судовыхъ ходы, съ изъясненіемъ при томъ о всѣхъ строеніяхъ, когда онѣ начаты, и сколь давно въ обетшаніе пришли и отъ чего» [6, с. 263-264]. Незважаючи на наявні правові акти, що наказували використовувати археологічні об'єкти як орієнтири, жодного кримінально-правового захисту в XVIII ст. вони не мали, що сприяло руйнуванню археологічних об'єктів. Руїни античних і середньовічних міст

часто використовувалися як джерело будівельних матеріалів. Наприклад, у процесі зведення Севастополя активно застосовували камінь, видобутий із руїн стародавнього Херсонеса. Різні кам'яні та мармурові елементи, включно з фрагментами статуй, барельєфами тощо, які добували з руїн міст Боспорського царства, знайшли своє застосування в будівництві різноманітних споруд, зокрема будинків і церков Керчі та Тамані. Це свідчило про брак усвідомлення цінності археологічних та історичних пам'яток того часу, а також про відсутність ефективних заходів щодо їх захисту. В результаті чимало безцінних об'єктів було безповоротно втрачено, оскільки їх використовували як ресурс для задоволення будівельних потреб. Наприкінці XVIII ст. право жителів Феодосії та Євпаторії на розбір залишків стародавніх будівель було узаконено в Маніфесті «О установленіи на полуостровѣ Таврическомъ порто-франко на 30 летъ и о дарованіи разныхъ выгодъ жителямъ сего острова и прітѣзжающимъ туда иностранцамъ» від 13.02.1798 р. У правовому акті давали дозвіл «братъ изъ оставшихся отъ прежнихъ строеній развалины, ни кому изъ частныхъ людей не принадлежащихъ, готовый камень на созиданіе домовъ и прочаго безденежно, сколько его тамъ отыщется» [7, с. 65].

Таким чином, до початку XIX ст., з одного боку, державою було вжито значних зусиль зі збереження письмових пам'яток і архівних документів. Проведені заходи й ухвалені правові акти сприяли зростанню суспільного інтересу до різних старожитностей та культурної спадщини країни. Проводилась суттєва робота із систематизації історичних матеріалів, їх акумулюванню в музейних зібраннях, що забезпечувало їхнє збереження та захист. Однак, з іншого боку, пам'ятки матеріальної культури, об'єкти археологічної спадщини зазнавали руйнування. Кургани розграбовували, а знайдені в них артефакти (монети, вироби з дорогоцінних металів тощо), якщо їм не пощастило потрапити в приватні колекції або державні музеї, найчастіше піддавалися переплавці. Таким чином, незважаючи на деякий прогрес у збереженні письмових і архівних матеріалів, ставлення до пам'яток матеріальної культури в цей час було далеко не ідеальним, що призвело до втрати багатьох із них.

На початку XIX ст. в правових актах починає використовуватися термін «пам'ятник». У 1822 році до пам'яток починають зараховувати нерухомі об'єкти. Так, Найвищим затвердженням положенням Комітету Міністрів «О сохраненіи памятниковъ древности въ Крымѣ» від 04.07.1822 р. до другого класу стародавніх пам'яток було віднесено «кои представляютъ только однѣ развалины, и не могутъ быть поправлены; но, будучи охраняемы отъ разрушенія, могутъ существовать цѣлыя вѣки; таковы напримѣръ: гробницы, открытыя въ курганахъ около Керчи, также основанія храмовъ и большихъ зданій» [8, с. 322]. Пам'ятники слугували наочними поясненнями різних подій в історії країни. Починають робитися окремі кроки щодо запобігання розграбуванню нерухомих об'єктів, що зараховуються до пам'яток. Низка з них спрямована на припинення безконтрольних археологічних розкопок, серед яких видання указів 1834 і 1835 рр., що регламентували діяльність Керченського музею старожитностей і встановлювали, що «ніхто без дозволу місцевого начальства не має права шукати старожитностей на землях казенних і громадських» [11, с. 99]. До Статуту будівельного 1832 року було додано норму, яка «строжайше воспрещала разрушать остатки древнихъ замковъ, крѣпостей, памятниковъ и другихъ зданій древности». Відповідальність за дотримання зазначеної вимоги покладалася на губернаторів і місцеву поліцію. Пам'ятники належало лагодити (у випадку наявності в них приміщень) та утримувати, а монументальні пам'ятники давнини – реставрувати. Аналогічні положення містилися і в наступних редакціях Статуту. Так, у Статуті будівельному в редакції

1900 року зазначені нами положення передбачалися у Від. 2 «Особенныя правила о сохраненіи и починкѣ древнихъ зданій» (ст.ст. 76-79) [13].

У 1842 році до пам'яток починають зараховувати церковні (культові) будівлі, що знайшло своє відображення в законодавстві, зокрема в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року (в редакції 1885 року). Уложення містило Главу 4 «О святотатствѣ, разрытіи могилъ и ограбленіи мертвыхъ тѣлъ» (ст.ст. 219-240), у якій передбачалася кримінальна відповідальність за святотатство – «похищеніе церковнихъ вещей и денегъ какъ изъ самыхъ церквей, такъ и изъ часовень, ризницъ и другихъ постоянныхъ и временныхъ церковныхъ хранилищъ, хотя бы они находились и внѣ церковного строенія» (ст. 219) [12]. За способом вчинення злочину законодавець виокремлював насильницьке пограбування (пограбування з насильством, якщо при цьому потерпілому не були заподіяні смерть або каліцтво), викрадення зі зломом та викрадення без злому. Кваліфікуючою ознакою визнавали вчинення діяння особами, яким було доручено зберігання викрадених предметів, або ці предмети ввіряли їм для використання під час богослужіння. В цьому правовому акті не тільки конкретно згадувалося про знищення та пошкодження релігійного майна, яке можна розглядати як культурні цінності, а й наводився його перелік. До нього законодавець відносив: «потировъ, дисковъ, дарохранительницъ, лжицъ, копій, при совершеніи проскомидіи употребляемыхъ, крестовъ, евангелій, образовъ, мощей, разумѣя въ томъ числѣ и оклады и украшенія на крестахъ, образахъ и мощахъ, а равно антиминсовъ, покрываль съ священныхъ сосудовъ и одеждъ съ престоловъ и жертвенниковъ» (ст. 221) [12]. Залежно від обставин, які обтяжують покарання, святотатство карали позбавленням усіх прав (особливих, особистісних, станом присвоєних) та переваг, а також каторжними роботами на тривалі терміни (аж до 15 років). Загалом включення цієї норми в кримінальне законодавство було насамперед спрямоване на захист недоторканності церкви, а не на збереження спадщини як такої. Хоча це і був крок уперед в забезпеченні захисту церковних цінностей, він не враховував необхідність комплексного захисту культурної спадщини в державі. Це підкреслює обмеженість правового механізму в галузі охорони культурної, зокрема археологічної спадщини.

З Кримінального уложення 1903 року святотатство, як самостійний склад злочину, було виключено, зберігшись як кваліфікуюча ознака посягання проти власності. Такі зміни були кроком у напрямку більш секуляризованого підходу до захисту суспільних відносин державою. Проте це також вказує на триваюче визнання особливої цінності та важливості релігії в суспільстві, навіть у контексті ширшого правового підходу, орієнтованого на захист власності загалом.

Аж до кінця XIX ст. більшість актів, які стосувалися охорони пам'яток (за винятком релігійних), значною мірою мали радше рекомендаційний, ніж обов'язковий характер. Вони не містили конкретних і чітко визначених критеріїв для ідентифікації матеріальної спадщини як пам'ятки. До того ж були відсутні чіткі вказівки щодо рівня відповідальності посадових осіб за недотримання норм і правил з охорони пам'яток. Становище, що склалося, нерідко призводило до ситуації, коли питання охорони культурної спадщини залежали великою мірою від локальних ініціатив та інтерпретації правових актів чиновниками на місцях. Відсутність чітких настанов і конкретних правил, а також невизначеність у питаннях відповідальності за їх порушення (форми і ступінь відповідальності за руйнування або пошкодження пам'яток не було зафіксовано), створювали умови, за яких багато об'єктів археологічної спадщини знищувались через недостатній захист та відсутність належної уваги до їхнього збереження. Вжиті заходи з охорони та захисту пам'яток,

без підтримки кримінально-правовими санкціями, виявилися неефективними і тільки сприяли нелегальному видобутку культурних та археологічних цінностей, кількість незаконних розкопок кратно зросла. Реліквії, здобуті з українських територій, масово осідали в приватних і державних колекціях країн Європи та США. Активно ринок антикваріату функціонував у Криму. На ньому процвітала торгівля артефактами, видобутими з численних археологічних пам'яток півострова та прилеглих територій. Ситуація красномовно свідчила про значні прогалини в законодавстві Російської Імперії. Неконтрольований ринок антикваріату став символом проблем у сфері охорони культурної та археологічної спадщини, демонструючи необхідність більш суворих законів та ефективних заходів із контролю за обігом культурних цінностей, як на внутрішньодержавному, так і міждержавному рівнях. Це наголошувало на важливості розроблення єдиного акта з уніфікованими заходами покарання, спрямованого на збереження та захист пам'яток історії та культури. Загалом у цьому напрямі було розроблено п'ять проектів, які тією чи іншою мірою стосувалися кримінально-правового захисту як культурної, так і археологічної спадщини. Серед них усіх варто виокремити проект «Положення про охорону старожитностей», підготовлений в 1906 році Імператорською археологічною комісією, яка займала місце центральної державної установи з керівництва археологічними дослідженнями.

Проект «Положення про охорону старожитностей» 1906 року, на нашу думку, був однією з найкращих спроб забезпечити збереження об'єктів культурної та археологічної спадщини за допомогою встановлення кримінальної відповідальності за широке коло діянь, пов'язаних із посяганнями на такі об'єкти. Примітно, що пропонується кримінально-правова регламентація передбачала цілий комплекс норм, які охоплювали своєю дією найважливіші суспільні відносини, що виникали в цій сфері. З недоліків можна виокремити: відсутність у проекті окремої норми, щодо відповідальності за розкрадання старожитностей. Загалом незважаючи на якісне опрацювання, проект «Положення про охорону старожитностей» 1906 року так і не набув юридичної сили. Ухвалений у двох читаннях, надалі його відкликали через розбіжності, що виникли між представниками влади, церкви та громадськими організаціями, стосовно повноважень з контролю над використанням старожитностей. Аж до революційних подій 1917 року робились різноманітні спроби, пов'язані як із доопрацюванням проекту «Положення про охорону старожитностей» 1906 року, так і розробкою альтернативних актів, але всі вони не увінчалися успіхом.

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, необхідно відзначити, що процес становлення кримінально-правового захисту культурних цінностей на українських територіях нараховує декілька відокремлених періодів, які можуть бути розмежовані залежно від соціально-економічних умов та особливостей існуючого на той час державного ладу. Аналіз правових актів дає змогу дійти висновку про те, що законодавство, яке передбачає відповідальність за посягання на культурні цінності, культурну та археологічну спадщину, має давню історію, і пройшло у своєму розвитку чотири періоди: 1) період існування стародавньої державності на українських територіях (кінець X ст. – кінець XV ст.); 2) імперський період (XVI ст. – 1917 р.); 3) радянський період (1917 р. – 1991 р.); 4) новітній період (з 1991 р.).

Дослідивши особливості імперського періоду ми встановили, що він характеризується формуванням умов для появи норм про відповідальність за знищення або пошкодження пам'яток історії та культури. Правова база характеризується наявністю розрізнених вимог про охорону предметів старовини, фрагментарністю регулювання публічно-правової відповідальності за їхне

порушення, відсутністю здебільшого конкретних видів і розмірів покарання. Нормативно-правове регулювання збереження та використання пам'яток історії та культури передбачає застосування переважно організаційних заходів, які самі по собі є малоефективними. Організаційні заходи показали неспроможність в підтримці належного стану пам'яток історії та культури з огляду на фрагментарну та недостатню регламентацію відповідальності за порушення, що діяли в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Габрелян А. Ю. Недоліки законопроекту № 3139. Верховенство Права, 2020. № 1. С. 36 – 43.
2. Габрелян А. Ю. Об'єкт правопорушення передбаченого ст. 181-1 КУпАП. Journal «ScienceRise: Juridical Science», 2020. № 3 (13). С. 27 – 33.
3. Полное Собрание Законов Российской Империи с 1649 года. 48 т. Том V (1713-1719). СПб.: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. 781 с.
4. Полное Собрание Законов Российской Империи с 1649 года. 48 т. Том VI (1720-1722). СПб.: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. 817 с.
5. Полное Собрание Законов Российской Империи с 1649 года. 48 т. Том XVI (1762-1764). СПб.: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. 1123 с.
6. Полное Собрание Законов Российской Империи с 1649 года. 48 т. Том XIX (1770-1774). СПб.: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. 1082 с.
7. Полное Собрание Законов Российской Империи с 1649 года. 48 т. Том XXV (1798-1799). СПб.: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. 935 с.
8. Полное Собрание Законов Российской Империи с 1649 года. 48 т. Том XXXVIII (1822-1823). СПб.: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. 1355 с.
9. Права, за якими судиться малоросійський народ. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 11.01.2024).
10. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського; упоряд. К. А. Вислобоков; відп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко. Київ: [б.в.], 1997. 547 с.
11. Разгон А. М. Охрана исторических памятников в дореволюционной России (1801-1917 гг.). История музейного дела в СССР. М.: Гос. изд-во культ.-просвет. лит., 1957. С. 73 – 128.
12. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года / изд. проф. Н. С. Таганцевым. 5-е изд., доп. СПб: Тип. М. Стасюлевича, 1886. 714 с.
13. Уставъ строительный. Свод законов Российской Империи: в 5 кн.: в 16 т. / под ред. и с примеч. И.Д. Мордухай-Болтовского; сост. Н.П. Балканов, С.С. Войт, В.Э. Герценберг. Неофиц. изд. Кн. 5, т. XXII, ч. 1. СПб.: Русское Книжное Товарищество «Деятель», 1912. С. 208 – 242.
14. Чепель О. В., Габрелян А. Ю. Показання свідка в кримінальному процесі: поняття, зміст, вимоги. Аналітично-порівняльне правознавство, 2023. № 4. С. 451 – 458.
15. Чепель О. В., Габрелян А. Ю. Система прав свідка в кримінальному процесі: стан, проблеми та шляхи їх подолання. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Спеціальний випуск «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану», 2024. № 2.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКОЄМНОГО ВИРОБНИЦТВА

Чубенко Віра Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-7235-3820

кандидат юридичних наук, науковий співробітник

Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України, Україна

Умови розвитку інноваційних та наукоємних технологій на даний час фрагментарно регулюються Законами України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» [1], «Про інноваційну діяльність» [2], «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [3] тощо. Крім того, одним з основних документів, в основі якого лежить функціональний підхід спрямований на розв'язання проблем, які гальмують інноваційний розвиток будь-якої сфери економіки є Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р [4]. Водночас, слід зазначити, що зазначений вище правовий акт прийнятий в 2019 році, ще до повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Станом на даний час, склались нові реалії, як умов для розвитку економіки України (в тому числі, інфраструктурних елементів, сировинних ресурсів тощо), так і проблем та завдань, які стоять перед нашою державою сьогодні.

З огляду на викладене, враховуючи, що в умовах війни та її викликів, надскладним та важливим завданням є розбудова економіки на умовах збільшення наукоємного та високотехнологічного виробництва, розвиваючи глибокотехнологічні інновації, які мають змогу вирішити найгостріші виклики сьогодення, доцільно переглянути основні правові документи в зазначеній сфері.

Станом на даний час, на нашу думку, в Україні неможливо всебічно та об'єктивно оцінити сучасний національний потенціал розвитку інноваційних та наукоємних технологій. Вказаному є сприяє ряд недоліків правового та науково-методичного інструментарію, одними з основних яких можна визначити:

- моральна застарілість та фактичне завершення у 2013 році визначених заходів, передбачених основним правовим документом в сфері розвитку високих наукоємних технологій – Загальнодержавної комплексної програми розвитку високих наукоємних технологій [1];

- відсутність нормативно-правового документу, який визначає стратегію розвитку інноваційних та наукоємних технологій, а також чіткі розмежовані повноваження та функції державних інституцій у вказаному питанні;

- відсутність єдиного нормативного визначення/переліку/ознак/каталогу наукоємної, високотехнологічної продукції чи технологій для уникнення можливих зловживань при подальшій державній підтримці та стимулюванні вказаної діяльності, об'єктивної оцінки та моніторингу її стану та показників;

- відсутність правових елементів розвитку українських інноваційних та наукоємних технологій через механізм публічних закупівель у відповідному Законі України «Про публічні закупівлі» [5] та пов'язаних підзаконних актах та інші.

Враховуючи викладене, необхідним є перегляд Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [4]. Одним з надважливих

стратегічних цілей доцільно визначити збільшення обсягу виробництва, реалізації та експорту української наукоємної та високотехнологічної продукції. З вказаною метою логічним є удосконалення засобів державного регулювання та підтримки господарської діяльності в сфері інноваційних та наукоємних технологій. Крім того, доцільним є також забезпечення системи організації надання комплексних послуг та допомоги суб'єктам господарювання в сфері інноваційних та наукоємних технологій, в тому числі, визначення та регламентація діяльності інституційної структури, консультаційно-дорадчих, координаційних органів та інших інституцій із повноваженнями щодо формування та реалізації завдань розвитку інноваційних та наукоємних технологій тощо.

Список використаних джерел:

1. Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій: Закон України від 09.04.2004 р. № 1676-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 18. С. 9.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. С. 266.
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 19-20. С. 166.
4. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. Офіційний вісник України. 2019. №57. С. 1983.
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 9. С. 89.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Шевчук Олександр Вікторович
студент III курсу юридичного факультету
ЧНУ імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Тома Маріана Георгіївна
канд. юрид. наук, доцент, асистент кафедри кримінального права
ЧНУ імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Криміналізація колабораційної діяльності на законодавчому рівні відбулася на підставі прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX від 03.03.2022 року, а відтак з'явився новий правовий механізм для притягнення осіб, що сприяють здійсненню збройної агресії проти України та утвердженню тимчасової окупації частини території України, до кримінальної відповідальності. Доповнення Кримінального кодексу України (далі – КК України) ст. 111¹ «Колабораційна діяльність» стало відповіддю на виклики та загрози національній безпеці України, що виникли внаслідок повномасштабного збройного вторгнення Російської Федерації, держави-агресора, на територію України. Зазвичай, беручи до уваги історичний генезис та сутнісну природу коментованого протиправного діяння, колабораціонізм, як одне із притаманних збройному конфлікту явищ, насамперед, асоціюється із можливістю вчинення на тимчасово окупованій частині території держави, щодо якої було вчинено акт збройної агресії, це явище становить собою співпрацю з окупаційними військами іноземної держави.

Частиною другою статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» чітко вказано, що «датою початку тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України є 19 лютого 2014 року» [1]. Разом із тим, внаслідок проведення детального ретроспективного аналізу окремих епізодів подібної «співпраці» у взаємодії з представниками та/або, власне, державою-агресором на окупованій території можна встановити беззаперечні факти колабораціонізму, що підпадатимуть під ознаки певних форм кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111¹ КК України. Подібна тенденція до вчинення колабораціонізму зберігається: досліджуючи Єдиний державний реєстр судових рішень, слід стверджувати, що лівова частка вчинення колабораційної діяльності припадає саме на тимчасово окуповану частину території України.

У контексті здійснення класифікації колабораціонізму за певними видами, з нашої точки зору, доцільно запропонувати підхід, за яким **за територією вчинення колабораційної діяльності** варто розуміти такі види даного кримінального правопорушення за цим критерієм:

- Вчинений на тимчасово окупованій території України (ч. ч. 1-7 ст. 111¹ КК України);
- вчинений на неокупованій території України (ч. ч. 1, 3 ст. 111¹ КК України);
- вчинений на деокупованій території України (ч. ч. 1, 3, 4 ст. 111¹ КК України).

Найбільший спектр форм колабораційної діяльності може вчинятися на території України, що включена до Наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» № 309 від 22.12.2022 року. Де-факто, на тимчасово окупованій частині території України вчиняється колабораціонізм у всіх формах, передбачених ч. ч. 1-7 ст. 111¹ КК України, що здебільшого вимагають саме фізичної присутності особи на непідконтрольній Уряду України території через специфіку законодавчого визначення окремих форм даного кримінального правопорушення, а саме мова йтиме про такі діяння:

- Зайняття громадянином України посади, не пов'язаної/пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у так званих «органах влади», створених на тимчасово окупованій території, зокрема в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. ч. 2, 5 ст. 111¹ КК України відповідно);

- передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням на окупованих територіях, та/або таким формуванням держави-агресора; провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором чи, власне, її представниками (ч. 4 ст. 111¹ КК України);

- організація та проведення заходів політичного характеру (наприклад, круглих столів, зборів, демонстрації, конференції); здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором чи представниками на окупованій території, які, у свою чергу, спрямовані на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи її збройних формувань (ч. 6 ст. 111¹ КК України);

- добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних так званих «органах», створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України (ч. 7 ст. 111¹ КК України) [2].

Крім того, на окупованій території можуть вчинятися діяння у формі публічних заперечень факту здійснення проти нашої держави акту збройної агресії, невизнання встановлення чи утвердження тимчасової окупації частини території України, а також публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, її формувань чи представників (ч. 1 ст. 111¹ КК України); а також у формі здійснення пропаганди в освітніх закладах з метою сприяння збройній агресії проти нашої держави, встановлення та утвердження тимчасової окупації території України, або дії, які спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в коментованих закладах (ч. 3 ст. 111¹ КК України).

Останні вищевказані частини ст. 111¹ КК України не вимагають фізичного перебування особи на непідконтрольній Уряду території та не містять прямого та водночас безумовного зв'язку із територіальними умовами вчинення колабораціонізму, що дозволяє, в тому числі орієнтуючись на відповідну судову практику, вказати на можливість вчинення коментованих форм на неокупованій території України. На наш погляд, в ході здійснення диференціації поточного критерію потрібно також виокремити можливість вчинення колабораційної діяльності на деокупованій частині території України, де вчинятимуться кримінально-протиправні діяння, передбачені ч. ч. 1, 3 ст. 111¹ КК України, а у зв'язку

із специфічним правовим режимом на звільненій території, близькістю до зони ведення активних бойових дій та умовністю меж між окупованими та деокупованими територіями не виключатиметься також передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням на окупованій території або аналогічним формуванням держави-агресора (ч. 4 ст. 111¹ КК України).

Окремо слід звернути увагу на Проект нового КК України (далі – Проект), де його розробники пропонують дещо альтернативний від наявного в чинному кримінальному законі підхід до правового визначення колабораційної діяльності. В диспозиції ст. 9.1.6. «Колабораційна діяльність» Проекту наведено наступне формулювання: «Громадянин України, який на тимчасово окупованій території України підтримує державу-агресора, добровільно співпрацюючи з нею, а саме...» [3]. Таким чином, автори тексту Проекту передбачили можливість вчинення колабораційної діяльності виключно на тимчасово окупованій частині території України. Діаметрально протилежний спосіб правової регламентації колабораціонізму, безумовно, вплине на судову практику, яка не обмежується територіальними межами, запропонованими в Проекті.

На підставі проведення дослідження, метою якого був першочерговий аналіз території вчинення колабораційної діяльності, було запропоновано розуміти під територіальним критерієм в дискурсі вчинення даного кримінального правопорушення наступні види:

- Вчинений на тимчасово окупованій території України;
- вчинений на неокупованій території України;
- вчинений на деокупованій території України,

Наведено приклади для конкретних форм колабораціонізму на основі аналізу ст. 111¹ КК України у відповідності до вищевідзначених типів кримінально-протиправного діяння.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 26. Ст. 892.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Текст проекту нового Кримінального кодексу України станом на 14.09.2023. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 10.01.2024).

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУБНАЦІОНАЛЬНИЙ РЕГІОНАЛІЗМ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Яковюк І.В.

доктор юридичних наук, професор, завідувач сектору порівняльного правознавства
НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України, Україна

Регіон, регіоналізм, регіоналізація – це категорії, а отже, і проблеми, які порівняно недавно набули актуальності і значущості для юридичної науки. Регіоналізм являє собою одну з сучасних тенденцій державно-правового розвитку європейських держав, що може здійснюватися у двох різноспрямованих векторах: «спадного» і «висхідного» регіоналізму. У цьому зв'язку слід зазначити, що регіоналізм слід відрізнити від регіоналізації, зважаючи на змістовну відмінність цих понять. Якщо регіоналізм – це намір, прагнення до перерозподілу влади (рух «знизу»), то регіоналізація – це процес її перерозподілу (рух «зверху») [1].

Сутність моделі «спадного» регіоналізму полягає у діяльності урядів окремих європейських країн, спрямованої на вирішення таких регіональних проблем, як усунення диспропорцій у розвитку регіонів. Зміст «висхідного» регіоналізму коливається від вимоги забезпечити повагу до традиційної культури певних національних спільнот (мінімальні вимоги), забезпечення поступової децентралізації бюрократії і самоврядування (проміжна мета, що покликана забезпечити більшу автономію регіону від центрального уряду) і до прагнення регіональних еліт отримати свободу самовизначення (максимальні вимоги).

Сам по собі регіоналізм не несе в собі деструктивного елементу, проте в найбільш радикальних своїх проявах він може трансформуватися в етнічний сепаратизм. У цьому випадку регіоналізм загострює розвиток етнічної самосвідомості і реалізується в різних формах політичної активності, в наслідок чого нейтральна категорія «територія» перетворюється на політично значущу в результаті приписування їй населенням етнічних, історичних, лінгвістичних і інших цінностей. В результаті територія (регіон) стає об'єктом і суб'єктом політичної боротьби [4].

Якщо розрізняти сепаратизм маргінальний і впливовий, ментальний і політико-інституалізований, симуляційний і цільовий, а також автономізм, регіоналізм і власне сепаратизм (сецесіонізм), то загроза розвитку такого сценарію в Європі на сьогодні існує в обмеженій кількості європейських країн (Бельгія, Велика Британія, Іспанія). Залежно від причини територіального розколу сепаратизм в країнах Західної Європи умовно можна поділити на такі основні види: національно-мовний (Країна Басків, Бретань, Південний Тіроль), соціально-економічний (Каталонія, Валенсія), економіко-мовний (Паданія, Фландрія). Також можна виділити ще один вид, який включає в себе перераховані вище фактори в сукупності з сильним впливом менталітету народу на характер і перебіг конфлікту (Корсика, Сицилія). Даний поділ є більш раціональним, ніж поділ сепаратизму на «етнічний», «релігійний», «племінний» або «фракційний», на чому наголошувалося в доповіді «Комісії Карнегі щодо запобігання кровопролитних конфліктів» (1998 р.) [3].

В Європейському Союзі сепаратизм зазвичай має «економічний» характер. Його прояви найбільш помітні у Великій Британії (Шотландія), Іспанії (Країна Басків і Каталонія), Бельгії (Фландрія, яка не бажає утримувати дотаційну Валлонію) [4].

Розуміння регіону як особливого рівня влади є відносно новим. Запровадження регіональної політики, як напряду державної політики, припадає на 1930-ті рр., коли перед окремими країнами Європи постало питання суттєвих диспропорцій у розвитку території, що призвело до суттєвих соціально-економічних проблем у суспільстві.

Особливістю регіональної політики європейських країн є її поступове перетворення з внутрішньодержавної на наднаціональну, загальноєвропейську, що пов'язане з процесом європейської інтеграції. Починаючи з 1980-х рр. регіони держав-членів ЄС за підтримки інститутів Європейського Союзу докладають значних зусиль для підвищення своєї ролі в інституційній структурі об'єднаної Європи та розширення своїх прав в усіх сферах політичного, економічного, соціального і культурного життя. У цей період фактично відбувається створення поряд з національним і наднаціональним рівнями влади ще й третього — регіонального рівня, що сприяло популяризації ідеї «Європи регіонів».

Зазначимо, що інтеграція – це не єдиний фактор, який обумовлює процес регіоналізації в Європі, однак саме він значною мірою сприяв процесу її інституціоналізації. Інтеграція і регіоналізація – ці дві тісно переплетені тенденції державно-правового розвитку європейських країн, що, з одного боку, забезпечують просування міждержавного співробітництва на якісно новий рівень, внаслідок чого національні уряди делегують на наднаціональний рівень дедалі більше суверенних прав, а з другого – сприяють активізації прикордонної співпраці регіонів і муніципальних утворень у системі міждержавних та міжмуніципальних зв'язків, що у свою чергу спричиняє передачу деяких владних повноважень на регіональний та місцевий рівень. У результаті цих процесів відбувається поступове розмивання меж державного суверенітету [5], що породжує дискусії навколо питання про можливість занепаду національних держав та їх «розчинення» в Європейському Союзі. Регіоналізація розглядається як одна з ефективних протидій процесам надцентралізації влади в ЄС та її надмірної бюрократизації, поглиблення поділу регіонів на елітарні і другорядні і взагалі ліквідації форм регіональних адміністративних структур, порушення прав місцевого самоврядування.

Здійснення регіоналізації не перешкоджає поглибленню інтеграції, навпаки, підвищення рівня самостійності регіонів суттєво сприяє досягненню основної мети утворення Союзу – якісного поліпшення умов життя кожного громадянина ЄС незалежно від того, в якій державі або регіоні держави він мешкає. Крім того, зміцнення позицій регіонів у структурі влади ЄС дозволяє частково нівелювати негативні враження громадян від Європейського Союзу, який все частіше сприймається як надзвичайно забюрократизований і байдужий до потреб звичайної людини механізм влади. Відповідно втілення ідеї регіоналізації і принципу субсидіарності дозволяє наблизити інститути влади ЄС до пересічних громадян Союзу [2].

Європейські регіони сфокусували свої зусилля на підвищенні власного статусу в існуючій в Європейському Союзі ієрархії влади, посиленні впливу на правотворчий процес ЄС, отриманні гарантій недоторканності їхньої компетенції без їх згоди. У рамках Європейського Союзу у регіонів виникає реальна можливість легально поряд з національними державами вийти на міждержавний та наднаціональний (у межах ЄС) рівень при вирішенні питань у різних сферах суспільного життя, що обумовлено виходом регіональної політики ЄС на якісно новий рівень розвитку протягом останнього десятиліття. Так, сьогодні при інститутах Союзу функціонує біля ста представництв регіонів, а численні регіони з держав-членів ЄС об'єдналися в

Асамблею європейських регіонів. Як правило, на сучасному етапі негативна реакція національних урядів з приводу активності регіонів на загальноєвропейському рівні проявляється лише у випадках, коли кроки окремих регіонів несуть у собі виклик національній державі.

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу. Державне будівництво та місцеве самоврядування: збірник наукових праць. Харків: Право, 2004. № 8. С. 57–68.
2. Яковюк І. В. Субсидіарність як принцип взаємовідносин національних держав і Європейського Союзу. Вісник Академії правових наук України. 2004. № 4. С. 22–30.
3. Preventing deadly conflict: Final report/Carnegie commission on preventing deadly conflict. New York: Carnegie corporation of New York, 1998.
4. Yakoviyk I.V., Okladna M.G., Orlovskyy R.R. Separatism in the United Europe: old problem with a new face. Problems of Legality. 2018. №140. P. 131–143.
5. Yakoviyk I. V., Shestopal S. S., Baranov P. P., Blokhina N. A. (2018). State sovereignty and sovereign rights: EU and national sovereignty. Opcion. 34(87-2). Pp. 376–385.

З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ОСНОВ У ПИТАННІ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Бабій Назарій Іванович

аспірант 1 курсу навчання

Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Кравчук Мар'яна Юріївна

ORCID ID: 0000-0001-9987-0487

Д-р. юрид. наук, професор, завідувач кафедри

адміністративного права та судочинства

Західноукраїнський національний університет, Україна

Для більш глибокого розуміння індивідуалізації адміністративних стягнень у площині адміністративної відповідальності важливо акцентувати увагу на визначенні її основних засад. Ними ми називаємо принципи як фундаментальні основи будь-якого явища, в яких відображаються стійкі та систематичні зв'язки.

У науковому або правовому контексті термін «принципи» означає основні вихідні положення, які формують фундаментальні засади існування, розвитку або застосування якогось явища. Це базова основа або норми, від яких не відхиляються [1, с. 70].

Вивчення сутності та змісту принципів адміністративної відповідальності вже відображено у наукових працях учених. Незважаючи на різноманітність підходів до класифікації цих принципів, автори погоджуються, що вони утворюють окрему групу принципів в інституті адміністративної відповідальності. Разом з тим, наявні розбіжності у щодо їх кількості та найменувань.

О. Г. Стрельченко вважає, що принципи адміністративної відповідальності представляють собою основні положення, закріплені в Конституції та інших законах України, на яких базується процес притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності. Отже, згідно з висновками цього науковця, важливо внести принципи адміністративної відповідальності у нормативно-правові акти [2, с. 103]. Мельник Р. С. поділяє схожу точку зору, зауважуючи, що принципи адміністративної відповідальності представляють собою фундаментальні принципи, впроваджені в норми адміністративного права, що відображають основну сутність, мету і зміст адміністративної правової відповідальності, а також закономірності її розвитку та втілення [3, с. 382].

Гришина Н. В. розглядає як принципи адміністративної відповідальності, так і принципи, які визначають провадження у справах про адміністративні правопорушення. Останні включають у себе такі принципи: дотримання законності, захист інтересів як особи, так і держави, об'єктивне встановлення фактів (матеріальна правда), публічність (офіційність), рівність перед законом для всіх, прозорість (відкритість), широку участь громадськості, змагальність сторін, економічність та результативність процесу, його простоту та швидкість тощо [1, с. 71].

Деякі дослідники визначають принципи законодавства, що регулює

адміністративні проступки. Ці принципи включають: чітке законодавче визначення поняття адміністративного проступку, забезпечення об'єктивної правди, забезпечення громадянам права на правовий захист, визначення юридичної вини, встановлення осудності, надання права оскарження рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб у судовому або адміністративному порядку, компенсація за рахунок держави завданої матеріальної та моральної шкоди внаслідок незаконних рішень чи бездіяльності органів чи посадових осіб у виконанні їхніх повноважень.

Вказані дослідження вказують, з одного боку, на те, що у правовій науці вчені говорять про принципи юридичної відповідальності загалом, які перетворюються на окремі види у різних сферах, що, в свою чергу, дозволяє вважати ці принципи універсальними у плані адміністративної відповідальності. Однак з іншого боку, незважаючи на те, що правові терміни, використані у законодавстві та літературі, є подібними, кожен з них має свої відмінності і унікальний зміст, тож неможливо однозначно ставити знак рівності між принципами, що характерні для одного, чи іншого. Це становище потребує встановлення чітких критеріїв їх різниці. Отже, з погляду науковців, важливо визначити, чи йдеться про принципи використання адміністративних санкцій, чи загальні принципи покарання за адміністративні порушення, чи ж це лише дотримання певних принципів на кожному етапі адміністративного процесу (проведення перших процесуальних дій, застосування заходів забезпечення, розгляд справи про правопорушення, прийняття рішення по справі, накладання покарання) [3, с. 384].

Отже, навіть якщо використовуються схожі терміни у законодавстві та юридичній літературі, вони мають унікальні аспекти та власні значення, тому важливо не змішувати принципи, що властиві одному з них, з іншими. Це ситуація, що вимагає встановлення чітких критеріїв для їхнього розмежування.

Список використаних джерел:

1. Гришина Н. В. Законність та індивідуалізація як основоположні принципи адміністративної відповідальності. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2016. Вип. 21. С. 70-72.
2. Стрельченко О. Г. Принципи адміністративної відповідальності. Право та державне управління. 2012. № 3. С. 103-106.
3. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право: підручник. Вид. 2-ге. Одеса: Гельветика, 2023. 687 с.

КОЛЕКТИВНА ОБОРОНА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Мусієнко А.О.

аспірантка кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Успіх європейської інтеграції, пов'язаний з реалізацією Договору про Європейське співтовариство вугілля і сталі, надихнув держави-засновниці на наступний крок – інтеграцію в оборонній і політичній сфері, про що свідчить розробка проєкту Договору про європейське оборонне співтовариство і проєкту Договору про європейське політичне співтовариство. Однак, через позицію Франції, яка боялася втратити суверенітет або реалізацію суверенних прав в ключових сферах державно-правового життя, створення об'єднаної Європи не тільки як економічного, але й воєнно-політичного утворення, що спирається на власну армію, зазнали поразки [1; 5].

До питання воєнно-політичної інтеграції об'єднана Європа повернулася лише наприкінці ХХ ст. Основи політичного союзу, що створює спільну зовнішню та безпекову політику, а також робить перші кроки до формування спільної політики оборони, були закладені Маастрихтським договором про Європейський Союз (1992 р.) [4]. Запуск Європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО) було здійснено під час саміту Європейської ради у Кельні (1999 р.). У 2002 р. було підписано домовленості «Берлін плюс», які дозволили використовувати структури, механізми та засоби НАТО для виконання місій ЄПБО. У 2003 р. Європейський Союз ухвалив першу стратегію європейської безпеки, а у 2004 р. було створено Європейське оборонне агентство для надання допомоги державам-членам та Європейській раді у покращенні європейського оборонного потенціалу в галузі кризового управління та підтримки ЄПБО.

Лісабонський договір, який набув чинності у 2009 р., по-перше, закріпив принцип солідарності на випадок військової агресії проти одного з членів ЄС (§7 ст. 42 ДЄС), а, по-друге, трансформував ЄПБО у «Загальну безпекову та оборонну політику». У 2013 р. Європейська рада провела дебати з оборони та визначила пріоритетні заходи з метою зміцнення співробітництва, а саме: підвищення ефективності, наочності та впливу загальної політики безпеки та оборони; посилення розвитку потенціалу; зміцнення європейської оборонної промисловості.

На тлі російської агресії проти України у 2016 р. було презентовано глобальну стратегію Європейського Союзу, яка містила стратегічне бачення ролі ЄС у світі, а також підписано спільну декларацію про співпрацю між ЄС та НАТО. На саміті у Братиславі у вересні 2016 р. ЄС вирішив надати новий імпульс зовнішній безпеці та обороні Європи шляхом зміцнення співробітництва ЄС у цій галузі. Для цього він затвердив план реалізації безпеки та оборони та закликав до швидких дій щодо зміцнення співробітництва ЄС-НАТО. У 2017 р. Рада приймає висновки з безпеки та оборони в контексті Глобальної стратегії ЄС, а також погоджується з необхідністю розпочати інклюзивну та амбітну Постійну структуровану співпрацю (PESCO) для зміцнення безпеки та оборони в Європі. У 2018 р. ЄС та НАТО підписують нову спільну декларацію, в якій було викладено спільне бачення того, як вони діятимуть разом проти загроз їхній спільній безпеці.

У 2022 р., після початку нового раунду агресії росії проти України, Європейська

рада схвалила Версальську декларацію, в якій підтвердила рішучість взяти на себе велику відповідальність за безпеку ЄС та дотримуватися стратегічної лінії дій у сфері оборони. Рада у свою чергу затвердила Стратегічний компас, який є амбітним планом дій зі зміцнення політики безпеки та оборони ЄС до 2030 року. У 2023 р. Рада затвердила нові правила, що стимулюють спільні закупівлі в оборонній промисловості ЄС.

Попри всі активні кроки ЄС по формуванню спільної політики безпеки і оборони російська агресія проти України продемонструвала, в якому незадовільному стані знаходиться оборона і військово-промисловий комплекс ключових держав-членів ЄС і наскільки вразливою опиниться об'єднана Європа без допомоги НАТО, а фактично – США, Великої Британії і Туреччини.

Попри зміни, передбачені Лісабонським договором, європейська оборона переважно сприймається лише як видимість, тоді як єдина реальність – це колективна оборона в рамках НАТО. Таке бачення проблеми зумовлене тим, що навіть сам Європейський Союз розглядає свою оборонну політику як інтегровану та підпорядковану НАТО. Спільна європейська політика безпеки та оборони та плани створення європейської армії – це, на думку багатьох експертів, не що інше, як міф. Сучасний Європейський Союз не має автономного оборонного потенціалу [2]. На тлі російської агресії проти України та загострення відносин Росія-НАТО повернення до практики розміщення американських військових баз на території держав-членів ЄС є наочним підтвердженням цієї тези¹. При цьому перевагу колективній обороні в рамках НАТО і розміщенню воєнних баз на своїй території надають насамперед держави-члени ЄС², розташовані на кордоні з росією, яка розглядається як головна загроза безпеці в Європі [6].

Амбіції європейських політиків³, зокрема президента Франції Е. Макрона, щодо створення оборонної Європи, яка б «доповнювала НАТО» як одного з головних стовпів політичного перезапуску ЄС у напрямі федералізації Європи, або навіть замінювала б НАТО, не знаходить сьогодні підтримки серед усіх держав-членів ЄС [7], а тому їх реалізації є проблематичною або принаймні затягнеться у часі, зважаючи на те, що з моменту висловлення ініціативи Е. Макрона в 2017 р.⁴ Європейський Союз не досяг значного прогресу на шляху побудови спільної оборонної політики, як і досягнення Європейської стратегічної автономії, під якою прийнято розуміти можливість Європейського Союзу спільно з державами-членами самостійно

¹ Станом на 2023 р. на території 15 держав-членів ЄС розміщувалося 29 з 35 стратегічних об'єктів НАТО в Європі. На фоні російської агресії проти України повинні з'явитися нові бази НВТО в Литві, Румунії. Угода про співробітництво в галузі оборони, підписана в 2023 р. між Вашингтоном та Гельсінкі, надасть американським силам доступ до 15 об'єктів та дозвол зберігати обладнання та зброю на фінській землі. У свою чергу Швеція та США підписали угоду, яка надає військовим США доступ до 17 шведських баз.

² Мова йде про держави-члени ЄС як Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Угорщина, Фінляндія та Швеція.

³ У 2018 р., напередодні британського референдуму по Brexit [3] група європейських інтелектуалів з Інституту Жака Делора (Ж. Делор, А. Віторіно, П. Ламі, Е. Леттой і І Бертончіні) підписали Послання, в якому закликали європейців: 1) помістити колективну безпеку за основу європейського будівництва; 2) сприяти використанню європейських інструментів колективної безпеки; 3) зміцнити європейську архітектуру колективної безпеки. Їх висновок полягає в тому, що всі країни ЄС покликані зробити свій внесок у зміцнення європейської колективної безпеки, включаючи Велику Британію [9].

⁴ Першим ключем до досягнення європейського суверенітету була побудова Європи, яка гарантує безпеку у всіх її вимірах («що стосується оборони, Європа повинна озброїтися спільними силами втручання, спільним оборонним бюджетом і загальною доктриною для дій. Ми повинні сприяти якнайшвидшому створенню Європейського фонду оборони і постійному структурованому співробітництву та доповнювати їх ініціативою європейського втручання, яка дозволить нашим збройним силам краще інтегруватись на всіх етапах») [8].

визначати власні пріоритети, відповідно до яких приймати рішення і реалізовувати їх в сфері зовнішньої політики, безпеки і оборони [10].

Список використаних джерел:

1. Архітектура європейської безпеки: історія становлення і розвитку: монографія: у 2 ч. / за наук. ред. професорів А. П. Гетьмана, І. В. Яковюка. Харків: Право, 2020. Ч.1. Від Давнього Риму до Другої світової війни. 180 с.
2. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності: монографія. Харків: «ФО-П Рубан В.В.», 2022. 148 с.
3. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 25–29.
4. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 4. С. 82–92.
5. Яковюк І. В., Орловський Р. Р. Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. Проблеми законності. 2017. №. 139. С. 264–277.
6. Яковюк І. В., Шестопа С. С. (2018). Правове регулювання політики національної безпеки країн Балтії в контексті еволюції стратегічних концепцій НАТО. Проблеми законності. № 143. 217–228. DOI: 10.21564/2414-990x.143.148488.
7. Défense européenne ou sécurité collective. URL: https://www.pcf.fr/d_fense_europ_enne_ou_s_curit_collective#:~:text=L'Union%20europ%C3%A9enne%20doit%20%C3%A9laborer,souverainet%C3%A9%20d%C3%A9mocratique%20et%20leur%20ind%C3%A9pendance.
8. Initiative pour l'Europe - Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique. 26 septembre 2017. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/09/26/initiative-pour-l-europe-discours-d-emmanuel-macron-pour-une-europe-souveraine-unie-democratique>.
9. L'UE et notre Securite Collective: plus forts ensemble! 15.01.2018. URL: <https://institutdelors.eu/publications/lue-et-notre-securite-collective-plus-forts-ensemble/>.
10. Yakoviyk I. V., Tragniuk O. Y., Boichuk D. S. Strategic autonomy of the European Union: on the way to “European Sovereignty” in defense? Проблеми законності. 2020. Вип. 149. С. 223–242. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.199902>.

НЕПРИПУСТИМІСТЬ ПРИМУСОВОЇ РЕЕМІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Щербакова Ольга Юріївна

кандидатка юридичних наук, перекладачка

Товариство з обмеженою відповідальністю «ТОРДЕН», Німеччина

Георгієвський Юрій Валентинович

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

25 січня 2024 року віцепрем'єр-міністерка України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина на брифінгу в Брюсселі заявила, що «українська влада не має прямої позиції щодо скорочення чи припинення фінансових виплат та інших соціальних гарантій державами Європейського Союзу українським біженцям задля спонукання їх до повернення в Україну».[1]

Зазначимо, що такі виплати здійснюються державами ЄС і Єврозони в межах статті 13 Рішення Ради ЄС про «тимчасовий захист», яке було прийнято 04.03.2022 року для підтримки біженців з України після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну.[2]

Як відомо, 28.09.2023 року ЄС продовжив дію тимчасового захисту до 04.03.2025 року.[3] Більш того, вже зараз європейські чиновники заявляють про готовність продовження дії «тимчасового захисту» і після березня 2025 року.[4]

При цьому, дискусія про долю українських біженців, а отже, і про правове регулювання їх подальшого статусу як в ЄС, так і в Україні, поступово загострюється й в українському суспільстві. Особливої соціальної напруги вона набуває в контексті анонсованих міністром оборони України Рустемом Умеровим варіантів забезпечення призову до ЗСУ українських чоловіків призовного віку, що перебувають за кодоном, та відповідними змінами до законодавства про мобілізацію. [5]

В своїх публікаціях ми вже наголошували на ризикі неповернення в Україну після війни великої кількості громадян, що знайшли прихисток у державах ЄС та Єврозони, на відсутності в Україні державної політики рееміграції біженців, невідкладності та концептуальних засадах формування політики в цьому напрямку. [6], [7].

На наш погляд, вірогідність припинення чи скорочення фінансування українських біженців з боку держав ЄС та Єврозони виглядає малоімовірною, адже не відповідає «очевидній зацікавленості» європейських держав, які орієнтовані на «викачування» кваліфікованої робочої сили із «знедолених країн», в заповненні ринку праці українськими біженцями. [8]

Така зацікавленість визначає конкретні заходи стимулювання українських біженців до повноцінної інтеграції в європейський соціально-економічний та правовий простір. Йдеться, приміром, про впровадження пілотного фонду талантів ЄС (EU Talent Pool Pilot) – цифрову платформу для сприяння трудовій інтеграції біженців з України, які отримали тимчасовий захист в ЄС.[9]

З іншого боку, державна політика рееміграції українських біженців не може бути заснована на примусі, адже такі механізми суперечитимуть базовим європейським цінностям, зокрема, свободі переміщення, яка полягає в праві законно перебувати на території будь-якої іноземної держави, пересуватися та обирати місця проживання в

межах цієї території та залишати будь-яку країну, включаючи і власну. Таке право гарантовано статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.[10]

Також примус до повернення з держав ЄС та Єврозони біженців в Україну не узгоджуватиметься і з власним європейським та євроатлантичним курсом нашої держави, незворотність якого визначено на конституційному рівні. [11]

На нашу думку, будь-які прояви примусу в державній політиці реєміграції матимуть зворотній ефект для української держави, як з точки зору, вирішення проблеми повернення українських біженців в Україну, так і з точки зору, набуття нашою державою повноправного членства в Європейському Союзі. Тих з наших співвітчизників, хто має сумнів щодо повернення в Україну, такі способи впливу спонукатимуть до більш активної соціалізації (вивченню мов, працевлаштуванню тощо) в державах перебування, підштовхуватимуть до звернення в них за міжнародним захистом[12], посиленням заборони на колективне вислання іноземців[10], а, можливо, і до відмови від українського громадянства. Прояви примусу в державній політиці реєміграції можуть стати визначальним чинником у трансформації вимушеної воєнної еміграції українських біженців в добровільну повоєнну, що заважатиме її відновленню.

З точки зору цінностей Європейського Союзу формування в Україні державної політики реєміграції біженців, заснованої на примусі їх до повернення в Україну, сприйматиметься як свідчення непослідовності та невідповідності проголошеному в Конституції України курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Таке сприйняття неминуче ускладнить просування України в напрямку повноправного членства в ЄС.

Таким чином, не примусовість, а саме добровільність повернення має стати первісним принципом державної політики реєміграції біженців в Україну, актуальність формування якої зростає щодня.

Список використаних джерел:

1. У Кабміні відповіли про "тиск" на ЄС для повернення біженців: URL: <https://www.dw.com/uk/u-kabmini-vidpovili-pro-tisk-na-es-dla-povernenna-bizenciv/a-68086670>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
2. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32022D0382>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
3. Ukrainian refugees: EU member states agree to extend temporary protection: Press release from official website of the Council of the EU and the European Council dated September 28, 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/09/28/ukrainian-refugees-eu-member-states-agree-to-extend-temporary-protection/>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
4. Preliminary remarks by Nicole DE MOOR, State Secretary for Asylum and Migration of Belgium, during the press conference following the informal meeting of Justice and Home Affairs Ministers on 25 January 2024 in Brussels: information from official website of the Council of the EU and the European Council dated January 25, 2024. URL: <https://newsroom.consilium.europa.eu/events/20240125-informal-meeting-of-justice-and-home-affairs-ministers-january-2024/143368-2-press-conference-part-2-20240125>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
5. Ukrainischer Verteidigungsminister will in Deutschland lebende Männer einberufen. Das kündigte Umjerow in einem Interview mit WELT TV, „Bild“ und „Politico“. URL:

- <https://www.welt.de/politik/ausland/article249168566/Ukraine-Verteidigungsminister-will-in-Deutschland-lebende-Maenner-einberufen.html>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
6. Ю.В. Георгієвський, О.Ю.Щербакова. Невідкладність формування державної політики реєміграції українських біженців: Proceedings of the XXXVI International Scientific and Practical Conference «Modern problems and the latest theories of development». September 11-13, 2023, Munich, Germany. 275 p. P.p.126-129. URL:<https://eu-conf.com/ua/events/modern-problems-and-the-latest-theories-of-development/>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
 7. Ю.Георгієвський, О.Лінник. Державна політика реєміграції українських біженців: концептуальні засади формування та реалізації. DIGITAL TRENDS AND ANTI-CORRUPTION REFORM IN PUBLIC ADMINISTRATION. Collective monograph. Under the general editorship of Dmytro Luchenko, Tetiana Kolomoets, Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. 212 p. P.29-46. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-369-9-4>. (Дата звернення: 26.01.2024р.).
 8. Olena Linnyk, Ingolf Teetz. Counteracting the Global Labor Shortage Risk Through the Human-AI Collaboration in Digital Recruiting: Published in: IEEE Technology and Society Magazine (Volume: 42, Issue: 2, June 2023). DOI: 10.1109/MTS.2023.3277108. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/10174814/references#references>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
 9. EU Talent Pool Pilot: information from official website of the Council of the EU and the European Council dated September 28, 2023. URL: https://eures.ec.europa.eu/index_en. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
 10. Протокол № 4 від 16.11.1963 року до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr. (Дата звернення: 26.01.2024 р.)
 11. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).
 12. Про статус біженців: Конвенція від 28.07.1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text. (Дата звернення: 26.01.2024 р.).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ ПРИВАТНИМИ ДЕТЕКТИВАМИ В УКРАЇНІ

Чернетченко Олена Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-4653-4871

Кандидат юридичних наук, доцент

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Фіяло Олександр Олегович

студент кафедри державно-правових дисциплін

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

ВСТУП

Сучасні реалії для суб'єктів господарювання відзначаються складністю зважаючи на динамічні зміни, високу конкуренцію та постійними трансформаціями у бізнес-середовищі. Проблема захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання в умовах високої конкуренції та нестабільності стає актуальною і вимагає нових підходів. У цьому контексті розгляд ролі та участі приватних детективів у процесах захисту прав і охорони інтересів набуває особливої важливості.

Ціль роботи

Ціль роботи полягає в теоретико-правовому аналізі участі приватних детективів у процесах захисту прав і охоронюваних інтересів суб'єктів господарювання, правове регулювання приватних детективів. Я прагну розібрати основні аспекти цієї проблеми, визначити правові прогалини та недоліки в існуючих нормативах, а також сформулювати конструктивні рекомендації для удосконалення системи правового регулювання в цьому контексті.

Матеріали та методи

У роботі використано різноманітні методи дослідження, такі як аналіз правових актів, порівняльний аналіз історичних та міжнародних досвідів, системний аналіз для визначення впливу різних чинників на правове регулювання, а також інші інструменти аналізу, що дозволять глибше розуміти сутність та складність цієї проблеми.

Результати та обговорення

Сучасна ситуація щодо приватної розшукової діяльності в Україні характеризується відсутністю чіткої правової бази. Виконання цієї діяльності може спричинити порушення конституційних прав і свобод громадян. Тому необхідно не тільки легалізувати приватну розшукову діяльність і надати їй адекватний контроль з боку держави, але й встановити законодавчі гарантії збереження конституційних прав і свобод громадян.

Приватна розшукова діяльність, яка отримала розповсюдження в ряді країн, таких як США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Іспанія, Італія, Норвегія, Канада, Японія, Ізраїль, Португалія та інші, стикається з труднощами в Україні через відсутність чіткого юридичного регулювання, розбіжності у визначенні її правового статусу та повноважень приватних розшукачів. Це особливо актуально в умовах відсутності традицій в цій сфері, які виникли внаслідок перехідного періоду та етатизації правоохоронної діяльності.

На сьогодні приватні детективи в Україні, їх кількість налічує кілька тисяч, діють на підприємницьких засадах як суб'єкти підприємницької діяльності. Проте

регулювання приватної розшукової діяльності виступає надзвичайно важливим аспектом. Це стосується не лише визначення правового статусу, організаційно-правових форм, прав та повноважень, але й урахування особливостей цієї сфери, що тісно пов'язана з правами людини. Недостатність чіткого регулювання може призвести до різних трактувань прав та повноважень приватних детективів при виконанні завдань клієнтів. [1]

Навіть серед фахівців відсутнє єдино розуміння обсягу допустимих дій для розшукачів. За весь період незалежності України було кілька спроб врегулювати приватну детективну діяльність, але жодна з них не дала задовільних результатів. Ці спроби характеризувалися значущими недоліками та відсутністю чіткості у визначенні кваліфікаційних ознак цієї сфери. Наприклад, недосагнення згоди щодо прав та обов'язків розшукачів, визначення критеріїв придатності претендентів, використання спеціальних засобів та зброї. Ці неузгодженості призвели до відхилення численних законопроектів та підкреслення важливості ретельного юридичного регулювання цієї області.

Обмеження, що стосується використання послуг приватного розшуку, здавався недоцільним. З іншого кута, встановлення правового статусу, що дозволяє приватним детективам проводити пошук, збирати та реєструвати інформацію у кримінальних провадженнях на умовах договору, потребувало адаптації до Кримінального процесуального кодексу України. Беручи до уваги, що в кримінальних провадженнях докази представлені фактичними даними, одержаними від сторін провадження та потерпілого в установленому порядку, а фіксація кримінального провадження відбувається за визначеними формами. Проте проект від 15 травня 2014 року не знайшов підтримки у Верховній Раді України. [2]

На початку 2016 року було представлено новий законопроект № 3726 "Про приватну детективну (розшукову) діяльність", який готовий до другого читання після попередньої експертизи в Головному науково-експертному та Головному юридичному управління Апарату Верховної Ради та отримав підтримку профільних комітетів. Цей законопроект є більш успішним та досконалим порівняно з попередніми ініціативами, враховуючи не лише якісні параметри та досвід розробників в цій області нормотворчості, але й краще розуміння законодавцями та громадськістю необхідності визнання та регулювання приватної детективної діяльності. Важливо зауважити, що до другого читання цього законопроекту надійшло численне висловлення пропозицій від науковців Університету економіки та права "КРОК".

Однак існують певні труднощі узгодження положень цього проекту з вимогами Європейської конвенції з прав людини, особливо щодо захисту особистого та сімейного життя, житла і таємниці листування, а також з положеннями статей 30-32 Конституції України щодо конституційного обмеження втручання в особисте та сімейне життя особи. Проект передбачає норми щодо збору, зберігання, використання та розповсюдження конфіденційної інформації про особу, вимагаючи узгодження з конституційним режимом інформації про особисте та сімейне життя особи, з правами та повноваженнями приватних детективів, що визначені у статті 11 проекту 3726, зокрема, збирання, фіксація та дослідження інформації, необхідної для розгляду справ у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, на умовах договору зі сторонами судового процесу; розкриття біографічних та інших даних, які характеризують особу, за їхньою письмовою згодою при укладенні трудових та інших договорів із замовником приватних детективних (розшукових) послуг; з'ясування ділових зв'язків осіб, включаючи конкурентів клієнта, в регіонах і

за кордоном; здійснення пошуку, збору та фіксації інформації у кримінальному провадженні на умовах договору зі стороною кримінального провадження; збір та аналіз даних, які можуть слугувати підставою для звернення замовника приватних детективних (розшукових) послуг до правоохоронних органів або до суду з метою захисту законних прав та інтересів. [3]

Згідно з вимогами Закону України "Про інформацію", конфіденційна інформація може бути розповсюджена за бажанням (згодою) відповідної особи визначеним нею порядком відповідно до передбачених нею умов, а також у інших випадках, визначених законом. Передбачено заборону розповсюдження конфіденційної інформації без згоди особи, якою вона стосується, як в Законі України "Про захист персональних даних" (стаття 14), так і в Законі України "Про доступ до публічної інформації". Конституційний Суд України у своєму рішенні від 20.01.2012 року № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області визначив, що інформація про особисте та сімейне життя особи є конфіденційною. Збирання, зберігання, використання та розповсюдження конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами вважається втручанням в її особисте та сімейне життя.

Таке втручання можливе лише у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, відповідно до результативної частини рішення Конституційного Суду. Таким чином, для легалізації законної приватної розшукової діяльності діюче законодавство України залишається обмеженим, як це відзначено у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 29 січня 2016 року. У зв'язку з цим можна підтримати висновок О.Ю. Чередниченка, що в Україні заборонена не сама діяльність детективів, а її окремі аспекти, такі як порушення таємниці листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку чи через комп'ютер. З іншого боку, приватна розшукова діяльність в Україні є незаконною, навіть якщо вона стосується таких безпечних питань, як перевірка вірності подружньої інтриги чи інформації, зазначеної в анкеті. Суб'єкти приватної розшукової (детективної) діяльності надають приватні розшукові послуги, використовуючи засоби та методи, що не санкціоновані чинним законодавством України. [4]

Важливо зауважувати, що підтверджувальна сила інформації, отриманої особистими розшуковими агентами, може бути анульована вимогою закону про отримання письмової або усної згоди на збір або зберігання такої інформації. Доведення у суді факту, що особа надала усну згоду, виявляється проблематичним, і таке формулювання може спричинити зловживання повноваженнями особистими розшуковими агентами.

Незважаючи на відсутність подібних повноважень і невизначений статус агентств розшуку та особистих розшукових агентів, останні відкрито пропонують послуги зі збору та пошуку інформації про фізичних осіб та майно, а також проведення особистих розслідувань. Ці послуги включають в себе збір інформації про фізичних осіб (реєстрація, паспортні та податкові дані, доходи, транспорт, майно, виїзди за кордон тощо) та збір біографічних та інших даних, що характеризують особу. [5]

У проекті закону України "Про особистих розшукових агентів" передбачено право особистих розшукових агентів на пошук, збір та фіксацію відомостей у кримінальному провадженні на договірній основі зі стороною кримінального

провадження. Однак на сьогодні, згідно зі статтею 222 Кримінально-процесуального кодексу України, інформацію досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора, і тільки в обсязі, який вони вважають можливим. Крім того, слідчий чи прокурор повинен попередити осіб, які мають відомості про досудове розслідування, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення інформації досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, передбачену законом. Таким чином, ці положення потребують гармонізації. [6]

Висновки

На тлі вищезазначених нормативних вимог Європейської конвенції з прав людини та положень Конституції України стосовно захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина у сфері недоторканності житла та таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також заборони збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу без її згоди, визначення окремих положень у проекті закону України "Про особистих розшукових агентів" повинно бути деталізовано, а сама особиста розшукова діяльність має функціонувати у відповідності до принципу верховенства права.

Верховенство права та конституційні норми: Висновки Конституційного Суду України підкреслюють, що інформація про особисте та сімейне життя є конфіденційною, і будь-яке збирання та розголошення такої інформації без згоди особи може вважатися втручанням у її особисте та сімейне життя.

Необхідність деталізації законодавства: Проект закону України "Про особистих розшукових агентів" потребує деталізації, особливо в частині захисту конституційних прав та свобод людини та громадянина.

Правомірність та правозахист: Підкреслено, що особиста розшукова діяльність повинна функціонувати у відповідності до принципу верховенства права та з урахуванням нормативів Європейської конвенції з прав людини та Конституції України.

Загальною тенденцією є визнання обмежень та вимог до прозорості та правової захищеності в діяльності особистих розшукових агентів, що вказує на необхідність уточнень та гармонізації законодавства для забезпечення ефективності та дотримання прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Офіційний портал Верховної Ради України. 403 Forbidden. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=8121.
2. Офіційний портал Верховної Ради України. 403 Forbidden. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31814.
3. Офіційний портал Верховної Ради України. 403 Forbidden. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45071.
4. Офіційний портал Верховної Ради України. 403 Forbidden. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.
5. Детективні послуги на території України - Детективне агентство. Київ. приватний детектив. Україна. Детективна агенція. Детективне агентство. Київ. приватний детектив. Україна. Детективна агенція. URL: <https://ukr.detective-ua.com/detektivni-poslugi-na-teritorii-ukraini/>.
6. Заєць А. П. Приватна детективна діяльність в Україні і конституційні права людини. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15de4380-0289-4a9c-8ef0-af84235c158f/content>.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕПУТАТІВ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗБОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Кислун Вадим Володимирович

випускник аспірантури за кафедрою

конституційного права та правосуддя¹, директор²

¹ОНУ ім. І.І. Мечникова, ²ГО «НДІ проблем держави та права», Україна

Постановка проблеми: для сучасних місцевих рад України актуальними є питання якості їхнього депутатського корпусу, а також питання освітнього та культурного рівня їх депутатів. Ці питання можна вирішити за допомогою вивчення історичного досвіду.

Хронологічні рамки дослідження: включають в себе часовий проміжок з 1939 по 1941 рр.

Метою роботи є дослідження правового статусу депутатів Українських Народних Зборів Західної України.

Стан наукового розвитку теми дослідження: цій темі присвятили свої роботи такі автори, як С.К.Кондратюк, В.С. Макарчук, О.І. Муравський, В.М.Литвин, В.К.Баран, В.В. Токарський та інші автори.

Виклад основного матеріалу статті:

Після вступу радянської армії до Західної України, функціонування радянського режиму до кінця 1939р. забезпечували тимчасові органи влади - воєводські, повітові, міські тимчасові управління і селянські комітети (С.К.Кондратюк [8, с.15]). С.К.Кондратюк зазначає, що низовою ланкою органів тимчасових управлінь стали селянські комітети, які обиралися на зборах жителів села, а волосні на зборах представників селян волості. Обрані селянські комітети затверджувалися тимчасовими управліннями, що дозволяло відсіяти небажані елементи [8, с.16]. С.К.Кондратюк зазначає, що рішення про скликання Народних Зборів Західної України і сценарій їх проведення приймалися у ЦК ВКП(б) [8, с.10]. Згідно ст.1 Положення про вибори до Українських Народних Зборів Західної України, вибори депутатів до УНЗ ЗУ провадяться громадянами на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні. За ст. 6 та ст. 20, вибори депутатів проводяться по виборчих округах за нормою: один депутат від 5 тисяч населення. Право виставлення кандидатів забезпечується за селянськими комітетами, тимчасовими управліннями, зборами робітників по підприємствах, зборами робітничої гвардії, зборами інтелігенції. Відповідно до ст. 45, кандидат в депутати до Українських Народних Зборів, який одержав абсолютну більшість голосів, тобто більше половини всіх голосів, поданих по окрузі і визнаних дійсними — вважається обраним [6]. Тим самим, була застосована мажоритарна система абсолютної більшості.

22 жовтня 1939 р. відбулися вибори депутатів Народних зборів Західної України [5, с.127]. За даними, наведеними В.С.Макарчуком, у виборах взяли участь 92,83% тих, хто мав право голосу. З цієї кількості 90,93% проголосували за кандидатів до Народних зборів. С.К.Кондратюк відмічає, що до виборчого бюлетня вносилися лише одна кандидатура, а на весь процес висунення і реєстрації кандидатів відводилося чотири дні [8, с.10]. В.С.Макарчук зазначає, що повного списку депутатів досі немає. Всього було обрано 1482 депутати, з них 251 жінка (16,54%), 119 осіб - молодь, «позбавлена виборчого права в буржуазно-поміщицькій Польщі», і

24 неписьменні особи (1,62%). Соціальний склад: 415 робітників (28%), 776 (за деякими джерелами 7660 селян (52%), 270 представників інтелігенції (18%), що, на думку В.С.Макарчука, в цілому відповідало структурній організації західноукраїнського суспільства [5, с.127]. Вибори до Народних зборів мали характер референдуму, де кандидати проголошували свою програму на передвиборчих мітингах [5, с.132]. В.М.Литвин відмічає, що вибори здійснювалися за демократичною формулою, з таємним голосуванням, але не були зовсім вільними. Кожна кандидатура, яка підлягала обранню, ретельно вивчалася в компартійних комітетах і органах державної безпеки [4], кандидатури депутатів завчасно підбиралися органами влади [8, с.10]. В основному, депутати НС ЗУ були корінними мешканцями Західної України. Так, В.М.Литвин відмічає, що кількість депутатів, які походили зі східних областей України і прийшли з Червоною армією, була порівняно незначною. Всі вони були функціонерами, котрі одержали постійну роботу в новостворених владних структурах [4]. На думку В.С.Макарчука, вибори до Народних зборів Західної України були відносно демократичними [5, с.309]. Разом з тим, С.К.Кондратюк відмічає, що офіційні результати голосування виявились явно завищеними у порівнянні до реальних настроїв виборців [8, с.10]. С.К.Кондратюк зазначає, що це стало наслідком як застосування певних форм тиску на виборців, так і підтасовки голосів при їх підрахунку [8, с.10], але конкретні факти фальсифікацій цей автор не наводить. В.С.Макарчук вказує, що всупереч поширеній думці про одностайне прийняття рішень, під час Народних зборів іноді виникали дискусії [5, с.128]. О.Романів та І.Федушак вважають депутатів Народних зборів заляканими та лояльними [1, с.22]. Однак, на протилежну думку В.С.Макарчука, будь-які звинувачення в нелегітимності НС ЗУ слід відкинути як необґрунтовані [5, с.309].

27 жовтня 1939 р. Народні збори Західної України прийняли Декларацію про входження Західної України до складу УРСР [5, с.128]. Тим самим, більшість виборців проголосувала на користь приєднання до СРСР [8, с.10]. З тексту Декларації: Народні Збори ухвалюють: Просити Верховну Раду Союзу РСР прийняти Західну Україну до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік, включити Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки і тим злучити український народ в єдиній державі, покласти край віковому роз'єднанню українського народу [4, с.704]. Наслідком цього стало прийняття Закону СРСР від 01.11.1939р. «Про включення Західної України до складу СРСР із з'єднанням її з Українською РСР», задовольнити просьбу Народних Зборів Західної України і включити Західну Україну до складу СРСР із з'єднанням її з УРСР (ст.1). ст.3 Запропонувати Верховній Раді УРСР прийняти Західну Україну до складу УРСР [2]. Згідно ст.2 Закону УРСР від 15 листопада 1939 р. «Про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки», прийняти Західну Україну до складу УРСР і возз'єднати тим самим великий український народ в єдиній українській державі [3]. В.С.Макарчук зазначає, що зміна міжнародно-правового статусу Західної України та включення її до складу УРСР стали можливими внаслідок волевиявлення місцевого населення, проведеного у формі плебісциту у формі Народних зборів Західної України [5, с.309]. С.К.Кондратюк зазначає, що ухвалою Президії Верховної Ради СРСР від 4 грудня 1939 р. у Західній Україні було ліквідовано старий адміністративний поділ і створено шість областей у складі УРСР. У січні 1940 р. замість повітів створено райони. Тимчасові органи влади замінили виконкоми обласних, районних і сільських Рад депутатів трудящих. Виконкоми утворювалися без самих Рад, бо вибори до місцевих Рад відбулися лише у грудні 1940 р. Місцеві Ради депутатів трудящих, які теоретично вважалися органами власне державної влади, таких функцій були

позбавлені [8, с.11].

Висновки:

1. Приєднання Західної України до УРСР було важливою подією, яка завершила процес об'єднання майже всіх історичних українських земель. У пострадянській українській історіографії ця подія зазнала зміни оцінок з «мирного возз'єднання» на терміни «окупація» та «анексія» [7, с.22].

2. Українські Народні Збори Західної України, хоч і не визначалися як місцева рада, були важливою формою діяльності місцевих депутатів, наблизившись за своєю організаційною формою до депутатських з'їздів.

3. Положення про вибори до Українських Народних Зборів Західної України в цілому повторювало норми Конституції Української РСР 1937 року та Положення про вибори в Українській РСР. Окреме Положення про правовий статус депутатів УНС ЗУ не було прийнято, оскільки вони були тимчасовим органом влади. Таким чином, права та обов'язки депутатів Національних Зборів Західної України не були закріплені в нормах права та таким чином, не були закріплені передбачені їхні пава, обов'язки та гарантії їх депутатської діяльності. У літературі зазначається, що повний список депутатів УНС ЗУ не зберігся і до теперішнього часу особи не всіх депутатів були встановлені. У літературі зазначається, що виборча документація збереглася в архівних установах України лише частково.

4. Важливим кроком у демократизації виборчого процесу стало те, що вперше отримали право голосу на виборах до УНС ЗУ ті категорії осіб, які раніше були позбавлені виборчих прав на виборах у Польщі.

5. У сучасній українській науковій літературі немає одностайної думки щодо ролі депутатів УНС ЗУ. Одні автори вважають їх пасивними статистами, що діють за вказівкою ВКП(б) [8][1], інші автори вважають Народні Збори цілком демократичними для свого часу [5][9]. Самі ж депутати УНС ЗУ вважали себе «виразниками непохитної волі та прагнень народу Західної України» [4].

6. Критичні зауваження, висловлені в літературі щодо низького освітнього рівня більшості депутатів УНС ЗУ, залишаються актуальними для депутатів місцевих рад України, оскільки чинне законодавство не висуває жодних вимог до їх освітнього рівня. Важливим етапом виборчої кампанії в УНС ЗУ був попередній відбір кандидатів у депутати, що є необхідним і у сучасних умовах, оскільки депутатський мандат набуває значна кількість осіб, які за своїми моральними та діловими якостями негідні високого депутатського звання. У рамках такого відбору пропонується допустити до висунення своїх кандидатур лише осіб, які здобули вищу освіту, досконало володіють комп'ютерною грамотністю, надали позитивну довідку з місця проживання, роботи, навчання, служби, пройшли психофізіологічний відбір на здатність за своїм психологічним типом здійснювати управлінську діяльність.

Важливим етапом попереднього відбору кандидатів у депутати УНС ЗУ була перевірка кандидатів у депутати контррозвідувальними органами [4], що є актуальним і для сучасних кандидатів у депутати місцевих рад України, але в умовах правової держави має здійснюватися лише з їхнього відома та за їх добровільною згодою.

Список використаних джерел:

1. Романів О., Федущак І. «Перші совети»: Західна Україна під більшовиками (1939–1941) // Західноукраїнська трагедія 1941. — Львів, Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Шевченка. Українознавча бібліотека НТШ, 2002. — 220 с.
2. Закон СРСР від 01.11.1939 р. «Про включення Західної України до складу СРСР із з'єднанням її з Українською РСР» // Вісті рад депутатів трудящих УРСР №254 від

4 листопада 1939р.

3. Закон УРСР від 15 листопада 1939 р. «Про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки» // Вісті рад депутатів трудящих УРСР №262 від 16 листопада 1939.
4. Декларація Народних Зборів Західної України про возз'єднання Західної України з Українською Радянською Соціалістичною Республікою (1939 р., жовтня 27) // Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2013. – 1056 с.
5. Макаруч В.С. Державно-територіальний статус західноукраїнських земель у період Другої світової війни (1939-1945рр.). Історико-правове дослідження. – К.: Атіка, 2007. - 368 с.
6. Положення про вибори до Українських Народних Зборів Західної України. Затверджено Постановою Військової Ради Українського Фронту від 6 жовтня 1939 р. // Газета «Червона Україна» за 7 жовтня 1939 року. URL: <https://zbruc.eu/node/27737>.
7. Сухий О.М. Сучасна українська історіографія національно-визвольного руху періоду Другої світової війни: рецепції та виклики. // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2017. Випуск 53. С. 19–57.
8. Кондратюк, С.К. Встановлення і функціонування радянського режиму в Західній Україні у 1939-1941 рр. (державно-правовий аспект): автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Світлана Костянтинівна Кондратюк. – Львів: Б.в., 2003. – 18 с.
9. Історія України [Текст]: Підручник / Литвин В.М. Автор: Литвин В.М.: 2-ге доопрацьоване та доповнене видання. - К.: Наукова думка, 2008, - 814 с.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Панасюк Яна Віталіївна

курсант 3-го курсу ННІ №1

Національна академія внутрішніх справ, Україна

Стрельченко Оксана Григорівна

ORCID ID: 0000-0001-5965-9764

Д-р. юрид. наук, професор кафедри

публічного управління та адміністрування

Національна академія внутрішніх справ, Україна

Сучасне геополітичне середовище свідчить про те, що військові конфлікти стають не тільки складними випробуваннями для національної безпеки, але й важливим контекстом для вивчення корупційних процесів. Поширення корупції у військовій сфері під час конфліктів не лише підіриває здатність збройних сил ефективно виконувати свої обов'язки, але й порушує принципи справедливості, порядку та національної єдності. Справжнє розуміння корупційних ризиків у військовій сфері та розробка ефективних стратегій протидії є невід'ємною частиною конструктивного розв'язання важливих проблем національної безпеки та оборони.

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю ефективного управління корупційними ризиками у військовому секторі, особливо в умовах зростаючого глобального напруження та регіональних конфліктів. В умовах воєнного конфлікту корупційні прояви можуть виявити надзвичайну токсичність, підірвавши здатність армії виконувати свої завдання та висувачи загрозу національній безпеці. Таким чином, дослідження теоретичних засад протидії корупції у військовій сфері стає важливою складовою стратегії забезпечення ефективності та інтегритету військового апарату.

Метою даної роботи є систематизація теоретичних підходів до аналізу та протидії корупції у військовій сфері. Шляхом розгляду основних концепцій, форм та типів корупції в цьому контексті, а також розглядання ролі правових інструментів у протидії корупції, дослідження спрямоване на визначення оптимальних стратегій забезпечення чистоти та ефективності військового управління в умовах загострення військових конфліктів та загроз національній безпеці.

Протягом години бойових дій зросла активність злочинності в сфері військової корупції. Навіть при наявності законодавчого режиму воєнного стану, військові чиновники продовжують вчиняти та продовжують застосовувати різні методи для незаконного збагачення, викрадаючи кошти [1, с. 123].

Прояви корупції у секторі безпеки та оборони можуть приймати різні форми. Експерти вказують, що найбільш розповсюдженими є такі як: отримання неправомірної вигоди, укладання неконкурентних контрактів або маніпулювання грошовим утриманням військовослужбовців, зловживання бюджетними коштами та використання військових ресурсів для отримання позабюджетних доходів, а також кумівство [2].

Британські дослідники корупції у секторі безпеки і оборони Матс Р. Бердал і Девід М. Мелоун виділяють три типи корупції, які є характерними для цього сектору: дрібна корупція (пов'язана з основними потребами військовослужбовців низького та

середнього рангу, які не можуть задовольнити свої соціальні потреби через низькі зарплати), елітна корупція (залучає високопоставлених військових і чиновників) і пірамідальна корупція (зв'язана з перерозподілом незаконних доходів та потоком корумпованих грошей від низу до верху) [3]. Проникнення корупції на всі рівні функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань суттєво обмежує їх боєздатність при виконанні завдань.

Аналіз положень статей 1 та 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII дозволяє визначити функціональне призначення правових інструментів боротьби з корупцією у секторі безпеки і оборони, область застосування яких визначається сферою застосування правових інструментів протидії корупції під час захисту національних інтересів України від загроз [4]. Отже, правові інструменти для протидії корупції у сфері безпеки і оборони України спрямовані на запобігання використанню посадовими і службовими особами цього сектору їхніх службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей з метою отримання неправомірної вигоди. Це включає у себе прийняття чи обіцянку (пропозицію) отримання такої вигоди для себе чи інших осіб, або надання неправомірної вигоди іншим фізичним чи юридичним особам з метою спонукання їх до неправомірного використання їхніх службових повноважень чи пов'язаних можливостей [5; 6; 7].

В зазначених обговореннях теоретичні основи протидії корупції у військовій сфері знаходять своє відображення в різних аспектах. По-перше, акцентується на тому, що в умовах воєнного конфлікту спостерігається активізація корупційних явищ. Порушення правового режиму воєнного стану не заважає військовим посадовцям продовжувати незаконно здобувати кошти через різні методи, спрямовані на особисте неправомірне збагачення [8;9;10].

По-друге, обговорення вказує на різні форми корупційних проявів у військовому секторі. Вони охоплюють неправомірне отримання вигоди, укладання неконкурентних контрактів, маніпуляції з грошовим утриманням військовослужбовців, зловживання бюджетними коштами та використання військових ресурсів для отримання позабюджетних доходів. Також висвітлені концепції, які виділяють різні типи корупції в секторі безпеки і оборони, такі як дрібна, елітна і пірамідальна корупція.

По-третє, у розгляді теоретичних основ протидії корупції у військовій сфері вказується на важливість правових інструментів. Зазначається, що аналіз положень законодавства свідчить про функціональне призначення цих інструментів, яке полягає в запобіганні використанню службовими особами військового сектору своїх повноважень для особистого неправомірного збагачення чи спонукання інших осіб до такого використання.

Отже, аналіз виведених ідей дозволяє зробити висновок, що теоретичні основи протидії корупції в військовій сфері визначаються як впливом воєнного конфлікту на зростання корупції, так і різноманітністю форм та типів корупційних проявів, а також значущістю правових інструментів у цьому процесі.

Список використаних джерел:

1. Морозюк Н. С. Корупція у військових формуваннях під час правового режиму воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції» (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023, С. 121-126.
2. Цілісність сектору безпеки. Корупція. DCAF. URL: <https://securitysectorintegrity.com/uk/вихованнядоброчесності/корупція/> (дата звернення: 02.01.2024).

3. Mats Berdal, David M. Malone. GREED & GRIEVANCE Economic Agendas in Civil Wars. URL: <http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2014/08/berdal-greed-and-grievances.pdf> (дата звернення: 02.01.2024).
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 1014. № 49. Ст. 2056.
5. Стрельченко О.Г. Особливості контрольної діяльності як один із засобів запобігання та протидії корупції у сфері обігу лікарських засобів. Порівняльно-аналітичне право № 1. 2018. С. 215-217.
6. Стрельченко О.Г. Особливості корупції у сфері охорони здоров'я Сполучених Штатів Америки: порівняльно-правовий аспект. Адміністративно-правове забезпечення діяльності публічної адміністрації [Текст] : зб. матеріалів підсумкової наук.-практ. семін / ред. кол.: О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, О.В. Волох. (Київ, 16 черв. 2016 р.). – К.: Видавничий центр «Кафедра», 2016. С. 39-44.
7. Стрельченко О.Г. Основні види корупції у сфері медицини. Адміністративно-правова протидія корупції в Україні : Матеріали науково-практичного семінару / ред.. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури», 2015. – С. 39-42.
8. Стрельченко О.Г. Особливості контрольної діяльності як один із засобів запобігання та протидії корупції у сфері обігу лікарських засобів / Актуальні проблеми запобігання корупції в органах публічної влади в Україні в умовах євроінтеграції: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 10–11 квітня 2018 року / За заг. ред. Т.О. Коломoeць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2018. – 264 с. (С. 234-236).
9. Стрельченко О. Г., Бухтіярова І. Г., Бухтіяров О. А. Доктринальна характеристика суб'єктів публічної адміністрації: сучасний вимір у рамках європеїзації суспільства. Правова позиція, № 2 (35), 2022. С. 22-26. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-2.4>.
10. Стрельченко О.Г., Бухтіярова І.Г., Бухтіяров О.А. Гендерний мейнстримінг під час реалізації публічно-правових повноважень на шляху євроінтеграційних процесів: адміністративно-правовий аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. Випуск № 3. С. 153-158. DOI <https://doi.org/10.32782/39221368>.

ПРОБЛЕМАТИКА ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Левицький Максим Олегович

здобувач вищої освіти Юридичного інституту

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Науковий керівник: Рижук Юлія Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8282-9028

канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри теоретичної юриспруденції

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Конституційна скарга є одним із найважливіших інструментів захисту прав і свобод людини, адже надає можливість звернутися до Конституційного Суду України (КСУ) задля визнання того акту, який було застосовано в судовому рішенні - неконституційним. Наявність такої можливості є важливою як і з точки розбудови довіри до здатності держави завжди забезпечувати захист прав людини, так і з точки зору самої особи, яка завжди знатиме, що за наявності відповідних підстав вона має всі шанси на перегляд судового рішення. Саме тому дослідження інституту конституційної скарги є вкрай важливим з огляду на побудову людиноцентричної державної концепції.

Варто зазначити, що проблематика інституту конституційної скарги широко висвітлена у вітчизняній літературі, зокрема в працях М. Савчина, А. Матата, О. Литвинова, В. Богуш, В. Гордовенка та інших. Попри це наявна потреба у подальшому дослідженні вказаного питання, особливо в контексті пошуку потенційних напрямів розвитку цього інструменту.

Перш за все варто зазначити про те, що передумови запровадження конституційної скарги в Україні виникли ще під час написання перших проєктів Конституції. Зокрема М. Гультай зазначає, що в проєкті Конституції України від 26.10.1993 р., було передбачено право громадянина України на звернення зі скаргою щодо конституційності законів та інших нормативних актів [1]. Проте фактичне запровадження цього інституту відбулося лише в 2016 році, коли було проведено конституційну реформу системи правосуддя в Україні. Тоді Конституцію було доповнено частиною 4 ст. 55, згідно з якою кожній особі надано право на звернення до КСУ з конституційною скаргою з підстав, що встановлено Конституцією, в порядку, що визначається законом, а також статтями 150¹, 151¹, відповідно до яких КСУ вирішує питання щодо конституційності закону України за поданням конституційної скарги особи, яка вважає застосований до її справи в остаточному судовому рішенні закон України таким, що суперечить Конституції України [2].

Для деталізації змін до Конституції, у 2017 році законодавцем було прийнято новий Закон України «Про Конституційний Суд України», в якому питання конституційної скарги регулюється ст. 55, 56, 77 та 78 [3]. Зокрема, передбачено, що конституційну скаргу можна подавати виключно тоді, коли наявне остаточне рішення по справі особі, тобто, особа має попередньо використати всі національні засоби юридичного захисту [3]. Також важливим є й те, що з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), має сплинути не більше трьох місяців, але у випадку, коли Суд визнає розгляд скарги необхідним із мотивів суспільного інтересу, вона може бути

розглянута поза межами трьох місяців [3]. Щодо строків розгляду самої скарги, то він здійснюється судом у строк, що не має перевищувати шести місяців, а обчислення строків конституційного провадження ведеться з дня постановлення ухвали про відкриття конституційного провадження у справі, а у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати – з дня постановлення відповідної ухвали Сенату [3].

Фактично, у такому вигляді конституційна скарга функціонує із моменту запровадження хоча й недостатньо ефективно. Як зазначають Дмитренко М. і Кудря А. у своєму дослідженні, кількість поданих конституційних скарг з моменту впровадження цього інституту та до жовтня 2023 року становить 3 443 одиниці, проте відкрито провадження за скаргою лише у 90 випадках [], що становить приблизно 2,61%. Такий низький відсоток відкритих проваджень може свідчити про те, що суб'єкти оскарження недостатньо обізнані щодо форми складання скарги, її предмету тощо. На підтвердження цього факту відіграє статистика щодо кількості скарг, які не відповідають за формою. З 2019 року таких скарг було 1202 одиниці, що становить 52,74% від усієї кількості поданих скарг за цей період [4].

Для подолання цієї проблеми Конституційним Судом України було розроблено спеціальну покрокову інструкцію (пам'ятку), яка містить усю необхідну для скаржника інформацію [5]. На наш погляд такий крок є позитивним, але недостатнім заходом для вирішення вказаної проблеми. Для ефективного інформування суспільства щодо роботи конституційної скарги необхідно організовувати профільні заходи, просвітницькі кампанії тощо. Окрім цього, варто залучити й органи суддівського та адвокатського самоврядування, адже їхня обізнаність у вказаному питанні також сприятиме підвищенню якості майбутніх скарг.

Іншим важливим моментом в контексті проблематики сучасного інституту конституційної скарги є предмет оскарження. Багато науковців ще на етапі підготовки конституційної реформи звертали увагу на необхідності не обмежувати скаржників правом оскаржувати виключно положення застосованого до них закону, а поширити це право на ряд інших актів. Попри це законодавцем було запроваджено саме «усічену» модель конституційної скарги, що на думку Кулявця О. може стати причиною неспроможності Конституційного Суду України виконувати свою функцію щодо забезпечення верховенства Конституції, таким чином сприяючи захисту прав і свобод людини [6].

Після запровадження інституту конституційної скарги в Україні Венеційська Комісія зазначила, що в аспекті передбаченого у статті 150¹ Конституції України субсидіарного підходу щодо реалізації права на конституційну скаргу логічно припустити, що така скарга стає останнім національним засобом правового захисту, який використовується до подання заяви до ЄСПЛ. Однак щоб бути національним фільтром на шляху до цього суду у розумінні пункту 1 статті 35 Конвенції, національний засіб захисту відповідно до статті 13 Конвенції має бути ефективним та доступним [7]. Венеційська Комісія дійшла висновку, що українська «нормативна» модель конституційної скарги не може задовольнити вимоги щодо ефективності засобів правового захисту відповідно до статті 13 Конвенції, але вона може бути ефективною у випадках, коли порушення конституційних прав і свобод особи спричинив неконституційний закон [7]. Таким висновком передувало ґрунтовне дослідження Венеційської Комісії стосовно прямого доступу до конституційного правосуддя, яке відіграє вагомий роль в осмисленні критеріїв ефективності інституту конституційної скарги як на теоретичному, так і на практичному рівнях. З огляду на це дослідження Венеційської Комісії, яке базувалося, у тому числі, на досвіді ЄСПЛ

щодо розгляду ним конституційної скарги як фільтра на шляху звернення особи до цього суду, показало, що критерії ефективності конституційної скарги можна формулювати на основі стандартів ефективності конституційної скарги як засобу правового захисту у розумінні статті 13 Конвенції, а також вимог статті 6 Конвенції, які стосуються і конституційного провадження [7].

У підсумку, можемо стверджувати, що інститут конституційної скарги виступає «останнім» засобом захисту в межах національної системи, який має потенціал суттєво знизити кількість звернень до Європейського суду з прав людини. Саме тому важливою є не номінальне закріплення цього засобу, а його ефективна практична робота. Для її забезпечення необхідно врахувати наявну проблематику роботи цього інституту та усунути наведені проблеми, зокрема шляхом розширення предмету оскарження в рамках конституційної скарги, а також збільшення інформування скажників щодо наявного механізму захисту своїх прав. На наше переконання ці кроки сприятимуть збільшенню ролі конституційної скарги як засобу захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. «Конституційна скарга забезпечує можливість зворотного впливу індивідів на публічну владу у разі державного свавілля», – М. Гультай - Юридична Газета. Юридична газета – онлайн версія. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/konstituciyna-skarga-zabezpechue-mozhlivist-zvorotnogo-vplivu-individiv-na-publichnu-vladu-u-razi-de.html>.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
3. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII : станом на 20 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
4. ДМИТРЕНКО М.О., КУДРЯ А.В. КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА: ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ. Матеріали круглого столу до Дня юриста України (БНАУ, 05 жовтня 2023 р.), м. Біла Церква, 5 жовт. 2023 р.
5. Ваша конституційна скарга до суду | Конституційний Суд України. Конституційний Суд України | Офіційний вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka/vasha-konstytuciyna-skarga-do-sudu>.
6. Kuliavets O. Subject of the constitutional complaint in Ukraine. Uzhhorod National University Herald. Series: Law. 2022. № 69. С. 59–64. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.9>.
7. Report «Normative constitutional complaint in Ukraine as a national legal remedy», 29 October 2018 (CDL-JU(2018)015). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2018\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2018)015-e).

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ОРГАНУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Передерій А.С.

студентка 3 курсу факультету прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Державна аудиторська служба України (далі - "ДАСУ") є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів. Діяльність ДАСУ спрямована на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Основне завдання Держаудитслужби полягає в проведенні державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, цільового та результативного використання, а також збереження державних коштів та досягнення економії в їхньому використанні.

ДАСУ реалізує державний фінансовий контроль через здійснення 4 форм контролю:

1) державний фінансовий аудит

Перевірка та аналіз фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерії і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю [1].

За результатами державного фінансового аудиту складається аудиторський звіт.

2) інспектування

Інспектування проводиться у формі ревізії з метою виявлення фактів порушення законодавства, встановлення винних осіб у їх допущенні [2].

За результатами інспектування складається акт ревізії

3) перевірка закупівель

Перевірка закупівель проводиться щодо замовника за його місцезнаходженням чи за місцем розташування об'єкта власності у випадках, встановлених законодавством, наприклад, за дорученням або рішенням КМУ, Мінфіну [3].

За результатами перевірки закупівель складається акт перевірки

4) моніторинг закупівель

Моніторинг процедури закупівлі - аналіз дотримання замовником законодавства щодо публічних закупівель під час проведення процедури закупівлі, укладення договору про закупівлю та протягом його дії з метою запобігання порушенням законодавства у сфері публічних закупівель [4].

За результатами проведення моніторингу закупівель складається висновок.

Підвищення рівня уваги до цього державного органу останнім часом ґрунтується на тому, що ДАСУ як орган державного фінансового контролю відіграватиме ключову роль у перевірці використання фінансової допомоги, яка буде надана у рамках Програми Ukraine Facility від ЄС протягом 2024-2027 рр., за якою в українську економіку може бути залучено 50 млрд. євро допомоги [5].

Очевидно, що ДАСУ має працювати за прийнятими в ЄС стандартами фінансового контролю, інакше сума фінансової підтримки Україні може бути зменшена в разі виявлених випадків або серйозних підозр щодо шахрайства, корупції,

конфліктів інтересів тощо, включаючи на підставі інформації, наданої Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству - OLAF [6]. ДАСУ на пряму взаємодіє із OLAF. Відповідно до п. 17-3 Положення про ДАСУ, останнє здійснює функції Національного контактного пункту з організації взаємодії з OLAF. У березні 2023 р. між OLAF та ДАСУ підписано угоду про адміністративну співпрацю, покликану посилити боротьбу з корупцією та контроль за коштами ЄС.

Крім того, як зазначає Голова ДАСУ Алла Басалаєва: *“На ДАСУ покладена роль здійснювати контроль за використанням коштів під час відбудови. Так, відповідно до Плану заходів Міністерства фінансів України до Листів про наміри від 8 грудня 2022 року та 24 березня 2023 року ДАСУ визначено головним органом, який контролюватиме питання використання коштів під час відновлення.”* [7]

З огляду на значну роль ДАСУ як органу контролю під час відновлення, доцільно зазначити проблемні аспекти діяльності та перепони, які вони можуть створювати для прозорості та ефективної відбудови країни:

1. Низький відсоток повернення до бюджету коштів

У статистичних звітах діяльності ДАСУ зазначаються наступні показники відшкодування завданих збитків: 2021 рік – 19,5% від завданих збитків (1,7 млрд грн), 2022 рік – 2,4% (934,1 млн грн), 2023 рік – 5,2% (3,9 млрд грн). [8]

Наприклад, у 2021 р. ДАСУ вимагала відшкодувати понад 1 млрд. грн ПАТ “Укрідроенерго”. Однак, вимоги ДАСУ були оскаржені у судовому порядку. У квітні 2023 р. Верховний Суд поставив крапку у цій справі та остаточно скасував вимоги ДАСУ.

2. Недостатня прозорість (акти ревізій, акти перевірок закупівель не оприлюднюються на веб-сайті ДАСУ)

Відомості щодо заходів проведених ДАСУ		
2022:	Звіт	Реально опубліковано
державний фінансовий аудит	159	144
перевірка закупівель	587	0
інспектування (ревізії)	446	0
моніторинг закупівель	11 958	11 917 (BI Prozorro)*

*BI Prozorro станом на 31.10.2023 року

Розпорядженням КМУ (п.73) передбачено оприлюднення ДАСУ результатів державного фінансового контролю та розміщення такої інформації на своєму офіційному веб-сайті у формі відкритих даних. [9] Однак, оприлюднюються лише висновки моніторингу (на вкладці закупівлі щодо якої було проведено моніторинг) та аудиторські звіти (на офіційному веб-сайті ДАСУ). Акти ревізій та акти перевірок закупівель ДАСУ не оприлюднюються. Єдина інформація, яку висвітлює ДАСУ по ревізіям та перевіркам закупівель наявна у вигляді “новин про заходи державного фінансового контролю” та статистичних даних у річних звітах ДАСУ.

3. Оскарження висновків моніторингу ДАСУ у судовому порядку

Відповідно до інформації на порталі Bi Prozorro за 2022 рік в суді було оскаржено 1021 (8,5%) висновок, за 2023 рік (січень - вересень) було оскаржено 846 (9,1%) висновків моніторингів.

Відсутність конкретизації щодо заходів, які мають бути виконані, є однією із найчастіших підстав для скасування судом висновку ДАСУ. Наприклад, Верховний Суд у своїх постановках від 21 жовтня 2021 року у справі №640/17797/20 [10], від 30 листопада 2021 року у справі №420/5590/19 [11] висловлював правову позицію:

“Визначення відповідачем способу усунення виявлених порушень «шляхом припинення зобов’язань за договором, в тому числі із застосуванням відповідних

наслідків недійсності/нікчемності договору» не вирішує питання обґрунтованості та вмотивованості спірного висновку як акту індивідуальної дії, оскільки, зокрема, главою 50 ЦКУ України передбачено більше десяти способів припинення зобов'язання, серед яких, і припинення зобов'язання виконанням».

4. Дублювання повноважень з РП

Рахункова палата (далі - "РП") та ДАСУ є ключовими органами державного фінансового контролю.

У звіті Єврокомісії щодо відповідності України законодавству Європейського союзу від 08.11.2023 року відзначено проблему дублювання повноважень РП як органу парламентського контролю та ДАСУ, яка є органом виконавчої влади. [13]

До повноважень обох органів державного фінансового контролю належать наступні завдання: контроль за проведенням витрат державного бюджету, управлінням об'єктами державної власності, дотриманням законодавства про закупівлі, станом внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету, реалізацією інвестиційних проектів.

Разом з тим, на багатьох напрямках РП має спільні з ДАСУ об'єкти контролю. Це призводить до неодноразових перевірок тих же підконтрольних суб'єктів з однакових питань та за той же період їх діяльності. Як приклад можна навести аудит COVID-Фонду. За результатами перевірок Держаудитслужба не знайшла суттєвих порушень (йдеться про Міністерство освіти і науки, Міністерство юстиції та Укравтодор). Натомість Рахункова палата розкритикувала самі засади організації витрат з COVID-Фонду, які виявилися вкрай неефективними.

Як результат, не тільки розмивається відповідальність контролюючих органів, але й відбувається нераціональне витрачання виділених на контроль бюджетних коштів.

Щодо співпраці органів, раніше діяв Порядок взаємодії Рахункової палати та Головного контрольно-ревізійного управління України при організації та здійсненні контролю за використанням бюджетних коштів: Постанова колегії Рахункової палати від 22.11.2001 р. № 27-7 та Постанова колегії ГКУ від 19.10.2001 р. № 20. Наразі, у відкритому доступі інформації про чинний регламентований порядок взаємодії між РП та ДАСУ немає. Водночас, вже здійснюються заходи для вирішення питання співпраці.

У Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 рр. та плану заходів з її реалізації визначено необхідність налагодження співпраці ДАСУ з РП. У звіті про хід виконання Плану заходів з реалізації Стратегії за 1 півріччя 2023 р. вказано, що ДАСУ направлено лист РП від 17.06.2022 р. № 002200-11/4349-2022 з проектом Угоди про співпрацю між органами. 17.05.2023 р. проведено зустріч на рівні керівників ДАСУ та РП щодо досягнення домовленостей з визначення/ уточнення напрямків співпраці. Експерти проекту EU4ACU представили презентацію результатів дослідження з питань можливої взаємодії зазначених органів. Наразі тривають робочі зустрічі щодо доопрацювання положень Угоди про співпрацю за підтримки проекту EU4ACU.

Про важливість належного здійснення Держаудитслужбою своїх повноважень свідчать також вимоги міжнародних партнерів:

1. Лист з реформами США

В п. 5 пріоритетів на рік у листі з Вашингтону зазначено: посилити Рахункову палату України (РПУ) та Державну аудиторську службу України (ДАСУ), а саме - внести зміни до законодавства, що сприятимуть підвищенню прозорості та підзвітності під час післявоєнної відбудови України шляхом посилення самостійності

та професіоналізму цих двох інституцій. Забезпечити незалежний, прозорий, конкурентний та своєчасний відбір членів правління РПУ з перевіркою їхньої незалежності, компетентності та доброчесності. Посилити повноваження РПУ з питань аудиту органів місцевого самоврядування, державних підприємств та діяльності у сфері державних закупівель. [15]

2. Меморандум з Міжнародним валютним фондом

П. 57 Додатку I до Меморандуму з МВФ про економічну та фінансову політику від 19.06.2023 р. визначає, що "стратегія післявоєнної відбудови відповідатиме найвищим стандартам прозорості та підзвітності. Це передбачає в тому числі і комплексний аудит використання коштів, виділених на відбудову, аудит ефективності окремих проєктів (включаючи витрати на проєкти, їхні результати та підсумки), а також своєчасна публікація звітів про результати таких аудитів також стануть ключовими елементами стратегії відбудови". [16]

3. Ukraine Plan

Для надходження фінансування від ЄС за програмою Ukraine Facility Мінекономіки напрацьовує **План України**. Проект Плану України в частині реформи управління державними фінансами передбачає реформування системи державного аудиту та контролю.

4. Звіт Європейської комісії від 8 листопада 2023 року

У звіті акцентовано увагу на наступних проблемах:

1. Дублювання повноважень з РП;

2. Контроль за публічними закупівлями слабкий через брак кваліфікованого персоналу, низьку якість контролю; при цьому система індикаторів ризику потребує поліпшення. Професійні стандарти, стратегія професіоналізації та політика навчання, заснована на оцінці потреб у навчанні, повинні бути введені в дію. Навчання в даний час залишається добровільним, і немає статистики про кількість підготовленого персоналу.

3. ДАСУ головний державний орган України, що співпрацює з OLAF та Європейською Рахунковою палатою. Однак, Європейська комісія визначає обмеженість повноважень ДАСУ в цій сфері. [12]

Отже, Державна аудиторська служба України є ключовим органом державного фінансового контролю, особливо в періоди відбудови країни та стабілізації економіки. Її важливість полягає в забезпеченні ефективного використання бюджетних ресурсів та утриманні фінансової дисципліни. Швидке та належне вирішення проблемних питань діяльності ДАСУ є критичним для збереження довіри громадян, зміцнення міжнародного співробітництва та стабільності фінансової системи країни.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2019-%D0%BF#Text>.
2. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження Порядку проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами і внесення змін до деяких

- актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 р. № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2013-%D0%BF#Text>.
4. Про публічні закупівлі: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
 5. Програма Ukraine Facility від ЄС протягом 2024-2027 рр. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/evroparlament-pidtrymav-stvorennia-prohramy-ukraine-facility-na-50-mlrd-ievro-protiahom-2024-2027-rokiv>.
 6. Проект Регламенту Європейського парламенту про встановлення програми підтримки України. URL: <https://www.csi.org.ua/news/proekt-propozycji-shhodo-reglamentu-evropejskogo-parlamentu-ta-rady-pro-stvorennia-instrumentu-dlya-ukrayiny-bryussel-20-06-2023/>.
 7. Офіційний веб-сайт ДАСУ. URL: <https://dasu.gov.ua/>.
 8. Статистичні звіти діяльності ДАСУ за 2021, 2022 та 2023 (грудень-жовтень) роки. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/53>.
 9. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text>.
 10. Постанова Верховного Суду від 21 жовтня 2021 року у справі №640/17797/20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=100471138&red=100003dee1c3b12106784444f5a403bad3ed63&d=5>.
 11. Постанова Верховного Суду від 30 листопада 2021 року у справі №420/5590/19. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C020837>.
 12. Звіт Єврокомісії від 08.11.2023. URL: [Ukraine Report 2023 \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/1000000000/attachment/data/2023/11/08/ukraine-report-2023).
 13. Про Рахункову Палату: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>.
 14. Лист з реформами США. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/09/25/7421354/>.
 15. Додаток І до Меморандуму з МВФ про економічну та фінансову політику від 19.06.2023р. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Lol_MEFP_Ukraine_2023-06-19.pdf.

РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ В РАДЯНСЬКИЙ ТА ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОДИ

Мельничук Юрій Леонідович

аспірант

Київський міжнародний університет, Україна

Інститут допустимості доказів є основою доказового права України. Зрозуміти і пояснити ті проблеми, з якими стикається даний інститут на нинішньому етапі свого розвитку, допоможе історичний екскурс в історію його становлення. Слід акцентувати увагу на тому, що ті форми судового процесу, які домінували на українських територіях до середини XIX ст. не передбачали необхідність існування такого інституту, як допустимість доказів. Його першооснови почали розроблятися й закладатися в законодавство після створення передумов для виникнення сучасного публічно-змагального (змішаного) типу процесу.

В основу функціонування радянської судової системи був покладений Декрет Раднаркому УСРР «Про суд» від 14.02.1919 р. Декрет затверджував «Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали», яке ні тільки проголошувало, що вся судова влада на території УСРР належить народним судам, радам (з'їздам) народних судів і революційним трибуналам, а також регламентувало організацію, підсудність, судочинство кожного з цих видів судів. Народний суд повинен був застосовувати Декрети робітничо-селянського уряду, а у випадках неповноти процесуальних норм – керуватися соціалістичною та революційною правосвідомістю. На основі правосвідомості суд повинен був оцінювати докази. До компетенції суду входили питання допустимості доказів, обов'язок встановити, в яких взаєминах перебувають сторони та свідок і т.д. В цілому, суд міг користуватися формальним підходом відносно доказів.

Радянський кримінальний процес першої половини XX ст. практично відмовився від будь-яких правил про допустимість доказів. Не можна не погодитися з висловом Ю.О. Ляхова, згідно з яким для кримінально-процесуального законодавства радянського періоду характерним було скорочення формальних правил допустимості доказів [5, с. 5]. Більшість того, що було закріплено в Статуті кримінального судочинства, було забуто. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922 року та супутні йому нормативно-правові акти проголошували наступні положення:

- суд не обмежений ніякими формальними доказами, і від нього залежить, зважаючи на обставини справи, допуск тих чи інших доказів;
- загальна заборона допитувати в якості свідка: захисника обвинуваченого у справі, по якій він виконував обов'язки захисника; осіб, які через свої фізичні та психічні вади не здатні правильно сприймати явища, що мають значення для справи, і давати стосовно них правильні показання;
- відмова від імунітету свідків, яка надає свідку право не свідчити проти нього самого та його близьких родичів і т.д.

Незважаючи на те, що дані положення при їх застосуванні на практиці приводили до порушень права особистості, їх обґрунтовували у своїх працях багато теоретиків і практиків того часу. Наприклад, А.Я. Вишинський, торкаючись даного питання у своїх працях зазначав, що основне правило у даній сфері полягає в тому, що в якості доказів допускаються обставини, які мають значення для справи та

стосуються фактів, що підлягають встановленню на суді. Допустити ті чи інші докази – справа суду, зобов'язаного при вирішенні даного питання керуватися лише одним – прагненням до встановлення істини. Кримінальний процес не можна зводити до одних лише правил збору доказів та їх використання, тобто, врешті-решт, до процесуальної техніки. Логіка кримінального процесу не вичерпується однією лише формально-юридичною стороною справи. У цій логіці неминуче знаходить своє вираження логіка класової боротьби, що підпорядковує, в кінцевому рахунку, дії своїх законів результат кожного судового процесу. Саме на сприйняття фактів, які є предметом судового розгляду, саме на розуміння і застосування юридичних законів впливає дія законів суспільного розвитку, пануючі в країні суспільні відносини та обумовлені ними погляди, ідеї, вся ідеологія [1, с. 62, 231-232]. Поняття допустимості доказів з площини юридичної було переведено в площину політичну. Позиція А.Я. Вишинського, який займав високі пости в Радянському Союзі, була висловлена чітко і не передбачала інших трактувань. Дана обставина призвела до того, що його погляди істотно вплинули на позиції інших процесуалістів, які стосувалися питань допустимості доказів у 20-50-х роках ХХ ст.

Наступний суттєвий крок у реформуванні кримінального процесу був зроблений у зв'язку з прийняттям Кримінально-процесуального кодексу УРСР від 28.12.1960 р. [3]. У порівнянні з попереднім актом, КПК УРСР 1960 року володів низкою переваг. Його заслуга полягає в тому, що він чітко позначив права учасників процесу, в першу чергу обвинуваченого, та зустрічні обов'язки державних органів; підозрюваний став самостійною процесуальною фігурою; захисник був допущений на стадію попереднього розслідування; визнавалось, що не можуть бути доказами дані, джерело яких невідоме; отримали формальне закріплення в законі принципи рівності громадян перед законом і судом, гласності, незалежності суддів та здійснення правосуддя тільки судом; забезпечення обвинуваченому права на захист і т.д. Принципове значення мала і вказівка на те, що показання обвинуваченого, в тому числі й такі, в яких він визнає себе винним, підлягають перевірці. Визнання обвинуваченим своєї вини може бути покладено в основу обвинувачення лише при підтвердженні цього визнання сукупністю доказів, що є в справі (ч. 2 ст. 74 КПК УРСР 1960 року). В цілому ж у КПК, як і раніше, ніяк не регламентувалося питання про допустимість доказів. У ньому було відсутнє положення про те, що докази, отримані з порушенням закону, не мають юридичної сили.

Після набуття Україною незалежності знадобилося більше 20 років для комплексного оновлення кримінального процесуального законодавства. Судова реформа дозволила забезпечити в кримінальному процесі захист прав людини і громадянина на прогресивному європейському рівні, сам процес набув справжньої змагальності та публічності згідно тих вимог, які висувалися суспільством. Прийнятий у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України [4] вніс істотні зміни у процес пізнавальної діяльності, спрямованої на отримання доказів з метою встановлення істини у кримінальному провадженні. До КПК України була включена ст. 86 «Допустимість доказу». Вона встановила, що: по-перше, доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України; по-друге, недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення. Вважаємо, що дані новації, в першу чергу, були спрямовані на усунення невизначеності в питанні: що необхідно розуміти під поняттям «допустимість доказу».

До КПК України були включені (ст.ст. 87, 88, 89), а згодом і розширені умови (ст.ст. 88-1), які роблять зібрані органами розслідування або подані суб'єктами

кримінального провадження докази неприпустимими. У даних нормах наводяться правила, що конкретизують ч. 3 ст. 62 Конституції України, згідно якої обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях [2]. Безумовно, позитивним та відповідним європейському вектору розвитку країни було включення до КПК України норми щодо преюдиціальності рішень національного суду або міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, в аспекті питань про допустимість доказів (ст. 90).

Аналізуючи процес формування інституту допустимості доказів, можна сказати, що Кримінальний процесуальний кодекс України на сьогоднішній день є законом, у якому в процесуальній формі не лише міститься історичний досвід розвитку кримінального процесу на українських територіях стосовно визначення оптимальних умов судочинства, отримання доказів тощо, які забезпечують досягнення істини і справедливості з найменшими втратами, але й враховані демократичні та євроінтеграційні прагнення українського народу, перспективи подальшого зближення кримінального процесуального законодавства України з правом ЄС.

Список використаних джерел:

1. Вышинский А. Я. Теория судебных доказательств в советском праве. 3-е изд., доп. М.: Госюриздат, 1950. 308 с.
2. Габрелян А. Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД, 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02> (дата звернення: 26.01.2024).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. № 30. Ст. 141.
4. Кримінальний-процесуальний кодекс УРСР від 28.12.1960 р. Відомості Верховної Ради, 1961. № 2. Ст. 15.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст. 88.
6. Ляхов Ю. А. Допустимость доказательств в российском уголовном процессе. М.: Экспертное бюро, 1999. 80 с.
7. Чепель О. В., Габрелян А. Ю. Показання свідка в кримінальному процесі: поняття, зміст, вимоги. Аналітично-порівняльне правознавство, 2023. № 4. С. 451 – 458.
8. Чепель О. В., Габрелян А. Ю. Система прав свідка в кримінальному процесі: стан, проблеми та шляхи їх подолання. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Спеціальний випуск «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану», 2024. № 2.

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Савельєва Анна Сергіївна

курсант 4 курсу, навчально-науковий інститут №1
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Стрельченко Оксана Григорівна

доктор юридичних наук, професор кафедри публічного
управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Повномасштабна війна торкнулась кожного українця, і змусила опинитися в скрутному становищі. Тому протягом року війни окрім державної перемоги, швидко поширювалась й волонтерська діяльність. Саме до волонтерів за час вторгнення долучилось сотні тисяч людей: вони організовували збори коштів на військову амуніцію та техніку, плели маскувальні сітки, допомагали у гуманітарних штабах.

Волонтерство в Україні, вкотре підштовхнуте зовнішньою агресією, досягло безпрецедентного розмаху. Здається, немає жодної людини, яка б так чи інакше не долучилася до допомоги армії, біженцям, лікарям і тим, хто не може про себе подбати [1].

Взагалі можемо виділити кілька основних напрямів такого волонтерства. Боротьба на «інформаційному фронті». Поширення інформації з перевірених джерел, підписання петицій, блокування ресурсів, переміщення техніки і військ, в яких публікувалася інформація про військові об'єкти на території України [2].

Фізична допомога на місцях. Плетіння маскувальних сіток, облаштування укриттів, закупівля необхідних медикаментів і продуктів, сортування гуманітарної допомоги, перша домедична допомога на вокзалах у пунктах прийому переселенків [2].

Координаційна робота, в основному завдяки наявності мережі контактів в Україні та за кордоном. Наприклад, деякі з опитаних зазначали, що організовували перевезення гуманітарних вантажів, допомагали людям віднайти тимчасове житло і загалом переспрямовували запити про допомогу тим, хто може допомогти [2].

Дійсно, під час воєнних конфліктів, включаючи російсько-українську війну, волонтери стикаються з деякими проблемами, а саме: високий рівень ризику під час зони конфлікту викликав питання безпеки для волонтерів, особливо тих, хто працював на передовій або надавав гуманітарну допомогу в областях з активними бойовими діями; стикаються з викликами у збиранні достатньої фінансової підтримки та матеріальних ресурсів для забезпечення потреб воїнів, біженців та місцевого населення; виникають виклики у координації та ефективному управлінні ресурсами, щоб уникнути максимізації впливу; на окупованих територіях під час збройного конфлікту обмежений доступ до місцевих населених пунктів, що ускладнював доставку гуманітарної допомоги та координацію дій.

У порівнянні із 2021 роком суттєво зросла залученість по всіх можливих способах допомоги: майнова допомога, волонтерство і добрі вчинки, надання житла в якості притулку, збір пожертв, проведення благодійних заходів. З моменту повномасштабного російського вторгнення мешканці країни найчастіше долучалися до благодійності шляхом грошової пожертви та допомоги одягом, їжею, ліками,

іншим майном [3].

Безумовно, волонтери наразі відіграють ключову роль у підтримці та забезпеченні Збройних Сил України, надаючи їм необхідні ресурси для виконання завдань та захисту національної безпеки в перші дні війни. Волонтерські організації та ініціативи збирають кошти для придбання, модернізації та ремонту бойової техніки. Постійно здійснюють збір коштів та матеріальної допомоги для забезпечення бійців Збройних Сил України. Спорядження, продукти, ліки майже щотижня вирушають на фронт. А неймовірна підтримка створює позитивний ефект на бойовий дух осіб, котрі на східних рубежах захищають нашу державу.

Дійсно, волонтерський рух об'єднує людей та створює передумови до громадянської активності, яка сприяє єднанню громадян навколо загальних цілей безпеки та захисту України.

Отже, на сучасному етапі в умовах військового стану волонтерство є не лише невід'ємною частиною героїчної боротьби українського народу проти російської агресії, а й трансформується в самодіяльну та ініціативну силу, яка відіграє важливу роль у розбудові громадянського суспільства, інститутів громадського активізму в різних сферах суспільного життя України.

Список використаних джерел:

1. Волонтерство: що далі? – Не має бути розпачу, має бути переформатування. 2022р. URL: https://mind.ua/kmbs_alumni/publications/20239620-volonterstvo-shcho-dali-ne-mae-butirozpachu-mae-buti-pereformatuvannya.
2. Перші дні повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/pershi-dni-povnomasshtabnoyi-vijny-v-ukrayini-2.pdf>.
3. Благодійність у часи війни. URL: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2022/08/blagodijnist-u-chasy-vijny.pdf>.

ЩОДО ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Аблаєв Бекір Абкерімович

аспірант 2 року навчання Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Орлюк Олена Павлівна

доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік)
НАПрН України, Україна

Вступ. У зв'язку з динамічними інтеграційними процесами, які характеризують процес вступу України до Європейського Союзу та отримання статусу кандидата на членство в ЄС, стає зрозумілим важливість аналізу та гармонізації національного законодавства у сфері авторських та суміжних прав до релевантних норм, які регулюють дане питання на рівні усього Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. До джерел авторського права та суміжних прав в Європейському Союзі, як важливого стовпу для розвитку права інтелектуальної власності на європейському континенті, відносять установчі договори, конвенції, регламенти, директиви, рішення суду ЄС тощо. Разом з тим, для кожної категорії об'єктів права інтелектуальної власності існують власні механізми захисту, що залежить від їхнього цільового призначення та обсягу використання. Авторське право в ЄС набуває динамічних показників останні десятиріччя, а питання юридичної регламентації норм поведінки суб'єктів у цій галузі лише стає більш популярним.

Як приклад, можна навести прийняті на рівні усього ЄС директиви, які покликані здійснити заходи з гармонізації європейського законодавства, адже саме цей вид джерел авторського права є найбільш поширеним видом нормативно-правових актів ЄС у галузі інтелектуальної власності. Питанню тенденцій розвитку авторського права в ЄС та його впливу на українську національну систему приділяють увагу чимало науковців, серед яких є і Ю. М. Капіца, який у своїй науковій роботі наголосив на важливості аналізу прийнятих на рівні ЄС директив за останні п'ять років [1].

У юридичній площині Європейського Союзу у розрізі відносин, що пов'язані з особистими немайновими та майновими правами на об'єкти авторського права, велику роль відіграло прийняття Директиви ЄС 2019/790 про авторське право в єдиному цифровому ринку [2].

Цей документ доповнює директиви 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС та містить важливий розділ щодо стандартизації виплат в ЄС справедливої винагороди первинним суб'єктам авторських прав - авторам, виконавцям за використання їхніх творів. Дана директива має велике теоретичне та практичне значення і для України, адже має на меті розв'язати довголітніх проблем з невисокими винагородами або навіть їх невиплатою творцям і відсутності сталої прозорої системи виплати винагород організаціями колективного управління.

Вищезазначена Директива ЄС також охоплює норми щодо використання творів, які є поза комерційним обігом, нових прав видавців; запобігання порушенням прав ІВ у мережі Інтернет; винятки та обмеження.

У зв'язку з прийняттям багатьох положень директиви консенсусом та їх нечіткістю, відсутністю визначень і детальних механізмів істотне значення має врахування досвіду держав-членів ЄС з її імплементації, а також відслідковування

судової практики [3].

Висновки. Директиви Європейського Союзу визначають загальні орієнтири розвитку системи охорони інтелектуальної власності, зокрема авторського права та суміжних прав, для держав-членів ЄС. Важливим аспектом євроінтеграції України є наближення до стандартів ЄС та приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС.

Таким чином, для розуміння вектору розвитку національного законодавства необхідно враховувати не лише прийняті директиви на інші нормативно-правові акти, але й довгострокові плани розвитку та стратегії, які розробляються компетентними органами на рівні Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Капіца Ю. М. Сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності в Європейському Союзі в контексті інтеграції України та ЄС, Теоретичні проблеми права, 2022 С. 5-17.
2. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. OJ L 130, 17.5.2019. P. 92–125.
3. Капіца Ю. М. Директива ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку: нові виміри чи нові випробування? Інтелектуальна власність. № 8, 2019. С. 6–22.
4. Електронний доступ URL: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=1537.

СЕКЦІЯ ІХ. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Первак Олександр

курсант 4-го курсу Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Єфімов Володимир Веніамінович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В сучасному світі, де технології швидко розвиваються і стають неодмінною складовою різних сфер суспільства, проблема злочинності вимагає новаторських та ефективних підходів до виявлення та припинення діяльності злочинних організацій. Інноваційні методи стають ключовим інструментом для правоохоронних органів у боротьбі з кримінальними структурами, що постійно вдосконалюють свої техніки та стратегії.

Розуміння та застосування передових технологій, таких як штучний інтелект, аналіз великих даних, кібербезпека та інші інноваційні засоби, дозволяє правоохоронцям оперативно та ефективно виявляти злочинні мережі, а також запобігати їхнім діям. Інтеграція цих технологій у роботу правоохоронних органів відкриває нові можливості для забезпечення громадської безпеки та зниження рівня злочинності.

У даному контексті важливо також враховувати етичні аспекти використання інновацій у боротьбі з злочинністю, забезпечуючи баланс між захистом прав та свобод громадян і необхідністю забезпечення громадської безпеки.

Злочинні організації є однією з найсерйозніших проблем, з якою стикається Україна. Вони займаються різноманітною злочинною діяльністю, яка завдає значної шкоди суспільству.

Оскільки злочинні організації зорієнтовані на надання незаконних товарів і послуг, а також на проникнення в законні види діяльності за допомогою найрізноманітніших методів, включно з корупцією та насиллям, виникає необхідність у розробці нових стратегій у галузі запобігання злочинності, які, звужуючи можливості подібних організацій, будуть одночасно підвищувати межу вразливості економічних систем стосовно такого проникнення [1, с.382].

Традиційні підходи до виявлення та припинення діяльності злочинних організацій не завжди є ефективними. Вони часто базуються на інформації, яку отримують правоохоронні органи від громадян та співробітників правоохоронних органів. Однак, злочинні організації постійно вдосконалюють свої методи конспірації, що ускладнює їх виявлення.

Тому, виникає необхідність у розробці та впровадженні інноваційних підходів до виявлення та припинення діяльності злочинних організацій.

Одним із таких підходів є використання штучного інтелекту. ШІ може використовуватися для аналізу великих обсягів даних, що можуть містити інформацію про злочинну діяльність. Це може допомогти правоохоронним органам виявити злочинні організації, які досі не були відомі [2, с.238].

Іншим інноваційним підходом є використання кібербезпеки. Кібербезпека може використовуватися для захисту інформації, яка є важливою для розслідування злочинної діяльності. Це може допомогти правоохоронним органам запобігти витоку інформації та забезпечити ефективність розслідування.

Також, інноваційні підходи можуть включати в себе використання нових технологій, таких як дрони, безпілотні літальні апарати та інші. Ці технології можуть використовуватися для моніторингу території та виявлення злочинної діяльності.

Реалізація інноваційних підходів до виявлення та припинення діяльності злочинних організацій потребує значних зусиль та ресурсів. Однак, вони можуть суттєво підвищити ефективність боротьби зі злочинністю [3, с.77].

На основі проведеного дослідження пропонуємо наступні рекомендації щодо впровадження інноваційних підходів до виявлення та припинення діяльності злочинних організацій в Україні:

- Створити спеціальний центр, який буде займатися розробкою та впровадженням інноваційних підходів. Цей центр повинен включати в себе фахівців з різних галузей, таких як кібербезпека, штучний інтелект, кримінальне правосуддя та інші.

- Провести навчання співробітників правоохоронних органів з використанням інноваційних технологій. Це допоможе співробітникам правоохоронних органів ефективно використовувати ці технології для виявлення та припинення діяльності злочинних організацій.

- Забезпечити фінансування досліджень та розробок у сфері інноваційних підходів до боротьби зі злочинністю. Це дозволить розробити ефективні технології, які можна буде використовувати для виявлення та припинення діяльності злочинних організацій.

Впровадження інноваційних підходів до виявлення та припинення діяльності злочинних організацій є важливим завданням, яке потребує спільних зусиль правоохоронних органів, науковців та громадськості.

Отже, у світі стрімкого розвитку технологій і їхнього впливу на всі сфери суспільства виникає необхідність в інноваційних підходах до боротьби з злочинністю. Застосування передових технологій, таких як штучний інтелект, аналіз великих даних та кібербезпека, стає ключовим інструментом для правоохоронних органів у виявленні та припиненні діяльності злочинних організацій.

Інтеграція цих інновацій не лише підвищує ефективність боротьби зі злочинністю, але й відкриває нові можливості для забезпечення громадської безпеки та зниження рівня злочинності. Важливою вимогою при цьому є врахування етичних аспектів використання інновацій з метою збалансування захисту прав та свобод громадян і забезпечення безпеки суспільства. Такий комплексний підхід до

вирішення проблеми злочинності визначає нову еру в роботі правоохоронних органів та вимагає спільних зусиль для успішної реалізації.

Список використаних джерел:

1. Єфімов В. Головні напрями щодо запобігання діяльності організованих груп та злочинних організацій в європейських країнах. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. Спеціальний випуск № 2 (121). С. 381-387.
2. Фільчаков О. В. Стан наукової розробленості проблеми оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції сприяння кримінально протиправній діяльності організованої групи або злочинної організації. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2021. № 4 (95). С. 230-241.
3. Морозова Я. О. Наукова розробленість оперативно-розшукової протидії підрозділів кримінальної поліції організованій злочинності загальнокримінальної спрямованості. Право і безпека. 2016. № 3 (62). С. 74-79.

ПОМИЛКИ В КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Іванющенко Артур Вячеславович

здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Онищенко Єлизавета Володимирівна

здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології, капітан поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У кримінально-правовій літературі є різноманітні визначення помилки. Одні вчені розуміють під помилкою хибне уявлення особи стосовно фактичних та юридичних ознак вчиненого [1, с.105-106], інші трактують її як неправильне уявлення особи про фактичні та юридичні ознаки та властивості вчиненого діяння та його наслідків [2, с.233], треті визначають її як неправильну оцінку особою своєї власної поведінки.

Враховуючи зазначене, метою нашого дослідження й буде визначення поняття помилки у праві (помилки, які допускають особи при вчиненні посягань).

Помилка у кримінальному праві – це неправильне уявлення особи про дійсний юридичний чи фактичний характер вчиненого діяння і його наслідки. Характер помилки може значно вплинути на правильне встановлення дійсного змісту суб'єктивної сторони складу злочину, а також на вирішення питання про правову оцінку вчиненого [5, с.256]. Аналіз юридичної літератури показує, що при визначенні помилки юристи використовують різні понятійні категорії. Вчений, котрий вивів дефініцію помилки взагалі (в цілому), часто при визначенні того чи іншого виду помилки відходить від свого ж загального поняття помилки. Так, наприклад, А.І. Рарог юридичну помилку визначає як неправильну оцінку юридичної суті чи юридичних наслідків вчиненого діяння. У той же час фактична помилка це неправильне уявлення особи про фактичні обставини.

При вчиненні соціально-значущих дій особа співвідносить конкретні обставини справи із наявними у нього знаннями про подібні обставини, зі своїми навичками та досвідом. У процесі співвідношення відбувається так би мовити вторинне відображення дійсності, вторинне її пізнання. Помилка, хибна думка особи у подібних ситуаціях свідчить про неправильне, викривлене відображення об'єктивної дійсності у психіці особи. Отже, помилка при вчиненні злочину є помилкою не науково практичного характеру у процесі первинного пізнання дійсності, а помилка психологічного характеру у процесі вторинного пізнання, відображення цієї дійсності. З урахуванням викладеного, можна констатувати, що під помилкою у кримінальному праві слід розуміти помилку особи стосовно характеру та ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння і його кримінальної протиправності.

У працях Н.С. Таганцева виділяються помилки пробачливі та непробачливі, випадкові, фактичні та юридичні. За своїм змістом Н.С. Таганцев виділяв помилку, котра відноситься до діяння та його наслідків, і помилку у мотивах, як основі

діяльності [6, с.15].

П.П. Пусторословим, окрім фактичної та юридичної помилки, виділялись помилки у особі та предметі. Н.Д. Сергієвський виділяв помилку у плані і помилку у виконанні [6, с.15].

В.Ф.Кириченко виділяв хибне уявлення стосовно:

- суспільної небезпечності діяння;
- обставин, котрі є елементами складу злочину;
- юридичних фактів чи юридичну помилку (помилку у праві) [7, с.18].

П.С.Дагель класифікував помилки за наступними критеріями:

- за предметом – помилка юридична та фактична;
- за причинами виникнення – помилка пробачлива та непробачлива;
- за своїм змістом – помилка істотна та неістотна;
- помилка винна та невинна [8, с.16].

Піводячи підсумки вищесказаного, то можна сказати, що даючи кваліфікацію подібним випадкам, варто виходити зі спрямованості наміру особи, що почали реалізовувати об'єктивну сторону злочину. Правова оцінка вчиненому дається на загальних підставах, тобто суб'єкт притягується до кримінальної відповідальності за незакінчену злочинну діяльність – за замах на вчинення того злочину, який бажав фактично вчинити, але не зміг через допущену помилку щодо об'єкта чи засобів здійснення злочину. Винна особа не притягується до кримінальної відповідальності тільки в одному випадку: якщо для досягнення поставленого результату суб'єкт використовує через своє неуміння абсолютно непридатні засоби, що ні в якому разі не могли сприяти заподіяння шкоди людині.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. (Ю.В. Александров, В.І.Антипов, М.В.Володько та ін.). Вид. 3-тє, перероблене та доповнене. / За ред. М.І.Мельника, В.А.Клименка: Юридична думка, 2004. - 352 с.
2. Якушин В.А. Помилки та її кримінально-правове значення. / В.А. Якушин. Україна, 1988 р.- 128с. 203.
7. Кириченко В.Ф. Значення помилки у кримінальному праві / В.Ф. Кириченко. М., - 96 с.
8. Дагель. П.С. Обставини, що виключають винність суб'єкта та впливають на форму провини / П.С. Дагель. – 1973. – №3. – с.14-15.
9. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. Бажанова М.І., Сташиса В.В., Тація В.Я. – К.-Х.: Юрінком Інтер – Право, 2001. – 416 с.

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТРУПІВ НОВОНАРОДЖЕНИХ ТА ПЛОДІВ

Крес Наталія Олегівна

Здобувач вищої освіти юридичного факультету,
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Національний університет «Чернігівська Політехніка», м. Чернігів, Україна

Толкач Анжеліка Миколаївна

старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя,
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Національний університет «Чернігівська Політехніка», м. Чернігів, Україна

Проведення судово-медичної експертизи є одним з законодавчо обов'язкових та необхідних етапів при з'ясуванні причин та умов смерті. Така процедура характеризується виключною актуальністю та посідає особливе місце як ефективний засіб доказування факту вчинення кримінальних правопорушень, які пов'язані із дітовбивством.

Чинним Кримінальний Кодекс України (далі – КК України) передбачено покарання за вчинення умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або одразу після них (без встановлення чітких часових рамок). Наукова криміналістична література, в основному, актуалізує питання проведення судово-медичної експертизи трупів новонароджених та плодів у розумінні можливості доказування або спростування факту наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 117 КК України [1].

Відповідно до положень Наказу Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених», початком життя дитини прийнято вважати її народження: «Вигнання або вилучення з організму матері плода, який після вигнання/вилучення (незалежно від тривалості вагітності, від того, чи перерізана пуповина і чи відшарувалась плацента) дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів» [2].

Тобто, до об'єкту судово-медичної експертизи в даному випадку буде включатися не тільки труп дитини (яка народжена природним шляхом відповідно) але й сам плід, який може бути вилучений із певних причин (наприклад здійснення абортів на пізніх строках вагітності тощо).

До типових причин призначення судово-медичної експертизи трупів новонароджених у кримінальних провадженнях практики відносять виявлення трупа дитини або плода в таких місцях, як смітники, насипи снігу, вигрібні ями, водоймища або на місцях, де вони закопані поверхнево в землю (де останні можуть відриті навіть тваринами). В основному такий вид експертизи проводиться щодо дітей, які ще не мають свідоцтва про народження та народжені в домашніх умовах (поза закладами охорони здоров'я). Найрідше причиною проведення судово-медичної експертизи є звернення батьків дитини, такі ситуації виникають у разі початку пологів у транспортних засобах та неможливості «прийняття пологів» за участі лікарів. Тобто, ключовою метою проведення експертизи - є встановлення причин настання смерті дитини, що в подальшому стане/не стане передумовою

відкриття кримінального провадження та переслідування винних. Визначальним критерієм успіху у розслідуванні такого роду кейсів є оперативність проведення експертизи, що зумовлене її специфікою, а саме деякими фізіологічними та анатомічними характеристиками тіла немовляти (його фізіології та наявності патологій на ранніх періодах життя).

Як стверджує О.Ф. Федорова, типовими питаннями, які ставляться експерту (-ам) при проведенні судової експертизи трупів новонароджених та плодів є:

1. Чи немовля було новонародженим? При наданні відповіді на дане питання експерт/лікар враховують наявність наступних ознак: пуповини (або слідів загоєння); перворідного мастила; пологових пухлин; меконій в системі травлення; плацента; сліди крові на тілі. Ознака вологості пуповини свідчить про те, що вік дитини від одного до двох тижнів [3, с.164].

2. Чи народилась дитина доношеною (зрілою)? Розуміється нормальний та достатній термін знаходження плоду в організмі матері – 40-42 тижні внутрішньо-утробного розвитку. При дослідженні даного питання несперт має врахувати довжину тіла немовляти, масу тіла, розміри голівки (обвід на рівні потиличного горба; великий та малий навкісні розміри), обвід грудної клітки, ширина у плечах тощо.

3. Живою чи мертвою була народжена дитина? Дане питання є одним із ключових та цікавить слідство адже залежно від відповіді судовий експерт зможе виключити наявність кримінального правопорушення – вбивства дитини (об'єктивна сторона збігається із ст. 117 КК України). Для цього використовуються певні встановлені чинники, наприклад ступінь наповнення легенів повітрям; наявність повітря у ушковіку та шлунку; застосування гістометричного дослідження печінки тощо.

4. Що було безпосередньою причиною смерті новонародженого? Відповідь на це питання передбачає перевірку низки факторів, які могли привести до гибелі дитини. Наприклад, пасивні (тобто ненадання дитині потрібної їй допомоги та піклування (діти мають підвищену чутливість до охолодження, тому температура від +5 до +10°C може спричинити смерть дитини) або активні дії матері (фізичний вплив у вигляді задушення руками чи сторонніми предметами, прикриття отворів носа або рота, перетискання живота та грудей, утоплення, введення сторонніх предметів у дихальні шляхи). Виявити ознаки таких дій матері (або сторонніх людей) можливо при проведенні аналізу слідів-ознак, які були залишені на тілі дитини, наприклад наявність странгуляційної борозни на шиї дитини свідчить про її задушення. У ході внутрішнього дослідження трупа дитини, судовий експерт також зобов'язаний зібрати матеріали для майбутніх лабораторних досліджень: пуповина (в тому числі пупочне кільце) – для судово-гістологічного дослідження; кров на плоді (за наявності) для судово-імунологічних досліджень; вільний кінець пуповини – для медико криміналістичних досліджень тощо [4, с. 569].

До причин ненасильницької смерті плода практики у сфері криміналістики та судово-медичної експертизи відносять глибоку недоношеність плода; вади розвитку, які з'явилися до народження та були не сумісні із життям; інфекційні захворювання.

Вважаємо доречним звернути увагу на таку причину ненасильницької смерті плода як синдром раптової смерті немовлят (СРСН), діагностика якої досі є однією із найскладніших в судово-медичній та педіатричній практиці. Під даним синдромом прийнято розуміти несподівану ненасильницьку смерть дитини грудного віку, при фактичній відсутності адекватних для пояснення причин смерті [5, с. 50].

Науковцями активно досліджується частота розвитку даного синдрому дітей

першого року життя залежно від добового ритму, як показують результати досліджень, переважають випадки смерті в нічний час доби (67,7%) або ж каталізатором стає наявність тривалого сонного апное у немовлят (що можливо встановити тільки при опитуванні матері, яка, можливо, помічала затримки дихання дитини уві сні).

В більшості випадків причина смерті залишається невизначеною та може слугувати «оборотним» фактом при доказуванні вини матері (чи іншої особи) у заподіянні смерті немовляти, тобто вони маскуються в «насильницькій» смертності (наприклад, при аспірації шлункового вмісту, а насправді це є «посмертним блюванням» і т.д.) або внаслідок наявності хвороб дихальних шляхів.

Отже, проблема створення криміналістичної методики розслідування даної категорії кримінальних правопорушень потребує особливої уваги з боку практиків та науковців з причин виникнення колізій у розмежуванні об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 117 КК України та смерті немовляти за ненасильницьких умов. Успішне здійснення судово-медичної експертизи трупів новонароджених або плодів досягається виключно шляхом активної взаємодії працівників правоохоронних органів та експертів адже перші забезпечують перелік питань а останні, використовуючи свої знання та професійні навички, дають відповіді на них.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III. Дата оновлення 01.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 15.12.2023).
2. Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2006 №179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06#Text> (дата звернення 15.12.2023).
3. Федорова О.Ф. Судово-медична експертиза при розслідуванні вбивств новонароджених дітей. Право і безпека. 2013. №1 (48). С. 163-166.
4. Шахман Н.В. Проблемні питання проведення судово-медичної експертизи трупів новонароджених і плодів. Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип. 50. С. 566-570.
5. Герасименко О.І., Герасименко О.К., Герасименко В.В. Діагностика синдрому раптової смерті немовлят. Медична інформатика та інженерія. 2022. №3. С. 50-53.

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

БІОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ РОСЛИН ШАВЛІЇ МУСКАТНОЇ (*SALVIA SOLARIA* L.) В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПРИЙОМІВ ВИРОЩУВАННЯ

Акутіна Катерина Вадимівна

здобувач вищої освіти природничо-географічного факультету
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Кононенко Валерія Валеріївна

здобувач вищої освіти природничо-географічного факультету
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Князюк Олег Вікторович

ORCID ID: 0000-0002-8710-4261

канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри біології
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Шевчук Оксана Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0003-3727-9239

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри біології
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Шавлія мускатна (*Salvia solaria* L.) – плодова ефіроолійна рослина з родини Губоцвіті (*Labiatae*). Вирощується як дворічна. У перший рік життя утворюється розетка листків, а на другий – розвиваються суцвіття (містить 0,3 % ефірної олії) [1].

На сьогодні питання розширення площ та інтродукція ефіроолійних рослин є актуальною, тому існує необхідність у дослідженні та обґрунтуванні технології вирощування, підборі сортів для отримання високого врожаю даних культур. Окрім того, важливим є дослідження впливу строків та способів сівби на ріст, розвиток та формування продуктивності шавлії мускатної.

Досліджували три строки сівби: 5, 10 і 15 квітня, а також ширину міжрядь – 15, 30 і 45 см. Густота становила – 20, 30 та 40 рослин/м². Глибина загортання насіння 1–2 см. Повторюваність досліду – чотириразова. Облікова площа ділянки – 1 м², загальна – 5 м².

В період вегетації шавлії мускатної проводили фенологічні спостереження за ростом і розвитком рослин. Встановлено, що до закінчення утворення розетки листків (у перший рік життя) інтенсивність росту рослин шавлії мускатної досить висока і досягає 6,1–14,1 см (табл. 1).

Таблиця 1

**Лінійний ріст шавлії мускатної залежно від фази
росту і розвитку та прийомів вирощування, см**

Фаза росту і розвитку	Строк сівби, дата								
	5.04			10.04			15.04		
	Ширина міжрядь, см								
	15	30	45	15	30	45	15	30	45
Стебло-утворення	14,1± 0,7	12,5± 0,3	13,7± 0,5	14,5± 0,5	11,3± 0,4	7,5± 0,2	10,5± 0,5	6,7± 0,2	6,1± 0,2
Бутонізація	21,4± 0,8	18,5± 0,6	18,2± 0,6	19,3± 0,9	17,5± 0,8	14,1± 0,6	16,3± 0,3	14,7± 0,4	12,1± 0,7
Цвітіння	31,8± 1,2	27,3± 1,5	27,6± 1,3	28,6± 0,8	24,8± 0,7	20,2± 1,1	25,1± 1,2	20,3± 0,8	18,1± 0,6

[авторська розробка]

До фази бутонізації ріст рослин повільний (2–3 см) за декаду, а від бутонізації до цвітіння темпи росту рослин значно збільшуються (до 8–10 см). Найбільша висота рослин відмічена за строку сівби 5.04 і ширини міжрядь 15 см (31,8 см).

Показники індивідуальної продуктивності шавлії мускатної є кількість листків та суцвіть, які визначають оптимальне застосування прийомів технології вирощування для реалізації потенціальних можливостей даної культури.

Найбільш сприятливі умови для формування високої продуктивності рослини шавлії мускатної створюються за строку сівби 15.04.

Максимальні показники продуктивності рослини шавлії мускатної (середні дані ділянок дослідів) відмічені при строку сівби 15.04 з міжряддям 45 см (маса рослин – 17,6 г, листків 5,7 г, суцвіть – 5,3) (табл. 2).

Таблиця 2

**Продуктивність рослини шавлії мускатної залежно
від строків сівби та ширини міжрядь, г**

Ширина міжрядь, см	Показник продуктивності рослини (середні дані ділянок дослідів)	Строк сівби, дата		
		5.05	10.04	15.04
15	Маса рослини	9,1±0,3	11,4±0,6	12,0±0,7
	Маса листків	2,8±0,2	3,7±0,3	3,9±0,4
	Маса суцвіть	2,4±0,2	3,0±0,2	3,1±0,2
30	Маса рослини	11,2±0,5	13,6±0,8	14,8±0,9
	Маса листків	3,4±0,3	4,0±0,4	4,8±0,5
	Маса суцвіть	3,1±0,2	3,6±0,3	4,2±0,5
45	Маса рослини	13,7±0,8	16,4±1,1	17,6±1,2
	Маса листків	4,3±0,4	4,9±0,6	5,7±0,6
	Маса суцвіть	4,0±0,4	4,4±0,5	5,3±0,5

[авторська розробка]

Таким чином, найбільші темпи лінійного росту рослин шавлії мускатної відмічені у період від фази бутонізації до цвітіння. При строку сівби шавлії мускатної 15.04 з міжряддям 45 см виявлені максимальні показники продуктивності рослини – маса листків та суцвіть.

Список використаних джерел:

1. Ефіроолійні рослини. / М. І. Бахмат, О. В. Ковальчук, В. Я. Хоміна, В. І. Загородний. – Кам'янець-Подільський: Медобори, 2012. – 312 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГРУНТООБРОБНИХ МАШИН З ДИСКОВИМИ РОБОЧИМИ ОРГАНАМИ

Чебурашкін Олександр Юрійович

здобувач вищої освіти інженерно-технологічного факультету
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна

Зубарєв Володимир Миколаєвич

здобувач вищої освіти інженерно-технологічного факультету
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Теслюк Геннадій Володимирович

ORCID ID: 0000-0003-4541-5720

канд. техн. наук, доцент кафедри тракторів і сільськогосподарських машин
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна

Вирощування на еродованих ґрунтах має певні особливості. Загалом, ці ґрунти надто інтенсивно піддаються механічному обробітці, що призводить до утворення на поверхні небезпечних для ерозії агрегатів; другою особливістю є те, що цей процес найбільш інтенсивно відбувається на схилах. Тому завданнями для ґрунтообробної техніки при роботі на еродованих ґрунтах є:

- мінімізація утворення ерозійно-небезпечних агрегатів;
- забезпечення переміщення оброблюваного шару в нижні шари;
- у випадку похилого рельєфу - запобігання зносу верхнього шару розпушеного ґрунту вздовж його розташування.

Ґрунтообробні дискові робочі органи можна умовно поділити на дві групи: плоскі і сферичні. Обидва різновиди з успіхом використовують на всіх ґрунтообробних машинах. Відомо, що диски з внутрішньою ріжучою кромкою забезпечують кращу якість і менші енерговитрати завдяки тому, що значна частина ґрунту, зрізаного зовнішньою ріжучою кромкою диска, проходить через ріжуче вікно в робочій поверхні диска і частково заповнює утворену борозну. В результаті зменшується поверхня польових гребенів і тяговий опір машини. Крім того застосування вирізних дисків дозволяє отримати профіль борозни з гребенями на дні, що зменшує імовірність зсуву ґрунту [2].

Сферичний диск з зовнішніми вирізами має два конструктивні виконання (рис.1). Варіант «а» (так звана «ромашка») використовується для збільшення тиску на ґрунт. Це необхідно в разі обробітки важких ґрунтів.

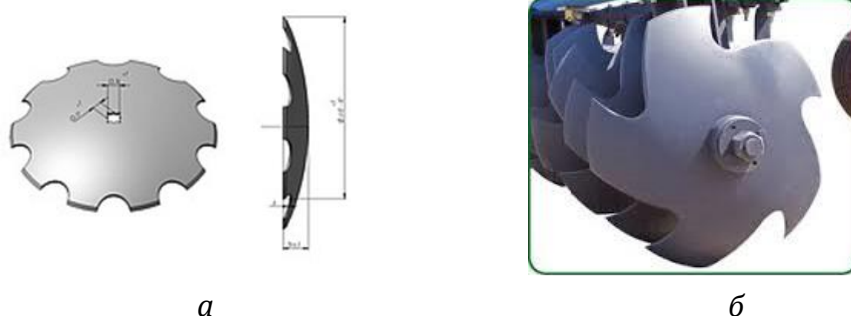

Рис. 1. Види вирізних дисків: а- варіант для збільшення тиску на ґрунт;
б – варіант для підвищення підрізаючої спроможності

Сферичний диск з зовнішніми вирізами має два конструктивні виконання (рис.1). Варіант «а» (так звана «ромашка») використовується для збільшення тиску на ґрунт. Це необхідно в разі обробітку важких ґрунтів.

Варіант «б» останнім часом становиться все популярнішим, він забезпечує суттєве зменшення тягового опору при збереженні всіх основних показників якості обробітку.

Проаналізувавши роботу дисків з різною формою вирізів Ганженко О.М. [2] прийшов до висновку, що форма зуба повинна відповідати логарифмічній спіралі $\rho = \rho_0 \cdot \theta^{\varphi / 2\pi}$, де ρ – радіус кривизни логарифмічної спіралі; ρ_0 – початковий радіус; φ – кут повороту радіус-вектора; θ – коефіцієнт росту спіралі. Для диска діаметром 850 мм знайдено - $\rho_0 = 106$ мм та $\theta = 4$.

Варіант з внутрішніми вирізами створений для роботи в умовах, коли переміщення ґрунту треба звести до мінімуму, забезпечити просипання мілких агрегатів в нижні шари і зберегти максимум рослинних решток на поверхні.

Висновки

1. Діскові борони та дискові плуги - це окрема група ґрунтообробних машин, в яких дисковий робочий орган має можливість змінювати встановлені кути у всіх трьох площинах. Таке конструктивне рішення дає багато переваг, яких неможливо досягти з іншими машинами, в тому числі дисковими.

2. Практично рекомендовано визначати діаметр диска за формулою: $D = k \cdot a$, де a – глибина оранки; $k = 3 - 3,5$ – в залежності від конкретних ґрунтово-кліматичних умов при куті атаки $\alpha = 40^\circ$ (кут між площиною обертання диска і напрямком поступового руху машини).

Список використаних джерел:

1. Дудак С. М. Дискові ґрунтообробні знаряддя: основні параметри та особливості / С. М. Дудак // Механізація та електрифікація сільського господарства: міжвід. темат. наук.-техн. зб. – Глеваха: ННЦ ІМЕСГ, 2007. - Вип. 91.- С. 17-19.
2. Ганженко О.М. Обґрунтування параметрів дискового робочого органу з внутрішніми вирізами: Міжвідомчий тематичний науковий збірник «Механізація сільського господарства / О.М.Ганженко – Глеваха, 2010. – С.177 – 183

СЕКЦІЯ XI. ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТРУБЧАСТОГО РЕАКТОРА-КАТАЛІЗАТОРА

Мудрик М.І.

Студент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Степанюк А.Р.

канд. техн. наук, доцент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Бензол - перший представник гомологічного ряду ароматичних вуглеводнів, молекулярна формула C_6H_6 . Безбарвна летка рідина з характерним запахом. Бензол отримують на заводах по перегонці кам'яновугільної смоли і коксобензольних заводах.

Промислово бензол добували із фракцій кам'яновугільної смоли, але з середини 20-го сторіччя практично весь промисловий об'єм бензолу виробляється дегідрогенізацією нафтової сировини. Бензол має цінні властивості як розчинник, але через його високу токсичність і канцерогенність таке використання наразі дуже обмежено. Ця сполука є сировиною для промислового органічного синтезу, більше двох третин бензолу іде на виробництво циклогексану, кумолута етилбензену, для синтезу органічних сполук і як розчинник.

Бензол можна отримати шляхом ректифікації суміші бензол-метилбензолу.

Початкова суміш (бензол) подається у трубчастий ректор каталізатор уже нагрітою до температури кипіння через нижній штуцер у трубний простір, який заповнений каталізатором. Через верхній штуцер в міжтрубний простір подається охолоджуюча рідина.

Метою роботи є модернізація трубчастого ректора, який в дані технологічній схемі служить для отримання висококонцентрованого бензолу.

Для покращення гідродинамічного режиму труби 1 трубчастого ректора встановлено спіральні елементи 3, які формують потік реакційної суміші, що призводить до збільшення часу контакту реакційної суміші з каталізатором.

Запропонована модернізація дозволить збільшити вихід бензолу у каталітичному реакторі.

Також було зроблено модернізацію в SolidWorks та наглядно продемонстрований розрахунок потоків рідини в трубах.

Також за допомогою програми SolidWorks було з модельовано 2 труби.

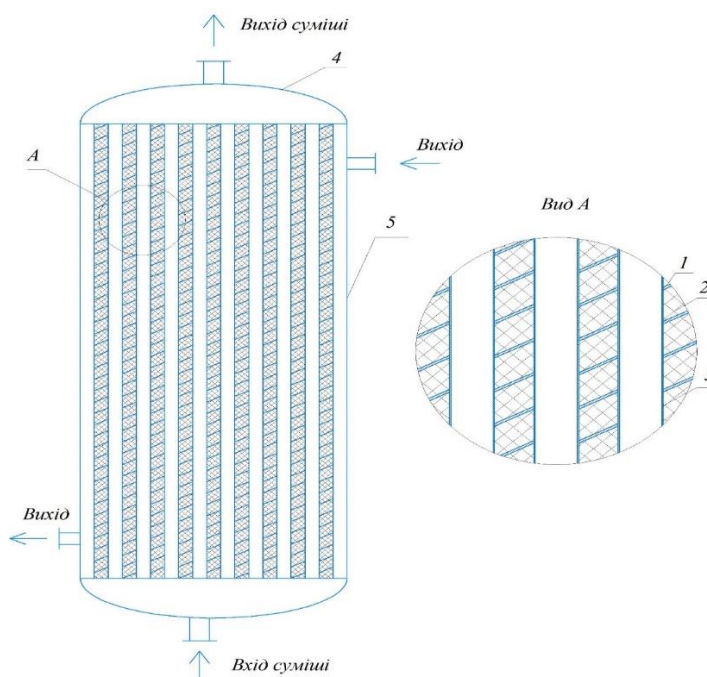

Рис. 1.1. Схема трубчастого реактора каталізатора з спіраллю в трубному просторі

1-спіраль; 2- каталізатор; 3- труба; 4- кришка; 5- циліндричний корпус

Завдання полягало в тому щоб за допомогою моделювання зрозуміти як саме пряма труба та труба в якій встановлено спіральні елементи буде виглядати насправді в трубчастому каталітичному реакторі та на що саме це вплине.

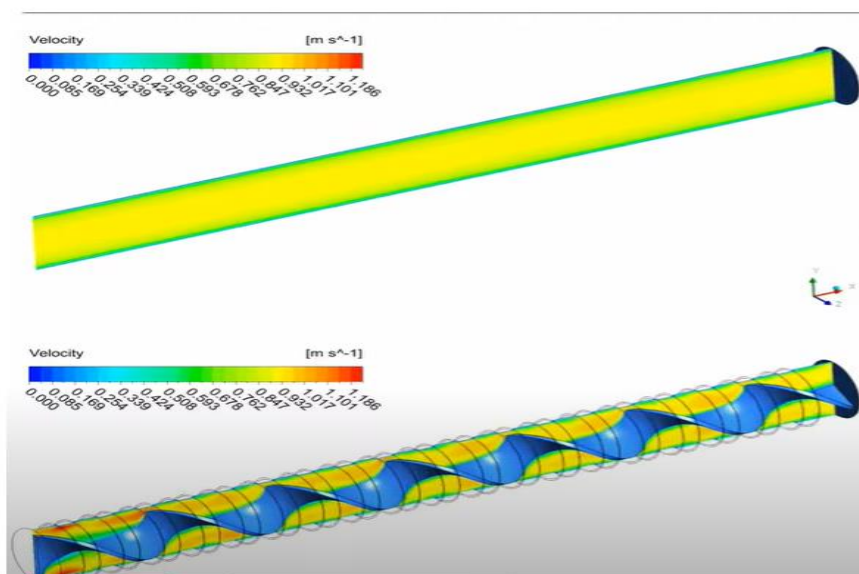

Рис. 1.1. Візуальний вигляд труби зі встановленням спіральних елементів та труби без модернізації

Також було зроблено симуляційний експеримент та встановлено що не вся речовина буде рухатись по трубах в якому встановлено спіральний елемент рівномірно так як в самій трубі всередині знаходиться каталізатор різного розміру та діаметру і тому не всі частинки будуть рухатись з однаковою швидкістю, це можна буде зрозуміти з (рис. 1.2)

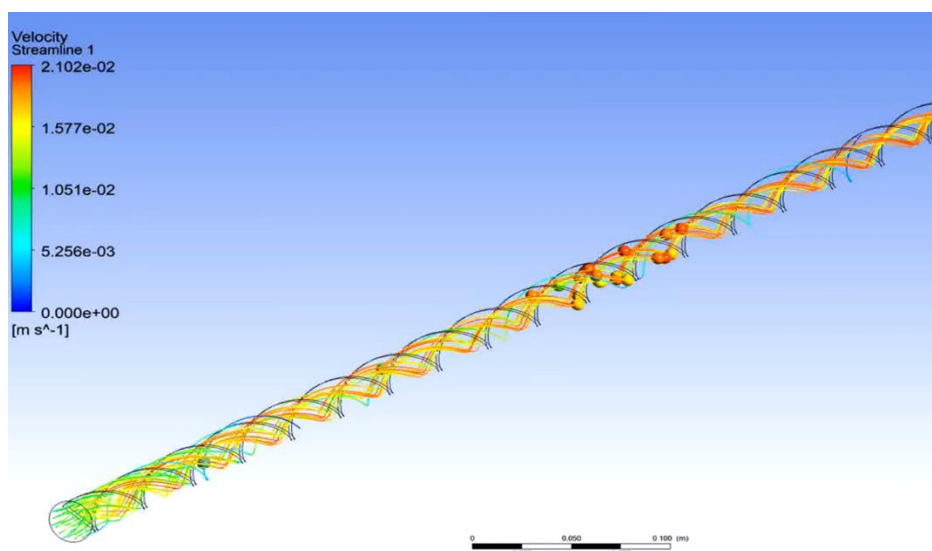

Рис. 1.2. Симуляційний експеримент руху рідини в модернізованій трубі

Висновки: Основою моделювання є збільшення часу реакційної суміші з каталізатором. Так як через спіраль речовина буде проходити більшу довжину по трубці та її швидкість зменшиться. За допомогою проектування в програмі SolidWorks було визначено що, запропонована модернізація дозволить збільшити вихід бензолу у каталітичному реакторі на 7,14-13,2% за рахунок зменшення швидкості речовини по трубах у каталітичному реакторі, тим самим збільшується час контакту суміші з каталізатором.

Основний параметр який на це впливає – швидкість, або можна буде зменшити конструкцію апарату на 10% і отримати той же самий вихід бензолу. Недоліком даної конструкції можна вважати: складність конструкції та складність у обслуговуванні.

Список використаних джерел:

1. Збірник тез доповідей XXIII міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених "Ресурсоенергозберігаючі технології та обладнання" (5-7 грудня 2022 р. м. Київ) / Укладач Я.М. Корнієнко. – К.: «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. – с. 81.
2. Dmytruk A.V. / Modernization of the selective oil purification unit with the development of a stripping column and a steam generator // Dmytruk A.V., Stepanyuk A.R. Збірник тез доповідей XIX міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених "Ресурсоенергозберігаючі технології та обладнання" (25-26 листопада 2020 р. м. Київ) / Укладач Я.М. Корнієнко. – К.: «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2020. – 305 с.

СЕКЦІЯ XII. АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

AUTOMATION THE PROCESSES OF PATTERN RECOGNITION

Prymyska Svitlana

ORCID ID: 0000-0002-5832-0686

Senior Lecturer, the Department of Technical and Software Automation
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Time series modelling is a dynamic field of research that has attracted the attention of scientists over the past decades, the main goal of researchers is to carefully collect. The studying past observations of time series to develop a suitable model that describes the structure inherent in the to develop an appropriate model that describes the inherent structure of the the time series. This model is then used to generate future data for the series, i.e. forecasting. Thus, time series forecasting can be described as the act of predicting the future by understanding the past.

The proposed method involves the use of a combination of random processes, Markov chains, statistics econometrics and nonlinear optimisation methods to build a model for forecasting time-series returns. The specific steps of the method include: using the theory of random processes and high-order Markov chains; use the theory of random processes and high-order Markov chains to build a time series model; use of statistics and econometrics to select a set of lagged variables that affect the forecast indicators variables that affect the forecast indicators and estimate the probability matrices of transitions between states; use of nonlinear optimisation methods to build a nonlinear trend model with harmonic components for forecasting low-frequency forecasting the low-frequency component of a time series.

The difference series is statistically analysed to identify the frequency of occurrence of each of the eight series highlighted above. On its basis, taking into account the type of the last series and the possible following scenarios of the system behaviour, the forecast is built:

$$x \times n + 1 = x_n + p_i \times \Delta i + p_d \times \Delta d \quad (1)$$

where, p_i is the probability of future growth, determined by the type of the last series, p_d is the probability of decline, Δi is the average value of growth, Δd is the average value of decline.

Neural networks allow approximating any continuous function with any accuracy, despite the absence or presence of periodicity and cyclicity, that is, a neural network can be "taught" in such a way that it recognises any data set with high certainty and determines the further development of the studied process in agricultural production for a certain period of time. A neural network forecasting model is able not only to continuously process a large number of system parameters and predictive background factors but also to take into account heterogeneous information about the current and planned operating modes of objects and production processes [2]. A neural network forecasting system, in turn, takes

into account information about the logic of the system, the reliability of its elements, as well as expert information. The ability of a neural network to work on the "black box" principle in many cases facilitates modelling agricultural production management systems. You just need to decide what your input source data are, systematise them and train your neural network.

Список використаних джерел:

1. System Analysis and Forecast of Yield Time Series Based on Neural Network Technologies Aubakirova, G.F., Gerassimova, Y.V., Ivel, V.P., Arestenko, T.V., Prymyska, S. International Journal of Design and Nature and Ecodynamicsthis link is disabled, 2023, 18(2), pp. 449–455.
2. Mathematical modeling of the dynamics of homogeneous reactions in the cascade of perfect mixing reactors Prymyska, S., Beznosyk, Y., Reschetilowski, W. Eastern-European Journal of Enterprise TechnologiesThis link is disabled., 2017, 2(6-86), pp. 27–32.

СЕКЦІЯ XIII. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СУЧАСНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ СКЛАДСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

Часник Дмитро Васильович

провідний науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та
судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна*

У сучасних умовах перед підприємствами електронної промисловості ставляться завдання підвищення продуктивності, модернізації процесів, випуску сучасних конкурентоспроможних виробів і водночас постає важливе питання економії та оптимізації витрат.

З чого починати оптимізацію: планування, виробництво, закупівлі, склад? Де шукати приховані ресурси для досягнення поставлених цілей? Як на кожному з етапів забезпечити максимальну ефективність, збільшити продуктивність, використовуючи наявні засоби?

У підприємств завжди існують приховані або невраховані ресурси і на кожному з етапів виробництва можна знайти необхідний потенціал. Керівники підприємства та його підрозділів, отримавши довгоочікуване велике замовлення, одразу стикаються з питанням: чи можна в повному обсязі та вчасно його реалізувати, чи достатньо для цього ресурсів, що доведеться терміново закуповувати, чи треба модернізувати наявне обладнання?

На прикладі роботи складу комплектації та відділу закупівель розберемося, як можна збільшити продуктивність, скоротити витрати, зробити роботу ефективнішою, а також подивимося, який вигляд має мати сучасний склад.

Насамперед для прийняття рішень необхідна інформація. Об'єктивна й оперативна інформація: що є на складі, в яких обсягах, які строки поставки і чи достатньо складських потужностей для забезпечення виробництва. Чи може склад оперативно надати потрібні дані? У більшості випадків, на жаль, ні, або ця інформація не буде актуальною. У чому причина? Застарілі методи обліку і відсутність автоматизованих засобів обліку та ідентифікації - перше слабке місце складу. Про недоліки паперової системи обліку сенсу говорити немає потреби, а ось про плюси автоматизованої системи - необхідно.

Уявімо собі, що на склад неможливо покласти або забрати товарно-матеріальні цінності (ТМЦ) без їх обліку в спеціалізованій системі складського обліку (Warehouse Management System - WMS) [1]. Отже, похибки/помилки обліку мінімальні й інформація про матеріальні залишки завжди актуальна.

Перший і найголовніший принцип складу - у кожної речі своє місце - адресне зберігання. Усі автоматизовані системи зберігання: полиці, ящики, стелажі (місця

зберігання) - мають бути враховані і промарковані (штрихкодування кожного осередку зберігання).

Сучасні автоматизовані системи зберігання обмежують доступ до ТМЦ: система не привезе полицю без ідентифікації користувача і продукції, отже, всі операції і переміщення враховані, забезпечено збереження та облік.

Завдяки обліку операцій складу завжди можна отримати інформацію про наявність товару, забезпечивши своєчасну закупівлю і надходження необхідних виробів на склад.

У цьому допоможе спеціалізована складська система управління (WMS) - "мозок" складу, що виконує облік усіх складських операцій і надає необхідні дані. Без її впровадження розвиток сучасного складу неможливий.

Інформацію зі складу отримано вчасно і в повному обсязі, всі операції складу враховано, і на їхній основі можна ухвалювати необхідні рішення. Тепер саме час розібратися, як збільшити продуктивність складу і забезпечити оптимальне розміщення товарів.

Склади комплектації - це зазвичай невеликі офісні приміщення до 20 м² з висотою стель не більше 3-4 м. Як на такому обмеженому просторі розмістити десятки тисяч найменувань і сотні тисяч одиниць, як звести до мінімуму помилки під час комплектації? Використання стелажів у цьому випадку не є ефективним, оскільки їхня висота не перевищує двох метрів, отже, не використовується практично половина вільної висоти приміщення. Якщо у складському приміщенні висота стелі перевищує 4 м, то одразу постає питання оброблення вантажу на висоті, за допомогою дороговартісного підйомно-транспортного обладнання. Виходить, що для того, щоб розмістити певний об'єм товару в приміщенні, треба розставити стелажі та придбати спеціальну складську техніку. Обробка вантажу займатиме тривалий час і потребуватиме зайнятості не одного оператора, а кількох.

Скільки часу витрачає оператор на проходи між стелажимами і пошук потрібних компонентів? Навіть за незначної площі щоденний "пробіг" оператора може становити кілька кілометрів, а це втрачений час, неефективне використання людського ресурсу.

Головний принцип сучасних складських технологій - "goods to man", або "товар до людини" може бути реалізовано лише в автоматизованих системах зберігання. Оператор знаходиться перед "автоматизованою шафою" і працює у вікні доступу, перебуваючи на одному місці або з мінімальним пересуванням між системами зберігання. Полиця або піддон із товаром, необхідним для виїмки або розміщення, автоматично переміщується в робочу зону оператора після натискання потрібної клавіші на пульті керування.

Залежно від типу руху полиць або піддонів із вантажем системи складування поділяються на карусельні та ліфтові.

Залежно від типів системи і пропонованих різними виробниками рішень навантаження на полицю, палету, лоток або піддон може варіюватися від 100 кг до кількох тон.

Існують спеціальні системи з можливістю підтримання і регулювання температурних параметрів і вологості; системи в антистатичному виконанні, що працюють за негативних і підвищених температур; рішення, призначені для зберігання елементів маленького розміру і компонентної бази з можливістю інтеграції додаткового обладнання.

Завдяки автоматизованим складським системам можна зекономити до 80% загальної площі складу, збільшувати продуктивність у десятки разів. Максимальна продуктивність оператора без використання автоматизованої системи управління складом і автоматизованої шафи - до 1000 рядків добору на годину, при впровадженні повної автоматизації цей показник може досягати 2500-3000 рядків, робота оператора фактично перетворюється на конвеєрну.

Для уникнення помилок під час підбору та комплектації необхідно звести роботу оператора/комплектувальника до виконання простих операцій, які не потребують тривалого часу для ухвалення рішення, забезпечити чіткий регламент робіт, розділити операції приймання товару, добору та закладки. Обов'язкове чергування операцій, оскільки після години виконання однотипних дій настає природне стомлення, і оператор з одного виду робіт повинен переключитися на інший.

Збільшити продуктивність складу можна за допомогою підказок оператору/комплектувальнику про те, яку кількість одиниць і де йому треба обробити, не витрачаючи час на переміщення між місцями зберігання. Для цього існують системи pick by light та pick by voice. Як впливає з назв, "технологія підбору за світлом" за допомогою світлових індикаторів підказує операторові, де і яку кількість одиниць товару треба зібрати; "технологія підбору за голосом" для вказівки місць зберігання і кількості необхідних товарів використовує звук. Обидві системи дають змогу оператору швидко знаходити потрібну продукцію, скорочуючи помилки завдяки точному зазначенню адреси зберігання і кількості одиниць на підбір. Ці системи можуть використовуватися спільно з системами ідентифікації або без них.

Основні технології автоматичної ідентифікації товарів - це штрихкодування та RFID-технологія.

Штрихкодування - це нанесення на товар або вантаж числового коду (мітки штрихкоду), який можна зчитувати за допомогою сканера. Штрихкод складається за різними стандартами, він може містити певне число (код), що слугує для однозначної ідентифікації промаркованого об'єкта. Особливістю способу є обов'язковий візуальний контакт зчитувача і мітки, неможливість ідентифікації декількох об'єктів одночасно.

RFID-технологія - спосіб ідентифікації об'єктів за допомогою мікрочипа з мікроантеною, що передає радіочастотний сигнал. На відміну від штрихкодування зчитувач RFID-мітки не вимагає її прямої видимості та поштучного доступу до об'єктів обліку. Це дає змогу вести облік товарних одиниць у збірці, спрощує і прискорює процес відвантаження і приймання товарів, оскільки надає можливість зчитувати інформацію одноразово з великих партій товарів. Також за допомогою цієї технології можливий автоматичний пошук об'єкта на складі, зміна і доповнення інформації про об'єкт.

Чітка регламентація всіх складських процесів, поетапне впровадження нових технологій та інтуїтивно зрозуміла адаптація персоналу до роботи з новими технологіями - ось ключ до успішного впровадження. На цьому етапі завдання координатора виробництва полягає в тому, щоб максимально швидко навчити персонал працювати, усувати помилки, мінімізувати втрати та їхні наслідки.

Без використання комплексного підходу до роботи складського господарства і його переоснащення сучасними інструментами склади комплектації залишатимуться слабким місцем виробництва, що гальмує його розвиток. Автоматизувавши склад, ми

отримаємо ефективний інструмент, що дає змогу підприємству перейти до управління запасами і закупівель реально необхідних комплектуючих у концепції ощадливого виробництва.

Такий інструмент забезпечує своєчасне і безпомилкове постачання необхідних комплектуючих без затримок і надає всю необхідну інформацію для прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Что такое Warehouse Management System (WMS)? URL: <https://www.oracle.com/cis/scm/logistics/warehouse-management/what-is-warehouse-management/> (дата звернення: 20.02.2024).

СЕКЦІЯ XIV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ СВІТОВИМИ ТРЕНДАМИ ТА ТЕМАТИКАМИ ВІДЕО-КОНТЕНТА

Яковлєв Денис Сергійович

здобувач вищої освіти кафедри АІС

Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, Україна

Науковий керівник: Рилова Наталя Вікторівна

канд. техн. наук, старший викладач

Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, Україна

Тема дослідження зв'язків між світовими трендами та тематиками відео-контенту є надзвичайно актуальною в сучасному цифровому світі, де відео-контент стає важливим і впливовим способом передачі інформації. Аналіз цих зв'язків дозволяє глибше зрозуміти, як суспільні інтереси та культурні тенденції формують контент, який споживає аудиторія, та навпаки, як відео-контент може впливати на формування суспільних настроїв і трендів. Таке дослідження також має практичне значення для маркетологів, розробників контенту та аналітиків медіа, оскільки дає можливість краще розуміти та передбачати інтереси аудиторії.

Основною метою є аналіз зв'язків між світовими трендами, що відображаються в пошукових системах, та тематиками відео-контенту. Під час дослідження потрібно виявити, як актуальні запити користувачів інтернету впливають на зміст відеоматеріалів, які стають популярними в мережі. Для досягнення цієї мети використовується метод класифікації тексту назв відео, що дозволяє точно визначити основні теми та категорії цих відеоматеріалів. На основі цих даних, можна знайти зв'язок між кількістю переглядів відео-контенту та зацікавленістю аудиторії темами, розкритими у матеріалі.

Для отримання наборів даних, необхідних для цього дослідження, було використано Youtube Data API [1], а також відео-контент популярного ютуб-каналу WatchMojo. В ході дослідження було отримано два датасети: перший містить дані про 970 найпопулярніших відео каналу, а другий датасет складається з 390 останніх відео-публікацій за останні 2 місяці. Обидва датасета досліджувались окремо: такий підхід сприяє глибшому розумінню того, як різні види відеоконтенту відображають сучасні тренди та інтереси аудиторії.

Для визначення тематик відео у цьому дослідженні була використана класифікація тегів відео, отриманих через Youtube Data API [1]. Використання методу класифікації тегів дозволило отримати більше інформації про зміст відео без необхідності аналізувати текст відеоряду. Цей підхід ефективно спрощує процес аналізу, оскільки теги, що присвоєні відеоматеріалам, надають ключову інформацію про тематику відео, їх зміст та основні ідеї.

Для визначення світових трендів був використаний ресурс Google Trends [2]. Аналіз зосереджувався на п'яти основних тематиках кожного відео із датасетів. Значущість тематики визначалася коефіцієнтом частки кількості запитів до

пошукової системи Google на цю тему у день коли було опубліковане дане відео. Коефіцієнт кожної теми визначається від 0 до 100 відповідно до її актуальності.

Після отримання всіх необхідних даних, був розрахований коефіцієнт кореляції Пірсона [3] для кожного датасету. Коефіцієнт розраховується за відповідною формулою (1).

$$r_p = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n \sum x^2 - (\sum x)^2] \cdot [n \sum y^2 - (\sum y)^2]}} \quad (1)$$

де:

r - коефіцієнт Пірсона;

n - розмір датасету;

x, y - відповідні значення наборів даних.

Після отримання результатів аналізу першого датасету (рис. 1) та другого (рис. 2) можна зробити певні висновки.

Коефіцієнт кореляції Пірсона першого датасету дорівнює -0.03, що вказує на відсутність зв'язку трендів з кількістю переглядів відео. Також можна помітити, що велика кількість записів має коефіцієнт трендовості тематик більше за 100, а кількість переглядів від 1 до 35 мільйонів що вказує на те, що майже всі відеоматеріали були зроблені на популярні теми.

Коефіцієнт кореляції Пірсона другого датасету дорівнює 0.20, що вказує на слабкий зв'язок трендів з кількістю переглядів відео. Датасет включає відео з кількістю переглядів в межах від 10 до 700 тисяч і має більший розподіл значень коефіцієнта трендовості тематик. Оскільки результат другого датасету є більш значущим, то доречно надати розподіл найбільш поширених тем (рис. 3).

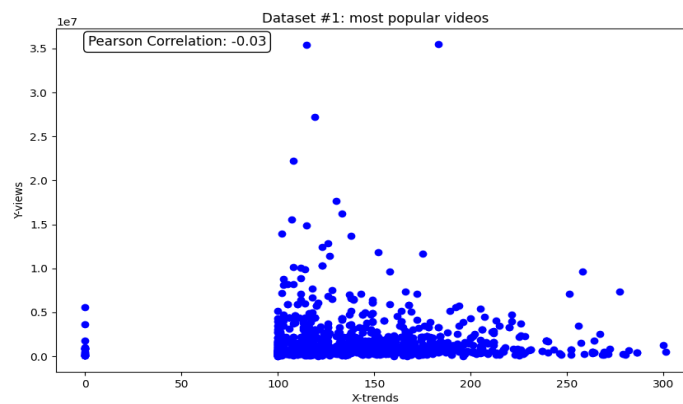

Рис. 1. Аналіз першого датасету

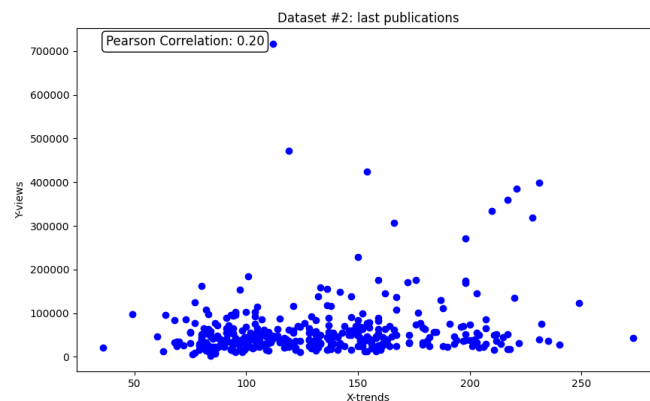

Рис. 2. Аналіз другого датасету

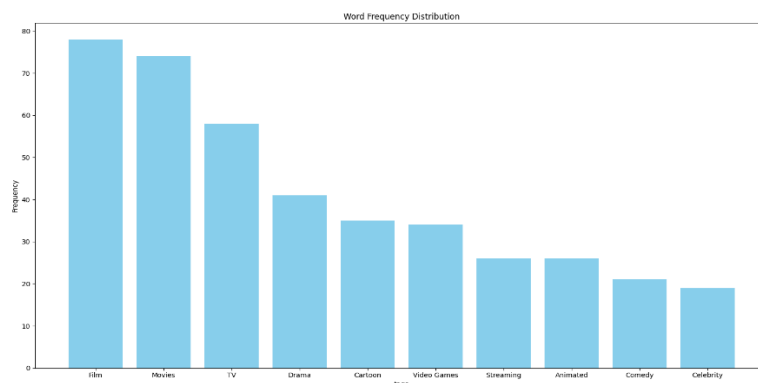

Рис. 3. Розподіл найбільш поширених тем другого датасету

Висновки: Проаналізувавши перший датасет можна відмітити, що використання датасету із популярних відео у аналізі трендів пошукових систем не є ефективним при створенні моделей для передбачення кількості переглядів або іншого аналізу відео-контента через відсутність будь-якого зв'язку. Проаналізувавши другий датасет можна відмітити, що навіть у випадку низької кореляції, отриманий датасет може бути корисним для побудови нейронних мереж. Це можна використовувати для тренування моделей машинного навчання, які можуть виявляти складніші зв'язки та закономірності, які не завжди відображаються в простих кореляційних залежностях.

Список використаних джерел:

1. YouTube Data API. Офіційна документація. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://developers.google.com/youtube/v3> (дата звернення 25.01.2024).
2. Google Trends. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://trends.google.com.ua/trends/?geo=UA> (дата звернення 26.01.2024).
3. Коефіцієнт кореляції Пірсона. Вікіпедія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Коефіцієнт_кореляції_Пірсона (дата звернення 27.01.2024).

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОЦЕСУ МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІЧНИХ СИСТЕМ НА ОСНОВІ МЕТОДУ ТОЧНОСТНОГО ТАРИРУВАННЯ

Прокоф'єв Андрій Юрійович

ORCID ID: 0000-0002-4520-4248

аспірант Інституту комп'ютерних систем

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Положаєнко Сергій Анатолійович

ORCID ID: 0000-0002-4082-8270

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри

комп'ютеризованих систем та програмних технологій

Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Одним з основних якісних показників обчислювальних засобів є точність результатів розв'язування ними прикладних задач, зокрема, задач моделювання та управління динамічними системами. Однак, не дивлячись на широке використання засобів обчислювальної техніки (ОТ), проблему оцінки точності обчислень не можна вважати розв'язаною. Гострота проблеми полягає у складності аналізу похибок обчислень, яка призводить до громіздкості аналітичних обґрунтувань та до великого обсягу обчислень, необхідних для отримання конкретних числових даних, особливо при розв'язуванні прикладних задач, зокрема задач математичної фізики [1-3].

Останні пов'язані з числовою реалізацією математичних моделей (ММ) досліджуваних динамічних систем із застосуванням засобів ОТ [3, 4], які (моделі) можуть бути описані в рамках узагальненої ММ виду:

$$A_k y = x, \quad (1)$$

де:

A_k — оператор, який є елементом певного набору можливих операторів для конкретної задачі (або типу засобу ОТ); y, x — шуканий розв'язок та відома права частина (числа, вектори, функції), які мають свої обмежені області визначення.

Розглядаючи проблему точності реалізації ММ (1), слід зазначити, що первинні похибки у початкових даних призводять до необхідності розв'язувати наближену задачу

$$\tilde{A}_k \tilde{y} = \tilde{x}, \quad (2)$$

де:

$$\tilde{A}_k = A_k + \Delta A_k, \quad \tilde{x} = x + \Delta x.$$

Машинний (наближений) розв'язок можна виразити у вигляді:

$$\tilde{y} = R_m \tilde{x}, \quad (3)$$

де:

R_m — машинний алгоритм, який являє собою систему операцій в універсальних

або спеціалізованих засобах ОТ, а тому зосереджують в собі всю сукупність первинних інструментальних похибок, а також похибку метода розв'язування, який реалізується.

Похибка розв'язку, що очевидно, визначається як:

$$\Delta y = \tilde{y} - y, \quad (4)$$

Може бути віднайдена лише при відомому точному розв'язку y , що обмежує прикладне застосування (4) в якості розрахункового виразу лише випадками розв'язування тестових (аналітичних) задач. Однак на практиці використовують метод аналізу похибки при більш точних контрольних розрахунках, що відповідає наступному виразу для похибки

$$\Delta y = \tilde{y} - \tilde{\tilde{y}}, \quad (5)$$

де:

$\tilde{\tilde{y}}$ — також машинний, але завідома більш «точний» розв'язок, який можна визначити як $\tilde{\tilde{y}} = \bar{R}_m \tilde{\tilde{x}}$, причому $\bar{R}_m$ — машинний алгоритм, який забезпечує підвищену точність розв'язку.

В літературі (наприклад, [2, 4]) відомі методи аналізу точності при числовому розв'язуванні систем лінійних алгебраїчних рівнянь (СЛАР)

$$\mathbf{Ax} = \mathbf{b}, \quad (6)$$

де:

$\mathbf{A}$ — неособлива матриця n -го порядку; $\mathbf{b}$ та $\mathbf{x}$ — n -мірні вектори правої частини та шуканого розв'язку.

При цьому найбільшого поширення набули: методи класичної теорії точності (теорії чутливості [2, 4]); проведення завідома більш точних обчислень при розв'язуванні вихідної задачі [2]; застосування аналітичних оцінок типу нерівності [3].

Принцип тарирування надає певні можливості щодо усунення вказаних вище ускладнень. Ці можливості полягають в тому, що основна частина обчислень при аналізі точності виконуються завчасно, результатом чого є таблиці (або графіки), що відбивають залежність показників точності від первинних похибок для різних класів задач.

Для розробки методу тарирування при реалізації ММ динамічних систем в задачах моделювання та управління [5] виконаємо аналіз неусувної похибки розв'язку системи (6), яка виникає при розгляді останньої у стані збудження:

$$(\mathbf{A} + \Delta\mathbf{A})(\mathbf{x} + \Delta\mathbf{x}) = \mathbf{b} + \Delta\mathbf{b}, \quad (7)$$

де:

$\Delta\mathbf{A} = \{\Delta a_{ij}\}$; $i, j = \overline{1, n}$ — матриця первинних похибок завдання коефіцієнтів матриці $\mathbf{A}$; $\Delta\mathbf{b} = \{\Delta b_i\}$; $i = \overline{1, n}$ — вектор похибок (збуджень) правих частин; $\Delta\mathbf{x}$ — вектор похибок розв'язку.

Як вихідну оцінку неусувної похибки оберемо оцінку норми вектора похибок

$$\|\Delta \mathbf{x}\| \leq \|\mathbf{A}^{-1}\| \cdot \|\boldsymbol{\varepsilon}\|, \quad (8)$$

де:

$\boldsymbol{\varepsilon} = \mathbf{A}(\mathbf{x} + \Delta \mathbf{x}) - \mathbf{b}$ – вектор нев'язок.

Застосування оцінки (8) обмежено випадком, коли «точно» відомі матриця $\mathbf{A}$ та вектор $\mathbf{b}$. Тим не менш, вона найліпше підходить до побудови тарировального процесу, оскільки дозволяє отримувати розподіли для величини $\|\Delta \mathbf{x}\|$, виходячи з функції розподілу норми вектора нев'язок $\boldsymbol{\varepsilon}$, що, у свою чергу, дає можливість визначити границю довірливості для похибки, яка аналізується.

Компоненти вектора нев'язок $\boldsymbol{\varepsilon}$ як правило є незалежними нормально розподіленими випадковими величинами з параметрами

$$m_{\varepsilon_i} \approx m_{\Delta b_i} - \sum_{j=1}^n m_{\Delta a_{ij}} x_j; \quad i = \overline{1, n}, \quad (9)$$

$$\sigma_{\varepsilon_i} \approx \left(\sigma_{\Delta b_i}^2 + \sum_{j=1}^n \sigma_{\Delta a_{ij}}^2 x_j^2 \right)^{1/2}, \quad i = \overline{1, n}, \quad (10)$$

де:

$m_{\Delta b_i}$, $m_{\Delta a_{ij}}$, $\sigma_{\Delta b_i}^2$, $\sigma_{\Delta a_{ij}}^2$ – математичні очікування та дисперсії відповідних випадкових величин; x_j – компоненти розв'язку (8).

Внаслідок використання представлення вектора нев'язок $\boldsymbol{\varepsilon}$ у вигляді $\boldsymbol{\varepsilon} = \mathbf{D} \boldsymbol{\varepsilon}_0 + \mathbf{m}_{\varepsilon}$ ($\mathbf{D}$ – діагональна матриця, елементи якої визначаються за виразом (10); $\mathbf{m}_{\varepsilon}$ – вектор, компоненти якого визначаються за виразом (9); $\boldsymbol{\varepsilon}_0$ – випадковий нормальний вектор з нульовим середнім та одиничною кореляційною матрицею) можна отримати наступну оцінку

$$\|\Delta \mathbf{x}\| \leq \|\mathbf{A}^{-1}\| (\|\mathbf{D}\| \cdot \|\boldsymbol{\varepsilon}_0\| + \|\mathbf{m}_{\varepsilon}\|), \quad (11)$$

яку, як і відповідну оцінку для відносної похибки, вже можна використовувати для тарировання СЛАУ за точністю, причому критерієм класу є порядок системи n , точністним параметром класу – функція розподілу $\|\boldsymbol{\varepsilon}_0\|$, а точністними параметрами задачі – величини $\|\mathbf{A}^{-1}\|$, $\|\mathbf{D}\|$ та $\|\mathbf{m}_{\varepsilon}\|$.

З метою тарировання представляється доцільним табулювання функцій розподілу різних норм вектора $\boldsymbol{\varepsilon}_0$ для різних СЛАУ. При цьому норми величин, що входять до виразу (11), а саме: значення функцій розподілу $\|\boldsymbol{\varepsilon}_0\|_1$ можна обчислити за формулою

$$F_{\|\boldsymbol{\varepsilon}_0\|_1, n}(\tau) = \left(\frac{2}{\sqrt{2\pi}} \int_0^{\tau} e^{-(t/2)^2} dt \right)^n, \quad (12)$$

значення функції розподілу $\|\boldsymbol{\varepsilon}_0\|_2$ – за формулою

$$F_{\|\mathbf{\epsilon}_0\|_{2,n}}(\tau) = \frac{2}{\sqrt{2\pi}} \int_0^\tau F_{\|\mathbf{\epsilon}_0\|_{2,n-1}}(t) e^{-(\tau-t/2)^2} dt, \quad (13)$$

причому

$$F_{\|\mathbf{\epsilon}_0\|_{2,2}}(\tau) = F_{\|\mathbf{\epsilon}_0\|_{1,2}}(\tau/\sqrt{2}). \quad (14)$$

Наявність цих функцій розподілу дозволяє легко будувати оцінку знизу для функцій розподілу $\|\Delta \mathbf{x}\| \left(\frac{\|\Delta \mathbf{x}\|}{\|\mathbf{x}\|} \right)$ (або оцінку границі довірливості для похибки) шляхом

зміни масштабу незалежної змінної відповідної функції розподілу величини $\|\mathbf{\epsilon}_0\|$ у $\|\mathbf{A}^{-1}\| \cdot \|\mathbf{D}\| \left(\frac{\|\mathbf{A}^{-1}\| \cdot \|\mathbf{D}\|}{\|\mathbf{x}\|} \right)$ раз і зсув початку координат вліво на $\|\mathbf{A}^{-1}\| \cdot \|\mathbf{m}_\epsilon\| \left(\frac{\|\mathbf{A}^{-1}\| \cdot \|\mathbf{m}_\epsilon\|}{\|\mathbf{x}\|} \right)$.

Уведемо випадкову величину $T_i(\mathbf{A})$, ($i = 1, 2, 3, \dots$) – індекс норми, яку будемо називати у подальшому коефіцієнтом корекції 1 роду, причому таку, що

$$\|\Delta \mathbf{x}\|_i = T_i(\mathbf{A}) \|\mathbf{A}^{-1}\|_i \cdot \|\mathbf{\epsilon}\|_i. \quad (15)$$

Тоді, на підставі (11) та (18) витікає очевидне співвідношення

$$\|\Delta \mathbf{x}\|_i \geq \frac{\|\mathbf{\epsilon}\|_i}{\|\mathbf{A}\|_i}, \quad (16)$$

яке можна використовувати для побудови оцінок зверху функції розподілу $\|\Delta \mathbf{x}\|_i$ (або нижньої границі довірливості похибки).

Уведемо також випадкову величину $q_i(\mathbf{A})$, ($i = 1, 2, 3, \dots, n$) – індекс норми, яку, відповідно, будемо називати коефіцієнтом корекції 2 роду, таку, що визначається виразом

$$\|\Delta \mathbf{x}\|_i = \frac{\|\mathbf{\epsilon}\|_i}{q_i(\mathbf{A}) \|\mathbf{A}\|_i}. \quad (17)$$

З (15) та (17) витікає (за умови, що Θ – внутрішня точка області Ω можливих значень елементів $\mathbf{\epsilon}$):

$$T_i(\mathbf{A}) q_i(\mathbf{A}) = \frac{1}{\|\mathbf{A}^{-1}\|_i \|\mathbf{A}\|_i}; \quad i = 1, 2, 3, \dots, n \quad (18)$$

та

$$\max_{\mathbf{\epsilon}_i \neq 0} T_i(\mathbf{A}) = \max_{\mathbf{\epsilon}_i \neq 0} q_i(\mathbf{A}) = 1; \quad i = 1, 2, 3, \dots, n, \quad (19)$$

а з (18) та (19)

$$\min_{\mathbf{\epsilon}_i \neq 0} T_i(\mathbf{A}) = \min_{\mathbf{\epsilon}_i \neq 0} q_i(\mathbf{A}) = \frac{1}{\|\mathbf{A}\|_i \|\mathbf{A}^{-1}\|_i}; \quad i = 1, 2, 3, \dots, n. \quad (20)$$

Таким чином, нижня границя випадкових величин $T_i(\mathbf{A})$ та $q_i(\mathbf{A})$ залежить тільки від міри обумовленості матриці $\mathbf{A}$. Функції розподілу $F_{T_i}(\tau)$ і $F_{q_i}(\tau)$ величин $T_i(\mathbf{A})$ та $q_i(\mathbf{A})$ залежать як від обумовленості матриці $\mathbf{A}$, так і від розподілу вектора $\boldsymbol{\varepsilon}$ по області Ω .

Можна показати, що при розподілі вектора $\boldsymbol{\varepsilon}_0$, випадкові величини $T_i(\mathbf{A})$ та $\|\boldsymbol{\varepsilon}_0\|_i$ є незалежними при $i = n$ та залежні при $i = \overline{1, (n-1)}$. Однак залежність в останньому випадку має слабкий характер, а тому у практичних розрахунках нею можна знехтувати. Таким чином, знаючи функції розподілу величин $T_i(\mathbf{A})$ та $\|\boldsymbol{\varepsilon}_0\|_i$, враховуючи (15) можна визначити функцію розподілу величини $\|\Delta \mathbf{x}\|_i$.

Висновки. В роботі розроблено теоретичні засади методу точностного тарювання при числовій реалізації засобами ОТ ММ динамічних систем в задачах моделювання та управління.

Метод дозволяє дати оцінку точності одержаного розв'язку, виходячи з первинних похибок, що обумовлено початковими даними, та ґрунтується на аналізі неусувної похибки розв'язку СЛАР (суть формалізованого представлення моделей динамічних систем), яка виникає при розгляді перехідних (динамічних) режимів функціонування досліджуваних систем.

Список використаних джерел:

1. Kim, Y. & Peskin C.S. (2007) Penalty immersed boundary method for an elastic boundary with mass. *Phys Fluids*, (5), 45-62. In: <https://doi.org/10.1063/1.2734674>.
2. Яхно О. М. & Мачуга О. С. (2016) Ексергійний аналіз та метод варіаційних нерівностей в деяких задачах гідромеханіки. *Вісник НТУУ «КПІ»*. №3 (3, 78), 19-25. Вилучено з: <http://dx.doi.org/10.20535/2305-9001.2016.78.73382>.
3. Положаєнко С. А. & Лись Д. А. (2021) Моделювання хвильових процесів у газорідних системах. *Математичне та комп'ютерне моделювання*, (22), 88-96. Вилучено з: <http://mcm-tech.kpnu.edu.ua/issue/archive>. DOI: 10.32626/2308-5916.2021-22.88-96.
4. Пташник М. (2002) Нелінійні псевдопараболічні рівняння та варіаційні нерівності. *Нелінійні граничні задачі*, (12), 140-153. Вилучено з: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/169224>.
5. Лись Д. А. & Прокоф'єв А. Ю. (2023) Числова реалізація математичної моделі гравітаційної хвилі на границі поділу двошарової рідинної системи. *Інформатика та математичні методи в моделюванні*, (13, 1-2), 97-103. Вилучено з: <http://immm.opu.ua/#a23>; http://immm.opu.ua/files/archive/n3v12_2022/immm_n1-2_v13_2023.pdf. DOI: 10.15276/imms.v13.no1-2.97.

СЕКЦІЯ XV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

МОДЕЛЬ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДИСПЕТЧЕРСЬКОЇ СЛУЖБИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПАНІЇ

Дубук Василь Іванович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
Автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Лесюк Василь Романович

студент бакалаврату, Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Разом з надзвичайно швидким темпом розвитку сфери інформаційних технологій та систем, розвивається й надання телекомунікаційних послуг. Розширення списку послуг та підвищення їх якості є актуальною задачею, адже надання якісних послуг у сфері зв'язку та телекомунікацій: голосового та відеозв'язку, Інтернет-постачання, надання доступу до телебачення та інших різноманітних телекомунікаційних сервісів на практиці обумовлює зростання рівня діджиталізації та, відповідно, цивілізації суспільства, що позитивно впливає на його розвиток.

Законом України "Про електронні комунікації" [1, ст.2, п.27] визначено, що: "Електронна комунікаційна послуга - послуга, що полягає в прийманні та/або передачі інформації через електронні комунікаційні мережі, крім послуг з редакційним контролем змісту інформації, що передається за допомогою електронних комунікаційних мереж і послуг".

Сфера надання телекомунікаційних послуг у нашій країні є дуже великою, а також на усі послуги є хороший попит. Саме завдяки цьому процеси та сервіси, які надають компанії-оператори електронних комунікацій, можна й потрібно збільшувати, розширювати та вдосконалювати.

Метою дослідження є створення моделі системного аналізу автоматизованої системи управління (АСУ) диспетчерської служби телекомунікаційної компанії. Ціллю роботи АСУ буде автоматизоване виконання процесів для полегшення роботи диспетчера, адміністратора системи та зниження ймовірності людської помилки, з можливістю виконання функцій автодиспетчера [2].

Перш за все, у розроблюваній АСУ буде можливість оформлення заявки клієнтом без онлайн участі диспетчера. При цьому клієнт-замовник самостійно заповнюватиме інформацію про себе, що зменшить кількість помилок, які могли бути спричинені непорозумінням між диспетчером та клієнтом. Також, при аварійних припиненнях надання послуг, при оформленні заявки чи звернення клієнту в режимі

реального часу надаватиметься інформація про причини виникнення та терміни усунення проблем, заявлених клієнтом.

Результати дослідження. На практиці при моделюванні складних систем виділяють три основних рівні моделювання [3, с.37]: рівень структурного або імітаційного моделювання складних систем із використанням їх алгоритмічних моделей, рівень логічного моделювання функціональних схем елементів і вузлів складних систем, рівень кількісного моделювання (аналізу) принципових схем елементів складних систем.

Об'єктом моделювання у даній роботі є автоматизована система управління диспетчерської служби телекомунікаційної компанії, побудована у вигляді веб-сервісу, який може бути вбудованим у веб-сайт телекомунікаційної компанії. Розроблювана система буде обслуговувати три типи користувачів: клієнта, диспетчера, адміністратора.

Зрозуміло, що основна ціль, якої необхідно досягти – це розробити АСУ для диспетчерської служби телекомунікаційної компанії, яка полегшить роботу диспетчера, адміністратора та буде зручною для клієнтів-замовників. При цьому розроблена система повинна максимально забезпечувати сукупність вимог до систем щодо захисту інформації [4, с.41]. Виходячи з визначених вимог до АСУ, побудовано модель системного аналізу її розробки - дерево цілей, що зображено схемою, представленою на рис. 1.

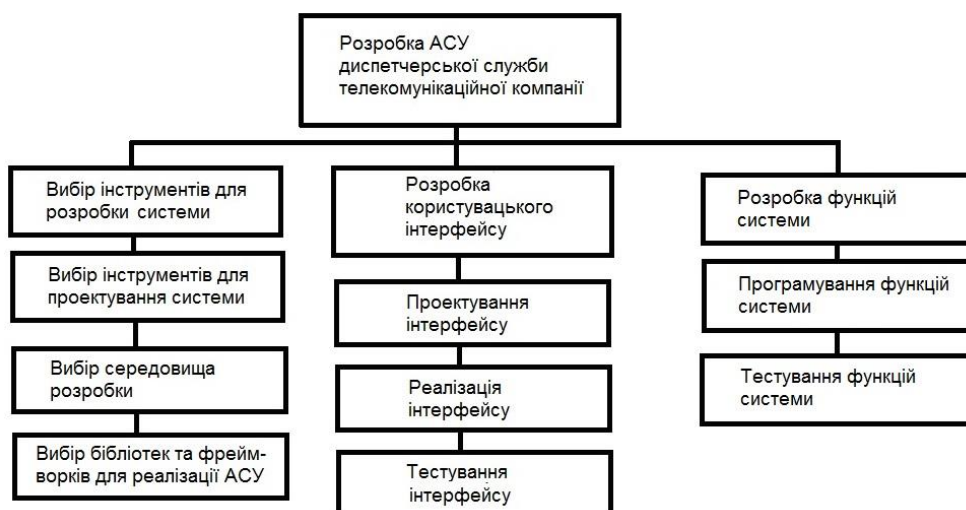

Рис. 1. Дерево цілей

Також для підвищення рівня безпеки користувачів та захисту інформації, оброблюваної АСУ диспетчерської служби телекомунікаційної компанії, доцільно використовувати удосконалений метод контролю і управління доступом до серверних приміщень на основі сучасних інформаційних технологій, описаний авторами [5, с. 251-257].

Практична цінність досліджень полягає у суттєвому покращенні роботи одного з важливих елементів організаційної структури телекомунікаційної компанії – диспетчерської служби. Покращення полягатиме у зменшенні кількості помилок, спричинених людиною, а також – автоматизації опрацювання заявок клієнтів, що підвищуватиме рівень їх обслуговування та позитивно впливатиме на економічний результат роботи телекомунікаційної компанії.

Висновки. У результаті виконання досліджень було проаналізовано

проблематику вибраної галузі та складено вимоги до виконання роботи, й до системи, що розробляється. Побудовано та описано моделі системного аналізу - дерево проблем та дерево цілей, структурну схему системи з врахуванням інформаційних потоків. Моделі системного аналізу можуть використовуватися для подальших етапів розробки автоматизованої системи управління диспетчерської служби телекомунікаційної компанії.

У перспективі розроблена АСУ може бути впроваджена у діяльність компаній телекомунікаційної сфери, що підвищить ефективність їх роботи з клієнтами та позитивно впливатиме на результати діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. №1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1089-20#Text> (дата звернення: 25.01.2024).
2. Автодиспетчер. Електронна версія «Великої української енциклопедії». Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво» за участі Інституту програмних систем НАН України. URL: <https://vue.gov.ua/Автодиспетчер> (дата звернення: 25.01.2024).
3. Стеклов В.К., Костік Б.Я., Беркман Л.Н. Сучасні системи управління в телекомунікаціях. За заг. ред. В.К. Стеклова. К.: Техніка, 2005. 400 с.
4. Хорошко В.О. Проєктування комплексних систем захисту інформації: підручник / В.О. Хорошко, І. М. Павлов, Ю.Я. Бобало, В.Б. Дудикевич, І. Р. Опірський, Л. Т. Пархуць. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 320 с.
5. Дубук В.І., Васік С.Р. Розробка автоматизованої системи контролю і управління доступом у серверні приміщення. Grail of Science. 2023. № 31. С. 251-257. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.15.09.2023.40> (дата звернення: 25.01.2024).

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НАРИСНА ГЕОМЕТРІЯ ТА КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА»

Рибенко Ірина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0001-7795-1689

старший викладач кафедри проектування технічних систем
Сумський національний аграрний університет, Україна

Ребрій Алла Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-3467-2353

старший викладач кафедри проектування технічних систем
Сумський національний аграрний університет, Україна

Активне використання цифрових технологій в освіті сприяє ефективності освітнього процесу на всіх його рівнях і формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Професійна компетентність - це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як знання, так і уміння, має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення.

Важливою складовою професійної компетентності здобувачів освіти визначено цифрову компетентність, яка передбачає здатність та вміння логічного та системного використання інформаційних технологій, дозволяє їм бути успішними в сучасному інформаційному просторі, керувати інформацією, швидко приймати рішення, формувати важливі життєві компетенції.

Сьогодні в дослідженнях українських науковців для інтеграції з міжнародним освітнім простором поширюється визначення «цифрова компетентність», наявність якої у фахівця передбачає вміння використовувати цифрові технології у професійній діяльності. Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу у 2006 році цифрова компетентність названа однією з ключових компетентностей для навчання впродовж життя [1].

Існує чимало визначень цифрової компетентності. Так С. Прохорова у своєму дослідженні цифрову компетентність трактує як здатність ефективно та результативно використовувати інформаційно-комунікаційні технології у своїй діяльності та для свого професійного розвитку. До складових елементів цифрової компетентності також входять додаткові знання, уміння, здатності застосовувати інформаційні технології у своїй професійній діяльності [2, 114].

Цифрова компетентність складається з 5 основних блоків (інформаційна

грамотність та грамотність щодо роботи з даними; комунікація та взаємодія; цифровий контент; безпека, вирішення проблем) в які входять 21 компетенція (вміння шукати, фільтрувати дані, інформацію та цифровий контент, вміння оцінювати дані, інформацію та цифровий контент, вміння використовувати та управляти даними, інформацією та цифровим контентом, Вміння спілкуватися через використання цифрових технологій, вміння ділитися інформацією завдяки використанню цифрових технологій, вміння контактувати із суспільством, користуватися державними та приватними послугами завдяки використанню цифрових технологій, вміння взаємодіяти завдяки використанню цифрових технологій, знання «етикету», тобто володіння правилами поведінки та етикету в цифровому середовищі, управління цифровою ідентичністю, тобто вміння створювати та управляти аккаунтами, створення цифрового контенту, вміння змінювати, покращувати, використовувати цифровий контент задля створення нового контенту, обізнаність щодо авторських прав та політики ліцензування відносно даних, інформації та цифрового контенту, вміння захистити пристрої та контент, знання заходів безпеки, розуміння ризиків та загроз, захист персональних даних та приватності, охорона здоров'я, тобто знання та навички для збереження свого здоров'я та інших з точки зору як екології використання цифрових технологій, так і ризиків, загроз безпеці громадян, захист навколишнього середовища, тобто розуміння впливу цифрових технологій на екологію, навколишнє середовище, з точки зору їх утилізації, а також їх використання, що може нанести шкоду, наприклад, об'єктам критичної інфраструктури і т.п., програмування, тобто вміння писати програмний код, вміння вирішувати технічні проблеми, що виникають із комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням, мережами і т.п., вміння визначати потреби та знаходити відповідні технічні рішення, креативне користування, або вміння завдяки цифровим технологіям створювати знання, процеси та продукти, індивідуально або колективно, з метою вирішення повсякденних життєвих та професійних проблем і т.п., вміння самостійно визначати потребу в отриманні додаткових нових цифрових навичок).

Таким чином, можна сказати що цифрова компетентність - це здатність використовувати цифрові медіа й інформаційно-комунікаційні технології, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа та медіа контенту, а також уміти ефективно комунікувати в різноманітних контекстах.

Розглянемо використання сучасних моделей цифрової освіти для здобувачів освіти на заняттях з навчальної дисципліни «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка».

Дисципліна «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка» це одна із навчальних дисциплін, які складають основу інженерної освіти. Метою навчальної дисципліни є вивчення просторових форм об'єктів навколишнього світу графічними методами, розвиток просторової уяви студентів; вивчення способів побудови та читання ортогональних креслень, розв'язання прикладних задач; вивчення державних стандартів, придбання навичок виконання креслень за допомогою креслярських інструментів та комп'ютерних програм.

При вивченні цієї дисципліни використовуються сучасні форми навчання (проблемні, оглядові лекції, практичні заняття із застосуванням комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, інтерактивні заняття з навчанням одних студентів іншими, інтегровані заняття, проблемні заняття, відеолекції, відеозаняття і відеоконференції) за допомогою таких сервісів як Zoom, Google Meet, Moodle, хмарний

сервіс Google-диск, Google-форми.

Також інструментами спілкування при вивченні курсу «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка» можуть бути: електронна пошта, форум, чат, відео конференція. Обговорення та затвердження рішень, дискусії, захист графічних робіт відбуваються у режимі реального часу.

Розглядаючи засоби наочності можна зробити класифікацію методів комп'ютерної наочності за змістом і формою подання: статичні (2D: креслення, таблиці, схеми, роздатковий матеріал; 3D: моделі геометричних об'єктів, деталей, вузлів і виробів); динамічні (2D-анімація: ролики, які візуалізують етапи графічних побудов, алгоритми вирішення задач та ін.; 3D-анімація: ролики, які візуалізують технологічні процеси, наочно демонструють дії при виконанні розрізів, перерізів та ін.); комбіновані (мультимедійні презентації, що включають статичну і динамічну інформацію за темами курсу).

Основними програмними продуктами, призначеними для розробки засобів комп'ютерної наочності, були обрані: POWER POINT, 3D Max та інші. При підготовці засобів комп'ютерної наочності особлива увага звертається на те, щоб вони були максимально інформативні, функціональні і ергономічні.

Досвід застосування засобів комп'ютерної наочності показав, що систематичне їх використання при вирішенні різних завдань (набуття знань, їх закріплення і перевірка) сприяє активізації навчального процесу, підвищує його ефективність. Комп'ютерна наочність концентрує увагу студентів, підвищує інтерес до предмету, тим самим забезпечуючи мотиваційну установку до його вивчення.

Таким чином, можна виділити модель цифрової компетенції студентів при вивченні дисципліни «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка»: інформаційний менеджмент (пошук, перегляд, оцінювання, збереження і відтворення інформації), спілкування в цифрових середовищах (спілкування за допомогою цифрових засобів, поширення інформації та контенту, громадянська активність у мережі Інтернет, співпраця за підтримки цифрових технологій, мережний етикет, адміністрування цифрової ідентичності), цифровий контент на творчість (створення нового знання, авторське право і програмування), безпека (захист обладнання, персональних даних), вирішення проблем (рішення технічних проблем, з'ясування потреб і пошук шляхів для їх вирішення, творче використання інновацій і технологій).

При використанні сучасних моделей цифрової освіти здобувачі на заняттях з графічної дисципліни «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка» набувають такі компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, здатність до розуміння предметної області та професійної діяльності, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ефективно поєднуються з загальними дидактичними методами (пояснювально-ілюстративним, репродуктивним, частково-пошуковим, дослідницьким), доповнює та урізноманітнює їх, а також органічно вписується в навчальний процес і відповідає умовам середовища навчальних закладів зі сталими гуманно-демократичними засадами.

Все це дає змогу гармонізувати співвідношення аудиторного навчання під керівництвом викладача, застосувати інформаційні технології та вдосконалити роботу студентів, щоб розвинути в них гнучкість мислення, адаптованість до будь-яких ситуацій, ініціативність, самостійність у прийнятті рішень, уміння працювати в колективі, творчий підхід до розв'язання проблем практичної діяльності.

Впровадження сучасних моделей цифрової освіти в процес вивчення цієї дисципліни сприяє формуванню та розвитку просторової уяви, підвищує ефективність викладання та якість освіти.

Список використаних джерел:

1. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18.12.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975.
2. Прохорова С. М. Поняття цифрової компетентності вчителя іноземної мови у світовому освітньому просторі. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2015. Вип. 4. С. 113-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2015_4_24.

МОДЕЛЮВАННЯ ХЕШ-ФУНКЦІЙ НА ОСНОВІ НЕЗВІДНИХ ПОЛІНОМІВ

Булина Ярослав Віталійович

аспірант факультету інформаційних технологій

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій та зростанням обсягів обробки даних, безпека та ефективність хеш-функцій стають важливими аспектами в галузі криптографії та інформаційної безпеки [1]. Однак з інтенсивним зростанням обсягів даних виникають проблеми стійкості та продуктивності існуючих хеш-функцій, що вимагає дослідження нових підходів до їх розробки. Важливо враховувати, що ефективні хеш-функції не тільки забезпечують безпеку, але і забезпечують оптимальну продуктивність обчислень.

Останнім часом, у контексті розробки хеш-функцій, спостерігається великий інтерес до використання теорії кінцевих полів та незвідних многочленів. Ці теоретичні концепції вже успішно використовуються в криптографії, а їхнє застосування в галузі хеш-функцій може виявитися ефективним для подолання майбутніх викликів у сфері інформаційної безпеки.

Хеш-функція – це математичний алгоритм, який приймає вхідні дані і видає результат фіксованого розміру, відомий як хеш-значення або хеш-код. Ці хеш-значення є унікальними і, по суті, діють як цифрові відбитки пальців для вхідних даних. Будь-яка незначна зміна у вхідних даних призведе до абсолютно іншого хеш-значення, що робить їх життєво важливими для перевірки цілісності даних і захисту паролів.

Одним з підходів до створення хеш-функцій є використання незвідних поліномів у скінченних полях. Скінченні поля, також відомі як поля Галуа [2], є алгебраїчними структурами, які містять скінченну кількість елементів. Їх часто представляють у вигляді $GF(p^n)$, де p – просте число, а n – натуральне число. Однією з ключових властивостей скінченних полів є те, що вони володіють характеристикою, яка визначає порядок поля. Арифметичні операції в скінченних полях виконуються за особливими правилами, які відрізняються від правил традиційної арифметики. Ці унікальні властивості роблять скінченні поля ідеальною основою для реалізації криптографічних алгоритмів.

Над цими скінченними полями визначаються незвідні поліноми, які слугують будівельними блоками для побудови хеш-функцій. При використанні в якості основи для моделювання хеш-функцій, незвідні поліноми дають кілька переваг. По-перше, використання незвідних поліномів забезпечує рівномірний розподіл хеш-значень. Іншими словами, різні вхідні дані даватимуть хеш-значення, які важко корелювати. Ця властивість є важливою для запобігання колізій і підтримки безпеки хеш-функції. Колізії виникають, коли два різні вхідні дані створюють однакове хеш-значення, що ставить під загрозу цілісність і автентичність даних. По-друге, незвідні поліноми дозволяють ефективно обчислювати хеш-значення. Використовуючи математичні властивості скінченних полів, процес обчислення хеш-значення можна оптимізувати. Це особливо важливо для обчислювально інтенсивних задач [3], таких як хешування великих обсягів даних або робота з пристроями з обмеженими ресурсами [4]. Крім того, вибір незвідних поліномів впливає на криптографічну стійкість хеш-функції. Складність обернення хеш-функції та виявлення початкового вхідного сигналу (так

званого першовзору) залежить від властивостей незвідного полінома, що лежить в її основі. Вибираючи відповідний поліном, можна підвищити криптографічну стійкість хеш-функції.

Моделювання хеш-функцій на основі незвідних поліномів складається з декількох кроків. По-перше, з набору заздалегідь визначених поліномів вибирається відповідний незвідний поліном. Вибір полінома залежить від різних факторів, включаючи бажаний рівень безпеки, довжину хеш-значення та обчислювальну складність. Після того, як поліном обрано, він використовується для побудови поля Галуа, яке є основою для подальших операцій. Наступний крок полягає у визначенні внутрішнього перетворення хеш-функції. Це перетворення використовує незвідний поліном для виконання побітових операцій над вхідними даними, ефективно створюючи унікальне хеш-значення для кожного входу. Конкретні операції залежать від обраного полінома і бажаного рівня складності. Загальні операції включають XOR, зсув і підстановку, які застосовуються ітеративно до кожного блоку або елементу вхідних даних. Останнім кроком у моделюванні хеш-функцій на основі незвідних поліномів є розробка відповідної архітектури хеш-функції. Ця архітектура визначає загальну структуру, потік даних і обчислювальну ефективність хеш-функції. Кілька популярних архітектур, таких як архітектура Меркле-Дамгарда, були успішно адаптовані для включення незвідних поліномів для підвищення безпеки.

Однією з ключових переваг моделювання хеш-функцій на основі незвідних поліномів у скінченних полях є властивий їм паралелізм обчислень. Оскільки поліноми складаються з коефіцієнтів, які можуть оброблятися незалежно, великомасштабні обчислення можуть бути ефективно розподілені між декількома процесорами або системами, що призводить до прискорення обчислень хеш-функцій. Це робить такі хеш-функції придатними для додатків, які вимагають високопродуктивних обчислень, таких як хмарні сховища даних або розподілені системи [5]. Широко використовуються хеш-функції також в задачах на олімпіадах різного рівня [6] та турнірах юних інформатиків [7].

Висновки. Математична складність та висока стійкість до атак, особливо тих, що базуються на аналізі структури многочленів, роблять ці алгоритми важливим інструментом для забезпечення цілісності та конфіденційності даних. Незвідні многочлени, як ключовий елемент конструкції, додають до хеш-функцій непередбачуваність, що робить їх ефективними для застосувань, де важлива надійність захисту інформації. Однак важливо враховувати, що висока обчислювальна складність може впливати на швидкість алгоритмів, що може бути важливим фактором у великих обчислювальних завданнях. Звідси виникає потреба в обдуманому виборі алгоритму, залежно від конкретних потреб та обмежень в конкретному використанні.

Список використаних джерел:

1. M. O. Rabin, R. M. Karp. Efficient randomized pattern-matching algorithms, IBM, 1987, pp. 249 – 260.
2. R. Lidl, H. Niederreiter. Finite Fields, 1997, pp. 768.
3. Міца О.В., Булина Я.В. Розробка програмного забезпечення для перевірки даних великої розмірності на відповідність певним законам. The 10th International scientific and practical conference “Results of modern scientific research and development” (December 12-14, 2021). Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. C. 200-205.
4. Mulesa O., Mitsa O., Geche, F., Dulo V., Radivilova T. Development of the group problem solving method in designing traffic flows. 2022 International Conference on Smart Information Systems

- and Technologies «SIST 2022»: conference proceedings (Nur-Sultan, Kazakhstan, 28-30 April 2022). Nur-Sultan, 2022. P. 451-455.
5. Mitsa, O., Sharkan, V., Maksymchuk, V., Varha, S., & Shkurko, H. (2023). Ethnocultural, Educational and Scientific Potential of the Interactive Dialects Map. In 2023 IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST) (pp. 226-231). Astana, Kazakhstan. doi: 10.1109/SIST58284.2023.10223544.
 6. Мельник В.І., Горошко Ю.В., Міца О.В. Огляд систем підготовки до олімпіад з інформатики в деяких країнах. II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні інформаційні технології в освіті і науці». Житомир. 2017. С.21-23.
 7. Горошко Ю.В., Мельник В.І., Міца О.В. Про турніри юних інформатиків. Комп'ютер у школі та сім'ї: Науково-методичний журнал. 2017. N 8. С. 17-24.

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ У ХМАРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Рибенко Ірина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0001-7795-1689

старший викладач кафедри проектування технічних систем

Сумський національний аграрний університет, Україна

Корпорації Google та Microsoft є одними з найпоширеніших хмарних сервісів для освіти. Ці корпорації вищим навчальним закладам надають багато безкоштовних засобів комунікації, наприклад, засоби роботи з текстом, презентаціями, сховище даних, електронну пошту та багато іншого. Аналіз праць науковців свідчить, що впровадження новітніх Internet-сервісів в освіту на сьогодні є актуальною соціально значущою проблемою, але недостатньо дослідженою.

В освітньому процесі «хмарні обчислення» (cloud computing) розпочали розвиватися та використовуватися в зарубіжних країнах з 2008-го року. Послуги використовувалися в інформаційно-освітньому середовищі освітнього закладу переважно як безкоштовні хостинги поштових служб, інші можливості хмарних обчислень практично не використовувалися. Це було зумовлено відсутністю достатньої інформації та фахівців, які мають практичні навички впровадження їх у освітній процес.

Активне вдосконалення апаратного забезпечення, а саме потужність процесорів, обсяг жорстких дисків, швидкість Інтернет-каналів дозволило розвиватися хмарним технологіям.

Під хмарними технологіями розуміють технології розподіленої обробки даних, в яких комп'ютерні ресурси і потужності надаються користувачеві як Інтернет-сервіс. Хмара - це деякий центр, сервер або їх мережа, де зберігаються дані та програми, що з'єднуються з користувачами через Інтернет.

Хмарний сервіс - послуга надання хмарних ресурсів за допомогою технологій «хмарних обчислень». Хмарні ресурси легко інтегруються між собою в єдиний масив, який можна налаштовувати і керувати їм залежно від завдань та відкривають нові можливості для збереження інформації.

Розглянемо використання хмарних сервісів у Сумському національному аграрному університеті для здобувачів освіти на заняттях з навчальної дисципліни «Інженерна графіка та основи комп'ютерного проектування».

Дисципліна «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка» це одна із навчальних дисциплін, які складають основу інженерної освіти. Метою навчальної дисципліни є вивчення просторових форм об'єктів навколишнього світу графічними методами, розвиток просторової уяви студентів; вивчення способів побудови та читання ортогональних креслень, розв'язання прикладних задач; вивчення державних стандартів, придбання навичок виконання ескізів та креслень за допомогою креслярських інструментів та комп'ютерної техніки.

При вивченні цієї дисципліни використовуються сучасні форми навчання (проблемні, оглядові лекції, практичні заняття із застосуванням комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, інтерактивні заняття з навчанням одних студентів іншими, інтегровані заняття, проблемні заняття, відеолекції, відеозаняття і відеоконференції) за допомогою таких сервісів:

• Google Classroom - безкоштовний сервіс для організації дистанційного навчання та перевірки знань (викладачі мають можливість легко та швидко створювати завдання, перевіряти роботи студентів в електронній формі [1, 40]).

Основним елементом Google Classroom є Групи. Функціонально Групи нагадують структурою форуми, оскільки вони дозволяють користувачам з легкістю відправляти повідомлення іншим користувачам, з якими вони часто спілкуються в межах цієї групи. Групи також можна використовувати для розповсюдження прав доступу до навчальних курсів. Адміністратор має право розділити користувачів групи на учасників і її власників. Ці ролі використовуються при визначенні дозволу в межах групи для певної особи. До того ж у користувачів з'являється додатковий поштовий аккаунт і робочий диск, які можна використовувати тільки для навчальної діяльності, що сприяє розділенню особистих і робочих документів.

Сервіс дозволяє уникнути проблеми з організацією надання послуг споживчого характеру, таких як обслуговування електронної пошти, календаря та диску, і сконцентруватися на тих речах, якими повинен займатися навчальний заклад - на розширенні ресурсів для більш якісного забезпечення освітнього процесу.

Зокрема, сервіс Завдання в Classroom забезпечує доступ до певного файлу, передбачає можливість надання доступу для одночасної роботи над одним документом кільком користувачам. Спільна робота студентів при вивченні дисципліни «Інженерна графіка та основи комп'ютерного проектування» розширює можливості навчання, вони можуть обмінюватись ідеями і допомагати один одному. Такий мотивує адаптує студентів до спільної роботи в групах.

Google Classroom має багато можливостей: створення завдань, які інтегровані з Google Drive; спільна робота над завданнями, яка забезпечує двосторонній зв'язок між студентом та викладачем; спілкування в режимі реального часу; оцінювання виконаних завдань. Використання Classroom сприяє підвищенню мотивації до навчання, дозволяє економити час підготовки до занять; наочність і інтерактивність інформації при подібній організації сприяє кращому засвоєнню інформації.

• Moodle - безкоштовна відкрита система, що дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії викладача, студентів та адміністрації навчального закладу [2, 185]. Основними перевагами середовища Moodle є простий, «легкий» web-інтерфейс; використання системи як для дистанційного навчання, так і для очного; розмежування режимів доступу в систему, установка різних прав; підтримуються різні структури курсів; широкий набір модулів-складових для курсів (форум, тест, ресурс, глосарій, опитування, завдання на розрахунково-графічні роботи та ін.); усі тексти, що набираються, можуть редагуватися вбудованим текстовим редактором; усі оцінки можуть бути зібрані на одній сторінці або в окремому файлі; для завдань і тестів можуть визначатися строки здачі, кількість спроб, максимальна оцінка; можливість створення бази даних питань для багаторазового використання в різних тестах; тести автоматично оцінюються; у тестах підтримуються різні види питань.

При розробці курсу «Інженерна графіка та основи комп'ютерного проектування» було занесене у відкрите дистанційне середовище MOODLE лекційний матеріал, практичні й лабораторні роботи, тестові завдання, перелік самостійних робіт, навчальні матеріали й інше.

Крім оперативного навчання й консультацій на сервері створена система тестування, за допомогою якої студент може в будь-який час перевірити свої знання з дисципліни.

Самостійна діяльність студентів в середовищі MOODLE по придбанню знань і вмінь припускає чітку регламентацію навчання залежно від змісту предмета, умов навчання, рівня підготовленості студентів до сприйняття й засвоєння матеріалу.

- Хмарний сервіс Google-диск надає можливості створювати багатофункціональне середовище користувача, продуктивне та зручне для викладачів та студентів, для обміну файлами, структурування та збереження їх в одному місці.

- Google-форми - це один з типів документів, доступних на Google Docs. Сервіс широко використовується для проведення різноманітних опитувань, зокрема і для тестової перевірки рівня засвоєння знань. Використання тестів за допомогою Google-Форми в навчальному процесі при вивченні дисципліни «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка» має ряд позитивних моментів: тестування економить багато часу, отримані дані автоматично підраховуються, обробляються, оцінюються [3, 70]. В результаті комп'ютер видає готовий звіт в супроводі діаграм, графіків та інших засобів наочності. На всю процедуру перевірки йде значно менше часу, ніж при звичайній перевірці; тестування практично виключає помилки при обробці результатів; з'являється можливість накопичення і збереження електронної бази даних; при тестуванні студент, залишаючись один на один з комп'ютером, може дозволити собі бути більш відвертим і природним.

Також одними з інструментів при вивченні курсу «Нарисна геометрія та комп'ютерна графіка» є:

1. електронна пошта - це стандартний сервіс Інтернету, що забезпечує передачу повідомлень, як у формі звичайних текстів, так і в інших формах (програмах, графіках, звуках та т.п.). У системі освіти електронна пошта використовується для організації спілкування викладача та студентів;

2. форум - поширена форма спілкування викладачів та студентів при дистанційному навчанні. Кожен форум присвячений якійсь проблемі чи темі. Організатор форуму реалізує дискусію чи обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією;

3. чат - спілкування користувачів мережі у режимі реального часу, засіб оперативного спілкування людей через Інтернет. Є кілька різновидів чату: текстовий, голосовий, аудіо та відео-чат;

4. відеоконференція - це конференція в онлайн-режимі. Вона проводиться у визначений день та у призначений час. Це - один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття, коли викладач та студенти перебувають на відстані. Отже, обговорення та затвердження рішень, дискусії, захист графічних робіт відбуваються у режимі реального часу.

При підведенні підсумків щодо використання хмарного середовища у вищих навчальних закладах здобувачі освіти на заняттях набувають такі компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, здатність до розуміння предметної області та професійної діяльності, здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

Впровадження хмарного середовища в навчальний процес сприяє формуванню та розвитку просторової уяви, підвищує ефективність викладання та якість освіти.

Список використаних джерел:

1. Войтович, І. С., & Трофименко, Ю. С. (2019). Особливості використання Google Classroom для організації дистанційного навчання студентів. Науковий часопис НПУ імені

М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання, (20 (27), 39–43. - URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Nchnpu_2_2018_20_8.pdf (дата звернення: 12.10.2023).

2. Рибенко І.О. GOOGLE форми в навчальному процесі / І.О.Рибенко // Збірник тезисів по матеріалам III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути», 15 квітня 2020 р.: тези доп. - Київ, 2020. - С.70-71.
3. Ребрій А.М., Рибенко І.О. Використання MOODLE для створення електронного навчально-методичного комплексу з інженерної та комп'ютерної графіки / А.М.Ребрій, І.О. Рибенко // Збірник тезисів по матеріалам 22-ї міжнародної наукової конференції «Технологии XXI века», 12-17 вересня 2016 р.: тези доп. – Суми. Одеса, 2016.- С.185.

СЕКЦІЯ XVII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ PR-ТЕХНОЛОГІЇ ПРОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА

Завгородня Юлія Віталіївна

ORCID ID: 0000-0003-3161-2555

здобувачка вищої освіти економіко-гуманітарного факультету
Донецький національний технічний університет, Україна

Науковий керівник: Сервачак Олена Вікторівна

ORCID ID: 0000-0003-4395-4085

канд. психол. наук, доцент кафедри історії та права
Донецький національний технічний університет, Україна

У сучасному суспільстві існування суперечливих соціальних, економічних та політичних інтересів вимагає їх узгодження та створення клімату довіри між їхніми представниками. Важливу роль у цьому процесі відіграє діалог між владою та громадянами, зв'язок між ними та комунікація між учасниками політичних відносин. Побудова партнерських відносин між політичними акторами є завданням досліджень політичних комунікацій.

Одним з елементів політичної комунікації є політичний піар, проблема, яка на сьогодні є досить актуальною. Тому автори розглядатимуть паблік рілейшнз як інструмент і метод політичної дії, засіб політичної інформованості, за допомогою якого політичні актори впливають на цільові аудиторії з метою змінити їхні знання, думки та поведінку відповідно до своїх бажань.

Розбудова зв'язків з громадськістю в Україні є новим і широко розповсюдженим видом діяльності в комунікаційному секторі нашої країни. Стрімке зростання популярності паблік рілейшнз в нашій країні зумовлене активним впровадженням західних політичних моделей та усвідомленням елітою країни необхідності застосування конкурентних технологій у різних сферах суспільного життя [1].

Щодо дефініції поняття паблік рілейшнз, то Білоус В.С., український соціолог, визначає його так: зв'язки з громадськістю (паблік рілейшнз, від англ. publicrelations – відносини з публікою, зв'язок із громадськістю) – одна з конкретних функцій управління, яка сприяє встановленню та підтриманню спілкування для виявлення спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння й співробітництва між організацією і громадськістю [2].

PR має вирішувати певні завдання:

1) забезпечити реалізацію конкретних, спланованих і послідовних програм як частини системи управління організацією;

2) встановлення та підтримка двосторонніх відносин між організацією та громадськістю;

3) аналіз впливу політики на громадськість тощо [3].

Виходячи з вищесказаного, розглянемо специфіку методів зв'язків з

громадськістю та їхню роль у формуванні політичної свідомості загалом і під час виборчого процесу зокрема. Самі політичні PR-технології необхідні для створення контрольованого іміджу політичної влади, її представників тощо.

Технології політичного піару є частиною загальної діяльності політичного паблік рілейшнз, яка спрямована на створення позитивного іміджу та відповідної комунікації суб'єкта, що переслідує певну мету і підтримує стабільну довгострокову атмосферу, яка зберігає довіру партнерів і клієнтів до його політичної діяльності» [4, с. 77].

Схожість політичної комунікації з такими методами комунікації, як пропаганда та реклама, часто призводить до плутанини в розумінні цих понять та їхніх сутнісних характеристик. Це питання досі є предметом наукових дискусій. Майкл Спруль, професор Університету штату Огайо, характеризує пропаганду як роботу великої організації або групи, яка намагається ввести громадськість в оману для досягнення певного інтересу, представляючи переконливі висновки, покликані приховати намічену мету [5]. Рекламою, за визначенням Капінус Л.В., є інформаційним ресурсом підприємства, який представлений у будь-якій формі і розповсюджений у будь-який спосіб передачі інформації з метою впливу на поведінку споживачів та отримання прибутку від реалізації продукції [6, с. 115]. Отже, головною відмінністю між пропагандою та рекламою є отримання прибутку в другій діяльності, коли для першої це не є основною метою.

До методів політичного PR часто відносять рекламу політичних діячів або непряму рекламу (наприклад, інтерв'ю або публіцистичні статті, які часто мають набагато більший рекламний вплив, ніж радіо-оголошення або прес-релізи). Слід зазначити, що немає чіткого розмежування між методами політичного PR та рекламою: обидва є комерційними комунікаційними процесами. Однак технології зв'язків з громадськістю не є рекламою, хоча ці два поняття тісно пов'язані між собою. Політичний паблік рілейшнз має всі характеристики реклами, окрім однієї: політичний PR не передбачає прямого продажу товарів і послуг або безпосереднього втілення ідей. Методи політичного PR, якщо говорити про рекламу, яка може впливати на формування політичної свідомості, - це короткострокова реклама, яка готує ґрунт для майбутніх основ, майбутнього ставлення та обізнаності, а також майбутніх дій. Якщо реклама покликана викликати негайну реакцію споживачів, то методи політичного піару спрямовані на створення довготривалого образу, який слугуватиме основою для формування політичної свідомості [7, с. 92].

Особливу увагу слід приділити соціальній мережі як засобу просування політичного діяча. З наукової точки зору, термін «соціальна мережа» означає будь-яку соціальну структуру та різноманітні соціальні відносини, сформовані за участі індивідів та організацій, але в сучасному розумінні цей термін стосується онлайн-мереж, створених у кіберпросторі для спілкування на відстані та побудови взаємовідносин між учасниками мережевої структури [8].

З'явившись не так давно, соціальні мережі стали активними в усіх сферах життєдіяльності суспільства: політичній (їх розглядають як важливих гравців у міжнародній політиці), економічній (як ефективні та дієві канали комунікації для брендів і споживачів), релігійній (посилення міжрелігійного та міжконфесійного діалогу), культурній (соціальні мережі стали набагато доступнішими як платформи для культурного обміну та посіли чільне місце у проведенні дозвілля) та, передусім, повсякденній комунікації, оскільки вони проникли в увесь соціальний простір суспільства, особливо в містах та серед молоді. Вони стають важливим соціальним інструментом.

Політики, політичні партії та державні установи завжди віддавали перевагу прямому, безпосередньому спілкуванню з громадянами, і вони швидко вчаться (особливо в розвинених демократіях) використовувати канали соціальних мереж для самореклами, підвищення обізнаності, діалогу, зворотнього зв'язку, моніторингу, рекрутингу та мобілізації виборців.

Уперше соціальні мережі, як інструмент політичного PR, було успішно використано у 2008 р. під час президентських виборів у США. Відтоді, можливості платформ застосовують політики усього світу на різних рівнях влади. Наприклад, Д. Трамп, який надав перевагу Facebook, Twitter та Instagram, як основним інструментам передвиборчої кампанії, зміг завоювати аудиторію та обійняв посаду Президента США у 2016 р. В Україні політичні лідери, партії та інституції також активно використовують соціальні мережі. Президентські вибори 2019 р. в Україні продемонстрували, яким потужним інструментом політичного маркетингу є соціальні мережі. В. Зеленський за допомогою Facebook, Instagram, Telegram, YouTube зміг завоювати довіру українських виборців та здобути перемогу в політичній боротьбі з П. Порошенком.

Проте, варто виділити і негативні наслідки просування та комунікування в соціальних мережах, а саме – тролінг та ботоіндустрія. Ці фактори можуть вплинути на PR-кампанію. Так сталося з Еммануелем Макроном, коли він був обраний президентом Французької Республіки. У розпал передвиборчої кампанії йому довелося вибачатися за жарт у соціальних мережах про свою сексуальну орієнтацію. Ця містифікація була створена і, зокрема, поширена «ботами», діяльність яких походить виключно з Росії [9, с. 31]. У 2018 році термін «ботоіндустрія» або «ботоферма» почав більш серйозно використовуватися в суспільстві та академічних колах. Основна функція ботів і тролів – керувати настроями людей у соціальних мережах. Власне, вивчення того, як вони працюють під час політичних виборів у соціальних мережах, є перспективою для майбутніх досліджень.

Отже, метою політичного піару є максимізація рейтингу політика. Використання соціальних мереж тільки посилюють його рейтинг і через це, він стає наближеним до своєї аудиторії. Однак, з іншого боку, соціальні медіа породили такі явища, як тролінг та ботоферми, які мають сильний вплив на громадську думку та почуття щодо певного питання. Таким чином, ці явища можуть підірвати цілісність усталених і визнаних PR-кампаній. Це, зокрема, продемонстрували президентські вибори у США, коли Росія спробувала втрутитися у 2016 році на користь Д. Трампа [10].

Можна зробити висновок, що соціальні мережі стали популярним та ефективним інструментом для кампаній зі зв'язків з громадськістю в Україні та світі, оскільки безмежні можливості глобальної мережі Інтернет сьогодні диктують правила гри не лише для ЗМІ, а й для зв'язків з громадськістю.

Список використаних джерел:

1. Зубарева М. А. Робочі аспекти PR в Україні. Наукові записки Інституту журналістики. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2369>.
2. Білоус В.С. Зв'язки з громадськістю (паблік рілейшнз) в економічній діяльності. Київ: КНЕУ, 2005. 275 с.
3. Солдатенко І.О., Нетецька Т.М. «Паблік рілейшнз у бізнесі» «Зв'язки з громадськістю у бізнесі»: навч. посіб./Солдатенко І.О., Нетецька Т.М. Харків: НТУ «ХПІ», 2009. 112 с.
4. Руденко О. Роль сучасних політичних PR-технологій у формуванні нових принципів взаємодії влади і суспільства. Український науковий журнал. 2013. № 2. URL: <http://social-science.com.ua/article/1051>.

5. J.Mickle Sproul. Channels of propaganda, Bloomington, IN: Eric/Edinfo Press, 1994.
6. Капінус Л.В. Класифікація реклами та її практичне значення в підвищенні ефективності управління поведінкою споживачів. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2010. № 35. С. 113-119.
7. Боднарчук О. В. Комунікативні технології як форма організації політичної взаємодії. Питання сучасної науки і освіти: матер. дев'ятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ. 2013. URL: <http://int-konf.org/konf072013/442-bodnarchuk-o-v-komunkativn-tehnologyi-yak-forma-organizacyipoltichnoyi-vzayemodyi.html>.
8. Семенов Н. Все про соцмережі. Вплив на людину. 2020. веб-сайт. URL: <http://www.seonews.ru/columns/vse-o-sotsialnyih-setyah-i-vliyanie-na-cheloveka-problemasotsialnyih-setey/>.
9. Данько Ю. Соціальні мережі як засіб політичної комунікації. European political and law discourse. Vol. 2. Is. 2. 2015. С. 204–209.
10. Росія втручалася в американські вибори 2016 року - доповідь комітету Сенату. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3083861-rosia-vtrucalasa-v-amerikanski-vibori-2016-roku-dopovid-komitetu-senatu.html>.

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Кожухар Олена Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-0105-0638

викладач іноземної мови

ВСП «Автотранспортний фаховий коледж КНУ», Україна

Матвієнко Ірина Василівна

ORCID ID: 0009-0002-6834-278X

викладач іноземної мови

ВСП «Автотранспортний фаховий коледж КНУ», Україна

Штучний інтелект і вивчення мови тісно переплітаються, коли мова йде про онлайн-освіту, тому ШІ швидко стає стандартною практикою в освіті. З прискореним впровадженням ШІ у вивчення іноземної мови ми наразі переживаємо певну зміну парадигми. Вивчення мови на базі ШІ в поєднанні з використанням можливостей нейронних мереж призводить до нової ери освіти як для студентів, так і для викладачів [1].

Однією з найважливіших інновацій у вивченні іноземних мов є машинний переклад та розпізнавання мови. Сучасні системи, такі як Google Translate, DeepL та Microsoft Translator, забезпечують швидкі та точні переклади текстів та аудіофайлів. Це дозволяє студентам легко спілкуватися та вивчати іноземні тексти, не обмежуючись мовним бар'єром. Більше того, розпізнавання мови дозволяє автоматично конвертувати вимовлені слова або фрази в текст, що дуже корисно для вправ з аудіо та вимовною практикою. Системи також можуть надавати зворотний зв'язок стосовно правильності вимови, допомагаючи студентам удосконалити їхні навички. Ще однією інновацією є індивідуалізований підхід до навчання. За допомогою ШІ можна створити навчальні програми, які аналізують і враховують потреби та рівень кожного студента. Це дозволяє використовувати матеріали та завдання, які відповідають конкретним потребам [2].

Індивідуальний підхід також включає автоматичну оцінку та відстеження прогресу. Системи можуть аналізувати результати студентів та рекомендувати додаткові вправи або корекції для покращення результатів. Це робить навчання більш ефективним та підвищує мотивацію студентів [3]. Ще однією інноваційною можливістю є використання онлайн-курсів та мобільних додатків для навчання іноземним мовам. Вони надають доступ до навчальних ресурсів у будь-який час і з будь-якого місця. Мобільні додатки, такі як Duolingo або Babbel, комбінують в собі ігровість та навчання, забезпечуючи вивчення мови як захоплюючу гру

Разом з тим штучному інтелекту бракує спонтанності і непередбачуваності людини, її емпатії та інтуїції, якими і відзначається міжособистісна комунікація. Втім, штучний інтелект розвивається, і рівень подібності відповідей штучних партнерів по

комунікації у чат-ботах та навчальних додатках до людських мовних реакцій неуклінно підвищується. Одним із варіантів покращити рівень володіння іноземною мовою через занурення у мовне середовище є використання чат-боту [4].

Чат-бот — це програма, що призначена для автоматизованої комунікації з людьми. (Duolingo, Memrise, Mondly, Lingvist, Chat GPT). Вона створена на основі нейронних мереж і технологій машинного навчання, призначена для спілкування в аудіо- або текстовому форматі. Використовують чат-боти для виконання конкретних завдань, таких як отримання інформації, здійснення розрахунків, або для розваги. Важливо, що чат-бот — це система, в якій обмін повідомленнями здійснюється в системі «людина — комп'ютер». Користуючись чат-ботом студент може перекладати слова або фрази, переглядати пояснення граматичних правил, виконувати вправи та тести для відпрацювання навичок читання, аудіювання, письма та говоріння, отримувати перелік корисних онлайн-ресурсів, підручників та додатків для вивчення англійської мови.

Розглянемо детально, як, наприклад, ChatGPT впливає на процес вивчення іноземної мови і які переваги він може надати студентам.

1. Інтерактивне навчання. Однією з найбільших переваг ChatGPT є можливість створення інтерактивного навчального досвіду. Студенти можуть спілкуватися з моделлю, задавати питання, висловлювати свої думки і отримувати негайну відповідь. Це сприяє практиці мовлення і розвитку навичок спілкування в реальних ситуаціях. Завдяки інтерактивному навчанню з ChatGPT студенти можуть відчувати більшу мотивацію, оскільки вони отримують особисту увагу та зворотний зв'язок.

2. Навчання за запитом. ChatGPT може бути незамінним інструментом для навчання за запитом. Студенти можуть задавати будь-які питання, пов'язані з граматикою, лексикою або вимовою, і отримувати детальні відповіді в реальному часі. Модель може надати пояснення, приклади використання слів або фраз, а також навіть коригувати помилки в мовленні студента. Це дозволяє студентам вивчати мову у власному темпі і мати доступ до інформації, яку вони потребують саме в дану мить.

3. Персоналізований навчальний досвід. ChatGPT може створювати персоналізований навчальний досвід, враховуючи потреби кожного студента окремо. Він може адаптуватися до рівня знань студента і надавати вправи, підходящі саме для його рівня. Це дозволяє студентам отримувати індивідуальне навчання без необхідності звертатися до вчителя або додаткових підручників. ChatGPT може стежити за прогресом студента і рекомендувати додаткові матеріали або вправи для зміцнення його слабких сторін.

4. Розширення словникового запасу і вимови. Вивчення іноземної мови вимагає розширення словникового запасу і вдосконалення вимови. ChatGPT може бути великим помічником у цих аспектах. Він може надати студентам приклади використання нових слів і фраз, а також навчити правильній вимові. Завдяки інтерактивному характеру моделі, студенти можуть багаторазово прослуховувати правильну вимову та вправлятися у вимові, поки не досягнуть бажаного результату.

5. Приклади реального спілкування. Однією з найскладніших аспектів вивчення іноземної мови є вміння спілкуватися в реальних ситуаціях. ChatGPT може надати студентам приклади реальних спілкувань, які допоможуть їм освоїти нюанси мовлення, ввічливості і правильного використання виразів. Взаємодія з моделлю може допомогти студентам набути впевненість у своїх навичках спілкування і підготувати їх до реальних комунікаційних ситуацій.

Отже, використання ChatGPT у вивченні іноземної мови відкриває нові

можливості для студентів. Ця технологія дозволяє створювати інтерактивний навчальний досвід, надає індивідуальний підхід до кожного студента і допомагає розвивати навички спілкування, розширювати словниковий запас і вдосконалювати вимову. Взаємодія з моделлю ChatGPT дозволяє студентам отримувати негайний зворотний зв'язок і розробляти впевненість у своїх знаннях. Важливо зазначити, що використання ChatGPT не повинно замінити традиційного навчання з вчителем, але воно може бути ефективним доповненням до навчального процесу [5].

Але існують і недоліки, з якими ми неодмінно будемо стикатися, використовуючи ШІ. По-перше, завдання, які створюються ШІ, мають бути обов'язково перевірені викладачем, тому що рівень помилок при створенні текстів та різноманітних завдань є достатньо високим. По-друге, не лише викладачі отримують переваги від використання ШІ, але й наші студенти. Майже всі завдання, які розробляються викладачами, Chat GPT може виконати за ті самі лічені секунди. Серед завдань, які легко виконує Chat GPT: дати відповіді на питання, заповнити пропуски в тексті, виконати тест, написати листа з заданою лексикою, та навіть перекласти текст іноземною мовою – все це Chat GPT робить з блискавичною швидкістю. І тоді вже у викладачів виникають складнощі з тим, як оцінювати подібні роботи та як переконатися, що ця робота була виконана студентом самостійно, а не за допомогою ШІ [6]. Тому-найкращій варіант- це поєднання ШІ з традиційними методами навчання, забезпечуючи оптимальний баланс між інноваціями та людським фактором.

Список використаних джерел:

1. Як штучний інтелект допомагає вчити іноземні мови. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cw0p8xjy5qko> (дата звернення: 04.08.2023).
2. Багрій Г.А. Інноваційні підходи до навчання іноземної мови з використанням штучного інтелекту. Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки: матеріали всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації (с. 20-21). 31 липня – 10 вересня 2023 року, Одеса, Україна: Видавничий дім «Гельветика».
3. Jackson, G. (2022). The Role of Artificial Intelligence in Language Learning. International Journal of Technology-Enhanced Learning, 14(3), 243–257.
4. Зайцева Н.В. Інноваційні додатки на основі штучного інтелекту для занурення у англomовне середовище. Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки: матеріали всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації (с. 101-102). 31 липня – 10 вересня 2023 року, Одеса, Україна: Видавничий дім «Гельветика».
5. Використання ChatGPT у вивченні іноземної мови: Революція у способах навчання - Ірина С. Букі | Buki - ваш репетитор з будь-якого предмету. Репетитори України. URL: <https://buki.com.ua/blogs/vikoristannya-chatgpt-u-vivcenni-inozemnoyi-movi-revolyuciya-u-sposobakh-navcannya/> (дата звернення: 19.01.2024).
6. Карпусенко Н. В. Переваги та недоліки використання штучного інтелекту у викладанні іноземних мов. Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки : матеріали всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації (с.112-113). 31 липня – 10 вересня 2023 року, Одеса, Україна: Видавничий дім «Гельветика».

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ТА СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ У ФАНТАСТИЧНИХ П'ЕСАХ С. ЩУЧЕНКА

Горвенко Алексій Мартинович

Магістрант Інституту журналістики і масової комунікації
Класичний приватний університет, Україна

Як зазначає дослідниця сучасної української драматургії Н. Юган, «популярними у драматургії 2000-х та 2010-х рр. є п'єси з «ірреальним» («нереальним») хронотопом. В першу чергу це п'єси-фантазмагорії та фантазмагорії-фарси, засновані на фантастичних сюжетах» [9, с. 202]. Безумовно, в сучасній українській прозі фантастика широко розповсюджена [1 – 2; 4; 11], але в драматургії менш використана.

У нашій роботі ми аналізуємо творчість драматурга-фантаста Сергій Щученко і його п'єси «F.ART» (2013) [7] та «Придурки 1» (2007 – 2011) [6].

С. Щученко продовжує своєрідно розвивати цю тему у За жанровими ознаками п'єси «F.ART» – комедія-фарс з елементами детективного жанру. Основа сюжету – фантастична. Головна героїня п'єси Джулія довгий час не розуміє, що з нею відбувається. У неї викрали 12 дітей-сиріт, якими вона опікувалася, та обіцяли повернути їх цілими та неушкодженими тільки якщо вона дозволить пожити у її тілі деякий час іншій людині. Вона просить допомоги у свого друга Алекса. Наприкінці п'єси Алекс визнається, що саме він зі своїми друзями все це влаштував: викрав дітей, вмовив вченого Ленца підселити у тіло Джулії душу іншої жінки. Він хотів бути ближче до своєї коханої, дослідити її внутрішній світ, пізнати самого себе (за допомогою Ленца Алекс теж переселяється у інше тіло – жінки Марго), вступити у бажаний інтимний контакт з Джулією. Соціальний, кримінальний конфлікт п'єси переростає у любовний конфлікт.

Після експерименту з тілами та душами головних героїв з'ясовується кілька моментів: по-перше, у тілах Джулії та Алекса жили «підселенці-прилипали», які були несумісні один з одним – коли їх витягнули з тіл, життя молодого чоловіка та дівчини якісно змінилися на краще, і вони покохали один одного; по-друге, Алекс не зміг вступити в інтимний зв'язок з коханою жінкою, коли в її тілі була інша душа: чоловік кохав саме душу Джулії, а не її тіло.

У фіналі п'єси від двох клоунів ми дізнаємося про подальшу долю подружжя: «ПЕРШИЙ КЛОУН: Структура «F.ART» на даний час займається виключно модифікацією людей. Тобто, очищенням – від всілякого енергетичного, духовного та іншого сміття – і тюнінгованням. Доповненням ефектними та ефективними здібностями та можливостями. Керують структурою Алекс і Джулія. Координаційна рада складається з 12 дітей.

ДРУГИЙ КЛОУН: А якщо не так офіційно, то «F.ART» надає всім бажаним можливість – порівняти себе вчорашнього і себе сьогоднішнього. Після цього вирішуйте самі: бути прилипалою, чи не бути <...>» [7].

Фарсові риси привносять до п'єси два клоуни, які починають та завершують твір, а також кілька разів переривають сюжетну дію [10, с. 343]. Вони кожний раз перераховують позитивні риси людини, гучно сперечаються між собою, вітаються, бігають по сцені та «дають пенделі» один одному, а також спілкуються з глядацькою аудиторією.

Своєрідно продовжує тему справжнього кохання, порушену у творі С. Щученка «F.ART», п'єса цього ж автора «Релікт». Ця монодрама входить до циклу «Придурки 1»

(2007 – 2011).

Дія розвивається у «ірреальному» («нереальному») хронотопі. Певно, це далеке майбутнє нашої планети. Звичайних людей було замінено на біороботів. Їх можна ввімкнути та вимкнути, вони не запам'ятовують емоції, їх пам'ять можна скорегувати, а самих біороботів просто переплавити на будь-яку річ. Два біороботи Карл та Клара відкопали колишнього землянина, якого вони вважають «реліктом». Це чоловік – Малюк, він колишній киянин. Карл та Клара починають експериментувати з «реліктом».

Головним експериментом стає вивчення ставлення Малюка до жінок – до сексу та кохання. Конфлікт твору – любовний.

Малюк не хоче вступати в інтимні стосунки з Кларою: вона йому просто не подобається. Він потребує справжнього кохання. Чоловік пам'ятає, що у минулому житті він кохав Вероніку. Він кличе її. Клара запрошує ще одного біоробота, яка видає себе за Вероніку. Малюк починає спілкування з Веронікою, але дуже швидко з'ясовує, що жінка не розуміє: кохання повинно бути безкоштовним, щирим та відданим. Він намагається розповісти Вероніці, яким має бути сніг, – біоробот його не розуміє. Малюк помирає. Карл та Клара намагаються приховати наслідки свого провального експерименту. Розчулена та розгублена Вероніка хоче дізнатися, як виглядає сніг.

Таким чином, людина не може жити серед біороботів. Чоловік гине без любові та органічного навколишнього середовища.

Фантастична п'єса «Без коня» пов'язана з п'єсою «Релікт». Ці твори об'єднують спільні герої: Малюк, Карл, Клара та Вероніка.

Хронотоп цієї п'єси теж «ірреальний» («нереальний»), але читачу та глядачу автор не натякає, що персонажі – біороботи. Навпроти, усі герої живуть звичайним людським життям: згадують своє дитинство та молодість, закохуються, готовлять їжу, виховують дітей. У п'єсі є зовнішні конфлікти (Персонаж – Персонаж, Персонаж – Група) та внутрішній конфлікт (у душі головного героя). Конфлікт розвивається на ідейному та соціальному рівнях.

Малюк вирішив стати пам'ятником у одному невеликому місті. Раніше у місті був пам'ятник дуже відомій та впливовій людині, але з часом мешканці міста переосмислили історію своєї країни та знесли пам'ятник. Малюк вирішив зайняти вільний постамент.

Карл як Чиновник цього міста, надав Малюку кошти на коня, розробку концепції проекту та зарплатню. Але Малюк вирішив не купувати коня. Стався перший конфлікт – між владою міста та Пам'ятником.

Малюк хоче стати Батьком міста, впливовою постаттю, яку поважали би усі мешканці міста, приходили до нього і у щасливі миті свого життя, і у смутку. Він готовий терпіти усі негаразди: негоду, птахів, які нападають на нього, відсутність комфорту. Згодом він звикає жити на постаменті.

Наступні конфлікти виникають у нього з Кларою та Веронікою, які його кохають. Він не хоче жити з ними та слухати їх: вважає, що вони живуть банальним та нікому непотрібним життям, а його місія – думати про всіх мешканців міста та захищати їх. Поступово жінки йдуть від нього. Коли стає зрозумілим зростання впливу Постаті на суспільство, виникає конфлікт з Чиновником міста Карлом. Карл намагається скинути Малюка з п'єдесталу та зайняти його місце. Але Малюк змагається з Карлом та виборює своє право виконувати роль Пам'ятника. Тоді колишні друзі починають ігнорувати його: вони приходять до пам'ятника та вдають, що не помічають Малюка, не розуміють, хто перед ним. Пам'ятник починає нервувати. Але згодом з'ясовується, що це жарт: друзі поздоровляють його з Днем народження.

Вони люблять його, обожають, бо... вони «вигадали його» [6]. Друзі пригадують дитинство, щасливі моменти свого життя, йдуть гуляти до лісу. Пам'ятник теж хоче піти з ними: «А мене? Суниці-сероїжки збирати... Раків лякати... Я також хочу дитинство золоте... Я також був! Візьміть мене з собою! Чуєте! Я з вами! Я хочу гуляти! Я хочу ходити по дорогах і плавати по воді! Я хочу ловити метеликів і красти яблука! Я НЕ ХОЧУ бути пам'ятником нікому! (Кидається навздогін, але тут же повертається, кидається знову і повертається знову, знесилено падає біля постаменту). Але ж хтось повинен? А хто, якщо не я? Хто хоче бути ось так – зараз, відразу та назавжди? (Підіймається на постамент). Хто може стояти тут і любити всіх, хто його не пам'ятає? Хто хоче вічно охороняти могили з улюбленими трупами? Хто? А я буду! Всі підуть, полетять на літаках і попливуть на кораблях. Чоловіки та жінки. Діти та дорослі. Сиві діди та голомози немовлята. Всі. А я буду. Сам... [6].

Герой починає протиставляти себе суспільству. Він втрачає живий зв'язок не тільки з друзями, але й зі своїм минулим.

Список використаних джерел:

1. Вещикова О.С. (2017) Категорія містичного: науковий дискурс і репрезентація в сучасній прозі. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. (76), 129-133.
2. Олійник С.М. (2013) Побутування фантастичного у сучасній українській прозі. Синопис: текст, контекст, медіа, (3-4). вилучено із <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/67>.
3. Скибицька Ю. (2004) Сучасна українська драма: мотиви та поетика. Українська література. Вилучено з: <https://ukrlit.net/article1/1874.html>.
4. Трокай А. (2011) Фантастика і фентезі в сучасній українській літературі. Сучасна українська книgosфера. Вилучено з: avtura.com.ua/review/767/.
5. Цокол О.О. (2017) Текстові стратегії української драматургії 1980 – 2010-х рр. [Автореф. дис. канд. філол. наук, Київський університет імені Бориса Грінченка]. Репозитарій НУК. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19690/1/avtoref_Tsokol_%C2%A0final_1.pdf.
6. Щученко С. (2007) Придурки 1. Kurbas.org.ua. Вилучено з: <http://dramaturg.org.ua>.
7. Щученко С. (2013) F.ART. Kurbas.org.ua. Вилучено з: <http://dramaturg.org.ua>.
8. Юган Н.Л. (2018) Мелодраматичні засоби та прийоми у п'єси сучасних українських драматургів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія. Філологічні науки, (2 (16)), 262-272.
9. Юган Н.Л. (2019) Фантастика та фантасмагорія в сучасній українській драматургії (конфлікт та персонаж). Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія. Філологічні науки. 2019. № 1 (17). С. 202-215.
10. Юган Н.Л. (2019) Формування національної ідентичності українського суспільства засобами театру. Вісник Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв, (2), 341-345.
11. Bolshakova A. (2023) «A necessary medicine for wounded souls»: Ukrainians discover Ukrainian drama. Nost. Network for Border Crossing Journalism. Available at: <https://nost.org/news/ukrainians-discover-ukrainian-dram>.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНІВ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ У ГАЛУЗІ ІТ

Шевчук Тетяна Римівна

ORCID ID: 0000-0002-6341-306X

асистент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Велика частина науково-технічних англіцизмів, які проникли в українську мову в останні роки, відноситься до комп'ютерної сфери та суміжних з нею галузей (наприклад, телекомунікації, офісної техніки тощо). Поява в українській мові великої кількості англomовних комп'ютерних термінів у 90-х роках ХХ століття пояснюється, перш за все, екстралінгвістичними причинами. Концепція створення та промислового освоєння персонального комп'ютера була розроблена саме в США. Американські компанії зайняли монопольне становище як у випуску продуктів програмного забезпечення (Microsoft), так і у виробництві самих комп'ютерів (Dell, Gateway, IBM). Саме в США в 80-і роки з'явився Інтернет, а на початку 90-х років були розроблені браузеры для "подорожей" по ньому. В цілому комп'ютерна термінологія є сформованою системою термінів, досить однорідною за джерелом їх походження. Комп'ютерна термінологія, спочатку виникла на базі англійської мови, і продовжує поповнюватися термінами англійського походження. Одночасно з появою нових технічних пристроїв виникають терміни, їх номінують. Сучасний етап розвитку української мови характеризується активізацією англomовних запозичень, зважаючи на низку екстра-та інтралінгвістичних причин. Таким чином, аналіз процесів адаптації дозволяє стверджувати, що українська комп'ютерна термінологія продовжує розвиватися і формуватися, так як англomовні комп'ютерні терміни не освоєні в повному обсязі українською мовою. Англійська комп'ютерна термінологія, по відношенню до української, відрізняється більшим ступенем сформованості та впорядкованості. У числі властивостей інформаційних технологій, що мають стратегічне значення для розвитку суспільства, є доцільним виділити наступні, найбільш важливі. В даний час, в більшості розвинених країн, велика частина зайнятого населення у своїй діяльності в тій чи іншій мірі пов'язана з процесами підготовки, зберігання, обробки і передачі інформації і тому змушена освоювати і практично використовувати терміни, відповідні цим процесам інформаційних технологій. Слід зазначити, що інформаційні технології відіграють виключно важливу роль в забезпеченні інформаційної взаємодії між людьми, а також в системах підготовки і поширення масової інформації. Ці засоби швидко асимілюються культурою суспільства, так як вони не тільки створюють великі зручності, але й зменшують багато виробничих, соціальних та побутових проблем, що викликані процесами глобалізації та інтеграції світової спільноти, розширенням внутрішніх та міжнародних економічних і культурних зв'язків, міграцією населення і його все більш динамічним переміщенням по планеті. На додаток до того, що стало вже традиційними засобам зв'язку (телефон, телеграф радіо і телебачення), все більш широко використовуються системи електронних телекомунікацій, електронна пошта, факсимільна передача інформації та інші види зв'язку. Проблема адекватного перекладу і сприйняття термінів у галузі інформаційних технологій набуває все більш широких масштабів як для користувачів, так і для розробників програм. Терміни протягом тривалого часу закріплювались та змінювались у мові паралельно з

розвитком та винаходом комп'ютерних програм, тим самим маючи все більший вплив на мову та на суспільство що її використовує. Це є причиною доцільності дослідження історії формування терміносистеми у цій галузі. Одним із феноменів другої половини минулого сторіччя стало стрімке поширення в глобальному масштабі комп'ютерної техніки і технологій. Також стрімко розвивалися спеціальна мова і спеціальна термінологія, що обслуговують цю предметну галузь. Комп'ютерна термінологія – це частина спеціальної лексики комп'ютерної мови – одна з новітніх предметних галузей спеціального знання, нарівні з кібернетикою, робототехнікою, біонікою тощо. За темпами поширення серед різних груп населення ця термінологія багато в чому навіть випереджає спеціальну лексику перерахованих галузей. Формування комп'ютерних термінів і формалізація відповідної предметної галузі рухаються в одному напрямку – спілкуванні людини і ЕОМ природною мовою, тому логічно припустити, що сфери національної мови та професійних комп'ютерних найменувань будуть все більш перетинатися. Це необхідно враховувати при аналізі процесів, що відбуваються в комп'ютерній термінології. У час комп'ютерної ери машинний код був єдиним засобом спілкування людини з комп'ютером. Величезним досягненням розробників мов програмування було те, що вони зуміли змусити сам комп'ютер працювати перекладачем з цих мов на машинний код. Англійська терміносистема у галузі інформаційних технологій є однією з найбільш розвинених та упорядкованих сучасних систем термінів, яка постійно змінюється та поповнюється новими одиницями. Проблема її вивчення та комплексного аналізу є особливо актуальною сьогодні, оскільки англійська мова перетворилася на єдиний глобальний мовний код та набула статусу мови міжнародних наукових зв'язків. Саме цьому знання сучасної англійської термінології необхідне при проведенні міжнародних наукових конференцій, симпозіумів та диспутів у сфері інформаційних технологій. Знання структурних, семантичних та функціональних особливостей сучасної англійської термінології необхідні для підготовки наукових та технічних кадрів, видання літератури у галузі інформаційних технологій, оформлення програмної документації тощо. Отже, серед проблем, що постійно перебувають у центрі уваги лінгвістів, є проблеми, пов'язані з динамічними мовними явищами, які відображають розвиток суспільства. Саме до таких належать дослідження, присвячені вивченню закономірностей становлення та розвитку термінологій, що обслуговують певну галузь людської діяльності, в нашому випадку – галузь інформаційних технологій, та, відповідно, розвиток становлення неологізмів, під впливом розвитку сфери ІТ.

Список використаних джерел:

1. Шевчук Т.Р. Особливості навчання читання професійно-орієнтованих текстів на заняттях з іноземної мови. Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Кривий Ріг, 19 січня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. – Вінниця: ТОВ "УКРЛОГОС Груп", 2024. С. 364-365. DOI: 10.36074/mcnd-19.01.
2. Shevchuk T., Yasinska O. The Problem of the Texts' Selection for the Professionally-Oriented Reading in Teaching a Foreign Language and Its Role in the Formation of Students' Professionally-Oriented Competence. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2023. Вип. 1 (23). С. 356-365. DOI: <https://doi.org/10.32782/26173921.2023.23.356-365>.

УКРАЇНСЬКА МОВА: НОВАЦІЇ ЯК ОЗНАКА РЕФОРМАЦІЇ

Демченко Володимир Миколайович

ORCID ID: 0000-0003-1841-7798

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
Херсонський національний технічний університет, Україна

Сьогодні в Україні відбуваються як трагічні події, пов'язані з агресією російських терористів, так і новаційні, пов'язані із входженням у європейський демократичний простір. Другий напрямок має широкий спектр питань, які потрібно вирішити й серед яких відзначаються економічні, правові й гуманітарні. Своєю чергою серед останніх відрізняються освітні, інформатизаційні та мовні.

Розвиток мови – це об'єктивне явище, і попри суб'єктивне втручання в цей процес воно є неупинним і самодостатнім. Так, що б не говорили мовні пуристи, а прижита останнім часом форма «доброго дня» перемогла кодифіковану словникову «добрий день» – можливо через частотність уживання, а можливо й через підсвідоме відчуття логічності (побажання, а не констатації, і до того ж не як у російській). І навпаки – слово «просунутий» у значенні «передовий» стає все більш задіяним навіть у науковій термінології, незважаючи на його сленгову природу й також російськомовне походження (семантична калька). Або, скажімо, дієслівна форма «прийняти» (Закон, рішення, розпорядження тощо), що залишається активною попри існування питомої української форми «ухвалити» (а також низки похідних у цьому семантичному полі одиниць – «затвердити», «створити», «виробити» тощо).

Можна навести чимало прикладів і лексичних новацій, зокрема зі сфери інформатизації («фейк», «юзати», «бот», «хейп» тощо), але вони мають відносно тимчасову природу й на структуру української мови принципово не впливають. Слід говорити про нелогічні форми, які можуть порушити закони і традиції національної мови і які походять від імперської доби, коли метрополійна російська мова зазначений вплив скоювала.

Річ у тім, що етнічна мова відзначається насамперед своєю органічністю, адже її лексика переважно первинна – походить від окремих діалектів, а ті у свою чергу є давнішими від зародження письма, тобто інформація між носіями передавалася усно – із покоління в покоління, зберігаючи не лише давні мовні форми, але й певні ментальні засади. У такому разі органічна форма часом не відповідає логічній (раціональній), оскільки визначається саме на ґрунті етнічної мови. Із цим пов'язана ситуація, коли логічні форми в одній мові є нелогічним в іншій, і водночас те, що є нормою в одного етносу, в іншого може бути забороненим або викликати відразу.

Тобто мовна логіка є актуальною для окремого етносу (нації, народу). Так, в українській мові «наполягати» походить від дієслова «лежати», а в російській «настоять» – від «стояти». Ще такі протиставлення: «свято» – «праздник» (відповідно чи ставлення до певного дня з пошаною, з певними ритуалами, чи проведення цього дня «праздно», нічого не роблячи), «одружитися з...» – «жениться на...» (чи подружжя рівних людей, чи чоловік домінує). Ці приклади та багато інших мають знати наші люди як аргумент принципової відмінності між українським і російським етносами, що на сьогодні дуже важливо в умовах інформаційного протистояння з агресором, який мінімум сто років витрачав чималі кошти й адміністративні ресурси на

поширення дезінформації щодо «одного народу», «братства» (сестринства?) та «руського миру» (тобто «світу», бо мир із російською / советською войовничою імперією ніяк не асоціюється).

Можна порадіти тому, що ця війна попри свою жорстокість і несправедливість зумовила реальне єднання української громади, представники якої, незважаючи на їх етнічну приналежність, усвідомили свою національну / громадянську ідентичність, що злилася з почуттям патріотизму в один конгломерат. У такому сенсі виявилось, що вибір на користь України та її цінностей (зокрема й мови) відбувається, незважаючи на соціальну диференціацію – етнічну, вікову, освітню, статеву, статусну, що й позначає таке патріотичне піднесення в умовах війни – в умовах протистояння спільному ворогу. Тому частими є випадки розриву сімейних зв'язків із родичами, які живуть у росії та вірять імперській пропаганді, і навіть якщо вони ставляться до України зі співчуттям, наші громадяни не бажають із ними спілкуватися, бачачи на свої очі руйнування від ракетних і бомбових обстрілів від терористів.

Повертаючись до лексичного рівня української мови зазначимо, що небезпека поступової кодифікації алогічних форм (через їх публічне неодноразове повторення авторитетними діями чи використання законодавцями й науковцями) є актуальною. Наприклад, частотна на сьогодні одиниця «виклики» у значенні «проблеми» відповідає такій семантиці лише частково, і то не завжди, через що наявна семантична колізія: виклики державі (тобто протистояння їй) чи виклики держави (її проблеми)? Певно, саме другий варіант є зайвим, а перший ототожнюється із «загрозами». Такими ж алогічними є назви брендів у синтаксичному контексті: «послуги Інтернет», «святкуй з Кока-Кола», «перемоги братів Кличко», що порушують закони логічності (органічності) української мови, що спрямовані на відмінювання навіть французьких прізвищ на кшталт «Англома» – «Англомою», а українських і поготів (скажімо, «Проця» – «Процею»).

Отже, потрібно уникати алогічних форм в українській мові, не боятися інновацій, але тих, що не порушують логічності й органічності нашої мови. Не обов'язково потрібно знати досконало правопис [1], щоб відчувати цю логічність, і не обов'язково потрібно знати останні закони про мову [напр., 2], щоб її любити й берегти.

Список використаних джерел:

1. Правопис української мови. Схвалено Кабінетом Міністрів України від 22 травня 2019 р. Київ, 2019. 282 с. URL: <https://osvitoria.media/experience/novyj-pravopys-povnyj-tekst-ta-osnovni-zminy/>.
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 21. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#text>.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

CIĄŁO A TRAUMA KULTUROWA: KONTEKST BIOPOLITYCZNY

Коваленко Інна Ігорівна

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Кальницький Едуард Анатолійович

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Współczesne społeczeństwo jest zanurzone w ciągłej dynamice dyskursywnej, która stara się na nowo zdefiniować zjawiska społeczne, aby zaoferować nową interpretację wydarzeń społecznych. Dyskursywność dominuje dziś nad wymiarem kulturowym, „przykrywa” cielesność indywidualną i zbiorową. Wiedza o cielesności niczym kameleon dostosowuje się do rzeczywistości, stanowi wiodącą episteme i polityczny środek regulujący interakcje społeczne. Tradycyjne prawa i regulacje są stopniowo zastępowane przepisami wywodzącymi się z biowładzy. Ciało nie jest rzeczywistością samą w sobie, zostało przekształcone w konstrukt symboliczny, związany zwłaszcza ze znaczeniami ofiary i traumy.

Postać ofiary jest jednym z uniwersaliów antropologicznych. Zakorzeniony w naturze ludzkiej, wzmacnia fundamentalny fundament każdej społeczności. O specyfice obiegu ofiary we współczesnej kulturze decyduje przede wszystkim dyskurs traumy. Pomimo zatarcia konturów semantycznych, pojęcie traumy charakteryzuje nie tyle zdarzenia katastroficzne, ile wywołane takimi zdarzeniami poczucie bólu społecznego i kryzysu tożsamości. We współczesnej przestrzeni kulturowej ofiara- sacrifice została wyparta na pozycje marginalne przez ofiarę-victim. Taki kompleks semantyczny (z jego quasi-sakralnymi skutkami) jest głęboko symptomatyczny i powiązany z aktualnym dyspozytywem biopolitycznym.

Biopolityka jest dziś uważana za „porządek rzeczy”, episteme, źródło paradygmatów. Znaczna część wywiadu biopolitycznego zawiera zarówno własne nazwiska, jak i opracowania tematów objętych badaniami biopolitycznymi. Autorzy kanoniczni (M. Foucault, J. Agamben, A. Negri, M. Hardt [1-6] i inni) wyznaczyli główne kierunki, które są aktywnie rozwijane i są powiązane z koncepcjami „życia i polityki” [7], „biowładza i biogospodarka” [8], „biokapitał i biomedyalizacja” [9], „życie pozagrobowe” i „postfilozofia” [10], „podmiotowość” i „śmierć” [11].

Znaczące rozpowszechnienie biopolityki jako dyscypliny badawczej wynika z jej plastyczności pojęciowej i mocy interpretacyjnej. Biopolityka stała się skutecznym narzędziem zrozumienia współczesnych wzorców życia: oferuje terminologię, narzędzia i ramy teoretyczne, które pozwalają zrozumieć „bezprecedensową nowość w naszej teraźniejszości” [12, s. 11]; „nie potwierdza tego, co jest, ale przewiduje, co może być inne” [13, s. 123].

Wydarzenia światowe badane przez biopolitykę kojarzą się najczęściej z kryzysami, wstrząsami społecznymi, które albo są echem przeszłości, albo dzieją się obecnie, albo rysują się w najbliższej przyszłości. Badacze, kierując się metodologią Foucaulta, interpretują teraźniejszość trojako: jako kontynuację/przerwanie hitlerowskich obozów [4], jako okres marzeń o nieokiełznanej technologii i/lub modyfikacji genetycznej [14], jako uprzywilejowany czyściec, w którym przebywają przeszłość i przyszłość zostają rozwiązane [6]. Ogólnie rzecz biorąc, biopolityka kładzie nacisk na synergię zjawisk życiowych i normatywności społecznej, szczególnie w aspekcie biologicznych i cielesnych cech egzystencji człowieka w społeczeństwie.

Biopolityka to nie tylko potężne zjawisko; obejmuje szeroki wymiar filozoficzny i antropologiczny [15]. Biopolityka wkroczyła na szeroką skalę w sferę życia ludzkiego. Zmieniły się środki komunikacji, wybuchły poważne wojny, wzmożyły się przepływy migracyjne, podejmuje się wielkie wysiłki w walce z epidemiami i klęskami żywiołowymi. Biopolityka, będąc jakościowo zróżnicowana, stworzyła kontekst do badania zjawisk kulturowych, a jednym z nich jest trauma kulturowa [16].

Trauma kulturowa jest tradycyjnie podstawowym zagrożeniem dla stabilnej tożsamości indywidualnej i zbiorowej. Jest to jednak nie tyle wydarzenie, ile proces kulturowy związany z przetwarzaniem pamięci zbiorowej i transformacją tożsamości [17], „dziurą w tkance społecznej wymagającą interpretacji i naprawy” [18, s. 2]. Trauma kulturowa ma charakter narracyjny: zależy od zbiorowej wyobraźni, pośredniczy w procesie kulturowego nadawania znaczeń i jest nierozzerwalnie związana z dyskursem ofiary. Badanie procesów wiktyimizacyjnych i konstruujących je praktyk biopolitycznych jest jednym z pilnych zadań współczesnej filozofii i teorii kultury, a także bardzo obiecującym kierunkiem badań interdyscyplinarnych.

Celem artykułu jest próba zrozumienia i zdefiniowania traumy jako koncepcji biopolitycznej opartej na zrozumieniu specyfiki ofiary we współczesnej kulturze. Refleksja nad traumą w kontekście biopolitycznym pozwoli zaktualizować kwestię przemiany roli ofiary w kulturze, ukazać nowy kąt traumy w dramatycznej grze wiedzy i władzy.

Michel Foucault zauważył: „W każdym społeczeństwie ciało jest ściskane w uścisku władzy, która nakłada na nie przymus, zakaz lub obowiązek” [1, s. 138]. Ciało istnieje w wielu wymiarach, ma wiele etykiet, „wartości cielesnych” i tradycyjnie pozostaje epistemologiczną tajemnicą.

Biopolityka jest jedną z historycznych form władzy, która „szczególnie skutecznie obejmowała całą powierzchnię usytuowaną pomiędzy tym, co organiczne i biologiczne, pomiędzy ciałem a populacją” [2, s. 30]. W wymiarze biopolitycznym celem życia jest produkcja, a produkcja prowadzona jest dla dobra życia: wszystko to przypomina „ogromny ul, w którym królowa pszczół stale monitoruje produkcję i reprodukcję” [6, s. 32].

Przedmiotem biopolityki jest życie i śmierć, prywatne i publiczne, normalne i nienormalne, naturalne i sztuczne. Biopolityka ma charakter rozproszony, występuje w wielu formach kulturowych i zmienia się wraz z dynamiką przemian społecznych. Agenda biopolityczna jest obecna w opiece zdrowotnej, kulturze pogrzebowej, codziennym jedzeniu, edukacji seksualnej, globalnych sieciach nadzoru cyfrowego, obozach migracyjnych i nie tylko. Strategie biopolityczne obejmują szeroką gamę strategii, od hipernatalnych po hiperwitalne, od zastraszania i przerażających eksperymentów na ludziach (Hołodomor na Ukrainie, Jednostka 731 w Japonii, obozy koncentracyjne podczas II wojny światowej) po obiecujące badania medyczne mające na celu radykalne przedłużenie życia ludzkiego.

Szeroka dziedzina biopolityki ma podstawy kapitalistyczne. Fizyczność indywidualna

i zbiorowa jest traktowana przede wszystkim jako zasób ekonomiczny, podlegający ścisłej kontroli i zarządzaniu. Uprawnioną rewersem takiego dyspozytywu jest „nagie życie”*, którego upolitycznienie stało się decydującym wydarzeniem nowoczesności. Jak podkreśla J. Agamben, nagość w kulturze nie jest stanem, ale przede wszystkim wydarzeniem, w którym ciało zostaje sprowadzone do czysto biologicznej funkcjonalności, sama zaś nagość jest konsekwencją traumatycznego doświadczenia „rozbierania” człowieka przez kogoś innego [3, P. 101]. „Nagie życie” jest osobliwym punktem uprzywilejowanej troski współczesnej kultury, gdyż stanowi niezbędne „materialne” tło dla życia jako kluczowej wartości biopolityki. Należy zauważyć, że zasadą włączenia „nagiego życia” do politycznego jest samo wykluczenie, w szczególności możliwości swobodnego odbierania życia [4, s. 11]. Zjawisko wykluczenia jest konceptualizowane w koncepcji zakazu, która jest bardzo powszechna we współczesnej inteligencji biopolitycznej. W szczególności zakaz według J. Agambena to „podstawowa konstrukcja prawa, wyrażająca jego suwerenny charakter, jego moc włączania poprzez wykluczenie” [5, s. 161]. Taki paradoks pozwala autorowi dojść do wniosku: biowładza, sztucznie sprowadzając ludzką egzystencję do „nagiego życia”, jest w stanie odtwarzać stany przedpolityczne i przedprawne.

Wraz z tempem przemian strategii biopolitycznych zmienia się także relacja „życie jako wartość – nagie życie”. Jak zauważają M. Hardt i A. Negri, przedmiotem współczesnej biopolityki jest całe życie (bios) człowieka [6]. Jednocześnie pomiędzy jednostką a jej własnym życiem istnieje imponująca liczba instytucji pośredniczących – prawa, medycyny, edukacji itp. W takich warunkach „społeczeństwo wchłonięte przez władzę, która dotarła do ośrodków struktury społecznej i procesów jej rozwoju, reaguje jak jeden organizm, tworząc rzeczywistość biopolityczną. Zatem władza wyraża się jako kontrola obejmująca całkowicie ciała i świadomość ludzi, a jednocześnie rozciągająca się na cały zespół stosunków społecznych” [6, s. 24].

Biowładza, jako wyraz całkowitej siły ekonomicznej kapitału, zawiera z ludnością swego rodzaju pakt bezpieczeństwa, który przybiera sprzeczne formy. Dziś każda jednostka rodzi się „owinięta” różnymi prawami i wolnościami, które wiążą ją z cywilno-politycznym porządkiem prawnym – deklaracji wolności towarzyszy „napis” na ciele biopolitycznym. Gwarantem praw i wolności są jednak pewne podmioty zewnętrzne, przede wszystkim państwo, które regularnie przypomina o swojej wyjątkowej zdolności do przeciwstawiania się katastrofom, terrorowi i klęskom żywiołowym. W efekcie w sytuacji nadzwyczajnej – stanu wyjątkowego (the state of exception)* – przeciętny obywatel, przyzwyczajony do tego, że ma swój własny, niepowtarzalny świat i niepowtarzalne zdanie o tym, co się wokół niego dzieje, bezradnie pogrąża się w „nagie życie” jako obiekt manipulacji władzą. W rezultacie godność życia staje się swego rodzaju cezurą przy określaniu politycznego znaczenia życia i

* Pojęcie *nagiego życia* oznacza przede wszystkim życie pozbawione ochrony politycznej, stale narażone na śmierć lub upokorzenie ze strony bezkarności suwerennej władzy lub tych, którzy ją stanowią jako obywatele. Nagie życie jest konsekwencją wymuszonej redukcji: jest życiem wypchniętym poza granice prawa i kultury, życiem wykluczonych ze społeczeństwa, życiem jako przedmiotem brutalnej manipulacji. Pojęcie nagiego życia, obok koncepcji *zoē*, jest aktywnie wykorzystywane przez J. Agambena w analizie postaci uchodźcy. Jeśli chodzi o obóz koncentracyjny jako ukryty paradygmat politycznej nowoczesności, Agamben posługuje się koncepcją *Muselmanna* – to „żywy trup”, który pogodził się ze śmiercią, otoczony upokorzeniem, strachem i grozą, w którym „jest nic naturalnego i uniwersalnego” [4, s. 185].

* Według J. Agambena stan wyjątkowy to ustanie porządku prawnego, który stał się dominującym paradygmatem zarządzania współczesnej polityki i grozi istotnym przekształceniem struktury i znaczenia tradycyjnych form konstytucyjnych. Stan wyjątkowy „nie jest szczególnym rodzajem prawa (podobnym do prawa wojskowego); będąc czasowym zniesieniem samego porządku prawnego, rozumie się jego granicę, czyli granicę pojęciową” [5, s. 4].

możliwości dostępu do przestrzeni politycznej, z wewnętrznej wartości osoby zamienia się w wynik decyzji zewnętrznej. Sytuacja wykluczenia jest ściśle powiązana z problemem suwerenności. Według K. Schmitta suwerenność należy do tego, kto podejmuje decyzję w sytuacji nadzwyczajnej [19, s. 13]. W ramach zaproponowanego przez autora paradygmatu decyzyjizmu „wyjątkowy przypadek najwyraźniej ukazuje istotę suwerenności państwa” [19, s. 13]. Priorytet przypadku wyjątkowego powoduje, że każde uprawnienie zamienia się w prawo sytuacyjne, w ramach którego „organ udowadnia, że nie potrzebuje prawa, aby stworzyć prawo” [19, s. 13].

Kontrastując „decyzję” i „normę”, K. Schmitt przeciwstawia „porządek” i „porządek prawny”. Pierwsza wynika z decyzji suwerena, druga opiera się na normach. Jednak, jak podkreśla autor, nie ma reguły, którą można zastosować do chaosu [19, s. 13]. Tym samym porządek prawny oparty na normie każdorazowo w warunkach sytuacji nadzwyczajnej załamuje się lub istnieje w zmodyfikowanej formie, pod warunkiem że zawiera „łagodzenie” sytuacji nadzwyczajnej (ograniczenie działania szeregu norm przez osobę powołaną z woli „władcy”). Zamiast tego, w orzecznictwie decyzyjnym, stan nadzwyczajny jest normą, a nie wyjątkiem. Dzięki temu w okresie nadzwyczajnym system prawny funkcjonuje normalnie. Zatem dla suwerennej władzy stan wyjątkowy jest normalnym, ciągłym stanem życia społecznego, gdyż każda inicjatywa ustawodawcza suwerena poprzedzona jest oceną stanu niektórych stosunków społecznych jako nadzwyczajnego i wymagającego zmian. Władza suwerenna, działająca w paradygmacie nadzwyczajności, pozostaje w szczególnym, intymnym związku z życiem ludzkim. Podobnie jak Moir snuje nić życia (zewnętrznie dla człowieka i endogenne dla siebie), determinując losy i pod pewnymi warunkami przecinając nić życia.

Należy zauważyć, że przy obecnej formie biopolityki, stanie wyjątkowym, w którym każdy bez „oficjalnej” procedury łamania praw może znaleźć się w statusie pozbawionego praw *homo sacer** (nagle znaleźć się w roli zakładnik, uchodźca itp.) jest nie tyle rozproszona, co całość, jak uważa J. Agamben, jest zwirtualizowana. Z kolei M. Hardt i A. Negri zauważają: „władza staje się całkowicie biopolityczna, ciało społeczne zostaje całkowicie wchłonięte przez maszynę władzy i rozwija się w jej wirtualności” [6, s. 24], co podkreśla zasadność uznania rzeczywistości wirtualnej za integralną część kultury. Na przykład wirtualność terroru polega przede wszystkim na jego powszechnie prawdopodobnym, groźnym charakterze. Lokalność łączy się z *Passion du reel*** – bezpośrednim, nieznośnym doświadczeniem Realnego (w przeciwieństwie do codziennej rzeczywistości społecznej), zła absolutnego, które pojawia się sporadycznie w poszczególnych strefach. Według Śl. Žižek: „Rzeczywistość w swoim wyjątkowym okrucieństwie stała się ceną, jaką trzeba było zapłacić za oczyszczenie ze zwodniczych warstw rzeczywistości” [22, s. 5-6] i którego zasadniczy paradoks polega na tym, że pasja Realny’ego „osiąga swój szczyt w swym oczywistym przeciwieństwie, w spektaklu

* W starożytnej kulturze rzymskiej pojęcie *homo sacer* oznaczało osobę wykluczoną ze sakralnej sfery ofiary i profanum sfery praw ludzkich; w rezultacie takiej osoby nie można było złożyć w ofierze, a zabicie jej nie było uważane za przestępstwo. W koncepcji J. Agambena pojęcie *homo sacer* jest kluczowe i oznacza wynik funkcjonowania biowładzy, która pozbawia człowieka wszelkich jego specyficznych cech i sprowadza go do elementarnej właściwości „bycia żywym”, druga strona której jest właściwość „bycia martwym”, co z kolei zauważył M. Foucault [4, s. 81].

** z francuskiego - pasja prawdziwa. Jak zauważa A. Badiou, *Passion du reel* to jedna z kluczowych cech XX wieku, o czym poetycko świadczy słownik nadmiernej witalności – okrucieństwo, piractwo, skrajne okrucieństwo, ekstatyczne zanurzenie się w przemocy itp. [21]. Według Śl. Žižek, *Passion du reel* realizuje się w czystej postaci w obliczu biopolityki, która stanowi podstawę obecnej „wojny z terroryzmem” i ukazuje aktualność koncepcji *homo sacer* [22].

teatralnym – od stalinowskich procesów pokazowych po spektakularne akcje terrorystyczne” [22, s. 9-10]. Stąd liczne rozmowy o postapokaliptycznym świecie, w którym doszło już do globalnej katastrofy, choć pozostała ona niezauważona.

Wirtualizacja stanu wyjątkowego jest także naturalna, ponieważ ostateczne zatwierdzenie biopolitycznego dyspozytywu zbiega się z całkowitym rozwojem komunikacji medialnej, którą charakteryzuje otwartość, bezcielesność, kapitalistyczna motywacja i odwrócona funkcja widzialności. Obecny paradygmat biopolityczny zanurzony jest w środowisku wirtualnym, nasyconym interaktywnością sieciową. Nic więc dziwnego, że wizerunek współczesnej ofiary i jej traumatycznego doświadczenia budowane są zgodnie z prawami współczesnego środowiska medialnego, zależne od jego przepustowości, a także zdolności do generowania zbiorowych afektów i ich utrzymywania. Massmedialna forma reprezentacji ciała zbiorowego daje poczucie „my”, a jednocześnie aktualizuje pewne zjawiska społeczno-psychologiczne i medyczne.

References:

1. Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris: Gallimard; Copyleft Yuji. URL: https://monoskop.org/images/2/22/Foucault_Michel_Surveiller_et_Punir_Naissance_de_la_Prison_2004.pdf.
2. Foucault, M. (2014). *Obrar mal y decir la verdad*. México: Editorial Siglo XXI.
3. Agamben, G. (2014). *Nudez*. Belo Horizonte: Autêntica Editora.
4. Agamben, G. (1998). *Homo Sacer. Sovereign power and bare life*. Stanford: Stanford University Press. URL: <http://abahlali.org/files/Homo+Sacer.pdf>.
5. Agamben, G. (1999). *Potentialities: Collected Essays in Philosophy*. Stanford: Stanford University Press.
6. Hardt, M., Negri, A. (2001). *Empire*. Cambridge: Harvard University Press. URL: https://www.angelfire.com/cantina/negri/HAREMI_printable.pdf.
7. Mills, C. (2017). *Biopolitics and human reproduction*. The Routledge Handbook on Biopolitics. London, UK: Routledge, 281–294.
8. Rabinow, P., Rose, N. (2016). *Biopower today*. *Biopower: Foucault and Beyond*, edited by Cisney V. W., Morar N. (eds.), Chicago: The University of Chicago Press, 297–325.
9. Marzocca, O. (2020). *Biopolitics for Beginners: Knowledge of Life and Government of People*. Milan: Mimesis International.
10. Žukauskaitė, A., Wilmer S.E. (2016). Introduction. *Resisting Biopolitics: Philosophical, Political, and Performative Strategies*. S.E. Wilmer, A., Žukauskaitė (eds.). New York, NY: Routledge, 1–18.
11. Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press. URL: https://ageingcompanions.constantvzw.org/books/The_Posthuman_-_Rosi_Braidotti.pdf.
12. *Biopolitics: A Reader* (2013). T. Campbell, A. Sitze (eds.). Durham: Duke University Press.
13. Lemke, T. (2011). *Politics: An Advanced Introduction*. Trans. E. F. Trump. New York, NY: New York University Press.
14. Thacker, E. (2010). *After Life*. Chicago: University of Chicago Press.
15. Lemm, V. (2020). *Homo Natura: Nietzsche, Philosophical Anthropology and Biopolitics (Incitements)*. Edinburgh: Edinburgh University Press 2020. URL: https://www.academia.edu/45195653/Homo_Natura_Nietzsche_Philosophical_Anthropology_and_Biopolitics.
16. Améry, J. (2005). *Par-delà le crime et le châiment. Essai pour surmonter l'insurmontable*. Paris: Babel.
17. *Cultural Trauma and Collective Identity* (2004). J. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N. J. Smelser, P. Sztompka (eds.). Berkeley: University of California Press.

18. Eyerman, R. (2001). *Cultural Trauma. Slavery and the Formation of African American Identity*. Cambridge: Cambridge University Press. URL: http://assets.cambridge.org/97805218/08286/excerpt/9780521808286_excerpt.pdf.
19. Schmitt, C. (2005). *Political Theology, Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Chicago: University of Chicago Press. URL: https://pdflibrary.files.wordpress.com/2008/02/schmitt_polittheology.pdf.
20. Agamben, G. (2005). *State of exeption*. Chicago-London: University of Chicago Press. URL: <https://altexploit.files.wordpress.com/2017/07/giorgio-agamben-kevin-attell-state-of-exception-university-of-chicago-press-2005.pdf>.
21. Badiou, A. (2007). *The Century*. Cambridge: Polity.
22. Žizek, S. (2002). *Welcome to the desert of the real! Five essays on september 11 and related dates*. London: Verso. URL: http://www.rebels-library.org/files/zizek_welcome.pdf.

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

БЛОГІНГ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

Чижикова Інна Валеріївна

ORCID ID: 0000-0003-2722-3258

старший викладач кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної мовної підготовки
Україна

Сучасний стан розвитку цифрових технологій, доступність Інтернету, широкий вибір онлайн інструментів, платформ, сайтів, застосунків тощо надає можливість зробити навчальний процес більш ефективним, сучасним та продуктивним для студентів.

Серед одних із головних інструментів сучасного освітнього середовища можна назвати навчальні блоги. Спробуємо надати короткий огляд визначенням цього поняття.

В загальному розумінні блог – сукупність вебсторінок, на яких автор ділиться своїм досвідом, баченням певних речей [1]. Це свого роду щоденник, в якому записи розміщено у зворотній хронології [4].

Згідно з визначенням в Оксфордському онлайн словнику «блог» розуміється як вебсайт, де пишуть про недавні події або теми та які зазвичай супроводжуються фото чи посиланнями на інші вебресурси [5]. Деякі науковці визначають блоги як такі вебсайти, що можна легко створити та оновити і які не потребують особливих технічних вмінь [3].

Для нашої роботи цікавим є застосування блогу як засобу навчальної діяльності, що має виконувати декілька важливих дидактичних функцій:

- 1) мотивувати до навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- 2) створювати сприятливі умови для індивідуального навчання студентів;
- 3) розвивати навчальну автономію студентів;
- 4) сприяти розвитку креативності у студентів;
- 5) формувати дискусійні навички студентів [2].

Варто зазначити, що публікації студентами власних думок чи роздумів, це свідчення рефлексії та аналізу, розвитку критичного мислення, що дозволяє не один раз повернутися до певного матеріалу та переосмислити його. Також це дає нагоду отримати зворотний зв'язок та проаналізувати результати роботи (наприклад можливість робити коментарі чи функція активних гіперпосилань) [2].

До основних кроків створення блогів належать: 1) визначення мети блогу; 2) вибір тематики блогу; 3) вибір домену та хостингу; 4) вибір системи керування вмістом; 5) вибір та налаштування шаблону [4]. Також зазначимо, що освітні блоги умовно можна поділити на такі, що ведуть/ся: 1) вчителі/викладачі; 2) учні/студенти; 3) для викладачів (підвищення кваліфікації, обмін досвідом тощо); 4) як навчальний проєкт [6]. Ці блоги є початком розвитку самостійної дослідницької

роботи студентів та учнів.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що блог/блогінг – це сучасна складова освітнього процесу студентів, яка характеризується електронними засобами навчання і корелюються з особистісно-орієнтованим підходом до навчання, мотивує навчаючихся до навчально-пізнавальної діяльності та надає свободу вибору студентам, таким чином формуючи базові засади навчальної автономії студентів, що визначається бажанням та здатністю брати на себе відповідальність за власне навчання.

Список використаних джерел:

1. Блог. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%B3> (дата звернення 03.02.2023).
2. Данилюк О. А., Хміль Н. А. Використання блогів у навчальній діяльності студентів. URL: https://fitu.kubg.edu.ua/images/stories/Departments/kitmd/Internet_conf_17.05.18/Zmist.pdf (дата звернення 04.02.2023).
3. Данилюк С. С. Особливості використання інтернет-технології «блог» у процесі формування професійної компетентності майбутніх філологів // Інформаційні технології і засоби навчання. 2012. №3 (29). – URL: <http://www.jiurnal.iitta.gov.ua> (дата звернення 01.02.2023).
4. Особистий професійний блог вчителя: дизайн, контент, просування. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mJhGoEQAcSw> (дата звернення 02.02.2023).
5. Blog. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/blog_1?q=blog (дата звернення 04.02.2023).
6. Blogspot. URL: https://zastupnukbcpto.blogspot.com/p/blog-page_72.html (дата звернення 19.12.2023).

ВПЛИВ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шостак Ольга Олександрівна

канд. філол. наук, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки
і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Тупкало Ольга Анатоліївна

здобувач вищої освіти педагогічного факультету
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Важливою умовою розвитку дитини та її майбутнього успішного навчання в школі є належним чином організована робота з формування мовлення в закладі дошкільної освіти: потрібно навчити дитину гарно розмовляти з дотриманням норм літературної мови. Відмінний засіб для цього – зображувальна діяльність, зокрема використання нетрадиційних технік малювання. Таке малювання сприяє виникненню інтересу до навчальних занять, допомагає збільшити словниковий запас, автоматизувати звуки, удосконалити граматичні уміння і навички, а також розвиває зв'язне мовлення. Вплив нетрадиційних технік малювання на розвиток мовлення розглядали різні вчені, наприклад, Ю. Котелянець, І. Кравченко та ін.

Малювання з використанням незвичайних та оригінальних матеріалів і технік дозволяє дітям отримувати позитивні емоції та розвивати свої творчі здібності. Різноманітні нетрадиційні техніки спрямовані на розкриття творчого потенціалу дітей. Їх ефективність полягає в тому, що в дітей зростає бажання займатися творчою діяльністю, а безпосереднє коментування процесу, називання предметів, сприяє активізації словника [2].

На думку Ю. Котелянець, використовуючи стандартні техніки малювання (пензликом чи олівцями), діти відтворюють зразок, а нетрадиційні техніки малювання допомагають уникнути цього. Педагог на заняттях з образотворчої діяльності лише показує способи використання нетрадиційного матеріалу чи інструменту, що стимулює дітей проявляти самостійність, власну особистість, уяву [1].

До нетрадиційних технік належать: малювання пальчиками та долонями, акватипія, малювання на вологому папері, малюнок крапками, тампонування, малювання зім'ятим папером, набризкування, ляпкографія, монотипія, малювання воском, піском. Подібна діяльність розвиває дрібну моторику (що, у свою чергу, сприяє розвитку мовлення дітей).

Основними цілями, що реалізуються під час застосування нетрадиційних технік малювання, є:

1. Навчальні: розширення уявлень дітей про інструменти, природні матеріали, фігури, рослини, у процесі якого мовлення збагачується іменниками, прикметниками, дієсловами, що характеризують властивості та якості предметів; закріплюються знання про різні частини мови (іменники, дієслова, прикметники) за конкретною лексичною темою; вдосконалюються вміння узгоджувати слова в реченнях і загалом формується інтерес до зображувальної діяльності.

2. Розвивальні: удосконалюється інтонаційна виразність мовлення; розвивається фонематичний слух і слухова увага, творча уява, дрібна моторика,

активізується робота півкуль головного мозку.

3. Виховні: формується дбайливе ставлення до тварин і рослин, виховується любов до природи, розвивається допитливість [1].

Під час роботи за різними нетрадиційними техніками відбувається стимуляція пізнавальної сфери та інтересу дитини (для малювання використовуються предмети, з якими дитина взаємодіє щодня).

Створюючи зображення за допомогою видудання фарб («малювання мильними бульбашками», техніка «кляксографія»), дошкільники непомітно для себе зміцнюють м'язи губ, а педагог має можливість проводити дихальну гімнастику. Малюючи відбитками листя з дерев, діти ознайомлюються з їх назвами. Малюючи відбризкуванням, роблячи трафарети, діти вчаться працювати акуратно й обережно [3].

Таким чином, використання нетрадиційних технік малювання в роботі з дітьми дошкільного віку сприяє розвитку мовлення, координації, дрібної моторики. У дітей активізується та розширюється словниковий запас, закріплюються навички побудови словосполучень і речень.

Список використаних джерел:

1. Котелянець Ю. С. (2023) Збагачення словника дітей 5-го року життя в процесі образотворчої діяльності. Теорія та методика дошкільної і початкової освіти. С. 106-133.
2. Кравченко І. В. (2019) Розвиток мовлення дітей дошкільного віку засобами зображувальної діяльності. Актуальні питання корекційної освіти. № 3. С. 137-147.
3. Ласточкіна О. В. & Ілляшенко Л. Ю. (2017) Нетрадиційні техніки ізотерапії у логокорекційній роботі з дошкільниками. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. № 2. С. 15-18.

ГУМАНІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ПЕДАГОГІКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ПРОЯВ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ІНТЕРЕСІВ МАЙБУТНЬОГО ЛОГОПЕДА У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Косарева Галина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-1999-5787

канд. пед. наук, доц. кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Поніманської Т.І.

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Демократичні і соціально-економічні перетворення в Україні зумовили суттєві зміни в ціннісних світоглядних орієнтаціях у системі спеціальної освіти. Побудова демократичного, правового, відкритого громадянського суспільства, актуалізація ідей соціальної злагоди, формування певних засад гуманних стосунків, серед яких чільне місце займає прояв толерантності спричинили за собою зміну ставлення суспільства і держави до дітей з особливими потребами.

На нашу думку, перебудова та модернізації національної системи освіти в Україні, зумовлена необхідністю переорієнтації підходів до реалізації завдань спеціальної педагогіки, зокрема, інноваційним пошуком найвагоміших важелів впливу щодо формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда, покращення якості професійної підготовки до роботи з дітьми з порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку.

Вища школа є одним із важливих інститутів формування гуманістичної функції педагогіки толерантності, що розглядається як співпраця й дух партнерства під час організації діяльності вищих навчальних закладів; готовність прийняти думку іншого члена колективу; визнання різноманітності; формування культури діалогу; відмова від домінування й заподіяння шкоди; повага до людської гідності тощо. Будь-які вияви нетолерантності, що супроводжують навчально-виховний процес вузів, несуть загрозу стабільності їх функціонування, сприяють проявам педагогічних ризиків. Тому важливим завданням вищої педагогічної освіти є виховання фахівця, який відрізняється, насамперед, толерантністю і терпимістю до різних думок, поглядів і переконань, неупередженістю у ставленні до колег, дітей і подій, духовно-ціннісною мотивацією, гуманістичною спрямованістю, психологічною культурою, здатністю до професійної ідентифікації.

Таким чином, у контексті переосмислення цінностей сучасного етапу розвитку системи спеціальної освіти України особливо важливою є проблема визначення змісту та характеру втілення цінностей у процесі підготовки майбутнього логопеда. Зазвичай саме до ціннісних настанов, які закладає система освіти, входять цінності гуманізму, творчості, милосердя, співпраці і толерантності.

Гуманістична функція педагогіки толерантності передбачає установку на прийняття особистості дитини, на розуміння цієї дитини, на відверте спілкування. В основі толерантності є повага до особистості дитини, терпляче ставлення до найрізноманітніших проявів цієї особистості, до її поглядів і навіть помилок та недоліків. Це означає ставлення до дитини з особливими потребами, в якому немає осуду, але є співчуття, співпереживання, розуміння цінності людської особистості та

бажання допомогти.

Теоретичну основу вивчення проблеми гуманістичної функції педагогіки толерантності склали: особистісно-орієнтований підхід до виховання (І. Бех, Н. Гавриш, О. Коберник, Н. Ничкало, В. Оржеховська, Т. Поніманська, Р. Пріма, О. Савченко та ін.); положення філософської і психолого-педагогічної науки про сутність гуманізму і гуманізацію виховання (І. Бех, М. Бубер, І. Кант, О. Кононко, Дж. Локк, А. Маслоу, М. Мчедлов, Ж.-Ж. Руссо, М. Уолцер та ін.).

Різнобічний аналіз вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів та осмислення процесів модернізації спеціальної освіти в Україні, вбачаємо у фундаментальних дослідженнях: В. Андрущенко, Н. Бібік, Я. Болюбаш, В. Бондаря, О. Жукатинської, Т. Дегтяренко, І. Дмитрієвої, А. Кірсанова, О. Марченко, С. Миронової, Ю. Найді, Н. Пахомової, Ю. Пінчук, Ю. Рібцун, В. Синьова, Т. Сорочан, Л. Федорович, В. Шевченка, М. Шеремет та ін.

Аналіз означених досліджень з даної проблеми, наголошує на необхідності постійного пошуку шляхів формуванням ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Вирішення поставлених завдань, на нашу думку, саме значною мірою залежить від професіоналізму вчителя-логопеда, його культури та базових моральних якостей, а саме: поваги до дитячої особистості; осмислення своєї ролі організатора і наставника; уявлення про дитину як про саме цінне; усвідомлення того, що кожна дитина унікальна; здатності до співпереживання, співчуття до проблем дитини та її сім'ї; відповідальності за результати своєї діяльності та її ролі у подальшій долі дитини; особистісних якостей та гуманістичних цінностей: моральності, духовності і толерантності.

Питання формування гуманістичної функції педагогіки толерантності як прояву формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда до дітей з особливими потребами досить складне і багатоаспектне, яке вимагає значних зусиль педагогічних колективів вищих навчальних закладів щодо виховання професійної честі сучасного педагога на принципах терпимості до чужих позицій, цінностей, культур, взаєморозуміння, здатності до компромісу.

У педагогічному процесі прояв терпимого або нетерпимого ставлення до дітей визначається по тому, як педагог дозволяє суперечність між вимогами, які він відповідно до прийнятих нормативами пред'являє до дітей, і мірою реального втілення цих вимог з боку останніх: рівнем розвитку, поведінки, особистісних якостей.

Важливою проблемою спеціальних навчальних закладів наразі є створення в педагогічному процесі оптимальних умов для формування кожної дитини з особливими освітніми потребами як унікальної особистості, яка здатна до повноцінної самореалізації в різних сферах життєдіяльності.

Однак формування такої особистості є складним процесом, результативність якого значною мірою залежить від ціннісних установок особистісних якостей самого педагога та організації педагогічного спілкування таким чином, щоб надати студентам можливість сформувати в собі таку моральну якість як толерантність, отримати навички толерантного спілкування та взаємодії з дітьми з порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку, іншими людьми в різних комунікативних ситуаціях.

У межах професії толерантність виступає інтегральною характеристикою, яка визначає спрямованість і принципи взаємодії майбутнього фахівця з оточуючими, залученими до сфери його професійної діяльності. Таким чином, професійна

толерантність виявляється у межах професійної діяльності майбутнього вчителя-логопеда, його позиції і діях стосовно інших особистостей, залучених до сфери цієї діяльності.

Відмітимо, що аналіз сучасних тенденцій розвитку вищої освіти свідчить про те, що на перший план виходять проблеми гуманізації, толерантності та утвердження людської гідності і здібностей майбутнього логопеда. Саме розвиток творчої індивідуальності майбутнього фахівця є надзвичайно важливим напрямом модернізації системи вищої освіти, що включає роботу зі створення нової системи цінностей і нових моделей освіти.

Тож, перед сучасними закладами вищої освіти постають завдання створення ефективних умов для професійного й особистісного саморозвитку майбутнього успішного фахівця-логопеда, розкриття та розвитку його загальнолюдських та професійно значущих особистісних якостей [1].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства особливо важливим є питання про те, яким має бути майбутній логопед в нових умовах, яким вимогам мають відповідати його ціннісні орієнтації, інтереси та професійна педагогічна діяльність в галузі спеціальної освіти.

Майбутні вчителі-логопеди потребують ґрунтовної фундаментальної підготовки з медико-біологічних та психолого-педагогічних, спеціальних дидактичних дисциплін із метою формування належного рівня професійної, діагностичної, консультативної, корекційно-розвиткової та навчально-виховної компетентностей [2].

Зазначимо, що на основі вимог, які наразі висуває суспільство щодо формування ціннісних орієнтацій та інтересів сучасного логопеда є професійна компетентність, яку ми визначаємо як інтегральну якість особистості що включає професійні знання, вміння та навички, системи сформованих настанов та ціннісних орієнтацій, оцінок і ставлень внутрішнього та навколишнього досвіду, особистісні досягнення фахівця в професійній діяльності, здатність орієнтуватися у складній ситуації та приймати оптимальні рішення.

Професійна підготовка майбутніх логопедів в закладах вищої освіти до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами повинна носити цільовий характер і включати в обов'язковому порядку основи таких предметів: спеціальної педагогіки, інклюзивної освіти, психології дітей з психофізичними порушеннями, генетики, клініки інтелектуальних порушень тощо. Зважаючи на те, що до базових моральних якостей майбутніх логопедів відносять здатність до емпатії, відповідальність за дитину, співчуття до проблем дитини та її батьків. Відтак, у процесі удосконалення змісту навчальних дисциплін мають посісти місце філософські питання, які, на нашу думку, формують менталітет майбутнього вчителя-логопеда.

Ефективність і результативність системності педагогічної, психологічної та медичної підготовки вчителів-логопедів повинна оцінюватися з методологічних позицій, які мають бути покладені в основу подальшого теоретичного й експериментального дослідження цієї проблеми в закладах вищої освіти [3].

Водночас важливим аспектом, на нашу думку, стає визначення змісту не тільки теоретичної, методичної та організаційної підготовки майбутніх логопедів, але й практичної підготовки до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, а саме: робота асистентами вчителів-логопедів з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями, волонтерами в інклюзивних групах, асистентами дитини (тьюторами) тощо.

Важливим у професійній підготовці майбутніх логопедів є дотримання певних

принципів: індивідуального підходу, підтримки самостійної активності дитини, активного включення в освітній процес усіх його учасників, принцип міждисциплінарного підходу, принцип варіативності в організації процесів навчання і виховання, принцип партнерської взаємодії з сім'єю.

Вищеозначена підготовка майбутніх логопедів опирається на цілісність освітніх компонентів циклів загальної, професійної та практичної підготовки, інтегрує мотиваційний, змістовний, операційний та інші аспекти, так і на освітні компоненти за вибором, спрямовуючи майбутнього логопеда на отримання знань спрямованих вирішенню завдань корекційно-розвиткової роботи задля усунення різноманітних мовленнєвих порушень.

Сучасне студентство, як майбутня інтелектуальна еліта країни, повинно стати активним провідником ідей гуманістичної функції педагогіки толерантності для формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього педагога, нарощувати його знання про дитину з особливими потребами, людство і людяність, гарантуючи цим стабільний розвиток усього суспільства.

Висновки. Узагальнюючи все вищезазначене, можна зробити висновок про те, що питання формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього вчителя-логопеда до дітей з особливими потребами необхідно розглядати як складний, динамічний та багаторівневий процес, який повинен забезпечувати формування професійної компетентності та особистісних якостей майбутнього фахівця спеціальної науки. До базових моральних якостей майбутніх логопедів, які висуває наразі суспільство, на нашу думку, відносимо здатність до емпатії, єдність поглядів та ціннісних орієнтацій, відповідальність за дитину, співчуття до проблем дитини та її батьків.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження даної проблеми ми вбачаємо в розробці ефективних напрямів оптимізації питання формування ціннісних орієнтацій та інтересів майбутніх логопедів до роботи з дітьми з тяжкими мовленнєвими порушеннями у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Мартинчук О. В. (2017) Компетентнісний підхід до фахової підготовки вчителів-дефектологів для забезпечення освітньої інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (корекційна педагогіка та спеціальна психологія), (24), 157–158.
2. Пахомова, Н. Г. (2011) Системність як методологічна основа професійної підготовки вчителя-логопеда. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (корекційна педагогіка та спеціальна психологія), (18), 192–196.
3. Пахомова, Н. Г. (2017) Діагностико-корекційний консалтинг в системі підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзії. Матеріали Всеукраїнської (заочної) наук.-практ. конф. Спеціальна освіта стан та перспективи, 374–377.

ЗАСОБИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ

Суружіу Владислава Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка, Україна

Науковий керівник: Котелянець Юлія Сергіївна

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка, Україна

Ознайомлення дітей з природою дає величезні можливості для їх розвитку. В процесі його розширюється орієнтація дітей в навколишньому середовищі, формуються пізнавальні здібності та мисленнєві процеси. Виховний потенціал природного довкілля також значний. В процесі виховання відповідного ставлення до природи формується гармонійна, всебічно розвинена особистість, що має потребу в спілкуванні з природою, інтерес до пізнання її законів, внутрішню мотивацію поведінки й діяльності з охорони природи, переконання в соціальній обумовленості ставлення людини до природи.

Різноманітність форм і методів, які доцільно використовувати у процесі ознайомлення дітей з природою в дитячому садку, є надзвичайно великою. Їх вибір визначається змістом програми й залежить від природного оточення дошкільного закладу, місця та об'єкта спостереження, і обов'язково – від віку дітей, їхнього досвіду.

Науковець О. Біда, досліджуючи проблеми впровадження екологічного підходу в системі дошкільної освіти, наголошує на необхідності його реалізації в таких площинах:

- збагачення емоційно-чуттєвого досвіду дітей, спілкування з природою у процесі оволодіння базовими знаннями про природне довкілля;
- формування системи ціннісних орієнтацій, збагачення морально-ціннісного досвіду спілкування з природою;
- формування необхідних складників екологічної компетентності, здатності застосовувати знання й уміння на практиці, самореалізовуватися в екологічній діяльності [2, с. 14].

Основна форма організації ознайомлення дітей з природою – заняття. Плануються заняття згідно програми, проводяться в певний час за розробленим планом. Заняття будують так, щоб не тільки надати вихованцям певні знання, але й здійснювати розвиток пізнавальних здібностей, мовлення дітей, виховувати інтерес і любов до природи. Обов'язковою умовою заняття є засвоєння програмного матеріалу усіма дітьми. Окремим видом заняття є екскурсія.

Екскурсія – це форма організації навчальної роботи, що дозволяє організувати спостереження та вивчення різних явищ, предметів, процесів у природних умовах, музеїв, виставок тощо [1, с. 11]. Екскурсія збагачує дітей знаннями про навколишній світ, працюючих людей, сучасні технології, розвиває мовлення та процес взаємодії з оточуючим.

Незалежно від виду та структури навчальних поїздок, їх метою є спостереження реальних процесів виробництва та виробничих відносин, використання теоретичних знань на практиці. Однак, мета екскурсії часто визначається її типом. Наприклад, метою вступної екскурсії буде вивчення основних понять, формування образних

уявлень про практичний досвід, ознайомлення з фактами, суть яких буде розкрита, розширена та поглиблена на наступних заняттях [3, с. 40].

Діти на екскурсіях в лісі знайомляться з різноманіттям дерев, такими як ялина, осика, горобина тощо. Дошкільники вчать берегти природу, не травмувати дерева, не зривати листя, заготовляють ягоди для зимуючих птахів. Екскурсії на луки дають можливість дітям побачити різноманітність трав і комах, вчать не м'яти й не рвати траву. Екскурсії на водойму вчать дітей не засмічувати природу. Свідоме й дбайливе ставлення до об'єктів живої й неживої природи дозволяє формувати природні екскурсії завдяки контакту з живими і неживими об'єктами природи. Під час екскурсій в природу дітям потрібно говорити про елементарні природоохоронні заходи, разом можна розвішувати годівниці для птахів, стежити за тим, щоб у них був корм. На кожній екскурсії діти повинні класифікувати знання про об'єкти природи або явище.

Важливим практичним методом навчання природознавства є організація й проведення дослідів. Навчальний дослід – це елементарний навчальний експеримент. Він є одним із важливих методів пізнання природи, накопичення чуттєвого досвіду.

Дослід дає змогу відтворити явище або процес у спеціально створених умовах, простежити за його ходом, побачити ті ознаки, які у природі сприйняти безпосередньо неможливо. Специфіка дослідів полягає в тому, що він дозволяє отримати явище в «чистому вигляді», а саме: уникнути впливу побічних факторів. Дозволяє досліджувати його в різних умовах, припиняти дослідний процес на будь-якій стадії й повторювати необхідну кількість разів, вивчати предмет більш ретельно, ділити його на частини, виділяти те, що цікавить. Таким чином досягається глибина дослідження суті явищ й законів природи, підвищується обґрунтованість висновків. Обов'язковим елементом дослідів є створення спеціальних умов для проходження явищ, процесів та добір, засобів для цілеспрямованої зміни об'єктів або середовища їх існування. Тому виконання дослідів вимагає певного обладнання (приладів і матеріалів).

Дієвою технологією реалізації естетико-екологічного підходу до екологоприродничої освіти дітей дошкільного віку є милування природою. Процес формування природничо-екологічної компетентності дитини-дошкільника сучасні учені розглядають крізь призму середовищного підходу (Н.Горопаха, О.Кононко, К.Крутий, Н.Лисенко, Л.Лохвицька, З.Плохій, Н.Рижова, Г.Тарасенко та ін.), наголошуючи на тому, що жоден метод чи форма освітньої роботи з дітьми, вилучені з контексту функціонування середовища (предметно-розвивального, природного, соціального тощо), не здатні замінити цілісного системного педагогічного впливу на особистість дитини з його участю. Середовищний підхід в еколого-природничій освіті передбачає педагогічно доцільну організацію еколого-розвивального простору дитини та побудову на цій основі системи педагогічних взаємин з нею. При цьому важливим є позитивне сприйняття дитиною цього середовища, що можливе за умови її залученості в процес його створення та вдосконалення. У численних психолого-педагогічних дослідженнях наголошується на цінності природно-розвивального середовища для розвитку та саморозвитку дітей.

Для ознайомлення дошкільників з природою доцільно також використовувати казки. Казка виступає як засіб всебічного виховання особистості дитини. Зміст казок формує у дошкільників правильне відношення до явищ суспільного життя, навколишнього середовища, Батьківщини, моральних категорій добра і зла, честі й совісті. За допомогою казки у дошкільників формується моральне уявлення про

дбайливе ставлення до навколишнього світу, про норми поведінки в суспільстві, про взаємини з іншими дітьми та із дорослими, про слабкі та сильні сторони особистості (її позитивні та негативні риси). В процесі створення і відтворення дидактичних казок педагог вчить дітей самостійно мислити, аргументувати свій вибір, вирішуючи завдання виховання моральних почуттів і відносин.

На важливість авторської казки про природу як засіб формування основ екологічного світогляду в дітей дошкільного віку вказували Г. Беленька, Т. Конюхова. Своїми дослідженнями вони довели, що до роботи з казкою можна застосовувати як традиційні, так інетрадиційні методи. У статті «Авторська казка про природу» Т. Конюхова наводить низку цікавих прикладів: перенесення героїв знайомих казок у нові обставини, зміна ситуацій у знайомих казках; придумування нового кінця казки; складання «вінегрету» із казок [5, с. 9].

Слухаючи казку дитина ототожнює себе з певним героєм. І у дорослому житті людина робить так, як її улюблений у дитинстві герой, здійснюючи його подвиги й повторюючи його помилки. Тому в певному сенсі казка закладає долю, поведінку й характер, веде людину по життю.

Отже, заклад дошкільної навчальний заклад має безліч можливостей для формування у дітей не лише системи готових знань про природу, але й вмінь отримувати ці знання різними шляхами. Успішність такої роботи залежить в першу чергу від готовності та бажання вихователів і методистів максимально використовувати доступні форми і методи ознайомлення дошкільників з природою.

Список використаних джерел:

1. Абрамова Т. Мовлення й мислення під час екскурсій. Дефектолог. 2019. № 2. С. 11–17.
2. Біда О.А. На шляху становлення педагогічного професіоналізму. Вісник Черкаського університету. 2009. Вип. 165. С. 12–14.
3. Білокобилка О. О. Подорож до природи: заняття з розвитку зв'язного мовлення. Логопед. 2017. № 8. С. 40–44.
4. Васильченко А., Тарнавська Н., Товодон Т. Казка як засіб виховання та розвитку дитини. Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини. 2012. С. 26–30.
5. Конюхова Т. Авторська казка про природу. Дошкільне виховання. – 2006. No 2. С. 7–9.

ЗАСОБИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Дем'яненко Едуарда Віталіївна

здобувач вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка, Україна

Науковий керівник: Цуканова Наталія Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
дошкільної та початкової освіти

Центральноукраїнський державний університет ім. В. Винниченка, Україна

Оскільки Україна перебуває на шляху становлення, то відповідно й потребує освічених громадян, креативних особистостей, здатних творчо підходити до вирішення будь-яких проблем. Перед навчальними закладами всіх рівнів постає дуже важливе завдання: сприяти, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, компетентною, суспільно корисною особистістю.

Методи й прийоми розвитку креативності учнів розглядалися в працях таких авторів: Г. Альтшуллера, А. Антонова, Г. Шуллера, Г. Шевченка, В. Моляко, А. Половинкіна, В. Рибалко, В. Семиченко, С. Сисоевої, А. Есаулова та інших.

Ми поділяємо думку С. Сисоевої щодо розуміння взаємозв'язку двох аспектів креативності: як сукупність якостей особистості, в яких проявляється відношення суб'єкту до світу й до самого себе, її спосіб самоствердження; і як діяльність певного характеру, яка відбиває вищу ступінь активності [4, с.184]. Діяльність є основою креативності; і креативність, і діяльність спрямовані на перетворення оточуючого світу і самої людини як діючого суб'єкту, проте діяльність може бути продуктивною і репродуктивною, креативність виступає лише у взаємозв'язку продуктивного і репродуктивного, охоплюючи не тільки безпосередньо результативні дії, але й мотиви, ставлення, погляди, почуття тощо.

Найефективнішою творчою діяльністю є мистецтво, тому що творчість виступає не тільки як спосіб діяльності, а й як його мета. Оптимальним видом такої діяльності є театральне мистецтво.

Інсценізація для дітей перш за все гра. В. Сухомлинський писав: «Казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються у душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками, воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів, живою реальністю мислення [5, с.176].

О.Гордійчук пропонує використовувати наступні методи і прийоми продуктивної діяльності молодших школярів з елементами творчості:

- малювання героїв казок, які їм сподобалися найбільше;
- сценки з вистав, декорації, костюми для найулюбленіших героїв тощо. В такому разі діти, можливо, зможуть зображати не лише позитивних героїв, а й негативних. Відповідно, вони починають оцінювати не лише сам образ («добрий-поганий»), а й рівень його театального перевтілювання, аналізувати рівень гри, відповідність

засобів виразності характеристики героя, його пізнаваність і схожість до того образу, що склався у дитини;

- ліплення із пластиліну або глини «декорації до казки», «героя, який сподобався»;

- конструювання дивовижних виробів із паперу. Творча активність кожної дитини стимулюється цікавою побудовою заняття, зв'язок завдання з ігровим образом, ігровою ситуацією, наприклад: «Зроби будинок, в якому живуть герої вистави», «Зроби декорації до переглянутої вистави». З великим інтересом вихованці майструють з паперу казкових персонажів вистави (птахів, свійських тварин тощо);

- складання цікавих паперових композицій, використовуючи образи персонажів вистави. Особливо оригінальне панно, де персонажі вистави зображені в русі;

- виготовлення з паперу прийомами складання та згинання найрізноманітніших шапочок для дитячих інсценівок («Ковпак для Петрушки», «Головний убір для Червоної Шапочки» тощо). Їх широко використовують в іграх, коли діти грають певну роль та діють відповідно до неї;

- виготовлення масок персонажів вистави з використанням прийомів оригамі;

- створення макета вистави. Для цього діти малюють невеличкі декорації, добирають іграшкові дерева, кущі, ялинки, меблі з куточка іграшок; ліплять із пластиліну фігурки дійових осіб. Усе це розставляється на макетній сцені (наприклад, на столі), щоб можна було зрозуміти масштаб співвідношення речей і акторів» на сцені. Це спонукає дітей до гри: переставити все в макеті, по-різному спробувати якомога краще розмістити предмети та героїв на сцені, спробувати від їх імені говорити тощо;

- розігрування окремих сценок із переглянутої вистави (що їм найбільше сподобалось чи запам'яталось), яку дивилися. При цьому вони використовують атрибути, наявні в ігровому куточку [2, с. 58–59].

Багато вчених приділяли чимало уваги розвитку проєктної діяльності та досягли в цьому напрямку значних результатів. Джон Дьюї створив прагматичну концепцію, яка стала теоретичною основою методу проєктної діяльності: «Діяльність учня має бути спрямована на формування його мислення, в основі якого лежить його власний досвід» [1, с. 42]. Вчений стверджував, що «єдиний шлях, яким дитина може усвідомити свою суспільну спадщину – це надання їй можливості виконувати ті основні типи діяльності, які роблять цивілізацію тим, чим вона є» [1, с. 42]. Він підкреслював, що дорослий повинен керувати й спрямовувати діяльність дитини, її розумовий розвиток. Виконувати це можна через ретельний відбір навчального матеріалу. Такий відбір має певну педагогічну умову – зв'язок з досвідом дитини на самому початку навчання й поступове цілеспрямоване розширення цього досвіду через ретельно відібраний зміст навчання.

Такі сучасні українські дослідники, як І. Єрмаков, О. Коберник, О. Савченко, В. Тищенко, А. Цимбалару в своїх працях дійшли до висновку, що проєктна діяльність сприяє розвитку в учнів творчості, самостійності тощо. Завдяки методу «проєктна діяльність» можна встановити новий тип відносин між учнями та вчителем на основі співпраці.

Провідний вчений-теоретик Є. Полат, розкрив суть методу «проєктна діяльність» такими словами: «Метод проєктна діяльність передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити певну проблему під час самостійних дій з обов'язковою презентацією результатів. Якщо говорити про метод проєктна діяльність, як педагогічну технологію, то вона передбачає сукупність дослідницьких проблемних методів, творчих за своєю

діяльністю» [3].

Дослідники Ю.Хотунцев, О.Козина разом з іншими співавторами під поняттям «проектна діяльність» розуміють самостійну творчу роботу, що включає план, який формується й уточняється протягом періоду виконання проекту. Тематика проектної діяльності повинна бути неоднотипною, розвивати творче та критичне мислення, навички дослідження, вміння поєднувати знання та навички здобуті на інших предметах.

Виховання творчої особистості, починаючи з молодшого шкільного віку – одне із головних завдань учителя початкових класів. Сучасні освітні програми, інноваційні процеси, які відбуваються у школі наголошують на необхідності розвивати природні задатки та таланти дітей. Це можливо лише за умови створення атмосфери творчості, яка спонукає учнів пізнавати й дивуватися, приймати рішення в нетипових ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Волобуєва Т.Б. Дослідне поле інноваційної майстерності. Донецьк: Каштан, 2013. 399 с.
2. Гордійчук О. Є. Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою викладання: навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. 208 с.
3. Євтух М.Б. Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя. Педагогічна газета. 2002. №8–9. С. 7.
4. Сисоєва С.О. Теоретико-методологічні засади підготовки вчителя до педагогічної творчості. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект: Монографія/ За ред. Н.Г.Ничкало. К., 1999. С.176–212.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К. Радянська школа 1972, 242 с.

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Галушка Ліана Сергіївна

аспірант кафедри географії, методики її навчання та туризму

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Компетентісно орієнтоване навчання (КОН) - це підхід до освіти, який з'явився в 1970-х роках у США з метою підготувати кваліфікованих фахівців для ринку праці. Згодом КОН поширилось на інші країни та сектори освіти, в тому числі вищу освіту. КОН внесло свій вклад у створення національних та міжнародних рамок кваліфікацій, які описують рівні навчання та вимоги до компетентностей в різних дисциплінах та професіях.

КОН - це система освіти, яка адаптується до індивідуальних потреб студентів, а не змушує їх адаптуватися до жорсткої системи. Вона базується на доказах володіння, а не на часі, проведеному за навчанням, і надає студентам можливість приймати рішення про свої навчальні результати.

Однією з необхідних умов успішного застосування сучасних підходів до шкільної географічної освіти є поліпшення методики формування предметних компетентностей майбутніх учителів географії. Для цього необхідно надати викладачеві ЗВО академічної свободи, яка дозволить модернізувати основні етапи навчального процесу, зокрема, контроль освітньої діяльності й навчальних досягнень здобувачів. Одним із способів модернізації вищої освіти є широке застосування компетентісного підходу до контролю навчальних досягнень здобувачів; це означає вимірювання та розвиток рівнів сформованості їхніх предметних компетентностей за допомогою використання компетентісно орієнтованих завдань (КОЗ) [1, 75].

Основною ціллю КОЗ у сучасній географічній освіті є стимулювання розвитку ключових навичок і компетенцій, які відіграють вирішальну роль у академічному та професійному зростанні студентів. Ці завдання спрямовані на підготовку студентів до реального світу, надаючи їм можливість розвивати та вдосконалювати важливі навички, які вони зможуть застосувати під час навчання в університеті та в майбутній кар'єрі. Таким чином, КОЗ не лише підвищують рівень академічних знань студентів, але й готують їх до викликів, з якими вони можуть зіткнутися в професійному житті.

КОЗ - це спеціально розроблені завдання, які мають на меті підтримувати розвиток визначених компетенцій або навичок. Вони сфокусовані на застосуванні знань і навичок в практичних ситуаціях, а не просто на їхньому механічному запам'ятовуванні. Ці завдання часто включають ситуації з реального життя або їхні симуляції, що допомагає студентам краще розуміти, як їхні знання і навички можуть бути застосовані в реальному світі.

Відмінність між КОЗ та традиційними полягає в тому, що традиційні завдання зазвичай зосереджені на теоретичних знаннях і механічному запам'ятовуванні інформації. Наприклад, традиційне завдання може вимагати від студента прочитати розділ з посібника і відповісти на питання про прочитане. З іншого боку, КОЗ може вимагати від студента використовувати цю інформацію для розв'язання реальної проблеми або виконання певного завдання. Таким чином, КОЗ сприяють глибшому розумінню матеріалу і розвитку практичних навичок.

КОЗ дозволяють перевірити, наскільки добре студенти засвоїли предметні та загальні компетенції. Але вони не лише контролюють знання, а й стимулюють студентів та студенток на початку заняття. Крім того, такі завдання можуть бути цікавою справою для роботи в групах, а їхнє створення — чудовим навчальним проєктом, який допоможе не тільки вивчити новий матеріал, а й повторити вже відомий.

КОЗ містяться з таких елементів: мотиваційний вступ (явний чи прихований); розгорнута основа з інформацією, наведеною у різних формах; декілька завдань на вміння опрацьовувати наведену інформацію (в т. ч. завдання на перетворення інформації з однієї форми на іншу: побудова графіку, читання табличних даних тощо); завдання на обґрунтування інформації та оцінювання джерел (критичне мислення)[2, 156].

Компетентнісно орієнтовані завдання мають ряд переваг, особливо в тому, як вони переформовують навчальний досвід, роблячи його більш релевантним і ефективним для студентів (рис 1.).

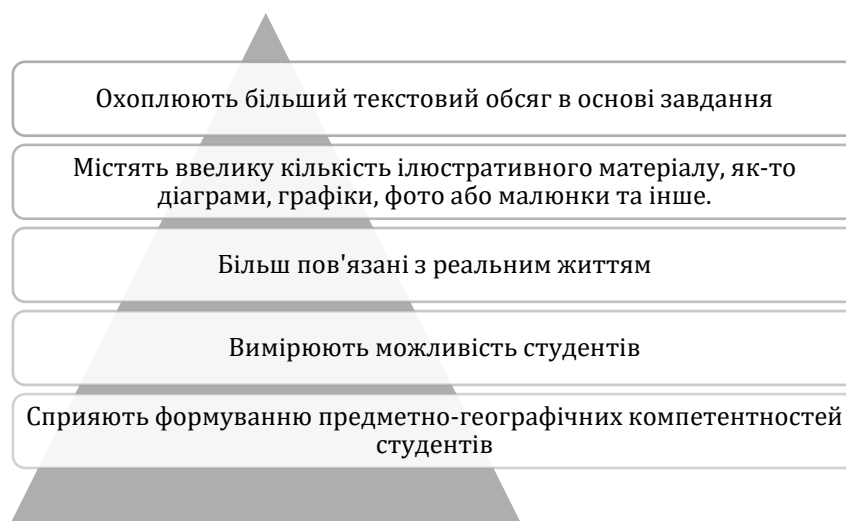

Рис. 1. КОЗ переваги над традиційними завданнями у ЗВО

Отже, КОЗ - це новітній вид завдань, який має на меті сформувати та розвинути компетентності здобувачів, які необхідні для їхнього професійного зростання. Вони вимагають від здобувачів не тільки знати, а й вміти застосовувати свої знання та навички в різних ситуаціях. Вони також враховують індивідуальні особливості та потреби здобувачів, а також реальні умови та вимоги професійного середовища. Таким чином, КОЗ підвищують якість та ефективність навчання, а також підготовлюють здобувачів до успішної кар'єри.

Список використаних джерел:

1. Вішнікіна Л. П., Галушка Л. Застосування компетентнісно орієнтованих завдань у процесі підготовки майбутніх учителів географії. Ukrainian professional education. Українська професійна освіта: науковий журнал. Полтав. Нац. Пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2022. Вип. 11. С. 74-82.
2. Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти: Зб. наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції(м. Київ, 4 листопада 2019 р.), м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ: Пед. думка, 2019. 422 с.

МЕТОДОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ТА ЛІКАРІВ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПРОХІДНОСТІ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛАРИНГЕАЛЬНОЇ МАСКИ

Курсов Сергій Володимирович

д-р. мед. наук, професор кафедри медицини
невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Матвеєнко Марія Сергіївна

канд. мед. наук, доцент кафедри загальної хірургії, анестезіології
та паліативної медицини, медичного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Скоропліт Сергій Миколайович

асистент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Забезпечення прохідності дихальних шляхів є одним з провідних методів надання екстреної медичної допомоги (ЕМД) пацієнтам з синдромом гострої дихальної недостатності. Для забезпечення прохідності дихальних шляхів використовують придання особливих положень для голови і шиї хворого, різноманітні провідники повітря, комбіт'юби, ларингеальні маски, трахеальну інтубацію, бронхіальну інтубацію, крикотіреотомію та трахеотомію. Найбільш широке розповсюдження в умовах ЕМД отримало застосування провідників повітря, а в умовах шпиталю – інтубація трахеї та трахеостомія за умов потреби в тривалій респіраторній підтримці [1, 2]. Спроби впровадити інтубацію трахеї на дошпитальному етапі парамедиками, які були розпочаті викладачами Королівського медичного коледжу Лондона, зазнали однозначної невдачі. Адже кількість ускладнень при виконанні парамедиками інтубації трахеї виявилася надзвичайно високою. Саме тому фахівців ЕМД в теперішній час найбільш неполегливо навчають забезпеченню прохідності дихальних шляхів за допомогою провідників повітря [3-5]. Це надзвичайно широке коло девайсів, яке включає класичні провідники повітря Гведела і Сафара, назофарингеальні гнучкі канюлі, провідники I-Gel, елементарні комбіт'юби, що орієнтовані на обтурацію стравоходу з залишенням доступу повітря через вільний канал для проведення повітря, й більш складні за устроєм сучасні комбіт'юби, які можуть, при вдалому встановленні навіть виконувати роль інтубаційних ендотрахеальних трубок [1, 2]. До провідників повітря можна також віднести й ларингеальні маски. Безумовною перевагою ларингеальних масок перед елементарними провідниками повітря є те, що їх устрій дозволяє значно ефективніше зменшувати обсяг «мертвого простору» та дуже ефективно вентилувати пацієнта при приєднанні до них ручних дихальних апаратів та автоматичних апаратів штучної вентиляції, які можуть працювати як за тиском, так і за об'ємом. Отже ларингеальні маски отримують все більше розповсюдження для забезпечення прохідності дихальних шляхів на дошпитальному етапі, а також часто використовуються в амбулаторній анестезіології. Саме тому навчання лікарів-

інтернів (слухачів) методиці застосування ларингеальних масок є важливим аспектом якісної підготовки та удосконалення фахівців з ЕМД та анестезіологів [6, 7]. Метою нашої роботи було удосконалення методології навчання лікарів-інтернів (слухачів) забезпеченню прохідності дихальних шляхів за допомогою ларингеальної маски.

Матеріали і методи. Для навчання використані фантоми Ambu різних розмірів (імітація голови і шиї дорослого пацієнта та дитини) та набір ларингеальних масок різних розмірів та різної конструкції (рис.1).

Рис. 1. Набір ларингеальних масок звичайної конструкції (classic) та різного розміру

Окрім цього використовуються армовані ларингеальні маски, устрій яких значно збільшує надійність збереження прохідності дихальних шляхів через великі труднощі їх перегинання (flexible, гнучкі з збереженням прохідності повітря). Також використовуються ларингеальні маски типу «ProSeal» (ті, що дозволяють усувати виток – найчастіше виток рідини із шлунка, або виток іншої рідини, яка може викликати аспірацію та погіршити вентиляцію) (рис.2).

Рис. 2. Ларингеальна маска конструкції «ProSeal»

Для навчання також використовувалися презентація слайдів на екрані за допомогою комп'ютера та мультимедійного проектора, мішок для імітування роздування легень, ручний дихальний апарат, шприци, рідина (вода) та вакуумний екстрактор з катетером для видалення рідини, сухі серветки для висушування манекена, корнцанг Гросс-Майера.

Результати та їх обговорення. Застосування ларингеальної маски являє

альтернативу інтубації трахеї для осіб, які не мають достатнього досвіду для виконання трахеальної інтубації, при відсутності набору для інтубації трахеї, або якщо маніпуляція інтубації трахеї асоційована із значними труднощами через наявність так званого фактору «трудних дихальних шляхів». Встановлення ларингеальної маски є часткою алгоритму при наявності «трудних дихальних шляхів» Американського товариства анестезіологів [8].

LMA® Unique™ Airway являє набір ларингеальних масок різної величини не менше за 7 розмірів для забезпечення прохідності дихальних шляхів, як у дорослих, так і у немовлят. На рис.1, практично, демонстрований один з варіантів такого набору. Ларингеальну маску для кожного пацієнта підбирають індивідуально відповідно до маси його тіла. Масу тіла в певних межах позначено на упаковці ларингеальної маски. Проте зустрічаються пацієнти відносно малого зросту та з великою масою тіла. Вони, як правило, мають невеликий розмір голосової щілини. Навпаки, в пацієнтів з такою самою масою тіла, проте високого зросту, голосова щілина, як правило, має великий розмір. При наявності сумнів слід вибирати ларингеальну маску більшого розміру [9].

Устрій будь-якої з ларингеальних масок достатньо простий і зрозумілий для лікарів-інтернів (слухачів). Ларингеальна маска елементарної конструкції має в складі: саму маску з роздувальною манжетою та пілот-балон, дихальну трубку та конектор для приєднання до дихального апарата. Маска має накривати вхід до гортані із створенням максимальної герметичності, що досягається через роздування манжети. Таким чином ларингеальна маска є інструментом неінвазивного забезпечення прохідності дихальних шляхів, або, інакше – надгортанним провідником повітря, який щільно прилежить до входу до гортані. Саме таким чином значно зменшується обсяг (на відміну від провідників повітря Гведела та Сафара) «мертвого простору», а отже збільшується ефективність альвеолярної вентиляції [10].

Під час роботи з манекенами лікарі-інтерни (слухачі) мають послідовно та ретельно виконати всі дії, що передують безпосередньому встановленню ларингеальної маски. Після вибору маски відповідного до маси тіла хворого розміру перевіряють герметичність манжети ларингеальної маски. Після цього манжету ларингеальної маски повністю звільнюють від повітря. З того боку ларингеальної маски, яка має контактувати із задньою стінкою глотки наносять гель, що містить місцевий анестетик.

В умовах клініки для профілактики маніфестації блювотного рефлексу застосовують значно більший арсенал запобіжних заходів. Порожнину рота обробляють за допомогою спрею з місцевим анестетиком (наприклад з 10% розчином лідокаїну). Для премедикації використовують атропіну сульфат (бажано якомога раніше внутрішньом'язево, а не внутрішньовенно на операційному столі), метоклопрамід, ондансетрон, хлорпромазин в малих дозах. Якщо можлива продуктивна співпраця з пацієнтом і відсутні протипоказання, краще провести зондову декомпресію шлунка, ввести до порожнини шлунка антациди, після чого зонд видалити. Лікар, який навчається, має одразу твердо засвоїти, що ларингеальна маска надійно не захищає від аспірації, і тому всі запобіжні заходи повинні виконуватися дуже ретельно.

Дуже важливе значення має попереднє спілкування з пацієнтом. Якщо хворий притомний, адекватний і здатний продуктивно співпрацювати з медичним персоналом, до нього обов'язково потрібно довести, що забезпечення прохідності дихальних шляхів є одною з головних умов його виживання та подальшого

відновлення, докладно розповісти про порядок дій лікаря і спонукати його чітко виконувати всі інструкції. Саме таку бесіду доцільно запропонувати провести лікареві-інтерну (слухачеві) перед тим, як він почне виконувати симуляційне завдання на манекені.

Пацієнт має лежати на спині. Голову пацієнта слід розмістити рівно по повздовжній осі тіла. Під потилицю доцільно помістити м'який валик, товщиною не більше за 5 см. Голову пацієнта трохи закидають назад. Із порожнини рота видаляють знімні зубні протези. Порожнину рота оглядають та за потреби висушують марлевими серветками, використовують вакуумний відсмоктувач. Висушуванню порожнини рота сприяє дихання та допоміжна вентиляція 100% киснем. Застосовують аналгоседацію. Контролюють сатурацію периферичної артеріальної крові киснем та гемодинамічні показники на моніторі [1, 10, 11].

При введенні ларингеальної маски руками відкривають рот пацієнта (манекена). Це, зазвичай, роблять одною рукою, а іншою – утримують ларингеляьну маску. Ларингеальну маску тримають у місці з'єднання маски з дихальною трубкою. Ларингеальну маску вводять підтримуючи її контакт з твердим піднебінням, а потім спрямовують донизу – до глотки. В цей час рух маски спрямовується вказівним пальцем. Маску проводять вглиб глотки, доки не відчується опір. Належним чином введена ларингеальна маска має повністю знаходитись за язиком. Після цього за допомогою шприца роздувають манжету маски. Кількість повітря, яке має бути введено для роздування манжети, позначене на упаковці маски, або безпосередньо на ній. Основні етапи встановлення ларингеальної маски представлено на рис.3 [1, 10, 11].

Надалі уважно перевіряють спроможність функціонування маски та ефективність функції зовнішнього дихання: за потоком повітря із дихальної трубки на видиху, за результатами аускультатії легень, за відсутністю вологих шумів, ознак з'явлення фонації через подразнення та надмірне скорочення голосових зв'язок, за показником сатурації периферичної артеріальної крові киснем та за показаннями капнографа. Потрібно переконатися, що дихальна трубка знаходиться чітко по серединній лінії голови і шиї пацієнта. За потребою можна застосувати (бажано) апаратну вентиляцію в допоміжному режимі. При необхідності забезпечити короткочасну глибоку м'язову релаксацію, застосовують примусовий режим вентиляції. Не слід боятися проводити вентиляцію 100% киснем. Адже несприятливі ефекти гіпероксії при диханні киснем в умовах звичайного атмосферного тиску можуть проявитися не раніше, чим через 24 години застосування 100% кисню [2, 10, 11].

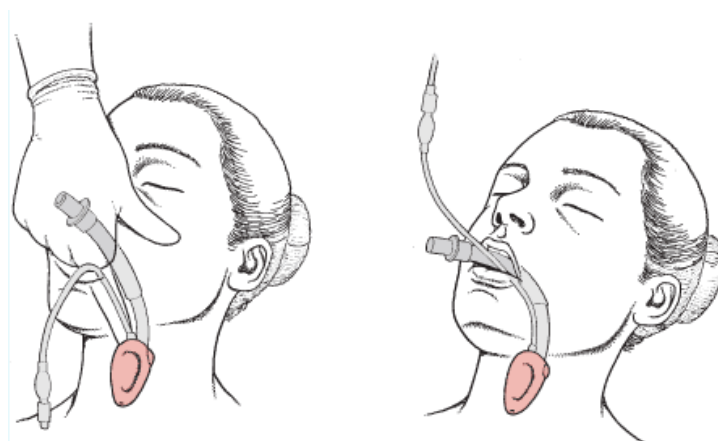

Рис. 3. Встановлення ларингеальної маски [11]

При вентильованні хворого генерування високого тиску в дихальних шляхах може призводити до витоків дихальної суміші навколо маски. Це супроводжується появою характерного шуму. Доцільно додати в манжету маски кілька додаткового повітря. Це може покращити герметичність та призупинити витік. Якщо ж витік не усунуто, потрібно видалити маску і, після оксигенації пацієнта, ввести маску більшого розміру [10-12].

Як вже було зазначено, класична ларингеальна маска не захищає від аспірації. При створенні наступних конструкцій ларингеальних масок цю проблему намагалися вирішити. Проте, проблема вирішена лише частково. В ларингеальних масках типів «ProSeal» та «Supreme» є можливість евакуації рідини з маски за допомогою катетера та вакуумного екстрактора. Отже ці конструкції масок мають подвійну систему трубок: дихальну трубку та трубку, що виконує роль дренажу гортаноглотки. З одного боку, це дійсно дозволяє активно евакуювати рідину, проте всі ці конструкції можуть виявитися неспроможними при швидкій масивній регургітації. До того ж сама конструкція, що включає дві трубки, виступає в якості великого за розміром чужорідного тіла та може викликати появу низки рефлексів, і негативно впливати на стан дихання, гемодинаміку та потребувати вносити корективи в протокол знеболення [9]. Імітувати регургітацію в процесі фантомної технології навчання достатньо складно. Адже манекен не дихає. Можна створювати зворотний вихід повітря через ларингеальну маску, яка встановлена на манекені за допомогою мішка Амбу, якщо приєднати його на місце мішка, який імітує роздування легень. При цьому до дихальних шляхів манекена додається невелика кількість води, що створює шум плескотіння рідини в ларингеальній масці. Зрозуміло, що цей шум значно відрізняється від природних шумів. Проте завданням лікаря-інтерна (слухача) може бути евакуація цієї рідини за допомогою катетера з вакуумним екстрактором за умови, що для навчання використовують ларингеальну маску відповідної конструкції. Отже, клінічне застосування ларингеальної маски, особливо в умовах операційної потребує надзвичайно тривалого досвіду. Цей досвід має мало хто з практичних лікарів. Адже в клінічній практиці в складних випадках для забезпечення прохідності дихальних шляхів значно частіше використовується трахеальна інтубація, яка є набагато надійнішим шляхом забезпечення прохідності дихальних шляхів та врятування життя хворого. Використання ларингеальної маски орієнтовано на короточасні втручання, і не застосовується для лікування хворих у відділеннях інтенсивної терапії. Проте, для лікарів ЕМД, та для тих, хто не набув достатнього досвіду в інтубації трахеї, застосування ларингеальної маски може бути вдалим шляхом тимчасового вирішення складної проблеми.

Висновок. Для навчання лікарів-інтернів та лікарів практичної охорони здоров'я забезпеченню прохідності дихальних шляхів за допомогою ларингеальної маски на початку має застосовуватися фантомна технологія. Всі, хто навчається, достатньо успішно й швидко опановують встановлення ларингеальної маски на манекені. Проте робота з манекеном не є складною і не може моделювати численної кількості труднощів, які можуть виникнути в клінічній практиці. Отже, обов'язковим та вирішальним компонентом успішного навчання цій маніпуляції, є робота лікарів-інтернів (слухачів) в клінічних умовах поряд з досвідченими фахівцями в галузі анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів.

Список використаних джерел:

1. Beecham G.B. & Senthilkumaran S. (2023) EMS Airway Management in Adverse Conditions. National Library of Medicine. StatPearls. Last Update: April 24, 2023.

- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK557786/>.
2. Delbridge T.R., Dyer S., Goodloe J.M., Mosesso V.N., Perina D.G., Sahni R., Pons P.T., Rinnert K.J., Isakov A.P., Kupas D.F., Gausche-Hill M., Joldersma K.B. & Keehbauch J.N. (2020) The 2019 Core Content of Emergency Medical Services Medicine. *Prehosp Emerg Care*. 24(1), 32-45. DOI: 10.1080/10903127.2019.1603560.
3. Lockey D.J., Healey B., Crewdson K., Chalk G., Weaver A.E. & Davies G.E. (2015) Advanced Airway Management Is Necessary in Prehospital Trauma Patients. *British Journal of Anaesthesia*. 114(4), 657-662. DOI: <https://doi.org/10.1093/bja/aeu412>.
4. Pouliot R.C. (2010) Failed Prehospital Tracheal Intubation. A Matter of Skill Dilution? *Anesthesia & Analgesia*. 110(5), 1507-1508. DOI: 10.1213/ANE.0b013e3181d47c89.
5. Cobas M.A., De la Peña M.A., Manning R., Candiotti K. & Varon A.J. (2009) Prehospital Intubations and Mortality: A Level 1 Trauma Center Perspective. *Anesth Analg*. 109(2), 489-493. DOI: 10.1213/ane.0b013e3181aa3063.
6. Simon L.V. & Torp K.D. (2023) Laryngeal Mask Airway. National Library of Medicine. StatPearls. Last Update: July 11, 2023. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK482184/>.
7. Bosson N. (2021) Laryngeal Mask Airway. MedScape: Drugs & Diseases. Updated: Oct 12, 2021. <https://emedicine.medscape.com/article/82527-overview#showall>.
8. Kollmeier B.R., Boyette L.C., Beecham G.B., Desai N.M. & Khetarpal S. (2023) Difficult Airway. National Library of Medicine. StatPearls. Last Update: April 10, 2023. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470224/>.
9. Teleflex Medical Europe Ltd. (2019) LMA® Unique™ Airway. Intellectual Property for LMA® Airway Management™ Products. Teleflex®. Access to a resource 26 December, 2023. <https://www.lmaco.com/products/lma%C2%AE-unique%E2%84%A2-airway>.
10. Cook T. & Howes B. (2011) Supraglottic Airway Devices: Recent Advances. *Continuing Education in Anaesthesia Critical Care & Pain*. 11(2), 56-61. <https://doi.org/10.1093/bjaceaccp/mkq058>.
11. Chappell B. (2023) How to Insert a Laryngeal Mask Airway. MSD Manual. Reviewed / Revised Feb 2023. <https://www.msdmanuals.com/professional/critical-care-medicine/how-to-do-other-airway-procedures/how-to-insert-a-laryngeal-mask-airway>.
12. Nickson C. (2022) Laryngeal Mask Airway (LMA). *Life in the FASTLANE*. Apr 15, 2022. <https://litfl.com/laryngeal-mask-airway-lma/>.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ: СТУДЕНТСЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

Тарасова Т.Б.

канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій
Сумський державний університет, м. Суми, Україна

Психологія і як наука, і як напрям практичної діяльності має в сучасному світі виняткове значення тому що психологія справляє значний вплив на людину, сприяючи її особистісному розвитку та соціальному самовизначенню, становленню як суб'єкта навчальної та професійної діяльності. Саме тому останнім часом так гостро стоїть питання про підвищення психологічної культури людей, про психологічну просвіту різних категорій слухачів – від масової до професійних психологів-практиків [5, с. 36]. Саме тому викладання психології в закладі вищої освіти набуває все більшого значення як елемент професійної підготовки майбутніх фахівців.

Викладачеві закладу вищої освіти необхідно добре володіти методикою викладання, щоб здійснити поставлені перед ним завдання [1, с. 156]. Методика викладання психології не тільки аналізує окремі прийоми та засоби навчання, але й допомагає викладачеві виділити в змісті навчального предмета саме істотне, педагогічно значуще, із усього різноманіття психологічних фактів вибрати найбільш переконливі, визначити найбільш продуктивні та перспективні методи та засоби організації навчально-виховного процесу. Викладач має стати організатором навчальної діяльності студента і на лекції, і в процесі самостійної роботи, і на практичних і лабораторних заняттях. Завдяки такій організації студент стає не пасивним споживачем інформації, а активним її "добувачем" і виробником [2, с. 89]. Необхідність використання засобів активізації пізнавальної діяльності студентів при викладанні психології безпосередньо пов'язано і з специфікою предмету цієї науки, що впливає з його існування у множині різних проявів, багатозмістовністю, мінливістю, полідетермінованістю, пристрасністю, особистісно-діяльнісною репрезентованістю, взаємодетермінованістю та багаторівневістю.

Ми можемо впевнено стверджувати що викладач психології повинен прагнути до того, щоб психологічні знання, одержувані студентами, не залишалися абстрактними і формальними, а перетворювалися у переконання, які будуть ефективно керувати їх майбутньою практичною професійною діяльністю. Однією з основних умов такого перетворення є переломлення одержуваних знань через власний досвід студентів, самостійне продумування, переживання та визначення свого ставлення до них.

Значні, але не достатньо досліджені поки що можливості викладання психології в закладах освіти та широкої психологічної просвіти містяться в міждисциплінарних зв'язках з різноманітними галузями науки та культури, з відповідними навчальними дисциплінами. Розглядаючи можливості використання міжпредметних зв'язків викладання психології у першу чергу, як правило, звертають увагу на цикл біологічних навчальних дисциплін, які вивчають матеріальний субстрат (нервову систему) і фізіологічну основу (нервову діяльність) всього різноманіття психічних явищ від елементарної чутливості до свідомості та особистісних якостей людини. Не

заперечуючи значущості розкриття в процесі викладання психології природного чинника психіки людини, ми в той же час, вважаємо, що в процесі викладання психології в закладах освіти та широкої психологічної просвіти недостатньо використовуються можливості міжпредметних зв'язків з гуманітарними науками та відповідними навчальними дисциплінами [3, с.38].

Соціальна природа свідомості людини, її особистості в загальноосвітній школі з успіхом розкривається через міжпредметні зв'язки з навчальними предметами освітньої галузі "Суспільствознавство" (історія України, всесвітня історія, основи правознавства) [5, с.64]. Конкретні приклади тут можуть бути різноманітними. Так, у державному стандарті з історії передбачається такий зміст освіти: "Цінності в житті людини. Індивідуальність. Вільний розвиток людини. Свобода і відповідальність. Мораль. Цінності в житті людини і суспільства. Етика і етикет". До цього змісту формулюються і відповідні державні вимоги до рівня загальних компетентностей учнів.

Але виключні, на наш погляд, можливості використання міжпредметних зв'язків з психологічною просвітою містяться в освітній галузі "Мови і літератури" (рідна, державна, іноземна мови і література). Значення вивчення мов пов'язане зі створенням основи для подальшого розуміння двох виключно важливих обставин: мова є знаряддям інтеріоризації соціально-історичного досвіду та формування вищих психічних функцій (Л.С. Виготський) і мова є найважливішим елементом національної культури, національного менталітету. в якості прикладу можна навести хоча б українські народні прислів'я та приказки, що загально визнано вважаються джерелом життєвої "психологічної мудрості" багатьох поколінь і одночасно носіями загальнолюдських і національних цінностей. Ось кілька прикладів українських народних прислів'їв, аналіз яких обов'язково зробить значний внесок у викладання психології в закладах освіти та широку психологічну просвіту: "Де є життя, там є і надія", "Життя любить того, хто за нього бореться, а нищить того, хто йому піддається", "Або дома не бути, або волі здобути", "Гостра була сокира, та на сук наскочила", "Знайко біжить, а незнайко лежить", "Не лякай мене тим, чого я не боюся", "Боязливому по вуха – сміливому по коліна", "Живи просто, проживеш років зо сто, а будеш лукавити, так чорт тебе задавить", "Лінивому жити весело, та їсти нічого", "Байдужий сидить у хаті, доки лихо не загляне у вікно". Значні можливості у викладанні психології в закладах освіти та широкої психологічної просвіти надають і алегоричні тексти байок і притч, які сприяють розвитку вміння аналізувати поведінку персонажів, виявлення глибинного сенсу вчинків та їхньої мотиваційної основи. Але, ми впевнені, що в викладання психології в закладах освіти та широкої психологічної просвіти найбільш потужними є міжпредметні зв'язки з надбаннями української класичної та сучасної літератури.

Виходячи з цього, з 2022 року у Сумському державному університеті здобувачі другого рівня вищої освіти спеціальності "Психологія" в межах вивчення навчальної дисципліни "Психологія та педагогіка вищої освіти зі змістовим модулем: Методика викладання психології" долучилися до виконання групового пошукового практико-орієнтованого проекту "Українська література в процесі викладання психології". Даний проект складається з сукупності проектів індивідуальних, що спрямовані на дослідження можливостей міжпредметних зв'язків розглядання конкретних проблем та категорій психології з творами класичної та сучасної української літератури. В перспективі на кафедрі психології, політології та соціокультурних технологій де навчаються студенти планується створити своєрідний "банк" їх методичних напрацювань, що буде щорічно поповнюватися.

Така організація навчально-пошукової діяльності здобувачів освіти була обрана нами тому що метод проектів ("проектне навчання", "проектна освітня технологія") є одним з інтегративних ігрових інтерактивних методів навчання. Ефективність цього методу пов'язана, в першу чергу, з тим, що він передбачає активізацію особливого типу мислення – проектного мислення. Проектне мислення полягає в ставленні до справ як до проектів і відповідне їх планування та виконання. Основні риси проектного мислення полягають в наступному:

- орієнтованість на результат – проект робиться не заради процесу, а заради чітко визначеного результату;
- варіативність у виборі засобів – ми можемо вибирати різні шляхи досягнення результату, використовувати різні, а не тільки традиційні засоби;
- свобода перед проектом – будь-який проект ми можемо як починати, так і не починати, можемо продовжувати розпочатий проект, а можемо його закрити.

Виходячи з таких особливостей проектного мислення, метод проектів (деякі дослідники схильні відносити його до категорії педагогічних технологій) у педагогіці розглядають як спосіб досягнення дидактичної мети шляхом детальної розробки проблеми. Така розробка передбачає створення й реалізацію своєрідної сукупності дій виконавців проекту у їх певній послідовності для досягнення поставленого завдання, що є особисто значущим для тих, хто навчається, і має завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом у вигляді якогось кінцевого продукту, оформленим в той чи інший спосіб [5 с. 255-263]. Основна специфіка методу проектів полягає в наданні тим, хто навчається, можливості самостійного отримання знань в процесі вирішення практичних завдань або проблем, що вимагає інтеграції знань з різних предметних сфер.

Мета використання методу проектів полягає в інтенсифікації розвитку пізнавальних і загально навчальних навичок здобувачів освіти, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвитку критичного і творчого мислення. Досягнення цієї значущої і багатопланової мети вимагає інтеграції основних перспективних ідей сучасної дидактики. Тому проектне навчання передбачає сукупність дослідницьких, ігрових, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Проектне навчання є інтеграцією і розвитком ідей в першу чергу проблемного навчання та інтерактивних методів, зокрема ділової гри. Воно орієнтоване на вирішення конкретної проблеми, зазначеної в розробці і створення тими, хто навчається, у творчій взаємодії і під контролем педагога нових практично-цінних продуктів, що мають суб'єктивну або об'єктивну новизну та практичне значення.

Вихідні теоретичні позиції проектного навчання:

- це спосіб організації самостійної діяльності здобувачів освіти у процесі роботи над навчальним проектом, у результаті якої вони досягають реальні процеси, об'єкти і т.ін.;
- глибоке, усвідомлене засвоєння базових знань забезпечується внаслідок їх універсального використання в різних ситуаціях;
- передбачається проживання тими, хто навчається, конкретних ситуацій подолання труднощів; залучення їх до процесів конструювання;
- орієнтоване на розвиток інтелектуальних і фізичних можливостей учня, його вольових та емоційних якостей і творчих здібностей;
- освітній процес будується не стільки на логіці навчального предмета, скільки на логіці діяльності, що має особистісний сенс для здобувача освіти, завдяки чому підвищує його мотивацію в навчанні;

- індивідуальний темп роботи над проектом забезпечує вихід кожного з тих, хто навчається, на свій рівень розвитку;

- комплексний підхід до розробки навчальних проектів сприяє збалансованому розвитку основних фізіологічних і психічних функцій тих, хто навчається.

Зазначені особливості визначають і основні цільові орієнтації проектного навчання, які полягають у тому, щоб створити умови, за яких ті, хто навчається:

- самостійно і охоче набувають знання з різних джерел;
- вчаться користуватися набутими знаннями для вирішення пізнавальних і практичних завдань;
- набувають комунікативні вміння, працюючи в різних групах;
- розвивають дослідницькі уміння (вміння виявлення проблем, збору інформації, спостереження, проведення експерименту, аналізу, побудови гіпотез, узагальнення);
- розвивають системне, критичне мислення.

Проектне навчання істотно змінює і позицію педагога, роблячи її більш сучасною і відповідною ідеям організації навчання як спільної діяльності, що конкретно полягає в тому, що педагог:

- володіє самою технологією проектної діяльності, здатний бути консультантом з методики та технології проектної діяльності;
- ініціює народження і розвиток проекту, підтримує вогонь допитливості та виховує "волю" проектувальника (наполегливість при реалізації проекту);
- є "провідником" тих, хто навчається, в інформаційних масивах, допомагає сформулювати проблеми та організувати роботу над ними;
- надає зразки самонавчання в освоєнні нового матеріалу (разом з тими, хто навчається "проживає" їхній проект);
- стає не тільки координатором проекту, а й "людиною, що ставить запитання", орієнтує в проекті;
- допомагає тим, хто навчається, здійснювати самостійні дослідницькі дії;
- бере участь в експертному оцінюванні ходу і результатів проектної діяльності.

Зазначені особливості проектного навчання зумовлюють і низку умов при використанні методу проектів:

- 1) наявність значущої в дослідницькому, творчому плані соціальної чи особистої проблеми/завдання, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення;

- 2) надання досить широкого вибору проектів для реалізації як індивідуальної, так і колективної (парної, групової) дослідницької діяльності;

- 3) практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;

- 4) структурування змістовної частини проекту (із зазначенням поетапних результатів);

- 5) використання дослідницьких методів, що передбачають певну послідовність дій (етапів).

Успіх проектного навчання значною мірою визначається чіткістю організації його етапів: підготовки, планування, прийняття рішення, виконання, оцінки результатів, презентації. Зміст цих етапів і особливості діяльності тих, хто навчається, і педагога на кожному з них подані в таблиці (табл. 1).

Всі ці особливості та етапи проектного навчання були нами враховані та реалізовані в процесі виконання студентами групового пошукового практико-орієнтованого проекту "Українська література в процесі викладання психології".

Таблиця 1

**Діяльність тих, хто навчається, і педагога на різних
стадіях роботи над проектом**

Етап	Зміст	Діяльність тих, хто навчається	Діяльність педагога
1. Підготовка	Вибір теми проекту, визначення його мети та змісту, формування творчих груп, визначення форм вираження підсумків проектної діяльності	Уточнюють інформацію, обговорюють завдання, приймають спільне рішення по темі, формують творчі групи	Відбирає можливі теми і пропонує їх учням. Пояснює мету, мотивує до діяльності, організовує роботу з формування творчих груп
2. Планування	Аналіз проблеми, визначення завдань, вибір засобів реалізації проекту і критеріїв оцінки його результатів. Формулювання завдань для творчих груп і розподіл у них ролей	Виробляють план дій, збирають інформацію, здійснюють постановку конкретних завдань, визначають засоби реалізації проекту, уточнюють джерела інформації, розподіляють ролі в групі	Розробляє завдання, питання для пошукової діяльності, підбирає літературу, бере участь в обговоренні варіантів реалізації проекту
3. Прийняття рішення	Збір і уточнення інформації, обговорення різних гіпотез, вибір оптимального варіанту, уточнення плану діяльності	Працюють з інформацією, висувають і здійснюють відбір гіпотез, виконують дослідження, коригують план діяльності	Консультує, координує роботу учнів, стимулює їх діяльність
4. Виконання проекту	Реалізація плану проектної діяльності, її контроль і необхідне коригування	Працюють над проектом та його оформленням	Консультує, координує роботу учнів, стимулює їх діяльність, надає консультаційну допомогу, у разі необхідності – коригує проект
5. Оцінка результатів	Аналіз та оцінювання виконання проекту: поставлених цілей, досягнутих результатів, аналіз причин недоліків	Обговорюють отримані результати, виправляють можливі недоліки, формулюють висновки	Спостерігає за діяльністю учнів, бере участь в обговоренні, контролює застосування критеріїв оцінювання
6. Презентація	Захист проекту і його популяризація	Доповідають про результати спільної роботи	Допомагає підготуватися до презентації, надає підтримку при її проведенні

Студенти для своїх проектів обирали досить різноманітні за жанром, авторством та роками видання літературні твори та проявляли не аби яку творчість та оригінальність у визначенні теоретичних категорій психології, з якими встановлюються міжпредметні зв'язки. Наведемо декілька прикладів зі студентських проектів.

Студентка Вікторія З. пропонує звернутися до аналізу життя одного з головних героїв роману П. Мирного та І. Білика "Хіба ревуть воли як ясла повні" – Нечипора Варениченко (Чіпки) з метою розкриття та ілюстрації до такого важливого психологічного феномену як "життєві цінності особистості" та чинників їхнього формування. Авторка проекту аналізує позитивні та негативні впливи на формування життєвих цінностей Чіпки, пов'язує їх зі "злетами та падіннями" на життєвому шляху героя та розкриває причини "незвичайної туги молодого Чіпки Вареника". До таких причин відносяться: комплекс байстрюка; пережиті дитячі образи, що позначаються на поведінці й душевній структурі хлопчика (невеселе, вовчквате, тихе...); суперечливість реакцій і душевних поривів малого Чіпки: він прагне бути добрим, здатен поетично відчувати красу – і легко засліплюється

якимось почуттям, буває жорстоким; мимовільна жорстокість, імпульсивність, безоглядність, притаєна злість – цим рисам Чіпки автори приділяли належну увагу в "дитячих" розділах роману; несхожість Чіпки на усіх інших.

Анна С. у своєму проекті звертається до відомої казки Б. Лепкого "Мишка" для розкриття таких феноменів як рівень домагань та самоповага. У проекті стверджується що студенти можуть аналізувати дії та внутрішні конфлікти головного героя, щоб розуміти, як вони пов'язані з психологічними феноменами самоповаги та рівня домагань. Вони можуть обговорювати, як високі цілі та ставлення до себе впливають на рішення та дії героя та як вони можуть використовувати ці поняття у своєму власному житті.

У своєму проекті Ольга Ш. пропонує використовувати в процесі викладання питань вікової та педагогічної психології досить відомі твори В. Нестайка: "Тореадори з Васюківки", "В країні місячних зайчиків", "Одиниця з обманом", "Незвичайні пригоди у лісовій школі", "Агент Тимко". Авторка переконливо доводить, що на даному матеріалі викладач має можливість успішно розкрити фактори формування рис характеру дитини (моральних, інтелектуальних, вольових, емоційних). Також розглядання особистості, діяльності та спілкування персонажів даних творів в межах проблематики соціальної психології може стати ефективним при введенні таких понять як: соціалізація, розвиток соціальних навичок, дружба, взаємодопомога, емоційна підтримка.

Вікторія Г. розкриває сутність та прояви вищих почуттів на прикладі роману І. Багряного "Тигролови", в якому образи Григорія Многогрішного (молодого інженера-авіатора, нащадка першого українського політкаторжника гетьмана Дем'яна Многогрішного) та родини Сірків – етнічних українців, що живуть в Сибіру і заробляють на життя полюванням на тигрів розкривається вся палітра вищих почуттів: моральних, інтелектуальних, естетичних та праксичних. Психологічним стрижнем всієї системи вищих почуттів стають ненависть до тоталітарного режиму та любов до України.

Тетяна Б. на матеріалі повісті І. Нечуя-Левицького "Кайдашева сім'я" демонструє можливості розкриття та образної, емоційно-насиченої ілюстрації основних типів темпераменту. На думку авторки досить яскравим представником сангвінічного темпераменту є Баба Палажка, яка щороку збирає по селу мирян і водить їх до Києва на прощу; яка в "наймодерніший" спосіб лікує від пиятики Омелька Кайдаша: радить Кайдашисі втопити в горілці цуценя, три дні квасити в тому зіллі оселедця, а потім напоїти ним... хворого. Холеричний темперамент втілений в образах Карпа – старшого сина О. Кайдаша та М. Кайдашихи і Мотрі, яка "бриклива", "з перцем", "робоча та проворна", "куслива, як муха в Спасівку". Омелько Кайдаш є втіленням флегматичного типу темпераменту, тому що по суті, ніяк не впливає на перебіг подій у власній хаті, пливе за течією, а коли й пробує якось утрутитися в домашні чвари, то зазнає поразки, бо не любить зайвих конфліктів і непорозумінь. І меланхолічний темперамент представлений у повісті в образі Мелашки – щирої, тихої, спокійної, лагідної, чутливої людини, що тяжко переживала безладдя в родині, завжди хвилювалася за усіх, не любила сварки.

Таким чином, актуалізація в процесі викладання психології, та у психологічній просвіті різноманітних міждисциплінарних зв'язків між психологією та українською літературою допомагає підкреслити важливість розуміння і розвитку психологічних аспектів у житті та реалізації особистості, а також розширює здатність майбутніх фахівців аналізувати та розуміти поведінку та рішення літературних героїв і реальних людей на основі певних психологічних концепцій.

Список використаних джерел:

1. Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика: монографія /за наук. ред. С. Калашнікової. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України. 2023. 255 с.
2. Виноградова В.Є., Юрченко В.І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: навчальний посібник. Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. 296 с.
3. Тарасова Т.Б. Методика навчання психології у вищій школі: навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 361с.
4. Тарасова Т.Б. Проблеми викладання психології як навчальної дисципліни за вибором з циклу загальної підготовки фахівців у вищій школі // Габітус. Науковий журнал №42, 2022 р. с.101 – 107
5. Тарасова Т.Б. Психологічна просвіта : навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2023. 462 с

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ПРОЕКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В СИСТЕМІ НУШ

Околович Олена Анатоліївна

Вчитель початкових класів

Криворізька гімназія №122 Криворізької міської ради, Україна

У сучасних умовах, коли розвиток технологій та інформаційного простору вимагає від людини нових різнорівневих компетентностей, важливо давати учням не тільки знання, але й формувати навички самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності. Одним з інструментів, які можуть сприяти розвитку цих навичок є впровадження у практику роботи вчителя початкових класів проектно-дослідницької діяльності.

Використання проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі Нової української школи дозволяє учням бути активними учасниками процесу навчання, використовувати новітні технології та освітні інструменти, а також досліджувати актуальні галузеві проблеми та пропонувати власні рішення та варіанти дій. При цьому, проектно-дослідницька діяльність сприяє розвитку критичного мислення школярів, а також допомагає розвивати їх комунікаційні та організаційні навички.

В контексті сучасних викликів та суспільних проблем, таких як екологічні кризи, проблеми здоров'я та інші, проектно-дослідницька діяльність може стати важливим інструментом їх вирішення. Учні, які беруть участь у проектах, можуть досліджувати та розробляти інноваційні варіанти дій, які сприятимуть поліпшенню стану екології, здоров'я та інших соціальних проблем людства.

Отже, актуальність теми полягає в тому, що впровадження проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» в системі Нової української школи сприяє розвитку навичок самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності учнів, розвитку критичного мислення та комунікаційних навичок, а також може стати важливим інструментом вирішення реальних проблем суспільства.

Метою досвіду є презентація результатів впровадження практики проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» на уроках в початковій школі.

У відповідності до мети було висунуто такі **завдання**:

1. Визначити методологічні засади організації проектно-дослідницької діяльності в форматі роботи української початкової школи.
2. Розкрити основні засади, методи та принципи впровадження проектно-дослідницької діяльності у форматі НУШ
3. Презентувати досвід практичної роботи по впровадженню практики проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» в системі НУШ

Методологічні засади організації проектно-дослідницької діяльності в форматі роботи української початкової школи

Організація проектно-дослідницької діяльності в початковій школі базується на

ряді методологічних засад, які лежать в основі роботи вчителя початкової школи у цьому напрямку взаємодії з учнями.

Орієнтація на дитину. Для успішної реалізації проектної діяльності важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її інтереси, потреби та рівень розвитку. Проектна діяльність має бути спрямована на розвиток особистісних якостей учнів, виховання толерантного ставлення до інших людей, відповідальності, самостійності та творчості.

Партнерський підхід. В проектній діяльності важливо враховувати потреби інших учасників освітнього процесу, зокрема партнерів проекту: вчителів, батьків, громадськості тощо. Взаємодія з партнерами має базуватися на спільних цілях та інтересах, розумінні інших точок зору, взаємній довірі та підтримці.

Принципи конструктивізму. Конструктивізм передбачає, що знання формуються на основі активної діяльності учнів, їх взаємодії з навколишнім світом та іншими людьми. Учні повинні бути залучені до активної пізнавальної діяльності, вирішувати реальні життєві проблеми, розвивати вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, міркувати та робити висновки й узагальнення.

Міждисциплінарний підхід. Проектна діяльність має базуватися на поєднанні знань з різних дисциплін, що дозволяє учням бачити світ у єдиному контексті та збагачувати свій життєвий досвід.

Дослідницький підхід. Проектна діяльність передбачає проведення досліджень, аналізу даних та інтерпретацію результатів. Учні повинні мати можливість вільно обирати тему дослідження, формулювати гіпотези та проводити саме дослідження, а потім аналізувати та викладати отримані результати.

Розвиток соціальної компетентності. Проектна діяльність дозволяє учням розвивати соціальну компетентність, куди входить вміння працювати в команді, спілкуватися, домовлятися, розв'язувати конфлікти, приймати рішення тощо. Вчителю важливо створити такі умови, щоб учні могли самостійно приймати рішення та були активними учасниками проектної діяльності.

Контроль та оцінка. Контроль за проектною діяльністю має бути систематичним та бути побудованим на засадах взаємодії вчителя та учнів. Вчителю важливо забезпечити регулярний зворотній зв'язок з учнями та оцінювати їхні досягнення в ході реалізації проекту.

Отже, враховуючи ці методологічні засади, організація проектно-дослідницької діяльності в початковій школі допомагає зробити навчання більш цікавим, зрозумілим та захоплюючим для молодших школярів, а також розвиває у них необхідні компетенції та навички.

Основні засади, методи та принципи впровадження проектно-дослідницької діяльності у форматі НУШ

Проектно-дослідницька діяльність є однією з основних складових Нової української школи. Вона передбачає організацію навчання через реалізацію проектів, які дають можливість учням самостійно досліджувати певну проблему та розв'язувати конкретні завдання. Впровадження проектно-дослідницької діяльності в форматі Нової української школи базується на ряді визначених засад, методів та принципів.

Серед основних засад цього процесу можна виділити три основні:

1. Орієнтація на учня. Основний акцент робиться на розвитку особистості учня та формуванні у нього навичок самостійної роботи, творчості, інноваційної діяльності та вміння працювати в команді.

2. Партнерство. Важлива взаємодія вчителя, учнів, батьків, громадських

організацій та можливо навіть бізнесу у реалізації окремих шкільних проектів.

3. Зорієнтованість на результат. Важливою метою проектної діяльності є отримання конкретного результату та здійснення певних позитивних змін в соціумі.

Говорячи про методи проектно-дослідницької діяльності доцільно зупинитися на наступних аспектах:

1. Групова робота. Реалізація проекту відбувається за участі групи учнів. Вони об'єднуються, щоб працювати над однією проблемою та займатися розв'язуванням конкретних завдань.

2. Активна діяльність учнів. Учні є активними учасниками навчального процесу, їхні знання формуються через реалізацію практичних завдань та самостійний пошук інформації.

3. Використання інформаційних технологій. Важливим елементом проектно-дослідницької діяльності є використання різних інформаційних технологій для збору, обробки та викладання результатів дослідження.

4. Розвиток соціальних компетентностей. Учні вчаться працювати в команді, спілкуватися, домовлятися, приймати рішення та розв'язувати конфлікти.

5. Дослідницький підхід. Важливою складовою проектно-дослідницької діяльності є проведення досліджень, збір та аналіз даних, а також висування висновків.

Серед основних принципів організації проектно-дослідницької роботи можна виділити наступні:

1. Доступність. Важливо забезпечити можливість реалізації проекту для всіх учнів, з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей.

2. Гнучкість. Проект може бути реалізований на різних етапах навчання, дозволяє вчителю гнучко відрегулювати навчальний процес та враховувати потреби учнів.

3. Актуальність. Проект повинен бути актуальним для учнів та соціального середовища, де вони проживають.

4. Конструктивізм. Принцип конструктивізму передбачає, що знання формуються на основі активної діяльності учнів, їх взаємодії з навколишнім світом та іншими людьми.

5. Відкритість. Важливою складовою проектної діяльності є відкритість для нових ідей, підходів та можливостей.

Впровадження проектно-дослідницької діяльності в форматі Нової української школи передбачає певні кроки:

Крок 1. Визначення теми та мети проекту. Вчитель повинен обрати тему, яка буде цікавою для учнів та відповідатиме основним принципам проектно-дослідницької діяльності.

Крок 2. Створення команди. Вчитель має допомогти учням створити команду, визначити ролі та обов'язки кожного учасника проекту.

Крок 3. Планування та організація роботи. Важливою складовою проектної діяльності є планування та організація роботи команди. Вчитель повинен надати учням необхідну підтримку та допомогу у створенні плану роботи.

Крок 4. Реалізація проекту. Учні повинні працювати в команді, збирати та аналізувати інформацію, використовувати різні інформаційні технології, досліджувати проблему та вирішувати конкретні завдання.

Крок 5. Презентація результатів. Команда повинна підготувати презентацію результатів проекту та продемонструвати її вчителю, учням, батькам та іншим зацікавленим особам.

Отже, проектно-дослідницька діяльність в форматі Нової української школи передбачає організацію навчання через реалізацію проектів, які дають можливість учням самостійно досліджувати певну проблему та розв'язувати конкретні завдання. Впровадження проектно-дослідницької діяльності базується на засадах орієнтації на учня, міждисциплінарності, партнерства та орієнтації на результат. Проектно-дослідницька діяльність в форматі Нової української школи є важливою складовою навчального процесу, що дозволяє учням розвивати навички самостійної роботи, творчості, інноваційної діяльності та вміння працювати в команді. Реалізація проекту дає можливість учням самостійно досліджувати певну проблему та вирішувати конкретні завдання, що сприяє формуванню критичного мислення та розвитку соціальної компетентності.

Практичні приклади використання проблемних завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Інтегрований курс «Я досліджую світ» є важливим предметом у циклі освітньої програми Нової української школи.

Фрагмент уроку

Тема уроку: Вчимося спостерігати. Шишка-синоптик. Прогнозуємо погоду за хмарами.

Мета уроку: навчити учнів методам спостереження за погодою та хмарами, розвивати навички аналізу погодних умов та прогнозування погоди на основі спостережень, поглиблювати знання про природні явища та атмосферні процеси, виховувати цікавість до вивчення природи, відповідальне ставлення до навколишнього середовища та розвивати аналітичні та спостережливі навички.

Етап уроку: узагальнення та систематизація знань.

Приклад проблемного завдання № 1

Учитель представляє учням проблемне завдання. Група туристів планує похід в гори на вихідні. Вони хочуть зрозуміти, яка погода їх чекає, щоб належним чином підготуватися та уникнути неприємних ситуацій. Проте вони не мають доступу до офіційного прогнозу погоди.

• Як туристи можуть самостійно спрогнозувати погоду, використовуючи свої спостереження та доступні природні індикатори?

Учням пропонується обговорити проблему, проаналізувати різні методи спостереження за погодою та хмарами, зокрема використання шишки-сінюптика та розпізнавання хмар. Учні повинні врахувати знання, отримані під час уроку про методи спостереження за погодою та хмарами. В результаті обговорення учні мають навести приклади, як спостерігати за погодою та хмарами для прогнозування погоди та зрозуміти значення таких спостережень для планування та безпеки під час активностей на природі.

Очікувані результати:

1. Учні зможуть зрозуміти важливість підготовки та планування для безпечного та успішного походу в гори, враховуючи знання про погодні умови, маршрути, та особливості гірської місцевості.

2. Учні навчатимуться аналізувати різні ситуації, пов'язані з туристичними походами в гори, визначати потенційні ризики та зможуть складати плани дій для забезпечення безпеки та зручності учасників походу.

3. Учні розвиватимуть навички критичного мислення, комунікації та взаємодопомоги, обговорюючи різні аспекти організації та проведення туристичного походу в гори, а також вирішення несподіваних завдань у процесі.

Приклад проблемного завдання № 2

Учитель представляє учням проблемне завдання. Фермер планує провести ряд робіт на своєму полі протягом наступного тижня. Він знає, що деякі роботи не можуть бути виконані під час дощу або сильного вітру, тому хоче зрозуміти, яка погода буде впродовж тижня. Проте фермер не має доступу до довгострокових прогнозів погоди.

• Як він може спрогнозувати погоду на основі своїх спостережень та відомостей про хмари?

Учням пропонується обговорити проблему, проаналізувати різні методи спостереження за погодою та хмарами, враховуючи особливості різних типів хмар і їх зв'язок з погодними умовами. Учні повинні використовувати знання, отримані під час уроку про методи спостереження за погодою та хмарами, а також врахувати практичний досвід, якщо такий мається. В результаті обговорення учні мають висунути пропозиції щодо того, як фермер може використовувати спостереження за хмарами для прогнозування погоди та зрозуміти значення таких спостережень для планування робіт у сільському господарстві.

Очікувані результати:

1. Учні зможуть оцінювати важливість планування та організації робіт на фермі, враховуючи знання про сільськогосподарські техніки, обробіток ґрунту та сезонність різних фермерських робіт.

2. Учні навчатимуться аналізувати різні ситуації, пов'язані з фермерською діяльністю, визначати оптимальний порядок виконання робіт та розробляти ефективні плани дій для підвищення продуктивності та забезпечення сталого розвитку.

3. Учні розвиватимуть навички критичного мислення, прийняття рішень та адаптації до змін, обговорюючи різні аспекти фермерської діяльності, враховуючи погодні умови, ресурси та потреби ринку.

Практичний досвід у напрямку організації проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі Нової української школи

Організація проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» є важливим елементом Нової української школи та дозволяє розвивати навички самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності учнів. Нижче наведено декілька прикладів практичного досвіду організації проектно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі Нової української школи.

Проект «Екологічна свідомість». Учні підготували проект на тему екології та енергозбереження. Вони досліджували різні енергозберігаючі технології та пропонували власні рішення щодо економії енергії в домівках та школах. У процесі реалізації проекту учні проводили опитування, організовували роботу над дослідженням, відвідували експертів з питань екології, створювали презентації та звіти про свої результати.

Проект «Мої улюблені тварини». Учні провели дослідження щодо своїх улюблених тварин та створили каталог зображень цих тварин. У процесі реалізації проекту учні досліджували життєві умови та поведінку тварин, створювали картотеку їх фотографій, оформлювали презентації та зачитували невеликі доповіді про свої дослідження.

Проект «Світ рослин». Учні підготували проект про рослинний світ та створили тематичну експозицію. У процесі роботи над проектом учні досліджували види рослин, їх особливості та можливості до використання, створювали експозицію

рослин та розробили презентації з результатами своїх досліджень.

Одним з найбільш масштабних проєктів, став проєкт на тему «Умови розвитку рослин. Пристосування до різних умов середовища (світло, тепло, вода, родючість ґрунту)».

Усі ці проєкти мали на меті вирішення певної проблеми з курсу «Я досліджую світ». Учні працювали у групах, обговорювали варіанти вирішення проблеми та пропонували власні рішення. Отже, використання проєктно-дослідницької діяльності під час вивчення курсу «Я досліджую світ» дозволяє учням бути активними учасниками свого навчання, розвивати навички дослідницької та творчої діяльності та реалізовувати свої ідеї у практичній діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, впровадження проєктно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» є важливим елементом Нової української школи, оскільки сприяє розвитку навичок самостійної роботи, критичного мислення, творчості та інноваційної діяльності учнів.

Проєктно-дослідницька діяльність дозволяє учням бути активними учасниками процесу навчання, реалізовувати свої ідеї у практичній площині та здобувати практичні навички. У процесі виконання проєктів учні досліджують реальні проблеми, використовують новітні технології та інструменти, розвивають свою творчість та критичне мислення.

Для успішного впровадження проєктно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» у системі НУШ необхідно мати кваліфікованих вчителів, які здатні організовувати та координувати проєкти, вміють працювати з новітніми технологіями та інструментами, а також дотримуються методологічних засад організації проєктно-дослідницької діяльності.

Отже, впровадження проєктно-дослідницької діяльності при вивченні курсу «Я досліджую світ» в системі НУШ є актуальною та важливою задачею, яка дозволить розвивати навички самостійної роботи, творчості та інноваційної діяльності учнів.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О.М. Методика використання проблемних ситуацій у процесі вивчення основ здоров'я в початковій школі. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2015. 19 (1). с. 114-124.
2. Волощенко О., Козак О., Остапенко Г. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Світич, 2023. 236 с.
3. Жидкова Н. Критичне мислення у розвитку творчості учнів на уроках суспільствознавчих предметів. Укр. педагогічний журнал. 2020. № 4. С. 180-191.
4. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/n>.
5. Маджарова С.Є., Іванова Г.М. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Trends in science and practice of today. 2021. № 5. С. 23-29.
6. Мацко Л. А. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. 2009. Вінниця: ВНТУ. 158 с.
7. Пометун О., Пилипчатіна Л., Сущенко І., Баранова І. Основи критичного мислення. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 74 с.
8. Пометун О., Сущенко І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: метод. посіб. для вчителів. Київ, 2017. 96 с.
9. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: посіб. для вчителя. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-тет, 2012. 70 с. URL: <http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/125.ukr.html> (дата звернення: 20.07.2022).
10. Чуба О. Формування критичного мислення як психолого-педагогічна проблема сучасності. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 3 2013. С. 202-208.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗЗСО

Добрюк Олександр Олександрович

здобувач другого рівня вищої освіти, спеціальність:

«Середня освіта (фізична культура)»

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Киселиця Оксана Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної культури та основ здоров'я

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Основною метою ЗВО галузі «Освіта/Педагогіка» та одним із стратегічних завдань освіти України є підвищення ефективності навчання майбутніх фахівців, які мають володіти високим рівнем кваліфікації й займати активну позицію у професійній діяльності.

Мета даного дослідження полягає у визначенні особливостей підготовки майбутніх педагогів з фізичної культури до професійної діяльності в ЗЗСО.

Аналіз досліджень вітчизняних науковців Т. Алексеєнко В. Аніщенко, О. Балл, Е. Вільчковського, Р. Карпюка, В. Кременя, Б. Шияна, В. Яловик [1; 2; 3, 4] та практики фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти свідчать, що ряд фахівців із фізичної культури в нашій країні недостатньо підготовлена до реалізації та втілення професійно-педагогічних функцій, а також недостатньо володіє потрібним рівнем професійно значимих якостей.

На основі узагальнених досліджень науковців констатуємо, що для досягнення завдання з підвищення ефективності навчання та підготовки майбутніх учителів з фізичної культури з високим рівнем кваліфікації, слід впроваджувати ряд заходів і стратегій, зокрема:

- перегляд і оновлення навчальних програм для здобувачів освіти, враховуючи сучасні тенденції в освіті та педагогіці;
- запровадження сучасних методів і технологій у навчальний процес, таких як використання ІКТ, онлайн-ресурсів, відкритих онлайн-курсів тощо;
- розвиток системи дистанційного та онлайн-навчання для зручності та доступності для педагогічних працівників;
- забезпечення можливостей для постійної професійної підготовки через майстер-класи, тренінги, семінари та конференції;
- взаємодія з роботодавцями та практикуючими вчителями для визначення найважливіших умінь та навичок, які потрібні в педагогічній практиці;
- впровадження системи оцінювання ефективності навчання й підвищення кваліфікації для постійного вдосконалення освітнього процесу тощо.

Послідовний алгоритм дій має бути спрямований на створення сприятливого середовища для підготовки висококваліфікованих педагогів, які зможуть ефективно впроваджувати інновації та вести активну професійну діяльність.

Окрім того, важливу роль у підготовці педагогів з фізичної культури відіграють психолого-педагогічні дисципліни. Вони допомагають майбутнім вчителям розуміти психологічні та педагогічні аспекти взаємодії з учнями, визначати і враховувати

індивідуальні особливості кожного школяра та створювати оптимальне навчальне середовище. Виокремлюємо деякі аспекти, які можуть бути включені до психолого-педагогічних програм для педагогів з фізичної культури:

- розуміння етапів фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів для адаптації навчального процесу до їхніх потреб;
- вивчення основ педагогічної теорії та практики, адаптованої до специфіки викладання фізичної культури;
- аналіз впливу соціальних факторів на навчальний процес та розвиток учнів;
- вивчення методів організації навчального процесу, взаємодії з учнями та вихованцями, вирішення конфліктів;
- ознайомлення з інноваційними методами викладання та навчання, використання сучасних технологій у фізичній культурі;
- розвиток навичок роботи з учнями різних рівнів здібностей та індивідуальних особливостей;
- поглиблення в питання організації та планування уроків, вибору методів та форм роботи з учнями;
- розвиток вмінь стимулювати інтерес учнів до занять фізичною культурою та спортом.

Включення цих аспектів у педагогічну підготовку дозволяє майбутнім педагогам з фізичної культури не лише передавати знання, але і враховувати індивідуальні потреби та характеристики кожного учня, створюючи стимулююче та ефективне середовище для навчання і розвитку.

Сучасні вимоги до підготовки вчителів із фізичної культури, які базуються на особистісно зорієнтованому, аксіологічному та культурологічному підходах, визначають необхідність перегляду і вдосконалення системи вищої фізкультурно-педагогічної освіти. Це обумовлено рядом факторів:

- акцент на розвиток особистості майбутнього вчителя, його творчого потенціалу та самостійності; педагогічна підготовка повинна стимулювати формування професійного мислення, рефлексивної діяльності та вмінь адаптуватися до змін в освітньому середовищі;
- наголос на ціннісних орієнтаціях та ціннісних аспектах професійної діяльності вчителя; формування у майбутніх педагогів ціннісних установок, вміння розпізнавати та впроваджувати цінності в навчальний процес;
- урахування культурологічних аспектів у педагогічній діяльності; розуміння вчителем впливу культурних особливостей, традицій та цінностей на процес виховання і навчання;
- сприяння розвитку творчої ініціативи та самостійності у майбутніх вчителів; використання методів, які стимулюють креативне мислення та інноваційну діяльність;
- акцент на формуванні вчителя професійного мислення, здатного до аналізу та самокритичної оцінки своєї діяльності. Використання рефлексії як інструмента для постійного вдосконалення;
- заохочення до самостійного впровадження інновацій у навчальний процес, враховуючи сучасні технології та педагогічні підходи.

Урахування цих аспектів у підготовці вчителів з фізичної культури сприяє формуванню педагогічної майстерності, яка відповідає вимогам сучасного освітнього середовища та сприяє розвитку творчих та конкурентоспроможних фахівців. Адже, «...педагогічна майстерність є індивідуальним внеском у педагогічну культуру суспільства, і лише повне усвідомлення механізмів власної діяльності уможливорює

передачу майстерності іншим» [1, с. 282].

Дослідники проблеми стверджують, що розвиток педагогічної майстерності може відбуватись спонтанно, а може формуватися цілеспрямовано у процесі вивчення майбутніми вчителями фізичної культури психолого-педагогічних дисциплін [2]. Вони мають потужні можливості в особистісному і професійному розвитку студентів і їх доцільно розглядати як засіб професійної підготовки майбутнього вчителя, введення людини у світ професії.

Список використаних джерел:

1. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексєєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл [та ін.]; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя; НАПН України. Київ : Інформ. системи, 2010. 342 с.
2. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні (1992-2002 рр.) : зб. наук. пр. Харків : ОВС, 2002. Ч. I. С. 301-310.
3. Карпюк Р. П. Підготовка вчителя фізичної культури до розв'язання професійних ситуацій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Карпюк Роман Петрович. Чернігів, 2004. 188 с.
4. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2006. 248 с.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Петрова Софія Олексіївна

аспірантка

Хмельницький національний університет, Україна

Глазкова Ірина Дамирівна

доктор філософії, викладач

*ВСП «Рубіжанський фаховий коледж ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка», Україна*

Актуальність дослідження перспективних напрямів реалізації дуальної системи освіти в Україні обумовлена необхідністю переосмислення функціонування національної освітньої системи та метою своєчасної реакції на виклики глобалізації та визначення можливостей прийняття досвіду освітніх систем інших країн.

У дослідженнях аспектного характеру українські науковці намагаються виділяти проблемні напрями щодо реалізації дуальної форми здобуття освіти в Україні та вказують на заходи, які потрібно вживати для вирішення вказаних проблем. Акцентуючи увагу на ролі соціального партнерства в дуальній освіті, О. Бондаренко [2] зазначає, що роботодавці відмовляють в укладанні довгострокових угод про співпрацю у зв'язку з економічною нестабільністю; велика вартість сучасного обладнання, що унеможливорює його придбання закладом освіти самотужки, а співпраця з підприємствами різної форми власності створює належні умови для відпрацювання професійних умінь і навичок студентів на підприємстві. В. Новіков [3], Ю. Карягін, В. Черніченко провели дослідження інституціональних особливостей реалізації в дуальній освіті в Україні, у своєму науковому доробку «Дуальна освіта: інституціональні особливості реалізації в Україні» розглянули стан професійно-технічної освіти та шляхи її модернізації, інституціональні особливості дуальної освіти, її фінансові основи та нормативно-правове адміністрування. В. Гросул [2] та Г. Синицина сформулювали такі принципи реалізації дуальної освіти в Україні: студентоцентрований та компетентісний підхід; вільний вибір закладом вищої освіти форм реалізації освітніх програм і підприємств-партнерів; вільний вибір студентом моделі здобуття вищої освіти за відповідною освітньою програмою; забезпечення відповідності освітніх програм професійним стандартам, потребам роботодавців і особливостям регіонального ринку праці; забезпечення якості практичного етапу підготовки шляхом запровадження робочих місць і постійного зворотного зв'язку; юридичне врегулювання відносин між закладами вищої освіти, студентами і підприємствами. О. Давліканова [1], О. Купенко та Н. Світайло акцентували увагу на можливостях діючої нормативної бази, організаційно-методичних підходах, ефективності проєктних технологій. Підкреслили значення наскрізної практичної підготовки для майбутньої конкурентоспроможності випускників.

Узагальнюючи результати проведеного теоретичного аналізу сучасного стану впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні, вважаємо за необхідне сформулювати перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття освіти в Україні, розподіливши їх на три основних рівні: загальнодержавний (законодавчий), регіональний (обласні департаменти освіти) та місцевий (заклади освіти та

підприємства).

Отже:

Загальнодержавний рівень – ухвалення нормативно-правових актів, у яких відображатимуться загальні й часткові питання організації дуального навчання в усіх можливих аспектах правової взаємодії суб'єктів дуальної форми здобуття освіти: створення та функціонування інфраструктури для соціальної взаємодії закладів освіти та підприємств, статус учня на підприємстві, статус та пільги наставників, оплата роботи учня і наставника, пільгове оподаткування для підприємств, що забезпечують дуальну форму здобуття освіти та ін.; ухвалення Національної стратегії професійної орієнтації молоді та розвитку робітничого кадрового потенціалу; внесення змін до Національної рамки кваліфікацій та до Галузевих рамок кваліфікацій (конкретизувати компетентності, характерні для кваліфікацій певної галузі знань, виду економічної діяльності з урахуванням системи підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти); включення стратегічних понять та положень дуального навчання до Програми соціально-економічного розвитку України, Програми розвитку освіти і науки України; розроблення загальнодержавних стандартів підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти; розроблення загальнодержавного «Положення про наставництво», у якому визначатимуться вимоги до наставника та його права і пільги у зв'язку із проведенням наставницької роботи; фінансування МОН для наукових проєктів, спрямованих на дослідження українських традицій професійної підготовки робітничої молоді, на вивчення досвіду професійної підготовки молоді в економічно розвинених країнах та адаптації елементів до національної системи, упровадження інновацій як щодо теорії, так і практики підготовки кваліфікованої робочої сили та ін.

Регіональний рівень – підтримка загальнодержавних стратегій економічного, промислового, культурного, освітнього розвитку регіону; забезпечення взаємозв'язку в діяльності різних відомств, що можуть утворювати інфраструктуру соціального партнерства для дуальної форми здобуття освіти, підтримка та забезпечення функціональності й ефективності такої інфраструктури; розроблення положення про організацію дуальної форми здобуття освіти в області з урахуванням провідних видів промисловості, кількості великих та малих підприємств, кількості закладів фахової передвищої та ін.; створення відділу дуальної освіти та призначення координатора з питань реалізації дуальної форми здобуття освіти в області, до основних функцій яких має входити створення та підтримка інфраструктури соціального партнерства між підприємствами та закладами освіти області; контроль продуктивної взаємодії центрів дуальної освіти в закладах освіти та на підприємствах області; організація незалежного оцінювання, моніторингу та підсумкового контролю якості результатів дуальної форми здобуття освіти в закладах освіти області; пошук можливостей додаткового фінансування викладачів закладів освіти, які беруть участь у освітніх програмах підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, а також матеріального заохочення робітників підприємств, які пройшли педагогічну підготовку і виявили бажання здійснювати наставництво студентів; залучення підприємств області до програм фінансування дуальної форми здобуття освіти; переформатування системи професійної орієнтації, яка має починатися ще в середніх класах загальноосвітньої школи та залучати всі зацікавлені дуальною освітою сторони – роботодавців, освітні заклади, органи влади. Для створення ефективної системи профорієнтації необхідно створення мережі консультативних служб на регіональному рівні, організація профільного навчання учнів загальноосвітніх шкіл з урахуванням профілю підприємств області, проведення

масових профорієнтаційних заходів та конкурсів професійної майстерності та ін., інформування учнів школи та їх сім'ї про стан і перспективи ринку праці та якості професійного навчання в закладах освіти області.

Місцевий рівень – реалізація загальнодержавних та регіональних нормативних документів на практиці; розроблення в закладі освіти положення про дуальну форму здобуття освіти із зазначенням потенційних підприємств-партнерів та особливостей організації освітнього процесу; укладання угоди про співпрацю в межах організації дуальної форми здобуття освіти; створення центрів дуальної освіти в закладах освіти та на підприємствах; організація підприємством систематичного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів закладу освіти; організація закладом освіти курсів із педагогіки професійного навчання для робітників підприємств, які мають високий рівень робітничих досягнень та виявили бажання проводити наставницьку діяльність; створення робочих груп з розроблення та оновлення освітніх програм підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, до яких із обов'язковістю входять педагогічні працівники та представники адміністрації підприємства-партнера; організація комплексних випускних кваліфікаційних іспитів, що передбачатимуть накопичувальний бал за теоретичну частину в закладі освіти та практичну частину на виробництві; створення якісного освітнього середовища високого національно-ідеологічного вмісту; забезпечення умов для проведення наукових досліджень здобувачів: надання теоретичної підготовки і бази для проведення в закладі освіти, консультування та практичної бази на підприємстві-партнері.

Отже, сформульовані перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття освіти в Україні узагальнюють особливості реалії впровадження дуальної освіти.

Список використаних джерел:

1. Давліканова О., Купенко О., Світайло Н. Досвід організаційної та педагогічної підтримки впровадження елементів дуальної освіти (на прикладі Сумського державного університету). Маркетинг в Україні. 2016. № 6. С. 63–70.
2. Дуальна форма здобуття освіти як одна з моделей поліпшення якості підготовки фахівців для аграрного сектору економіки України: збірник тез Міжн. наук.-практ. конф. Київ, 2019. 122 с. URL: <http://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2019/10/tezy-uchasnykiv-konferencziyi.pdf> (дата звернення: 20.01.2024).
3. Новіков В. М., Карягін Ю. О., Черніченко В. В. Дуальна освіта: інституціональні особливості реалізації в Україні: кол. монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. В. Новікова, д.е.н., проф. З. Сіройча, д.е.н., проф. Г. Собчука. Київ ; Варшава, 2020. 79 с.

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОГО СТИЛЮ МИСЛЕННЯ В ЦИФРОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Бєлова Марина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-0546-8094

канд. фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри вищої та прикладної математики
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Складна економічна ситуація, воєнний стан в країні та посилення останнім часом зовнішньополітичного тиску висувають підвищені вимоги до фахівця, націленого на підтримання своєї конкурентоспроможності на ринку праці та участь в інноваційних процесах. Тому особливо актуально в сучасних умовах організувати процес навчання так, щоб його освітній результат виявлявся у формуванні та розвитку академічних і соціальних компетенцій студентів. Поряд із високим рівнем компетенцій, що забезпечують виконання конкретних видів діяльності у своїй професійній галузі, людині необхідно володіти ще й розвинутою здатністю до освоєння нового і перенавчання [1]. Особлива роль в цьому належить математиці як науці, що працює з абстрактними поняттями. Вивчення в університеті вищої математики спрямоване як на розв'язання прикладних завдань професійної підготовки за допомогою набуття навичок застосування математичних знань під час розв'язання проблемних ситуацій, так і на розвиток та формування математичного стилю мислення, який забезпечує вихід на новий рівень осмислення своєї діяльності та творчого її перетворення, підвищення якості освіти. Наявність математичного стилю мислення також дає змогу людині за потреби швидше освоїти новий напрямок роботи й набутти необхідних для неї знання та вміння.

В умовах, коли структура і розподіл трудомісткості освоєння основної професійної освітньої програми формується університетом, а реально випусковою кафедрою, спостерігається домінування дисциплін, що визначають професійні компетенції. Дисципліни природничо-наукового блоків та соціально-гуманітарного, які спрямовані здебільшого на формування загальнокультурних компетенцій, отримують значно менше годин контактної роботи зі студентами, ніж це було раніше. У цих умовах для забезпечення формування математичного стилю мислення необхідно активніше використовувати як можливості цифрового освітнього середовища навчального закладу, що дає змогу максимально реалізовувати весь потенціал самостійної роботи та стимулювати творчий розвиток студентів, так і ресурси інших інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Роботу в електронному освітньому середовищі (ЕОС) університету слід зосередити за напрямками: забезпечення можливості студентам, які відстають, коригувати процес опанування дисципліни, інтенсифікація підготовки студентів за заочною формою та вдосконалення творчого саморозвитку тих, хто навчається. У Державному торговельно-економічному університеті (ДТЕУ) при забезпеченні самостійної роботи з вищої математики реалізовано всі зазначені форми. Розроблено серію навчальних посібників, методичної літератури, тестів для саморозвитку студента, які дають змогу освоїти всі базові розділи вищої математики. Для відтворення ефекту присутності на лекції викладачами розроблено в ЕОС цикл відео-презентацій з основних тем навчальної дисципліни. Тексти цих презентацій являють собою короткі конспекти викладеного матеріалу, до якого викладач дає і необхідні пояснення, що й на звичайній лекції.

Розглянуті напрями використання ЕОС в освітній практиці університетів реалізовано ДТЕУ та створено підґрунтя для формування математичного стилю мислення в усіх, хто навчається, на рівні, що визначається освітнім стандартом.

Список використаних джерел:

1. Белова М.О., Мейш Ю.А. Інноваційні засоби навчання вищої математики студентів технічного напрямку підготовки. / Міжнародна освітня співпраця як приклад розвитку професійної майстерності фахівців: матеріали з Міжнародного наукового педагогічного семінару, Ломжа, 23.06.2022./ За наукою редакцією І. Жуховський, З. Шарлович, Видавництво: MANS w Lomzy, 2022. – с.11-12. Вилучено з: <http://surl.li/plhpg>.
2. Корольський В. В., Крамаренко Т. Г., Семеріков С. О., Шокалюк С. В. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики: навчально-методичний посібник /за ред. М. І. Жалдака. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 332 с. – Серія «Бібліотека вчителя». Вилучено з: <http://surl.li/pmkse>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА»

Тарапака Наталія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-5955-8426

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач
кафедри дошкільної та початкової освіти

*КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського», м. Кропивницький, Україна*

Дошкільна освіта – перша ланка у неперервній системі освіти, і від того, який початковий «старт» буде дано малюкові, значною мірою залежатимуть якість та динаміка його особистісного розвитку, життєві установки та світорозуміння дорослої людини. У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема формування соціальної компетентності особистості вже з дошкільного віку.

Соціальна компетентність – це складна полікомпонентна властивість особистості, її інтегральна якість, яка складається з цілого комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості. Про значущість проблеми формування в дошкільників соціальної компетентності зазначено в низці державних документів (Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту»), Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, типових та парціальних Програмах розвитку дітей дошкільного віку. Питанню формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку приділяли увагу І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Запорожець, І. Кон, О. Кононко, В. Кудрявцева, Г. Лаврентьева, Т. Піроженко, М. Лісіна, О. Леонтьєв, С. Кулачківська, В. Кузьменко, С. Ладивір, О. Кульчицька, С. Курінна, Т. Поніманська та ін.

В практиці роботи сучасних ЗДО вихователі шукають нові форми та методи роботи, які сприяють формуванню соціальної компетентності дітей. Однак як теоретичні так і практичні аспекти означеної проблеми потребують подальшого вивчення та узагальнення. Основою сучасних освітніх концепцій є ідея формування компетентної особистості, яка вміє застосовувати отримані знання, вміння і досвід в різноманітних життєвих ситуаціях, здатна взаємодіяти в соціумі та активно долучатися до різних видів діяльності. Тому, соціальна компетентність має формуватися з дошкільного віку, починаючи з сім'ї. Соціальна компетентність – це багатогранна характеристика особистості, яка охоплює всі аспекти її функціонування в соціумі. Сформована в дошкільному віці здатність будувати соціальні відносини сприятиме в майбутньому суспільному благополуччю й самореалізації особистості. Конкретизація сутності поняття «соціальна компетентність» потребує змістового й структурного аналізу його тлумачень, які представлені в словниках, нормативних документах, наукових працях. У Базовому компоненті дошкільної освіти соціально-громадянська компетентність визначена як здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя [1; 17]. В результаті аналізу наукових

праць можемо зробити висновок, що більшість науковців, зокрема Л. Лепіхова [2; 65], Т. Поніманська [4; 8], сутність соціальної компетентності характеризують як відкритість до суспільства, толерантність, навички соціальної поведінки, здатність взаємодіяти з іншими людьми, вміння відстояти думку та ефективно діяти в постійно змінюваних соціальних умовах.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти України актуальним постає питання реформування галузі в контексті Концепції «Нова Українська школа», оскільки на державному рівні визнано важливу роль наступності дошкільної та початкової ланок освіти.

Дошкільна освіта має особливе значення в усебічному розвитку дітей та забезпечує створення належних умов для, виховання та навчання дошкільників. Аналіз вимог Державного стандарту дошкільної освіти «Базового компоненту дошкільної освіти» та концептуальних засад Концепції вказує на наявність багатьох спільних рис у побудові дошкільної та початкової ланок освіти (гуманізація, врахування вікових особливостей, індивідуалізація, соціалізація, розвиток здібностей, здобуття компетентностей).

Враховуючи Концепцію «Нова українська школа», де школа переорієнтована на реалізацію завдань формування компетентностей у школярів заклад дошкільної освіти покликаний забезпечити наступність у формуванні ключових компетентностей у дітей передшкільного віку.

Головне завдання реалізації освітньої лінії «Дитина в соціумі» Базового компоненту передбачає формування в дітей навичок соціально визнаної поведінки, розуміння людських взаємин, готовності співпереживати та співчувати іншим, долучатися до спільної діяльності з однолітками й дорослими, оцінювати власні можливості, поважати бажання й інтереси довколишніх [1; 15].

Новий зміст освіти, заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей. Виділено 11 ключових компетентностей для Нової української школи, одними із яких є громадянська та соціальні компетентності.

Пріоритетного значення в розбудові нової школи набуває завдання формувати в учнів систему загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). У центрі освіти має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни [3; 19].

Дошкільний вік – яскрава, неповторна сторінка життя кожної людини. Адже саме у цей період розпочинається процес соціалізації, встановлення зв'язків дитини з провідними сферами буття: світом людей, природи, предметним світом, відбувається залучення до культури, до загальних людських цінностей.

У дошкільному віці дитина не лише набуває знання, формує власний світогляд, але і отримує навички самоконтролю, взаємодії з колективом, уміння вирішувати складні життєві ситуації. Саме у освітньому процесі відбувається розвиток усіх складових самовдосконалення особистості, у першу чергу потреби у самоствердженні та самореалізації, що є невід'ємною частиною соціального становлення сучасної людини.

Таким чином, забезпеченню наступності формування соціальної компетенції у дітей дошкільного віку в умовах реалізації Концепції НУШ сприяє створення необхідних психолого-педагогічних умов, серед яких: створення розвивального

виховного середовища, використання традиційних та нетрадиційних підходів у формуванні соціальної компетенції, використання різних видів дитячої діяльності дітей у єдності їхніх виховних можливостей; співпраця закладу дошкільної освіти і сім'ї у розв'язанні завдань морального виховання дошкільнят. Варто також зазначити, що тільки органічний зв'язок впливів об'єктивних умов і суб'єктивного фактору може забезпечити цілеспрямоване, комплексне формування соціально морального досвіду особистості дошкільника.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 240 с. С. 37.
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovo%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Лепіхова Л. А. Соціально-психологічна компетентність у поведінці особистості // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 2. С. 65–69.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018. 160 s.
4. Поніманська Т. І. Дитина в соціумі: робота за освітньою лінією // Дошкільне виховання. 2012. № 9. С. 8–11.

СЕКЦІЯ ХХІ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ТА САМОДИСЦИПЛІНИ ПІДЛІТКІВ

Теслюк Валентина Михайлівна

ORCID ID: 0000-0003-1112-428x

канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Андрієвська Ілона Миколаївна

здобувачка вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Структура і динаміка мотиваційної сфери підлітків характеризується особливостями, зумовленими, з одного боку, віком, з іншого – умовами навчання і виховання. В підлітковому віці істотно змінюється соціальна ситуація в розвитку мотивації, а також особистості в цілому.

У підлітковому віці розумова активність поєднується зі зростанням самостійності і яскраво виявляється в широті схильностей. Н.С.Лейтес зазначає, що у цьому відбуваються значні зміни в розвитку пізнавальних і соціальних мотивів учіння. Пізнавальні мотиви зміцнюються: збільшується інтерес до нових знань, причому у більшості школярів інтерес до фактів змінюється інтересом до закономірностей. Підлітковий вік є сензитивним для розвитку пізнавальних інтересів, які виникають тією чи іншою мірою у всіх дітей, а не тільки у дітей, що мають виключні здібності [1].

У підлітковому віці продовжують розвиватися і мотиви самоосвіти. Способами здійснення самоосвіти є вибіркове і досить систематичне читання нових джерел, засвоєння нової інформації і одночасно максимальне використання матеріалу шкільної програми. Інтерес до знань, що виходять за межі шкільної програми, характерний для підлітків. Разом з тим, учнів відрізняє перехід до оволодіння не тільки додатковими знаннями, але й методами наукового мислення. У підлітковому віці відбуваються також зміни в розвитку соціальних мотивів учіння. Вдосконалюються широкі соціальні мотиви, оскільки в ході навчальної і громадської роботи у підлітків збагачуються уявлення про моральні цінності, ідеали суспільства, що мають вплив на розуміння учнем смислу учіння для подальшої перспективи розвитку себе в житті суспільства.

Однією з основних особливостей мотивації підлітків є зміна співвідношення внутрішніх та зовнішніх мотивів. У підлітковому віці зростає значення внутрішніх мотивів, пов'язаних із інтересом до навчання, бажанням пізнати світ, розвинути свої здібності.

Самодисципліна – це здатність керувати своїми емоціями, думками та поведінкою, навіть коли це складно. Вона є важливою для успіху в житті, як в особистому, так і в професійному плані. У підлітковому віці самодисципліна

розвивається, але ще не є досконалою. Це пов'язано з тим, що підлітки перебувають у періоді бурхливого розвитку, коли їхні емоції та гормони часто переважають над логікою. Вони також починають формувати свою самоідентичність і часто шукають нових вражень і досвіду.

Можна виділити такі особливості самодисципліни підлітків: підлітки більш схильні до ризикованої поведінки. Вони можуть нехтувати правилами і нормами, щоб відчувати себе більш дорослими та самостійними; підлітки можуть мати труднощі з плануванням і прийняттям рішень. Вони часто хочуть отримати все і відразу, і їм важко відкласти задоволення на потім.; підлітки можуть бути більш схильні до впливу зовнішніх факторів. Вони можуть легко піддаватися тиску з боку однолітків або інших людей, яких вони цінують.

Список використаних джерел:

1. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 340 с.

ПРОБЛЕМА ПРОКРАСТИНАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Александров Юрій Васильович

ORCID ID: 0000-0002-5871-8344

кандидат психологічних наук, доцент, член

Національна психологічна асоціація України,

Асоціація професійних психологів м. Харкова, Україна

У сучасному світі, в епоху глобальних соціально-економічних і політичних змін, науково-технічного прогресу, коли від кожної людини вимагається постійне позиціонування себе як активного члена суспільства, кваліфікованого і успішного в усіх відношеннях фахівця все частіше спостерігається тенденція до зворотного процесу. Багато молодих людей схильні проявляти пасивність і лінь у будь-якому вигляді діяльності, включаючи учбову. Тому нині однією з найпоширеніших проблем освітньої системи є проблема лінощів в учбовій діяльності. У психологічній науці не існує чіткого визначення поняття "лінь". Воно швидше відбиває її життєве представлення, де лінь є синонімом слів безтурботність, безвідповідальність, бездіяльність. Ряд авторів вважає, що лінь - це захисна реакція організму від непотрібної і даремної роботи (М. Берендеева, М. Бочарова). Інші дослідники вважають, що лінь - це порушення вольових якостей особи (Д.О. Богданова, В.І. Селиванов, П.П. Борисов), вивчене безвілля. Для нас поняття "лінь" і "лінощі" несуть в собі різне смислове забарвлення. Лінь - це поведінка людини в конкретній ситуації, миттєвий прояв небажання щось робити. "Лінощі", навпаки, характеризують схильність людини лінуватися постійно, не залежно від ситуації і виду діяльності, тобто є особистісною властивістю.

Аналіз вітчизняної і зарубіжної літератури показав, що наукових досліджень, присвячених питанням ліні, недостатньо. В основному в психолого-педагогічній науці прийнято вивчати прояви активності учнів в учбовому процесі і формування позитивних якостей особистості (І.С. Якіманская, В.І. Орлів, Т.І. Шамова, Г.І. Щукіна, В.Н. Максимова, та ін.). Нині існує єдина монографія з цієї проблеми "Лінь: причини, ознаки, подолання" Т.В. Понарядовой. Проблема ліні, як внутрішньо особистісного конфлікту досліджувалася, С.Т. Посоховой і Д.О. Богдановой. Цими авторами був розроблений психодіагностичний комплекс методик по вивченню ліні. У зарубіжній психології все більшу поширеність набуває вивчення прокрастинації - звички відкладати виконання запланованих справ на потім, зволікання в ухваленні рішень. Можна припустити, що психологічні механізми, що стоять за лінню і прокрастинацією, багато в чому схожі. Необхідно підкреслити, що сучасні дослідники не вважають лінь виключно негативним явищем, все частіше звертаючи увагу на її доцільність і навіть корисність. Так, відзначається, що лінь є своєрідними "ліками" для трудоголіків, може сприяти спонтанній творчості.

Досі слабо вивчені "внутрішні" (психологічні і психофізіологічні) чинники, що призводять до лінощів як риси особистості. На наш погляд, в сучасних умовах слід надавати первинне значення проблемі лінощів.

Прокрастинація - це звичка відкладати справи, що безумовно усвідомлюються як важливі, причому вона поступово стає невротичним шаблоном поведінки і викликає у прокрастинатора відчуття провини або навіть стійкий розлад.

Історія цього явища налічує тисячоліття - боротьба з прокрастинацією велася

ще древніми єгиптянами. Сам же термін "прокрастинація" з'явився в Древньому Римі в результаті складання двох слів - "pro" і "crastinus" - що означають в перекладі "в напрямку, вперед" і "завтрашній" відповідно. У новій історії цей термін зустрічається в 1682 році в проповіді преподобного Ентоні Уокера, який оголосив прокрастинацію гріхом.

Перші науково-психологічні дослідження прокрастинації відносяться до 1977 р. З початку 90-х інтерес до проблеми прокрастинації за кордоном істотно зріс. З'являється значна кількість досліджень, присвячених пошуку її причин, корелятив, способів того, щоб здолати її. Залежно від предмета дослідження серед цих робіт виділяються три основні напрями: 1) аналіз ситуативних чинників; 2) виявлення ролі індивідуальних відмінностей; 3) вивчення демографічних показників.

Дослідження особистісних аспектів появи прокрастинації включає пошук корелятив цього явища, що мають індивідуальний характер. При цьому дослідники часто беруть за основу п'ятифакторну модель особистості. Велика увага приділяється тривожності, як одній з граней нейротизму. Багато психологів вважають, що прокрастинація є захисною реакцією на різного роду страхи: страх невдачі, страх оцінки, страх втрати самостійності і контролю над ситуацією, страх перед успіхом.

Дослідження прокрастинації зазвичай проводиться за допомогою спеціально розроблених опитувачів (опитувачі К. Лэй, Такмена), емпіричним шляхом, а також в процесі клінічних бесід і аналізу самозвітів.

Прокрастинація (від англ. procrastination — затримка, відкладання; від лат. cras — завтра або crastinus — завтрашній і лат. pro — для, заради) — схильність до постійного відкладання важливих і термінових справ, що призводить до життєвих проблем та негативних психологічних ефектів [1, с. 4].

У зарубіжній літературі доки немає єдиної думки з приводу існування гендерних відмінностей в прокрастинації. Згідно з одними даними, чоловіки і жінки схильні прокрастинації в рівній мірі, а за іншими даними, жінки більшою мірою схильні відкладати свою діяльність і відчувати тривогу через це.

Згідно з деякими отриманими даними, (дослідження присвячене пошуку співвідношення рівня прокрастинації, інтелекту і тривожності) статистично значущій кореляції між рівнем прокрастинації і рівнем інтелекту не виявлено. Дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, які стосувалися феномена прокрастинації показали, що цей феномен характеризується деякою складністю. Існує багато підходів до розуміння його суті та причин, які лежать в основі, типів і способів нівелювання його негативних наслідків для особистості.

Враховуючи проведений ретроспективний аналіз походження цього терміну під прокрастинацією розуміють: 1) звичку людини нескінченно відкладати справи, які особа усвідомлено розуміє як важливі; 2) форму лінії, яка набуває характеру справжнього неврозу (поступово стає невротичним шаблоном поведінки, яка викликає у прокрастинатора стійкий розлад особистості або почуття провини) [2, с. 202].

Визначено відсутність у сучасній психологічній парадигмі єдиного загальноприйнятого визначення прокрастинації, однак можна виокремити дві найбільш загальні характеристики цього поняття: наявність добровільного відкладання виконання певних справ/завдань і психологічний дискомфорт, пов'язаний із цим відкладанням. Проаналізовано низку підходів до розуміння прокрастинації, серед яких виділяються такі: психодинамічний, поведінковий і когнітивний, суб'єктний, мотиваційний, психофізіологічний. Установлено, що в сучасній психологічній парадигмі немає уніфікованого розуміння причин появи

прокрастинації в особи. Серед найбільш поширених є страх, невпевненість у своїх силах, перфекціонізм, невміння планувати та систематизувати діяльність, неправильна мотивація, імпульсивність, нейротизм тощо [3, с. 69]. 3. Оніпко З. Феномен прокрастинації в сучасній психології: теоретичні засади дослідження. **ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка**. Серія. Психологія. Київ, 2020. №. 2 (12). С. 66-71.

Список використаних джерел:

1. А.Камінська. Прокрастинація як психологічний феномен, механізми формування, психокорекція методами когнітивно-поведінкової терапії. Дипломна робота. Український інститут когнітивно-поведінкової терапії. Львів. 2017 р. 70 с.
2. Вайда Т. С. Прокрастинація як компонент поведінки працівників ОВС та її профілактика під час професійної підготовки курсантів у ВНЗ МВС України. **ЮРИДИЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ. ВИПУСК 2**. 2016. С. 198 – 211.
3. Оніпко З. Феномен прокрастинації в сучасній психології: теоретичні засади дослідження. **ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка**. Серія. Психологія. Київ, 2020. №. 2 (12). С. 66-71.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМАНДИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Редько Сергій Іванович

ORCID ID: 0000-0002-6903-2452

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
освітології і психолого-педагогічних наук

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна

Актуальність. Зміни, які відбуваються сьогодні в освітній галузі, вимагають змін в підході до навчання здобувачів у закладах загальної середньої освіти, що в свою чергу вимагає змін в свідомості самих педагогічних працівників. Одним із чинників таких змін є формування команди професіоналів-однодумців, об'єднаних однією метою, готових до постійних змін, саморозвитку та професійного удосконалення.

Організація ефективної командної взаємодії як засіб управління педагогічною командою вважається одним з найважливіших напрямків діяльності закладу освіти та є одним з головних критеріїв його успіху. Командна діяльність характеризується не лише обміном інформації, але й плануванням спільної діяльності, розробкою, прийняттям, обговоренням та реалізацією колегіальних управлінських рішень.

Необхідність створення педагогічної команди закладу освіти зумовлена багатьма аспектами, серед яких – об'єднання інтелектуальних та творчих зусиль педагогів, швидкість та значна кількість змін, які відбуваються в галузі сучасної освіти, динамічність та різноманітність завдань, які вимагають великої концентрації зусиль та водночас створення цільових творчих груп для їх вирішення, зростання конкуренції у наданні освітніх послуг між закладами загальної середньої освіти одного регіону.

Виклад основного матеріалу. Аналіз проблеми формування команди як інноваційного напрямку в управлінській діяльності керівника закладу загальної середньої освіти передбачає, аналіз таких основних питань:

- сутність менеджменту команди, його переваги та обмеження;
- розуміння поняття «команда»;
- основні критерії та характеристики відмінностей команди від робочої групи.

Очевидно, що традиційний підхід в управлінні закладом освіти має на меті здійснення контролю за діяльністю педагогічних працівників, досягнення стабільності в роботі освітнього закладу та досягнення запланованих результатів.

Інноваційний підхід натомість передбачає врахування творчих здібностей педагогічних працівників, їх бажань та основних мотивів професійної діяльності, заохочення командної роботи, співробітництва, партнерства, адаптації до раптових змін, досягнення успішності діяльності [5].

За визначенням Л.М. Карамушки, команда – група, що характеризується цілеспрямованою, узгодженою роботою спеціалістів, які працюють над вирішенням спільно визначеного комплексного завдання, поєднуючи різні знання, уміння та навички в процесі виконання командних ролей та використовуючи партнерські принципи взаємодії [2].

Український психолог Ложкін Г.В. наголошує, що створення команди має на меті виконання двох завдань: розв'язання кризових ситуацій та здійснення постійного

моніторингу ситуації в колективі і вироблення стратегічних рішень при виникненні певних нестабільних ситуацій [3].

Отже, педагогічною командою вважаємо групу педагогів, об'єднаних спільною метою, головним завданням якої є реалізація спільно визначених завдань та функцій, яка передбачає поєднуючи знань, вмінь та навичок кожного окремого члена команди з використанням принципу командної взаємодії.

Педагогічна команда здатна визначати нові напрямки освітньої діяльності, надавати високоякісні освітні послуги, розробляти авторські освітні програми та особистісно орієнтовані освітні технології. У результаті діяльності такої команди школа здобуває високий авторитет та неповторний імідж на ринку освітніх послуг.

П. Мучинський називає 8 основних командних ролей, які можуть виконувати працівники відповідно до їх інтелектуальних здібностей та особистісних якостей, такі як: лідер, організатор, виконавець, генератор ідей, дослідник ресурсів, контролер-оцінювач, душа команди, обладнувач. Якщо змодельовати ці командні ролі на педагогічну команду, то можна виокремити таке. Щодо лідера, як правило, керівника закладу освіти – виконання функцій контролю загалом, підтримання кожного педагога команди та розкриття його потенціалу. Організатор бере на себе функцію координації роботи команди, відпрацьовує пріоритети роботи та структурує результативність. Виконавець, зазвичай досвідчений вчитель із багаторічним досвідом роботи, організовує реалізацію планів в діяльності закладу освіти. Генераторами ідей можуть виступати вчителі, які представляють нові ідеї, методи та шляхи їх можливих впроваджень у освітню діяльність закладу загальної середньої освіти. Дослідник ресурсів шукає зовнішні корисні професійні контакти для вирішення задач командою, аналізує ідеї. Контролер-оцінювач має функцію аналізу проблем в самій команді. Душа команди покращує комунікацію, показує сильні сторони членів команди, підтримує позитивний соціально-психологічний клімат команди і педагогічного колективу в цілому. Обладнувач – шукає напрямки діяльності, які вимагають особливої уваги та інноваційного підходу [1].

Розглядаючи функцію лідера в команді та його позицію, варто наголосити, що команда – це спільна діяльність педагогів-одномисльців, згуртованих навколо однієї мети, цінностей та лідера [4].

Для визначення місії і цілей закладу освіти, необхідно зрозуміти систему цінностей, що склалася в школі. І навпаки, базові цінності школи визначають її роль та роль освіти в цілому в розвитку дитини, відображаються у місії та цілях закладу та конкретизуються в концепції його розвитку. Цінності школи – це певний вимір, що дозволяє розставити пріоритети, а отже зрозуміти напрям подальшого розвитку.

Директор повинен бути лідером у закладі, тобто він не повинен знаходитися зверху ієрархічної системи управління, а має перебувати всередині всіх шкільних подій, бути ініціатором і творцем нового, цікавого, креативного. Він повинен надихати вчителів і учнів на успіх, вносити в освітній процес нові ідеї, спонукати вчителів стати на шлях творчості, знайти підтримку в учнів та їх батьків, сповідувати свободу педагогічної думки і дії.

Для того, щоб сформувати образ сучасного освітянина-лідера, слід зацентруватися на його основних завданнях. Ці завдання походять від основного завдання сучасної школи: усунути різницю між нинішнім неефективним і бажаним ефективним станом нашого суспільства. Головне, щоб керівник закладу освіти мав здатність бачити цю різницю. Лише у цьому разі, коли у керівника буде уявлення про ідеальний кінцевий результат роботи закладу освіти, викристалізуються основна

мета і завдання школи, уявлення про власні кордони можливого, віднайдуться найбільш ефективні управлінські методи і засоби для їх реалізації через взаємодію з членами педагогічної команди. [6]

Окрім того, кожен з членів такої команди вміє приймати рішення самостійно та відчуває себе керівником разом з усіма. Директор закладу освіти натомість є складовою частиною команди, який вирішує завдання, турбується про кожного члена команди та його потреби.

Команда, яка добре спрацьована, має достатньо ефективний результат діяльності. Досягнення ефекту педагогічної команди визначається такими чинниками:

1) команда сама визначає інтенсивність своєї праці: відповідно до поставленої мети та її термінів досягнення команда формує власний графік роботи, робочий день не є нормованим;

2) часові затрати скорочуються за рахунок підвищення ступеня організації спільної праці, а саме: активної ініціативи кожного з членів команди, виключно конструктивної комунікації, взаємозамінності, раціонального розподілу обов'язків та ролей, роботи для швидкого досягнення мети;

3) колегіальне ухвалення рішень.

Якщо зазначені чинники присутні в педагогічній команді, вони підвищують мотивацію та самовіддачу усіх членів команди. Отже, ефект команди має в своїй основі високий рівень мотивації її членів працювати разом для досягнення спільного результату.

Розглянемо деякі принципи раціональної організації педагогічної команди. Ключовим принципом є добровільне входження в команду. В склад команди може потрапити лише той вчитель, який самостійно виявив бажання бути її членом та розуміє всі умови її діяльності. Наступним принципом є колективне виконання завдання. Кожен педагог в команді виконує ту частину роботи, яку йому доручено командою, а не ту, яку йому призначено адміністрацією закладу освіти. Принцип колективної відповідальності не менш важливий. Якщо завдання не виконане з вини хоча б одного із членів команди, вся команда втрачає в визнанні, стимулюванні та довірі.

Зазначимо, що педагогічна команда належить до інтелектуальних команд. Інтелектуальна освітня сфера, ключовим елементом якої є креативна, творча діяльність, може пов'язуватися з педагогічним експериментом, психолого-педагогічними дослідженнями, аналізом та пошуком певних раціональних рішень в освітній діяльності.

В освітній сфері завдання довгострокові, тому педагогічні команди формуються на довготривалу перспективу. Слід відмітити, що педагогічна команда не формується під одне конкретне завдання. Це обумовлено складністю визначення точних термінів виконання завдання та формами подання кінцевого результату. Крім того, інтелектуальна команда створюється не для вирішення конкретної проблеми, а для тривалого спільного співробітництва в роботі над однією проблемою.

В управлінському середовищі закладу освіти командою є група педагогів-професіоналів різного рівня, які поєднані спільним розумінням досягнення поставлених цілей. Така команда інколи може бути створена стихійно, а інколи її створення вимагає багато зусиль від керівника закладу освіти: щоб створити «свою» команду, директор школи повинен прикласти багато зусиль та затрат часу.

Зупинимось на вимогах до членів педагогічної команди. До них належать такі:

1. Члени команди повинні бути однодумцями за такими ключовими чинниками взаємодії:

- мета та методи її досягнення повинні бути єдиними та доповнюватися єдністю індивідуально-психологічних особистісних якостей кожного вчителя – члена команди, такі як активна позиція, особиста ініціатива та відповідальність, комунікативна культура, професіоналізм;

- мотивація кожного педагогічного працівника може бути різною, але повинна бути присутня єдність мотиваційних чинників всієї команди, які узгоджені та підтримуються усіма;

- єдність ціннісних орієнтацій.

2. Члени команди повинні поважати один одного та психологічно бути сумісним з керівником закладу освіти – лідером команди.

В такої педагогічної команди набагато більше переваг, ніж у звичайного педагогічного колективу. Така команда підвищує ефективність своєї діяльності та самовіддачі кожного учасника, адже вона не переобтяжена управлінськими та організаційними рамками.

Отже, формуючи команду лідер повинен зважати не на неформальні зв'язки, а на успішну командну співпрацю, яка приведе до неформальних зв'язків.

Кадрова стратегія керівника закладу освіти в цьому випадку будується так, щоб лідер та професійне ядро педагогічного колективу утворило неформальну інтелектуальну команду. До цієї команди увійдуть керівники школи – заступники директора, педагоги-професіонали зі значним досвідом педагогічної діяльності, а також неформальні лідери колективу, які формують психологічний клімат в колективі і загальну його думку. Вони не обов'язково повинні бути управлінцями, але завдяки своїй рішучості, впевненості, підвищеній емоційності та самолюбству, високій здатності до комунікації та лідерським здібностям часто користуються великим авторитетом в педагогічному колективі.

Створення педагогічної команди є досить тривалим та психологічно «тонким» процесом, але такий процес стає стрижнем в стратегії сталого розвитку загальноосвітнього навчального закладу. Успіх команди в освітній діяльності визначається не новими технологіями та обладнанням, а ефективним людським чинником. Якщо цей чинник не враховувати, то жодні оригінальні та сучасні технології управління не допоможуть в її успішному створенні.

Визначимо здатності, вміння та навички, необхідні для вчителів в педагогічній команді:

- 1) системне мислення та вміння аналізувати кожну педагогічну ситуацію, вміти планувати власну діяльність в короткі терміни та зважаючи на постійні зовнішні зміни;

- 2) критичність мислення, вибір лише необхідної інформації з різних доступних джерел, раціональний підбір педагогічних технологій та методик;

- 3) системний аналіз інформації, яка надається, результатом якого є планування стратегічної діяльності та прогнозування;

- 4) оцінювання можливих ризиків розвитку педагогічної ситуації, аналіз її позитивних та негативних результатів.

Важливим у відборі членів педагогічної команди є наявність у них комунікативних вмінь, а саме вміння:

- створювати атмосферу довіри, сприймати запропоновані ідеї іншими педагогами – членами команди, залучати їх до активної діяльності;

- формувати мотиваційні стимули для колег, створювати умови для участі у навчанні та тренінгах, важливих для їх професійного та особистісного зростання;
- розробляти власні пропозиції для успішного досягнення кінцевого результату.

Окремо розглянемо лідерські якості кожного педагога. До них нами віднесені такі:

- вміння чіткого визначення найуспішнішого способу дій та переконання колег у виборі шляху, який вважається успішним;
- вміння взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу – колегами, здобувачами освіти, їхніми батьками;
- вміння брати на себе відповідальність за результат вирішення педагогічної ситуації, за досягнення поставлених цілей.

У забезпеченні успішного формування педагогічної команди важливе місце займає психологічна культура самого керівника закладу освіти. Професіоналізм лідера – освітянина дає змогу сформувати успішну педагогічну команду, якщо він особисто володіє навичками емпатійного ділового спілкування, вміє запобігати конфліктним ситуаціям та управляти ними, відчуває психологічний стан та співпереживає членам своєї команди. Такі навички досягаються постійним процесом саморозвитку через участь в соціально-психологічних тренінгах, активних освітніх курсах, засобами самоосвіти.

На етапі становлення педагогічної команди ми пропонуємо такі кроки керівника закладу освіти, що спрямовані на створення команди.

Перший – розуміння лідером– освітянином власних усвідомлюваних і неусвідомлюваних цілей роботи у форматі педагогічної команди. Другий – підбір і відбір кандидатів у члени педагогічної команди. Третій – робота членів команди над власними усвідомлюваними і неусвідомлюваними цілями. Четвертим кроком є дослідження міжособистісних переваг. П'ятий крок – цілеспрямоване формування енергії єдності. Шостий – формування цінностей команди. Сьомий крок передбачає навчання команди технологіям спільної роботи. Восьмий крок вбачається у створенні іміджу команди. Дев'ятий крок – посилення командного духу. Десятий крок пов'язаний із супроводом діяльності команди. Власне цей крок забезпечує успішний розвиток команди.

Висновки. Головною умовою створення інноваційного закладу освіти, який буде відповідати новим освітнім стандартам, забезпечувати якісну підготовку здобувачів освіти є створення в закладі загальної середньої освіти успішної педагогічної команди, основою діяльності якої є ефективна командна взаємодія. Організація такої взаємодії між членами педагогічної команди є основним критерієм успішної управлінської взаємодії керівника закладу освіти та освітньої діяльності закладу в цілому.

Список використаних джерел:

1. Брик О.М. Особливості управлінської спрямованості менеджерів мережевого маркетингу// Актуальні проблеми психології. Том 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. Економічна психологія. Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України/ за ред.. Максименка С.Д., Карамушки Л.М. – К.: Міленіум, 2003. – Вип. 9. – С. 100-103.
2. Карамушка Л.М., Клокар Н.І., Філь О.А. Технологія формування управлінської команди освітньої організації: Навч.-метод. посібник. – Біла Церква: КОІПОПК, 2008. – 64 с.
3. Карамушка Л.М., Філь О.А. Особливості діяльності команд по введенню змін в освітніх організаціях (на матеріалі системи середньої освіти) // Т.1.: Організаційна психологія.

Економічна психологія. Соціальна психологія. Ч. 19 / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – 2007. – с. 8-15.

4. Карамушка Л.М., Філь О.А. Формування конкурентоздатної управлінської команди. К.: ІНК ОС, 2007. – 268 с.
5. Ложкін Г.В. Команда як колективний суб'єкт спільної діяльності // Соціальна психологія. – 2005. № 6. – с.52-58.
6. Якою має бути нова роль директора школи в умовах трансформації освіти в Україні? [Електронний ресурс]. URL: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/239-yakouy-mae-buti-nova-rol-direktora-shkoli-v-umovakh-transformatsiji-osviti-v-ukrajini> [2].

СЕКЦІЯ XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

CLINICAL EFFECTIVENESS OF THE SEMISYNTHETIC PENICILLINS IN ETIOTROPIC THERAPY OF THE UPPER RESPIRATORY TRACT

Portnova Olga

Ph.D., the department of Family medicine and polyclinic therapy
Odessa National Medical University, Ukraine

Sinusitis in children is the dominant pathology of the upper respiratory tract. According to Ukrainian and foreign authors, in recent years, the incidence of diseases of the nose and paranasal sinuses in children has increased to 28-30% among all diseases of the upper respiratory tract [1]. According to statistics, 50% of children with sinusitis continue to suffer from this pathology in adulthood.

It is important to emphasize not only the medical and biological, but also the socio-economic significance of this problem. A significant decreasing in the life quality of children with diseases of the paranasal sinuses, a deterioration in the psychological state of patients and their parents, and increasing in treatment costs in cases of recurrence and chronicity of the process have been proven [8].

In this regard, the main task of the clinicians is to eradicate the infection and restore the sterility of the sinus. Achievement of this goal is possible only if timely comprehensive treatment is prescribed, in which systemic antibiotic therapy plays a leading role. The choice of starting antibiotic is carried out empirically before receiving results of a bacteriological study. It should be borne in mind that the most common causative agents of this disease are pneumococcus, *Haemophilus influenzae* and *Moraxella catarrhalis*. This determines the importance to use the group of aminopenicillins as the drugs of choice [3,4,9].

At the present stage, amoxil is an effective and safe semisynthetic antibiotic of the penicillin group with a broad spectrum of action for the treatment of infectious and inflammatory diseases of various localizations, including pathologies of the inner organs. The active substance amoxicillin is an active metabolite of ampicillin, close to it in the antibacterial spectrum, effective against all strains of hemolytic streptococci, pneumococci and enterococci, staphylococci, gram-negative bacteria, a number of anaerobes, etc. Its effect on sensitive strains is 5-7 times higher than ampicillin. It has a bactericidal effect [5,6]. The therapeutic effect of amoxil is determined by the specificity of the molecular structure, which differs from ampicillin by the presence of a hydroxyl group in the amoxicillin molecule. This molecular disorder increases the rate of absorption of antibiotics, causing less destruction of the β -lactam ring and creates high concentrations in the blood in a shorter period of time. So amoxil tablets are prescribed instead of the injectable form of ampicillin sodium salt, which provides economic benefits and easy to use. Among penicillins, amoxicillin, amoxil is used most often in pediatric practice [7].

The purpose of our work was to comparatively evaluate the clinical effectiveness

of ampicillin and amoxil as initial antibiotic therapy for sinusitis in children.

Materials and methods.

For achieving this goal, a comprehensive examination and treatment of 25 children with sinusitis aged 10 to 14 years was carried out. The diagnosis was established on the basis of complaints (local: difficulty in nasal breathing, purulent discharge, impaired sense of smell, headaches and facial pain; general: fever, prolonged, persistent cough that worsens after awakening, nasal tone, fatigue, prolonged low-grade fever), medical history, endoscopic results, X-ray and laboratory examination. Among the concomitant pathologies observed: chronic adenotonsillitis (27.7%), autonomic dysfunction (46.6%), normochromic anemia (4.4%), atopic dermatitis (7.7%), and diarrhea (8.8%).

Due to the principle of randomization, two groups of patients were formed. The 1st group of children received the oral antibiotic amoxil as a starting antibiotic. The single dose of antibiotic for children over 10 years old (weigh more than 40 kg) was 500 mg with an interval between doses of 8 hours (1 tablet (500 mg) 3 times a day). Children in group 2 were prescribed ampicillin trihydrate in tablet form at a daily dose of 100 mg/kg in 4 divided doses after meals. The duration of prescription of both antibiotics was depended on the severity of the condition (on average 7-10 days). As part of complex therapy, the examined children also received local antibacterial therapy, vasoconstrictor drugs (decongestants), vitamin therapy, and probiotics.

The effectiveness of therapy was assessed due the dynamics of local and general clinical data (headache, difficulty in nasal breathing, amount of nasal discharge, swelling of the mucous membrane, its hyperemia and infiltration), general blood test (leukocytosis, formula shift, acceleration of ESR). Clinical parameters were assessed using a 5-point visual scale on days 3, 7 and 14 of treatment. The absence of this symptom was taken as 0, and its maximum manifestation as 5 points. Laboratory data were assessed as follows: formula shift up to 4 - 0 points, 5-10 - 1 point, 10 - 15 - 2 points, more than 15 - 3 points; ESR - up to 8 - 0 points; 8 - 15 - 1 point, 15 - 20 - 2 points, more than 20 - 3 points. Antibiotic tolerability was assessed based on side effects: 1 point - very good, 2 points - good, 3 points - satisfactory, 4 points - unsatisfactory, 5 points - very unsatisfactory.

Research results and discussion.

Analysis of subjective signs dynamics during treatment showed that positive dynamics in the group of children receiving Amoxil were observed already from the 2-3rd day of taking the drug: the temperature returned to normal, headaches disappeared. From the 3-5th day, nasal breathing improved, and by the 7-10th day, the rhinoscopic picture and hemogram parameters returned to normal. In the group of children who received ampicillin, the dynamics of clinical data were less positive, the temperature reaction and subjective complaints lasted up to three days in 6 children, which gave grounds to replace ampicillin with another antibiotic. The transient diarrhea was observed from the 3rd-5th day of the disease in 3 children who received ampicillin. They underwent corrective therapy (multiprobiotic). 4 patients had an allergic rash, which disappeared after stopping the antibiotic. Whereas in the group of children receiving amoxil, it was registered only 1 case of an allergic reaction.

Significant regression of the disease was observed after 7 days from the moment of treatment, while the headache regression was faster than others, and the impairment of smell persisted was the longest. The dynamics of these indicators were most pronounced in children of group 1 - in 26 people (86.6%) and in group 2 - in 21 (70.0%). Rhinorrhea disappeared in group 1 - in 16 (46.6%), in group 2 - in 13 (43.3%). Positive dynamics of rhinoscopy were noted in both groups: swelling of the nasal mucosa and the amount of discharge were decreased. When re-examined, The regression of pathological signs in the

groups were more significant on the 14 the day.

Already, in all groups of children the indices of peripheral blood tests normalized on the 7th day, more significantly in children receiving amoxil ($p < 0.05$).

Conclusions

Thus, the experience of using a modern antibiotic from the group of semi-synthetic penicillins amoxil in the treatment of children with sinusitis has shown high efficiency and good tolerability of the drug under study, which was higher than in the comparison antibiotic (ampicillin).

The antibiotic amoxil is a highly effective drug in the treatment of the paranasal sinuses diseases, has good tolerability, ease of use and a minimum of side effects, which makes it possible to recommend as a drug of first choice in the complex treatment of acute infectious and inflammatory diseases of the upper respiratory tract in pediatric practice.

References:

1. DeMuri GP, Jens C, Eickhoff J, James C, Gern JC, Wald ER. Clinical and virological characteristics of acute sinusitis in children. *Clin Infect Dis*. 2019;69(10):1764–1770. doi: 10.1093/cid/ciz023.
2. Wald ER. Acute bacterial rhinosinusitis in children: clinical features and diagnosis. In: Torchia MM, editor. UpToDate. Waltham, MA: [Accessed August 30, 2020].
3. Morcom S, Phillips N, Pastuszek A, Timperley D. Sinusitis. *Aust Fam Physician*. 2016;45(6):374–377.
4. Wald ER. Acute bacterial rhinosinusitis in children: microbiology and management. In: Torchia MM, editor. UpToDate. Waltham, MA: [Accessed August 30, 2020].
5. Hara N, Wajima T, Seyama S, et al. Isolation of multidrug-resistant *Haemophilus influenzae* harbouring multiple exogenous genes from a patient diagnosed with acute sinusitis. *J Infect Chemother*. 2019;25(5):385–387. doi: 10.1016/j.jiac.2018.09.015.
6. Mulvey CL, Kiell EP, Rizzi MD, Buzi A. The microbiology of complicated acute sinusitis among pediatric patients: a case series. *Otolaryngol Head Neck Surg*. 2019;160(4):712–719. doi: 10.1177/0194599818815109.
7. McDermott SM, Onwuka A, Elmaraghy C, Walz PC. Management patterns in pediatric complicated sinusitis *Otolaryngol Head Neck Surg*. 2020;163:814–21.
8. Snidvongs K, Sangubol M, Poachanukoon O. Pediatric versus adult chronic rhinosinusitis *Curr Allergy Asthma Rep*. 2020;20:29.
9. Purnell PR, Carr MM. Microbiology of pediatric sinusitis *Pediatric Rhinosinusitis*. 2020 Cham Springer: 57–69.

ЗОВНІШНІ УМОВИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ПОЯВИ ЛІДЕРА

Літвак Аким Ізраїлович

Канд. мед. наук, доцент

Одеський міський центр «Здоров'я», Україна

Сучасне життя не можливо собі уявити без проявів лідерської поведінки при існуванні різних соціальних груп і громадських рухів. Професор Т. Ю. Базаров звертає нашу увагу, що суспільна потреба в лідері пов'язана: «По-перше, тому, що усюди, де збираються разом більше двох осіб, виникає феномен лідерства. По-друге – тому, що люди, що входять до однієї групи, не можуть там знаходитися в однакових позиціях по відношенню як до того, чим зайнята група, так і один до одного» [1, с. 52-53]. Центральною фігурою суспільних відносин в кожній групі є лідер. Людина, яку поважають всі і намагаються його копіювати і наслідувати в діях, поведінці і висловлюваннях. Але в структурі лідерства, крім лідера, слід враховувати і досліджувати ще також характеристику і взаємини послідовників і лідера, а також зовнішні умови, в яких лідерські якості однієї людини, або декількох, потрібні та захоплюють інших і вони наслідують їх. Вони, послідовники, довіряють своїм лідерам і йдуть за ними, рухаючись уперед. Довіра однієї людини по відношенню до іншої виникає в процесі спілкування і взаємодії – це відчуття впевненості людини в тому, що людина не зробить щось погане, або шкоду по відношенню до іншої, чи не буде зловживати своїм становищем. Підставою для довіри, або недовіри людини є попередній досвід і набуті знання людини. Професор Є. П. Ільїн підсумовуючи різні визначення довіри і недовіри пише: «у довірі людина виражає своє позитивне відношення не лише до інформації, що дається йому, але і до особи інформатора» [4, с. 18].

Останнім часом увага дослідників була привернута до структури лідерства, якою займалися Т. Ю. Базаров, Р. Л. Дафт, Ю. М. Ємельянов, Р. Л. Кричевський, Ю. П. Платонов, М. Юсим [1, 2, 3, 5, 6, 7] і інші. Метою статті стало визначення зовнішніх умов, які часто зустрічаються, які неодмінно висвітлюють лідера серед інших людей, людину, яка перетворюється в центральну фігуру групи іноді на короткий проміжок часу, чи на тривалий час.

Важливим фактором лідерства є певні обставини, в яких людина проявляє свої лідерські здібності і можливості, а послідовники можуть їх використати для досягнення спільної мети. Це ті обставини, коли звичайна людина несподівано перетворюється в лідера, завдяки тому, що отримує довіру інших людей, коли поведінка однієї людини відповідає потребам і очікуванням групи і виражає настрій, сподівання і устремління більшості людей в колективі, проявляючи свої особисті лідерські якості – компетентність, ініціативу, активність і відповідальність за результат. **Компетентність** – це здатність індивіда вирішувати конкретні завдання в професійній діяльності, на основі об'єднання знань, навичок умінь. Результатом компетентності є адекватна діяльність в умовах зміни обставин і завдань, які іноді відбуваються з величезною швидкістю. **Ініціатива** – це рішення людини, яке приймається самостійно і спричиняє за собою активну дію за для досягнення певної визначеної мети. Ініціатива важлива для досягнення цілей – як в повсякденній практиці, так і в подальшій перспективі. Це вміння розпочинати нову справу. Лідери не чекають вказівок зі сторони, а починають діяти самостійно, коли це потрібно і

користь колективу. **Активність особистості** – це особливий вид діяльності, що пов'язаний із інтенсифікацією її основних характеристик: цілеспрямованості, мотивації, усвідомленості, володіння способами і прийомами дій, емоційності, а також таких характеристик як ініціативність і ситуативність. **Відповідальність** – це загально соціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до суспільної необхідності, загальних потреб, обов'язків, норм, цінностей. Це взятий на себе обов'язок за певну роботу, чи дії, вчинки і слова. Відповідальність означає усвідомлення суб'єктом суті та значення власної діяльності, її наслідків для суспільства, колективу, групи або більш вузького кола. Відповідальність людини – це здатність правильно відповісти на те, що йому доручено, або зате що він узяв на себе самостійно. Лідерство це поведінка людини пов'язана із виходом за межі своїх повсякденних обов'язків, діяльність безкорисна і доброзичлива.

Особлива потреба групи людей в лідері може виникати, коли перед громадою виникають складнощі і перешкоди, фізичні загрози безпосереднє членам групи, під час війни чи стихійного лиха, під час соціальної напруги. Труднощі і перепони, які виникають перед групою людей, також обумовлюють обсяг лідерських повноважень, форму поведінки самого лідера і наскільки послідовники готові рухатись за лідером і добровільно підкорятися йому. Зовнішні фактори сприяють високій ефективності лідерства і успіху всієї групи. Серед зовнішніх умов, які викликають потребу в лідері, можна виділити:

- **Необхідність особливих більш глибоких професійних знань і навиків**, постійний рух до нового, прояв ініціативи, новаторство. Новаторство – це вміння дивитись на звичні речі по новому і використовувати їх за новим призначенням. Постійне зростання особистих знань, навчання і самовдосконалення, постійне розширення кола своїх навичок перетворює людину в лідера. До людини, що володіє цими ознаками члени групи можуть звертатися за порадами і консультацією з певних питань і діяти за його настановами і досягати безперечного успіху. Об'єднання людей потребують серед інших завжди мати людину, яка завжди знає, що група має робити, як люди повинні себе поводити і просто і зрозуміло пояснить кожному його роль в досягненні спільної мети, мати професійну компетентність. В останній час дослідники здебільше уваги приділяють також емоційній компетентності, або емоційному інтелекту лідера. Під емоційним інтелектом розуміють уміння управляти своїми і чужими емоціями, навички взаємодії з людьми незалежно від їх особливостями і типами, вміння разом створювати бачення майбутнього. В залежності від завдань і здібностями людей для їх вирішення, таких лідерів в групі може бути не один, а більше. **І називають їх експертами.**

- **Необхідність авторитетної і визнаної людини**, яка може регулювати відносини в колективі, якій довіряють і поважають, до якої прислуховуються представники конфліктуючих сторін. Людина, яка може владнати непорозуміння, залагодити конфлікти і суперечки, що виникають між членами групи в середині. **І називають таких людей миротворцями.**

- **Потреба групи людей у наявності свого представника, який користується високою довірою людей і стає характерною ознакою групи**, її брендом і лідером. Йому дозволяється виступати від імені групи на зовнішніх форумах, а також інформувати членів групи про інформацію, яка надходить з зовні. Такий лідер вміє слухати оточуючих і прислухатися до оригінальних думок, а також він успішно може передавати свої думки іншим, і всьому загалу разом простою і доступною для людей мовою. До цієї категорії можна віднести лідерів наукових шкіл чи напрямків. **І називають таких лідерів представником і символом групи.**

• **Потреба групи в наявності зразка, прикладу в поведінці і судженнях**, коли лідер стає зразком певної поведінки, моральності, ідейних цінностей, а іноді методичного напрямку в професії, з якого люди беруть приклад, намагаються повторювати і слідувати за ним, як за високо класним професіоналом, дорожать його думкою і науковими судженнями. Він як магніт притягує до себе людей, перетворюючи їх у своїх послідовників. В групі може бути і декілька еталонів з різних питань моралі, професійної діяльності за різними напрямками, або з якихось інших питань. **І називають їх еталонним лідером.**

Не буває лідерів без своїх послідовників, які є неодмінною ознакою для підтвердження лідерства. Лідерському успіху сприяють послідовники, які повинні в повній мірі розуміти те, що пропонує і демонструє лідер. Таким відносинам сприяють комунікативні відносини між лідером і послідовниками, їхня спільна мова, уміння слухати, зрозуміло і просто доносити свої думки до послідовників. Вміння прислухатися до іншої думки серед своїх послідовників і враховувати її. Важливішою умовою лідерства є визнання послідовниками лідера і взаєморозуміння, спільне розуміння обставин, і того, що коїться.

Висновки: Структура лідерства складається із самого лідера, наявності послідовників і їхньої взаємодії. А також зовнішніми умовами, в яких неодмінно має з'явитися лідер. Між основними трьома структурними елементами лідерства існує постійний зв'язок і взаємний вплив. Серед зовнішніх умов, які викликають появу лідера зазначають: потребу у високій професійній компетентності лідера; потребу в авторитетній людині, яка може раз рулити різні конфліктні ситуації в середині групи; коли обставини висувають знану і авторитетну людину, як представника групи і його особливу ознаку – бренд; обставини, коли групі необхідно мати свій зразок і еталон поведінки, судження, якого наслідують і підтримують. Особливістю послідовників, які рушають за лідером, є їх спільна мова і взаємопорозуміння між собою.

Список використаних джерел:

1. Базаров Т. Ю., Базарова К. Т. Лидерство и руководство: реинтерпретация традиции и рефлексия новой ситуации. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/liderstvo-i-rukovodstvo-reinterpretatsiya-traditsii-i-refleksiya-novoy-situatsii>.
2. Дафт Р. Л. Уроки лидерства / Р. Л. Дафт [при участии П. Лейн]; [пер. с англ. А. В. Козлова; под ред. И. В. Андреевой]. – М.: Эксмо, 2008. – 480 с.
3. Емельянов Ю. Н. О сущности лидерства. Лидер и группа. – Режим доступа: <https://psyfactor.org/lider3.htm>.
4. Ильин Е. П. Психология доверия. – СПб.: Питер, 2013. – 288 с.
5. Кричевский Р. Л. Психология лидерства. М.: Статут, 2007. – 542 с.
6. Платонов Е. П. Лидерство. Структура и условия лидерства. – Режим доступа: https://www.elitarium.ru/struktura_uslovija_liderstva/.
7. Юсим Майкл. Момент лидерства. Минск: Попури, 2012. – 400 с.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА ЛІКУВАННЯ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ: КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ

Серік Михайло Романович

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мощенко Єлизавета Максимівна

здобувач вищої освіти I медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Романов Олександр Володимирович

здобувач вищої освіти I медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Кузнецова Мілена Олександрівна

доцент кафедри загальної та клінічної патофізіології ім. Д.О. Альперна
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Хронічні захворювання є серйозною глобальною проблемою для охорони здоров'я, поширеність яких зростає, що вимагає цілісного підходу до лікування. Соціальна підтримка стала потенційним визначальним фактором у лікуванні хронічних захворювань. Визнання важливості соціальної підтримки в контексті хронічних захворювань має вирішальне значення для розробки комплексних стратегій охорони здоров'я.

Мета цього дослідження є вивчення впливу соціальної підтримки на результати лікування осіб із хронічними захворюваннями.

Матеріали та методи. Для досягнення цілей дослідження було використано змішаний підхід. Було проведено соціальне опитування з метою збору кількісних даних щодо структури та потужності мереж соціальної підтримки серед студентів медичного університету, які задіяні у лікуванні хронічних захворювань. Крім того, було проведено ретельний аналіз відповідних наукових праць, щоб контекстуалізувати результати в рамках існуючого масиву знань, а також надати уявлення про ефективність соціальної підтримки в процесі лікування осіб з хронічними захворюваннями і виявити закономірності, кореляції та потенційні причинно-наслідкові зв'язки між якістю та структурою соціальної підтримки та лікуванням хронічних захворювань.

Результати. Деякі авторів стверджують, що масштаб потреб пацієнтів із запущеними хронічними захворюваннями виходить за межі лише клінічних і лікувальних аспектів, охоплюючи при цьому різноманітні сфери, такі як функціональність, соціальне взаємодія, психологічний стан та етичні аспекти [1]. Невідворотне усамітнення та соціальна відокремленість створюють виклик, який важко подолати. Ці обставини обмежують можливість залучення до інструментальної, розважальної та соціальної діяльності, що, в свою чергу, може викликати появу депресивних станів і тривоги [2]. За оглядом наукових робіт, що розглядають взаємозв'язок між соціальною підтримкою та саморегулюванням при хронічних захворюваннях, виявило, що значна частина наукових досліджень у цьому напрямку зосереджена на саморегулюванні при цукровому діабеті, в той час як кілька

інших робіт розглядають аспекти лікування астми, серцевих захворювань та епілепсії. Усього ці дослідження надають відомче підтвердження скромного, але позитивного зв'язку між соціальною підтримкою та саморегуляцією у хворих на хронічні захворювання, зокрема у випадках цукрового діабету [3,4,5].

Соціологічне опитування, проведене серед 75 учасників (50 жінок та 25 чоловіків), виявило, що основна частка респондентів знаходиться у віці 19-24 років, серед яких 73,4% мали досвід медичної допомоги при лікуванні хронічно хворих. Більшість респондентів оцінили рівень доступності лікування для хронічно хворих як задовільний. Проте, 53,3% відзначили труднощі у лікуванні хронічно хворих, у тому числі через високі витрати, недостатню поінформованість – 26,7% та довгі черги – 20%. Сімейну підтримку визнано важливим чинником для 93,4% респондентів. Щодо поінформованості персоналу надання допомоги пацієнтам із хронічними захворюваннями, 53,4% вважають, що вона задовільна, тоді як 46,7% висловили невдоволення та потребу у додатковій інформації. У контексті соціальної підтримки, 46,7% респондентів вважають, що фінансова допомога є найкращою формою підтримки, тоді як 40% віддають перевагу соціальній підтримці. Щодо факторів лікування хронічних хвороб, 60% респондентів наголошують на важливості медикаментозного лікування, 13,4% здорового способу життя, та 26,7% психологічної допомоги.

Висновки. Дослідження виявило загальні проблеми, з якими стикаються студенти медичних університетів під час лікування хронічних захворювань у пацієнтів, включаючи фінансові обмеження, недостатню обізнаність і довгі черги. Розуміння вподобань і проблем, з якими стикаються студенти, дає змогу зрозуміти, як адаптувати стратегії лікування для покращення якості надання медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Frank D Ferris, Heather M Balfour, Karen Bowen, Justine Farley, Marsha Hardwick, Claude Lamontagne, Marilyn Lundy, Ann Syme, Pamela J West. (2002). A model to guide patient and family care: based on nationally accepted principles and norms of practice. 24(2):106-23. J Pain Symptom Manage, doi: 10.1016/s0885-3924(02)00468-2.
2. Hilary Pinnock, Marilyn Kendall, Scott A Murray, Allison Worth, Pamela Levack, Mike Porter, William MacNee, Aziz Sheikh. (2011) Living and dying with severe chronic obstructive pulmonary disease: multi-perspective longitudinal qualitative study. Health Educ Behav, 24:342:d142. doi: 10.1136/bmj.d142.
3. Ford ME, Tilley BC, McDonald PE. (1998) Social support among African-American adults with diabetes, part 1: theoretical framework. J Natl Med Assoc. 90:361–365.
4. Joni L. Strom and Leonard E. Egede. (2012). The Impact of Social Support on Outcomes in Adult Patients with Type 2 Diabetes: A Systematic Review. Curr Diab Rep, 12(6): 769–781. doi: 10.1007/s11892-012-0317-0.
5. Ann-Marie Rosland, John D. Piette, Courtney R. Lyles, Melissa M. Parker, Howard H. Moffet, Nancy E. Adler, Dean Schillinger and Andrew J. Karter. (2014). Social Support and Lifestyle vs. Medical Diabetes Self-Management in the Diabetes Study of Northern California. Ann Behav Med, 48(3): 438–447. doi: 10.1007/s12160-014-9623-x.

ФОРМУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ВПЛИВОМ ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Герасименко Ольга Ігорівна

ORCID ID: 0000-0001-6927-5449

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри гігієни та екології № 1
Харківський національний медичний університет, Україна

Сівак Поліна Михайлівна

здобувач вищої освіти III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Симченко Олена Віталіївна

здобувач вищої освіти III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність даної теми зумовлена поширенням використання соціальних мереж, телепередач та інших медіа під час прийому їжі, на що звертають увагу численні науковці як у вітчизняних, так і в закордонних виданнях [1, 2, 3]. В їх дослідженнях доводиться, що це відбувається через бажання підсилити ефект насичення, що зумовлено своєрідною присутністю додаткового мовця та як наслідок вивільненням нейропептидів разом із дофаміном [4, 5]. Саме він зумовлює активні процеси мієлінізації та формування механізмів довгострокової пам'яті. Як доведено в експерименті Вольфраму Шульца з мавпами, дофамін виробляється у відповідь на очікування початку справи або її завершення [6]. Повторення та кількісне збільшення медіатору призводить до підвищення активності нейронів, які активують нейропептиди. Ця ж система надає організму певного седативного впливу та сприяє появи своєрідної залежності у прояві нагородження. Коли ми споживаємо інформацію шляхом перегляду соціальних мереж, відео, телепередач, ми використовуємо перший стимул і отримуємо певне задоволення. Кожні 15 хвилин гіпоталамус реагує на кількість спожитого, проте ми не помічаємо цього, бо наш поріг чутливості надто збільшений. При цьому, кожне прийняття їжі надає додатковий стимул, що підвищує поріг та збільшує дозу споживання. Вивільнення дофаміну та енкефалінів сприяє активному підвищенню рівня бажаного. Як правило, після декількох сигналів на велике виділення дофаміну, які йдуть один за одним, відбувається вичерпання його запасів в організмі. Якщо ця звичка закріплюється, то існування стимулів стає неможливим один без одного.

Метою проведеного дослідження було з'ясувати за допомогою он-лайн опитування, наскільки розповсюдженим є таке порушення харчової поведінки як звичка переглядати інформацію з мас-медіа під час їжі. Нами був використаний бібліосемантичний метод, анкетування за допомогою авторського опитувальника та статистичний аналіз. Всього у опитуванні взяло участь 118 осіб. З них більшість, а саме 78,8 %, були жіночої статі. 68,6 % опитаних були у віці 18-20 років, 18,6 % – віком 20-25 років, решта – віком більше ніж 25 років.

За результатами аналізу одержаних даних було виявлено, що перегляд українцями новин, соціальних мереж, відео та ін. безумовно став частіше під час війни. У певної частини людей звичка «мандрувати» в інтернеті навіть під час їжі сформувалась давно, і під час війни майже не змінилася, принаймні так відмітили

57,6 % учасників опитування. 25,4 % опитаних зазначили, що частота споживання їжі одночасно з інтернетом збільшилась.

Більшість опитаних (76,3 %) відповіли, що доволі часто дивляться відео/телепередачі/ соціальні мережі під час прийому їжі, 34,7 % зазначають, що роблять це постійно, і тільки 8,5 % зовсім їх не дивляться. 65,3 % вказують, що їм подобається їсти з паралельним переглядом чогось. На питання, чи змінюється швидкість споживання їжі під час перегляду телепередач/ відео/ соціальних мереж, 21,2 % опитаних відповіли, що помітили прискорення споживання їжі, 29,7 % відповіли, що швидкість прийому їжі знизилася, але ж більшість (49,2 %) не помічають істотних змін.

При вивченні проблеми збільшення кількості споживаної їжі під час перегляду соціальних мереж, відео або телепередач було виявлено, що 16,1 % опитаних часто відчувають бажання їсти більше під час перегляду інформації з Інтернету, 37,3 % - іноді, але ж 44,1 % не зазначають цього бажання. На питання, як респонденти відчувають себе після прийому їжі перед екраном, 46,6 % зазначили, що вони не аналізують свій стан після прийому їжі, 35,6 % відчувають себе добре, 10,2 % погано, 7,6 % відповіли, що не їдять перед екраном.

За результатами проведеного дослідження з'ясувалось, що більшості опитуваних притаманне таке порушення харчової поведінки, як звичка їсти паралельно з переглядом соціальних мереж або відео. У майже чверті учасників анкетування ця безумовно шкідлива звичка посилилась під час війни. Як доказано дослідженнями, люди можуть переїдати через підвищений поріг насичення та задоволення. Як наслідок, вони можуть подовжувати прийоми їжі (або скорочувати інтервали між ними протягом дня), аби отримати більше задоволення. Для цього також використовуються гаджети, перегляд яких імітує процес насичення та сприяє швидкому завантаженню мозку та шлунку. Як показано в проведеному дослідженні, люди частіше не аналізують свій стан та важко вдаються до відповідей на питання про переїдання, що свідчить про знижену чутливість рецепторів до нервових імпульсів, що сигналізують наднорму. Окрім цього, є ризик вичерпання запасів дофаміну, адже за відсутності або нестачі соціальних контактів, гаджети та їжа стимулюють дію гормонів та збільшують обсяг спожитого.

Список використаних джерел:

1. La Marra M, Caviglia G, Perrella R (2020) Using Smartphones When Eating Increases Caloric Intake in Young People: An Overview of the Literature. *Front. Psychol.* 11:587886. doi: 10.3389/fpsyg.2020.587886.
2. Temple J. L., Giacomelli A. M., Kent K. M., Roemmich J. N., Epstein L. H. (2007). Television watching increases motivated responding for food and energy intake in children. <https://doi.org/10.1093/ajcn/85.2.355>.
3. Teo E., Goh D., Vijayakumar K. M., Liu J. C. (2018). To message or browse? Exploring the impact of phone use patterns on male adolescents' consumption of palatable snacks. doi: 10.3389/fpsyg.2017.02298.
4. Miller RJ, Pickel VM. (1980) The distribution and functions of the enkephalins. *Journal of Histochemistry & Cytochemistry*; 28(8):903-917. doi:10.1177/28.8.7003009.
5. Harrison K., Cantor J. (2006). The Relationship Between Media Consumption and Eating Disorders. *Journal of Communication*. 47. 40-67. 10.1111/j.1460-2466.1997.tb02692.x.
6. Schultz W, Apicella P, Ljungberg T. Responses of monkey dopamine neurons to reward and conditioned stimuli during successive steps of learning a delayed response task. *J Neurosci.* 1993 Mar;13(3):900-13. doi: 10.1523/JNEUROSCI.13-03-00900.1993.
7. Klein MO, Battagello DS, Cardoso AR, Hauser DN, Bittencourt JC, Correa RG. (2019) Dopamine: Functions, Signaling, and Association with Neurological Diseases. *Cell Mol Neurobiol.* Jan;39(1):31-59. doi: 10.1007/s10571-018-0632-3.

СЕКЦІЯ XXIII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ЗАСТОСУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ТРЕНІНГУ У РЕАБІЛІТАЦІЇ І ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ ПАЦІЄНТІВ З ВЕРТЕБРОГЕННОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Панько Анжеліка Василівна

магістрант кафедри фізичної терапії, ерготерапії

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Науковий керівник: Яцишин Зіновій Миколайович

кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедрою фізичної терапії, ерготерапії

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Актуальність. У сучасній науковій літературі представлено є багато різних засобів та методів реабілітації і фізичної терапії (РіФТ). хворих з вертеброгенною патологією (ВП), серед якої чільне місце займає остеохондроз. Нерціональні за інтенсивністю вправи, що перевищують функціональні можливості організму, нерідко призводять до негативних наслідків, а в окремих випадках – до незворотних змін [8,11]. Водночас можна з впевненістю стверджувати, що кінезіотерапія (КнТ) запобігає розвитку цих ускладнень, а в деяких випадках допомагає у боротьбі з ним [1, 5, 7, 9, 10].

В даний час бурхливо розвиваються різні нетрадиційні технології, методи та засоби для немедикаментозного лікування багатьох хвороб, відновлення порушених та втрачених функцій організму людини, до таких відноситься функціональний тренінг з використанням фітболів, BOSU, аквакінезіотерапія з елементами аквааеробіки. [2, 3, 4, 6, 11]. Таким чином, розробка програм РіФТ для первинної та вторинної профілактики та відновлення фізичного здоров'я хворих з ВП на базі кабінетів кінезіотерапії у поліклініці, видаються не лише важливим медичним, але й медико-соціальним завданням. Все це зумовлює актуальність теми та практичне значення такого дослідження. Аналізуючи численні повідомлення про фундаментальні та прикладні дослідження в галузі фізіології, патоморфології, біомеханіки, автори дійшли висновку, що стосовно виникнення та розвитку ВП оздоровча фізична культура в значній мірі повинна носити універсальний характер, по-перше, превентивно діючи на патогенетичний ланцюг захворювання на клітинному, тканинному та органному рівнях і, по-друге, стимулюючи реакції саногенезу. Як показує практика, існуючі консервативні методи лікування ВП (ЛФК, масаж, фізіотерапія, медикаментозна терапія) не дають виражених результатів, що підтверджується короткочасністю ефекту від їх застосування і частими рецидивами. Однак дані останніх років про ефективність лікування та профілактики при ВП показали, що за допомогою комплексного підходу до РіФТ можна не лише відновити порушені хворобою функції, але й досягти стійкої ремісії. М. В. Дев'ятова [4],

А. Н. Белова [2] підтримують думку про позитивний ефект фізичних вправ, масажу, а Г. А. Іванічев [7] наголошує на необхідності використання постізометричної релаксації при лікуванні хворих з ВП. Застосування комплексу РіФТ, що включає лікувальну фізичну культуру, масаж, рефлексотерапію, фізіотерапію, фітотерапію, гідрокінезотерапію, тракційні методи лікування та інші методи і засоби, дозволяє покращити якість лікування, прискорити відновлення здоров'я та функціонального стану хворих із ВП [3,6]. J. R. Brukner, T. B. Khan вважають, що оптимальними засобами відновлення працездатності в осіб із ВП є засоби, запозичені з КнТ. Автори пропонують інтенсивні вправи з обтяженнями на тренажерах у значному обсязі. Поліпшення функціонального стану пацієнтів досягається переважно за рахунок нормалізації сили м'язів тулуба та їх функціонування [3, 5, 12].

Мета дослідження – розробити методичні засади застосування функціонального тренінгу у РіФТ пацієнтів із вертеброгенною патологією.

Методи дослідження – аналіз джерел наукової літератури та теоретичні методи дослідження (синтез та узагальнення науково-методичної літератури з проблеми дослідження. Абстрагування (ідеалізація, схематизація) – виділення суттєвих основ; експериментування зі схемами (розробка їх змістовності, перевірка гіпотези та практичності) при розробці та використанні категоріального апарату, понять, практичних моделей та програм реабілітації та фізичної терапії.

Результати дослідження. Спектр оздоровчих видів гімнастики та завдань, які вирішуються у процесі КнТ досить широкий. Цей факт, а також доступність засобів гімнастики, можливість цілорічного тренування, відсутність потреби у великих матеріальних витратах для їх проведення зумовлюють виділення КнТ до найбільш популярних видів фізкультурно-оздоровчих занять, що використовують у програмах РіФТ. D. A. Oliphant [12], O. Airaksinen [10] встановили, що застосування засобів КнТ у РіФТ хворих із ВП у стадії ремісії дозволяє досягти пролонгації даної стадії, здійснюється правильна статична та динамічна робота, утримуючи хребет у правильному положенні, протидіючи силам гравітації. При ВП в гострому періоді необхідно відмінити КнТ та інші фізичні навантаження, доки не настане стихання болю. Після зменшення гострого болю (у підгострій стадії захворювання) слід виконувати комплекс з нескладних та посильних вправ, таких як стретчинг, постізометрична релаксація (розслаблення після попередньої напруги), дихальні вправи, вправи, що сприяють поліпшенню кровообігу в області ураженого сегмента. Доцільно проводити заняття регулярно.

У стадії неповної ремісії виключаються осьові навантаження на хребет, особливо сидячи. Виключаються ударні навантаження, такі як степ - аеробіка, біг, стрибки, пліометрика, так як неадекватні навантаження на міжхребетний диск, можуть спровокувати рецидив захворювання. У період ремісії заняття фізичними вправами, навпаки, допоможуть сформувати "м'язовий корсет", який дозволить зберігати правильну позу з розвантаженням найуразливіших задніх відділів хребта у положеннях сидячи та стоячи під час роботи. Фізичні вправи, що застосовуються в умовах поліклінічного кабінету КнТ для хворих із ВП, що знаходяться на стадії ремісії, диференціювалися за інтенсивністю, обсягом, спрямованістю впливу на окремі групи м'язів в залежності від локалізації ураженого сегмента, характеру порушень. Обґрунтування режимів рухової активності та застосування засобів РіФТ базувалося на особливостях динаміки функціонального стану хворого, показників гоніометрії, міотонометрії, аналізі біогеометричного профілю постави, а також вивчення контент-аналізу медичної документації. Функціональне тренування впливає на схему та роботу організму в цілому, а не лише його окремих частин. Так,

зважаючи на досвід сучасних вітчизняних та зарубіжних фахівців РіФТ тематичних хворих, також враховуючи особливості занять з КнТ були сформовані наступні принципи РіФТ:

- 1) принцип перманентної регуляції біомеханіки хребта;
- 2) принцип трофічного забезпеченості міжхребцевого диску;
- 3) стимуляцію процесів саногенезу, прогресування морфологічних трансформацій і функціональних можливостей;
- 4) принцип адаптації до фізичних навантажень;
- 5) чітке дозування навантажень спрямованих на попередження синдромів вертеброгенної патології та пролонгацію стадії ремісії;

6) диференційоване застосування засобів РіФТ в залежності від етапу лікування та хараКнТеру статодинамічних порушень. Як один з видів функціонального тренінгу, що застосовується для осіб з ВП в стадії ремісії, нами була розроблена система корекційних вправ, що виконуються на BOSU, з предметами і без них. Включаючи заняття на BOSU у програму реабілітаційних технологій, ми дотримувалися принципу послідовності та принципу переходу від простого до складного: початкове ознайомлення пацієнтів з різними видами платформ; навчання правильному сидінню, стоянню, ходьбі, уникаючи підстрибування; навчання вправ у різних вихідних положеннях – сидячи на BOSU, лежачи на спині, лежачи на грудях і животі тощо; зміцнення м'язів, що формують та підтримують правильний статичний стереотип; формування та закріплення навички правильного статичного стереотипу у вихідному положенні стоячи та у ходьбі на рухомій поверхні; тренування здатності утримувати рівновагу; збереження інтересу до вправ на рухомій опорі; навчання пацієнтів з ВП у стадії ремісії самооцінці своїх рухів та облік помилок при виконанні вправ на BOSU; спонукання пацієнтів до прояву самостійності, творчості, ініціативи, аКнТивності, формування звички до систематичних занять фізичними вправами. Маючи перераховані рекомендації, у заняттях на BOSU, враховувалися такі організаційно-методичні положення:

- перед використанням вправ на балансувальних платформах, і BOSU слід переконатися, що поряд відсутні будь-які предмети, які можуть травмувати пацієнта;
- використовувати зручний вільний одяг, який не заважає рухам;
- починати виконання рухів з простих вправ у вихідному положенні сидячи, поступово переходячи до більш складних, стоячи на BOSU на колінах, на повний зріст, виконання вправ у поєднанні з ходьбою та рухами верхніх кінцівок;
- підбирати вправи таким чином, щоб жодна з них не спричиняла біль і не викликала дискомфорт у пацієнта;
- уникати різких рухів зі скручуванням у шийному та поперековому відділах хребта, інтенсивної напруги м'язів ший та спини. Ці вправи можуть сприяти пошкодженню міжхребцевих дисків. Надмірна амплітуда рухів (на рівні анатомічного бар'єру рухливості) збільшує нестабільність хребетно-рухових сегментів;
- при виконанні вправ сидячи не затримувати дихання;
- не зловживати статичними вправами у вихідному положенні лежачи на животі, оскільки тривале підвищення внутрішньочеревного тиску погіршує кровообіг;
- необхідно постійно стежити за технікою виконання вправ, дотримуватись прийомів страховки та вчити пацієнтів цим прийомам.

- вправи на BOSU доцільно використовувати як фрагмент заняття; так, наприклад, у середині основної частини використовувати спеціальні вправи. Загалом час використання BOSU не повинен перевищувати 30 % загальної тривалості основної частини заняття;
- на кожному занятті звертали увагу на естетику виконання вправ на BOSU, демонструючи приклади правильного виконання цих

вправ; - Кожна вправа на BOSU, що використовується в основній частині заняття, повторюється спочатку 2-4 рази, поступово дозування збільшується до 6-8 разів. Вправи виконуються послідовно, з чергуванням навантаження різні м'язові групи.

Висновки. Грунтуючись на аналізі сучасної спеціальної науково-методичної літератури та педагогічному спостереженні, було визначено основні методичні особливості застосування функціонального тренінгу у пацієнтів з вертеброгенною патологією, що дозволяє використовувати його у пацієнтів, які знаходяться на стадії ремісії.

Список використаних джерел:

1. Балкарова О. О. Лікувальна фізкультура та її можливості у лікуванні остеохондрозу хребта. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина. – 2022. – № 2. - С. 28-33.
2. Белова А. Н. Нейрореабілітація. Керівництво для лікарів / Белова А. Н. - К.: Здоров'я, 2020. - 567 с.
3. Генш Н. А. Довідник з реабілітації. Д.: Фенікс, 2021. - 352 с.
4. Дев'ятова М. В. Лікувальна фізична культура при остеохондрозі хребта та дегенеративних захворюваннях нервової периферичної системи. - К.: Здоров'я, 2023. - С. 67-73.
5. Дубчук О. В. Проблеми розвитку, лікування та реабілітації остеохондрозу хребта на сучасному етапі. Молодіжний науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2008. – С. 30-33.
6. Єпіфанов В. А. Відновне лікування при захворюваннях та ушкодженнях хребта / В. А. Єпіфанов, А. В. Єпіфанов. - Дніпро.: Фенікс, 2021 - 384 с.
7. Іваниць Г. А. Постреципрокна релаксація - новий метод м'якої техніки мануальної терапії в лікуванні міофасціального больового синдрому. Тези І-го з'їзду мануальних терапевтів (25-26 листопада 2021 р.). - К: 2021. - С. 60-61.
8. Іващенко Л. Я. Програмування занять оздоровчим кінезіотерапією. Київ: Наук. світ, 2021. - 198 с.
9. Котелевський В. І. Комплексна фізична реабілітація вертебро-вісцеральних синдромів нижньогрудного та верхньопоперекового остеохондрозу. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. журн. Харків. – 2022. – № 12. – С. 100-102.
10. Airaksinen O. European guidelines for the management of chronic non-specific low back pain. J Manipulative Physiol Ther. 2021; 23, 2: 125-129.
11. Dugan S. A. The role of exercise in the prevention and management of acute low back pain. Clin Occup Environ Med. – 2020. – Vol. 5. – P. 615-632.
12. Oliphant D. A Safety of Spinal Manipulation in the Treatment of Lumbar Disk Herniations: A Systematic Review and Risk Assessment / D. Oliphant // J Manipulative Physiol Ther. 2024; 27, 3: 197-210.

РЕФЛЕКСИВНЕ МИСЛЕННЯ В СТРУКТУРІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Шпідун Іван Іванович

ORCID ID: 0009-0009-4025-7074

канд. філос.наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Придніпровська академія фізичної культури і спорту, Україна

Важливою умовою виховання особистої фізичної культури людини є формування мотивації до занять фізичними вправами, тілесними практиками, спортом, провадження здорового способу життя. Порівняно з іншими видами діяльності, зокрема, фізичною працею, в спорті і в заняттях фізичними вправами люди не прагнуть уникнути навантаження й напруги, а, навпаки, намагаються досягти максимального напруження сил, випробовуючи особистий потенціал.

Переважає більшість робіт, присвячених темі успіхів, перемог та поразок у спорті та руховій активності, виконані в царині психології. Перебуваючи в річищі давньої дихотомії «душа-тіло» або «духовне-тілесне», дослідники опрацьовують її перший компонент – «духовне», переважно в якості прояву «психічного». При цьому сфері інтелекту, роботі розуму й розсудку відводиться лише службова функція, а пропонується дослідниками мотивуюча діяльність орієнтована здебільшого на дискурсивну форму: роз'яснення, бесіди, обговорення. Звідси – **проблема в загальному вигляді**: місце, роль та форма реалізації мислительної діяльності у формуванні мотиваційно-вольової сфери фізично-активної особи.

Ілюстрацією неконкретного підходу в розумінні ролі розуму щодо сфери тілесного може виступити ситуація із трактуванням та перекладом поняття «здоров'я». В Статуті ВООЗ визначення здоров'я звучить так: «Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity» [1]. Однак, якщо із перекладом «physical well-being» (фізичне здоров'я) та «social well-being» (соціальне благополуччя, соціальне здоров'я) все зрозуміло (принаймні у першому наближенні), то зі словосполученням «mental well-being» ситуація складніша. Його спочатку перекладали як «душевне», згодом – як «психічне», а нині – як «духовне» здоров'я [2]. Але ж відомо, що «mental» – не лише «духовний» чи «душевний», а й «розумовий»! Безумовно, психічне і духовне здоров'я не є тотожними поняттями, але говорити про «здоров'я розуму» – принаймні некоректно. Тобто прогалина в розумінні ролі та місця розуму та інтелекту щодо сфери тілесного має не лише філологічний, а й світоглядний характер.

Слід зазначити, що в літературі можна виявити спроби осмислення й ідентифікації потенціалу логічного мислення та інтелектуальної діяльності щодо спортивної та рухової активності [напр., 3; 4; 5; 6], однак ще не можна говорити про значну увагу до цього аспекту буття фізично-активної особи. Певні сподівання можна пов'язувати із розвитком наукового та навчального напрямку «філософія спорту і здорового способу життя (ЗСЖ)», започаткованого в Україні роботами М.Ібрагімова [напр., 7], але у цій галузі досліджень сфера спорту і ЗСЖ поки що є, швидше, об'єктом розгляду й вивчення, а не середовищем поширення світоглядних ідей.

Мета й завдання даної роботи: актуалізувати й акцентувати проблему ролі інтелектуальної діяльності та розумової активності фізично-активної особи щодо

стимуляції, інтенсифікації та пролонгації власних зусиль у подоланні фізичних та психологічних труднощів в ході тренувань та змагань. Важливо визначити: 1) роль мислительних операцій у формуванні мотиваційно-вольової сфери фізично-активної особи; 2) встановити продуктивний тип мисленнєвої активності; 3) зрозуміти способи її впровадження; 4) окреслити необхідні й достатні умови реалізації.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, синтез ідей, представлених у джерелах дослідження, моделювання алгоритмів мислительної діяльності та інтерпретація прикладів життєвого й практичного досвіду.

Серед низки навчальних дисциплін, що стимулюють розвиток мислення й формування інтелекту майбутнього фахівця у сфері фізичної культури і спорту, філософія, безумовно, посідає одне з чільних місць. Навички й знання, отримані в ході вивчення дисципліни «Філософія», сприяють формуванню соціокультурних компетенцій фахівця; виявляти й аналізувати актуальні наукові та практичні проблеми фізкультурно-спортивної діяльності; застосовувати результати теоретичних досліджень для підвищення ефективності педагогічної, тренерської, рекреаційної, культурно-просвітницької та організаційно-управлінської діяльності. Сучасний практичний зміст філософії є знанням заради діяльності, засобом розвитку абстрактного мислення, аналізу та синтезу, формування у майбутнього фахівця компетенцій діяти у нестандартних ситуаціях, практикувати здатність до саморозвитку, самореалізації, творчо вирішувати різноманітні теоретичні й практичні проблеми на підставі теоретико-методологічного мислення (системного, структурного, креативного, експертного, рефлексивного).

Наведений перелік видів (типів) мислення не є вичерпним, в літературі з психології і філософії представлено ряд підходів до їх класифікації: за змістом, за характером задач, за ступенем новизни. Кожна з класифікацій має свою градацію і певне обґрунтування, але можна зауважити, що мислення – в його реальності – не зводиться до якогось із «видів». Цей складний, багатогранний і важкоосяжний процес, вібруючи, проходить «фронтом» чи «флангом» через усі названі (й неназвані) способи діяльного освоєння світу, дозволяючи поглянути на істинний стан справ і зрідка – зафіксувати їх вербально. Слід зазначити, що в умовному ряду видів мислення варто виділити операцію рефлексії, що пронизує «червоною ниткою» практично всі мисленнєві задачі.

У психології рефлексивне мислення розглядається як «вид мислення, в процесі якого пізнання людини спрямоване на саму себе, на діяльність та поведінку, на внутрішній світ; вміння поставити себе на місце іншої людини, мисленнєво програмувати ситуацію за неї» [8]. В якості об'єкта рефлексії філософія додає власне саму відповідність процесу розмірковування умовам проблемної ситуації. Рефлексивне мислення одночасно є цілісним і різноспрямованим процесом пізнання: з одного боку, осмислення суб'єктом змісту власного досвіду, а з іншого – відображення ситуації загалом: відчуттів іншої людини, процесів та явищ навколишньої дійсності. Рефлексія виступає одночасно як процес самопізнання і як механізм пізнання, як засіб саморозуміння і взаєморозуміння. Можна стверджувати, що рефлексивне мислення виступає своєрідним «замковим каменем», який скріплює аркову конструкцію дискурсивних прийомів: аналітико-синтетичних, індуктивно-дедуктивних, узагальнюючих, класифікаційних та інших.

Практичний сенс рефлексивного мислення ще чекає на широке визнання і глибинну розробку, нині ж можна сказати, що ідеї рефлексивності опрацьовуються у корекційній, юридичній та військовій психології, у дипломатії, і, поки що обережно – в управлінні. Щодо універсальності та продуктивності рефлексивного мислення

говорить надзвичайний успіх на фондовому ринку учня К.Поппера, фінансиста Дж.Сороса у 80-90 роках XX століття [9]. Мільярдер, іронічно називаючи себе «провальним філософом» (failed philosopher), присвятив рефлексивності як продуктивному інструменту мислення не один десяток сторінок своєї «Алхімії фінансів» [10].

Для більш чіткого формулювання попередніх **результатів дослідження** доцільно поставити ряд питань. У чому цінність рефлексивного способу мислення для спортивної та рухової активності? Передусім в тому, що він змушує замислитися про різний зміст, різні ситуації, різний досвід, різні контексти та перспективи, що дозволяє перетворити «життєву» ситуацію на «навчальну», а відтак – знаходити кращі варіанти вирішення. Не випадково ще Сократ зауважував: «Ніхто тобі не друг і не ворог, але кожен – вчитель». Ситуація може бути драматичною або комічною, але саме рефлексивність дозволяє здобути відповідний урок. Рефлексивність також включає суб'єктивне розуміння, яке дає можливості для більш критичного розгляду цінностей та наслідків, які можуть мати відповідні дії щодо цих цінностей для інших людей.

Як же працює рефлексивність? На відміну від видів (типів) мислення, що ґрунтуються переважно на дискурсивній формі, рефлексивність потребує передусім візуалізації, а вже згодом – вербального представлення. Алгоритм рефлексивного мислення доцільно представити як ряд етапів: 1) входження в рефлексивну позицію; 2) відображення ситуації; 3) обґрунтування діяльності.

Власне, «входження в рефлексивну позицію» – не що інше, як усвідомлення того, що існує певна проблема, наявна невідповідність між тим, що є, і бажаним, тобто, тим, що має бути. Однак, тоді як в «традиційних» способах осмислення проблеми наступним кроком є аналіз, тобто розчленування «того, що є», а згодом – встановлення походження проблеми, то застосування рефлексивного підходу передбачає передусім негайний погляд на ситуацію «зі сторони». Наголосимо, що це зовсім не означає ігнорування аналітико-синтетичних чи історично-логічних методів, а лише посилює їх можливості. «Відображення ситуації» – в прямому сенсі: відображення у дзеркалі, кіно-та відеозйомка давно практикується на тренуваннях в гімнастиці, фехтуванні, плаванні, інших видах спорту, дзеркала – неодмінний атрибут сучасних тренажерних залів та фітнес клубів. Але ці засоби демонструють лише тілесний аспект проблем фізичної статичної й динамічної. Розумова рефлексія, уявлення і відтворення всієї ситуації, ніби побаченої крізь об'єктив невидимої відеокамери – ось перевага рефлексивного мислення. Ніяке дзеркало, ніяке відео не покаже травму десятирічної діяльності чи наприклад, якісь негаразди в сім'ї, але саме ці прикрі речі почасти є причиною невдач, поразок і травм. І лише рефлексивне мислення як спосіб миттєво поглянути на ситуацію в цілому, протягнути «ланцюжки подій» у минуле і майбутнє, визначити «силові лінії», що визначають вектори і, часто – джерела – активності, дозволяє побачити ситуацію «під іншим кутом», «іншими очима» тощо.

Крім того, важливо, що як спортсменів, орієнтованих на фіксацію перемог, так і осіб, зацікавлених у руховій активності й силових навантаженнях, так би мовити, «для себе», рефлексивне мислення змушує відійти від слідування індикаторам і зосередитися на реальних змінах. Адже досягнення, виражені в абстрактних одиницях, далеко не завжди свідчать про перспективи майбутнього прогресу і, головне, можуть приховувати початок фізичного й психологічного виснаження. Тому для реалізації третього етапу: «обґрунтування майбутньої діяльності», важлива орієнтація на зміни, а не на показники.

Як практикувати рефлексивне мислення? Найпростіша вправа, покликана

допомогти оволодіти рефлексією, а відтак – відповідними типом міркування, полягає у практиці візуалізації ситуації: 1) власне тієї, що бачиться як проблема (тут будуть не зайвими аналіз, класифікація, узагальнення тощо); 2) спробах побачити цю ж ситуацію з відстані 2 – 5 – 7 років; 3) спробах уявити, як бачать (і можуть бачити) ситуацію та її перспективи інші люди. Добре, якщо ці «інші» не будуть зведені до представників референтної групи.

Досвід, набутий в ході рефлексивного осмислення подій та ситуацій, дозволить більш чітко сформулювати мету тренувань, зрозуміти їх над-завдання, відвести руховій активності належне місце у житті, уникнути перевантажень і травм. Важливо також зауважити, що рефлексивність формує готовність долати наслідки «перемог» і «поразок», обумовлених чинником змагальності. Не секрет, що «перемога» може зіграти фатальну роль у житті спортсмена, а «поразка» – виявитися потужним стимулом цілеспрямованої роботи й майбутніх успіхів. Але варто додати: так буває із вірно відрефлектованою «поразкою».

Необхідною і достатньою умовою освоєння рефлексивності, крім регулярного виконання описаної вище вправи, варто назвати досвід рефлексії, який може отримати фізично-активна особа у спілкуванні з тренерами та викладачами. Важливо, щоб завжди відбувалося підведення підсумків: уроку, тренування, певного періоду, результатів змагань тощо, але не менш важливо, щоб та особа, як здійснює «розбір ситуації», порівнювала картину своїх очікувань із фактами, обставинами та діями учасників тренувань чи змагань і, головне, запрошувала їх до такого порівняння.

Підсумовуючи вищесказане, можна сформулювати наступні **висновки**: для стимулювання, інтенсифікації та підтримки тривалості зусиль у подоланні фізичних та психологічних труднощів в ході тренувань та змагань роль інтелектуальної діяльності та розумової активності фізично-активної особи надзвичайно важлива. Рефлексивний тип мислення спроможний відіграти чільну роль у формуванні мотиваційно-вольової сфери спортсмена та особи, чий спосіб життя передбачає рухову активність. Формування навичок рефлексивного мислення передбачає відповідний алгоритм мисленнєвих операцій, а також присутність у середовищі, де практикується рефлексивне осмислення ситуацій і фактів.

Перспективи подальших розвідок полягають у перенесенні умоглядних конструкцій та теоретичних припущень у практичний план: проведення фокус-груп, інтерв'ю та репрезентативних опитувань для розробки комплексу вправ і завдань, спрямованих на формування рефлексивного мислення, а також виявлення оптимальних форм та засобів донесення ідей і практик рефлексивності.

Список використаних джерел:

1. Constitution of the World Health Organization. Retrieved from <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf>.
2. Єжова О.О. Феномен культури здоров'я в педагогічних дослідженнях. Наука і освіта: зб. наук.праць – Південний науковий центр НАПН України. Одеса, 2010. №6. С.79–83.
3. Подшивайлов Ф. Мотиваційна сфера особистості: діагностично-розвивальний путівник. Методичні рекомендації. К.: Інститут обдарованої дитини, 2015. 55 с.
4. Косинський Е. Самооцінка стану здоров'я студентів і їх мотивація до занять фізичним вихованням. Молода спортивна наука України: збірник наукових праць із галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Львів, 2011. Вип. 15. Т. 2. С. 106–109.
5. Хуртенко О. В., Бортун Б. О. Структурні особливості формування мотивації до занять спортом у студентів. Теорія і практика сучасної психології. 2019 р. № 2. Т. 1. С.119-123.

6. Перепелиця А., Фокіна Є., Ковальчук В. Мотивація як фактор впливу в спортивній діяльності. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2022; 4: С.89–94 DOI: 10.32652/tmfvs.2022.4.89–94.
7. Ібрагімов М.М. Філософія спорту в генезі історико-культурологічних студій та вітчизняних перспектив. Філософська думка. 2014. № 1. С. 97 – 110.
8. Дметерко Н. В. Рефлексивне мислення та його розвиток у процесі АСПН. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. 2012. Вип. 36. С. 267-271. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2012_36_51.
9. Кветна І. Р., Кветний Р. Н. Моделювання фондового ринку із застосуванням теорії рефлексивності Дж.Сороса: особливості та перспективи. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2004. № 6. С.20-27.
10. Сорос Дж. Алхімія фінансів. К.: Діалектика. 2017. 252 с.

СЕКЦІЯ XXIV. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ДВА ШЛЯХИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ КОРЕЇ: ПОРІВНЯННЯ

Конончук Богданна Ростиславівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

У світлі глобальних трансформацій і соціальних динамік важко не звертати увагу на різницю у державно-правовому розвитку Північної та Південної Кореї. Ця розбіжність, яка свідчить про вплив ідеологій та міжнародних чинників, стає цікавою областю для аналізу. Сучасна правова система Республіки Корея входить в романо-германську правову сім'ю, маючи також значні запозичення з американського права. При цьому правосвідомість і правова культура корейців і раніше значним ступенем ґрунтувалися на загальних народах Східної Азії конфуціанських традиціях.

Розпочнемо з історичного контексту, де Корея малює свою державно-правову лінію, визначаючи вектор політичної еволюції. У Північній Кореї, тісно пов'язаній з ідеологією комунізму, влада визначається централізацією та тоталітаризмом, що відображається в їхній системі законодавства та правосуддя. З іншого боку, Південна Корея обрала шлях капіталізму, і це відбивається у їхній акцентованій на ринковій економіці та гнучкому політичному устрої.

Політика КНДР керується офіційною державною філософією чучхе, концепцією, створеною Хван Чан Йопом і пізніше приписуваною Кім Ір Сену. На практиці Північна Корея функціонує як однопартійна система під контролем тоталітарної сімейної диктатури, яку іноді описують як абсолютну монархію з Кім Ір Сеном та його спадкоємцями. Політична система Північної Кореї побудована за принципом централізації.

Відповідно до конституції Північна Корея є демократичною республікою, Верховні народні збори і Народні збори провінції обираються загальним таємним голосуванням. Виборчим правом наділені всі громадяни, які досягли 17 років. Вибори в Північній Кореї не є змагальними і мають лише одиничні перегони кандидатів. Ті, хто бажає проголосувати проти єдиного кандидата в бюлетенях, повинні зайти за спеціальну кабінку, щоб викреслити ім'я кандидата, перш ніж кинути його в урну для голосування, про що, на думку багатьох перебіжчиків з Північної Кореї, занадто ризиковано навіть думати.[1]

Протягом більшої частини своєї історії в політиці Північної Кореї домінували ворожі відносини з Південною Кореєю. Під час холодної війни Північна Корея уклала союз із Радянським Союзом і Китайською Народною Республікою. Уряд Північної Кореї вклав значні кошти у свою армію, сподіваючись розвинути здатність об'єднати Корею силою та підготуватися до відбиття будь-якої атаки з боку Південної Кореї чи Сполучених Штатів. Після появи концепції чучхе Північна Корея спрямувала свою політику на високий ступінь економічної незалежності та мобілізацію всіх

національних ресурсів для захисту суверенітету Кореї від іноземних держав. В результаті розпаду Радянського Союзу та втрати радянської допомоги Північна Корея зіткнулася з тривалим періодом економічної кризи, включаючи серйозний дефіцит сільського господарства та промисловості [3].

Головною політичною проблемою Північної Кореї було знайти спосіб підтримувати економіку без шкоди для внутрішньої стабільності уряду, або здатність реагувати на передбачувані зовнішні загрози. Поки що спроби Північної Кореї покращити відносини з Південною Кореєю з точки зору збільшення торгівлі та отримання допомоги на розвиток були досить успішними, але позиція Північної Кореї щодо розвитку ядерної та балістичних ракет завадила стабільним відносинам як з Південною Кореєю, так і зі Сполученими Штатами. Північна Корея також експериментувала з ринковою економікою в деяких секторах своєї економіки, але вони мали обмежений вплив. Чонг Сонг Чанг з Інституту Седжон, виступаючи 25 червня 2012 року, повідомив, що є певна ймовірність того, що новий лідер Кім Чен Ин, який явно зацікавлений у добробуті свого народу і вступає в більш тісну взаємодію з ним, ніж його батько, розглядатиме економічні реформи та регулювання міжнародних відносин.[2]

Виконавчу владу очолює президент республіки, який обирається народом. Усім громадянам гарантується особиста свобода, а також свобода слова, друку, зборів і асоціацій. Конституція сприяє створенню атмосфери національної єдності та злагоди та спрямована на об'єднання Південної та Північної Кореї. Він також поважає міжнародні зобов'язання, договори та загальновизнані норми міжнародного права. Конституція передбачає дотримання принципу вільної конкуренції під час президентських виборів і обмежує здійснення президентом влади одним п'ятирічним терміном.

Важливу роль у корейському суспільстві відіграють міграційні процеси. Спочатку це була внутрішня міграція між різними територіями півострова і незначна племінна експансія в бік островів або малозаселених територій північної частини півострова і Маньчжурії. Потім у зв'язку зі значним збільшенням сільського населення (пов'язане з високою народжуваністю) постало питання про його залучення, що вилилося в початок еміграції корейців у сусідні регіони. І ось на початку XX століття в Японії було майже 2 мільйони корейців, у Маньчжурії - 1,4 мільйона, у Сибіру - 600 тисяч, у Китаї - 450 тисяч, ще 40 тисяч корейців розкидано по світу. Після воєн початку та середини 20 століття деякі корейці були репатрійовані з Японії та Маньчжурії.

Сучасні тенденції в законодавстві та політиці наголошують на динамічності державно-правового розвитку обох Кореї. Вони викликають питання щодо готовності та можливостей адаптації до сучасних викликів, таких як технологічний прогрес, екологічні проблеми та глобальні кризи.

І, нарешті, усе це відкриває дискусію про можливі спільні аспекти, які можуть об'єднати державно-правовий розвиток Північної та Південної Кореї. Чи існує простір для діалогу та співпраці в цьому вибуховому регіоні.

Ось так, поглиблюючись у тему державно-правового розвитку Корейського півострова, ми відкриваємо захоплюючий портрет двох держав, де історія, ідеології та міжнародні обставини впливають на їхню правову та політичну картину.

Вони ділять Корейський півострів, у них спільний кордон і схожі назви, але на цьому схожість між Північною і Південною Кореєю закінчується. В той час, як у Північній Кореї панує жакхливий деспотичний режим і більшості жителів не вдається

уникнути голоду і насильства, в капіталістичній Південній Кореї можна спостерігати життєрадісну і щасливу картину. Північ на сьогодні є у 17 разів біднішою, ніж Південь, в перерахунку на душу населення, та учетверо біднішою за сусідній Китай.

Список використаних джерел:

1. Корея // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К — М. — 792 с.
2. Laet, Sigfried J. de (1994). History of Humanity: From the seventh to the sixteenth century (англійською). ЮНЕСКО. с. 1133. ISBN 978-92-3-102813-7.
3. Walker, Hugh Dyson (20 листопада 2012). East Asia: A New History (англійською). AuthorHouse. с. 6–7. ISBN 978-1-4772-6517-8.

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ

Петренко Віталій Сергійович

Здобувач вищої освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Меми – це ідея, поведінка або стиль, які поширюються через наслідування від людини до людини в рамках культури і часто несуть символічне значення, що представляє певне явище або тему. Меми діють як одиниці, що несуть культурні ідеї, символи або практики, які можуть передаватися з однієї свідомості до іншої за допомогою листа, мови, жестів, ритуалів або інших наслідуваних явищ з імітованою темою. Прихильники цієї концепції розглядають меми як культурні аналоги генів, оскільки вони відтворюються, мутують і реагують на тренди.

У популярній мові мем може відноситися до інтернет-мему, зазвичай до зображення, яке піддається реміксам, копіюванню та розповсюдженню в рамках загального культурного досвіду в Інтернеті. Відомо, що М. Годвін ввів термін «Інтернет-мем» у 1993 році, коли обговорював поширення мемів через дошки оголошень, групи Usenet та електронну пошту [28].

З появою соціальних мереж, таких як YouTube, Twitter, Facebook та Instagram, меми стали більш різноманітними і можуть швидко поширюватися. Пізніші жанри включають «промозгли» та сюрреалістичні меми, а також короткі відеоролики, наприклад, завантажені на Vine та TikTok.

Меми вважаються важливою частиною інтернет-культури та стали розвиненою сферою досліджень. Вони з'являються в різних контекстах, таких як маркетинг, економіка, фінанси, політика, громадські рухи, релігія і охорона здоров'я. Хоча деякі дослідники стверджують, що меми заслуговують на захист сумнісного використання, використання медіа з уже існуючих творів іноді може призвести до проблем з авторським правом.

Інтернет-меми походять від початкової концепції мемів як елементу культури, що передається від людини до людини. В Інтернеті це поширення відбувається через онлайн-середовища, такі як соціальні мережі.

Хоча ці терміни споріднені, інтернет-меми відрізняються тим, що вони часто є короткочасними примхами, тоді як успіх традиційних мемів визначається довговічністю. Інтернет-меми також вважаються менш концептуально абстрактними порівняно з їхніми традиційними аналогами.

Не існує єдиного формату, який мають слідувати меми, і вони можуть мати різні цілі. Наприклад, вони часто служать легкою розвагою, але також можуть бути потужними інструментами самовираження, встановлення зв'язків, соціального впливу та політичної підривної діяльності.

Двома центральними атрибутами інтернет-мемів є творче відтворення та інтертекстуальність. Перше відноситься до тенденції популярного мема ставати об'єктом пародії та імітації, що може відбуватися за допомогою мімікрії або реміксів [12].

Інтертекстуальність може бути продемонстрована через меми, що поєднують різні предмети чи аспекти культури. Наприклад, мем може поєднувати твердження політика США М. Ромні про фразу "плетіння, повні жінок" з президентських дебатів у США в 2012 році з корейською поп-піснею "Gangnam Style", накладаючи текст "мої палітурки, повні жінок, вибухнули" на кадр із кліпу Psy, де навколо нього майорить папір. Це надає нового сенсу сцені з музичного кліпу та поєднує політичні та

культурні аспекти двох різних країн.

Меми можуть включати жарти в онлайн-спільнотах, які передають ексклюзивні культурні знання, невідомі звичайним користувачам; завдяки цьому може бути побудовано колективну групову ідентичність. Інші меми, навпаки, мають ширшу культурну значимість і може бути зрозумілі навіть тими, хто перебуває поза субкультури, яку можна було б асоціювати з мемом.

У дослідженні М. Кнобель і К. Ланкшира вивчалися три характеристики успішних інтернет-мемів, виявлені Р. Докінзом, а саме вірність, плодючість довголіття. Було виявлено, що вірність інтернет-мемів слід розуміти як відтворюваність, оскільки меми, хоч і зберігають свою суть, часто не передаються повністю «у непошкодженому вигляді» (через будь-яке реміксування).

Вважалося, що плодючість визначається трьома основними характеристиками: гумором (наприклад, комічно перекладеним рядком відеоігри «Вся ваша база належить нам»), інтертекстуальністю (наприклад, різними інтерпретаціями вірусного відео «Хлопець із Зоряних воєн», що відсилають до поп-культури) і наприклад, феномен «Берт – зло»). Зрештою, довговічність мема була описана як необхідна для його безперервної передачі та еволюції.

Інтернет-меми можуть залишатися незмінними або розвиватися з часом. Вони можуть «мутувати» у своєму значенні, але зберігати свою структуру, чи навпаки, така мутація відбувається випадково чи навмисно, наприклад, як пародії. У дослідженні Мілтнера вивчався мем «локоти» та його еволюція з часом від жарту в комп'ютерних та ігрових спільнотах на 4chan до джерела емоційної підтримки та гумору для ширшої аудиторії [9].

Перехід мема до масового використання призвів до того, що він став немодним серед первісних творців. Мільтнер пояснив, що у міру того, як контент проходить через різні спільноти, він інтерпретується по-новому і набуває нових конотацій; вони зазвичай відповідають потребам та бажанням цієї спільноти і нерідко відірвані від первісного задуму творця. Часто модифікації мема можуть перетворити його на явище, що виходить за рамки соціальних та культурних кордонів.

Меми поширюються за вірусною схемою, «заражаючи» людей за схемою, що нагадує модель поширення хвороб SIR. Як тільки мем пошириться серед достатньої кількості людей, подальше поширення стане неминучим. Дослідження Кошіа дійшло ряду висновків щодо успіху поширення мема та його довговічності.

Було виявлено, що хоча інтернет-меми конкурують за увагу глядача, що призводить до скорочення їх тривалості життя, вони також можуть співпрацювати один з одним для досягнення більшої виживання. Крім того, як не парадоксально, мем, на піку популярності якого значно перевищує середній рівень, не виживе, якщо він не є унікальним, тоді як мем без такого піку продовжує використовуватися з іншими мемами і, таким чином, має велику живучість.

Слово «мем» було придумано Р. Докінзом в його книзі «Егоїстичний ген» в 1976 р. як спроба пояснити, яким чином аспекти культури відтворюються, мутують і розвиваються. Смайли є одними з ранніх прикладів інтернет-мемів, зокрема смайлик посмішки), що представлений С. Фалманом в 1982 році. Концепцію мемів в онлайн-контексті було офіційно запропоновано М. Годвіном у 1993 році [54].

У 2013 році Докінз охарактеризував інтернет-мем як мем, навмисно змінений творчими здібностями людини, на відміну від біологічних генів та її власної доінтернетівської концепції мема, яка включала мутацію внаслідок випадкових змін та поширення за допомогою точної реплікації, як у дарвінівській теорії.

Докінз пояснив, що інтернет-меми, таким чином, є «викраденням оригінальної

ідеї», розвиваючи саму концепцію мема в цьому новому напрямку. Тим не менш, до 2013 Л. Шифман зміцнив зв'язок мемів з інтернет-культурою і переробив концепцію Докінза для онлайн-контекстів. Така асоціація виявилася емпірично цінною, оскільки інтернет-меми мають додаткову властивість, якої немає у «мемів» Докінза: інтернет-меми залишають слід у ЗМІ, через які вони поширюються (наприклад, у соціальних мережах), що їх можна простежити та проаналізувати.

Однак до того, як інтернет-меми стали вважатися по-справжньому академічними, вони спочатку були розмовною відсилкою до гумористичного візуального спілкування в Інтернеті в середині-кінці 1990-х років серед інтернет-мешканців; приклади цих ранніх інтернет-мемів – «Танцююча дитина» і «Танець хом'яка».

Слід зауважити, що меми того часу в основному поширювалися через дошки оголошень, групи Usenet та електронну пошту і, як правило, існували довше, ніж сучасні меми. З розвитком інтернет-протоколів розвивалися і меми. Лікоти походять від іміджборд-сайту 4chan і стали прототипом формату «макробразження» (зображення, накладене великим текстом). Інші ранні форми мемів, заснованих на зображеннях, включали демотиватори (пародовані мотиваційні плакати), відфотошоплені зображення, комікси (наприклад, комікси про лють), та аніме-фан-арт, іноді створювані додзинськими колами до різних країн.

Після випуску YouTube в 2005 році з'явилися відео-меми, такі як Rickrolling, і вірусні відеоролики, такі як "Gangnam Style" та "Harlem Shake". Поява веб-сайтів соціальних мереж, таких як Twitter, Facebook та Instagram, надала додаткові засоби для поширення мемів, а створення веб-сайтів, що генерують меми, зробило їх виробництво більш доступним.

Інтернет-меми є засобом швидкого спілкування з великою онлайн-аудиторією, що призвело до їх використання тими, хто прагне висловити політичну думку або активно проводить кампанію за (або проти) політичної освіти. У певному сенсі їх можна розглядати як сучасну форму політичної карикатури, що пропонує спосіб демократизувати політичні коментарі.

Дослідження показали, що використання мемів під час виборів відіграє роль у інформуванні громадськості на політичні теми. Дослідження було присвячено загальним виборам у Великій Британії в 2017 році і дійшло висновку, що меми є широко поширеним каналом передачі базової політичної інформації для аудиторії, яка зазвичай її не шукає. Вони також виявили, що меми можуть відігравати певну роль у підвищенні явки виборців [42].

Деякі політичні кампанії почали явно використовувати зростаючий вплив мемів. У рамках президентської кампанії в США 2020 р. М. Блумберг спонсорував низку облікових записів у Instagram (всього з більш ніж 60 мільйонами передплатників) для публікації мемів, пов'язаних з кампанією Блумберга. Кампанію звинуватили у цьому, що вона розглядала меми як товар, який можна купити.

Окрім використання на виборах, інтернет-меми можуть стати символами різних політичних ідеологій. Яскравим прикладом є жаба Пепа, яка використовувалася як символ альтернативного правого політичного руху, а також продемократичної ідеології під час протестів у Гонконгу у 2019-2020 роках.

У популярному контексті мем може відноситися до інтернет-мему, зазвичай до зображення, яке піддається реміксам, копіюванню та розповсюдженню в рамках загального культурного досвіду в Інтернеті.

Прихильники припускають, що мем – це вірусний феномен, який може розвиватися в результаті природного відбору аналогічно біологічній еволюції. Меми

роблять це за допомогою процесів варіації, мутації, конкуренції та успадкування, кожен з яких впливає на репродуктивний успіх мема. Меми поширюються через поведінку, яку вони викликають у своїх господарів.

Галузь досліджень під назвою меметика виникла у 1990-х роках для вивчення концепцій та передачі мемів з погляду еволюційної моделі. Критика з різних сторін кинула виклик ідеї про те, що академічні дослідження можуть вивчати меми емпірично. Однак розвиток нейровізуалізації може унеможливити емпіричне дослідження. Деякі коментатори у сфері соціальних наук ставлять під сумнів ідею у тому, що можна осмислено класифікувати культуру з погляду дискретних одиниць, і особливо критично ставляться до біологічної природи основ теорії [11].

Меми насамперед потребують збереження. Чим довше мем залишається у своїх господарів, тим вищі шанси на його поширення. Коли господар використовує мем, життя мема продовжується. Повторне використання нейронного простору, в якому розміщена копія певного мема, для розміщення інших мемів є найбільшою загрозою для копії цього мема.

Мем, який підвищує тривалість життя своїх господарів, зазвичай живе довше. Навпаки, мем, який скорочує тривалість життя своїх носіїв, матиме тенденцію зникати швидше. Однак, оскільки носії смертні, збереження мемів у довгостроковій перспективі неможливе. Мемам потрібна передача.

Форми життя можуть передавати інформацію як вертикально (від батька до дитини у вигляді реплікації генів), і горизонтально (через віруси та інші засоби). Меми можуть відтворюватись вертикально або горизонтально в межах одного біологічного покоління. Вони також можуть перебувати у стані спокою протягом тривалого часу.

Меми розмножуються шляхом копіювання з однієї нервової системи в іншу шляхом спілкування або шляхом наслідування. Імітація часто передбачає копіювання поведінки іншої людини, що спостерігається. Комунікація може бути прямою чи непрямою, коли меми передаються від однієї людини до іншої через копію, записану в неживому джерелі, наприклад, у книзі чи партитурі.

Дослідник А. Макнамара припустив, що меми можна поділити на внутрішні та зовнішні (і-меми або електронні меми). А. Лінч описав сім загальних моделей передачі мемів [36]:

1. Кількість батьківських обов'язків: ідея, що впливає кількість дітей. Діти особливо сприйнятливо реагують на ідеї своїх батьків, і тому ідеї, які прямо чи опосередковано сприяють вищій народжуваності, відтворюватимуться з більшою швидкістю, ніж ті, що перешкоджають вищій народжуваності.

2. Ефективність батьківства: ідея, яка збільшує частку дітей, які переймають ідеї своїх батьків. Культурний сепаратизм є прикладом практики, від якої очікується вищої швидкості реплікації мемів, оскільки мем поділу створює бар'єр впливу конкуруючих ідей.

3. Прозелітизм: ідеї зазвичай передаються іншим, крім своїх дітей. Ідеї, які заохочують прозелітизм мема, як це спостерігається у багатьох релігійних чи політичних рухах, можуть відтворювати меми горизонтально не більше покоління, поширюючись швидше, ніж передача мемів від батьків до дітей.

4. Збереження : ідеї, які впливають на тих, хто їх дотримується, щоб вони продовжували їх утримувати протягом тривалого часу. Ідеї, які сприяють довголіттю своїх носіїв або роблять їх особливо стійкими до відмови чи заміни цих ідей, підвищують збереження мемів та забезпечують захист від конкуренції чи прозелітизму з боку інших мемів.

5. Суперечливість: ідеї, які впливають на тих, хто їх дотримується, з метою атакувати чи саботувати конкуруючі ідеї та/або тих, хто їх дотримується. Агресивна реплікація може дати перевагу передачі мема, коли мем сам собою заохочує агресію проти інших мемів.

6. Когнітивність: ідеї, які сприймаються більшістю населення, що стикається з ними, як переконливі. Мехи, що когнітивно передаються, багато в чому залежать від групи інших ідей і когнітивних рис, які вже широко поширені серед населення, і тому зазвичай поширюються більш пасивно, ніж інші форми передачі мемів. Меми, що розповсюджуються за допомогою когнітивної передачі, не вважаються самовідтворюваними.

7. Мотиваційність: ідеї, які люди приймають, тому що вони відчують у їх прийнятті певний особистий інтерес. Строго кажучи, мотиваційно передані меми не розмножуються самотійно, але цей спосіб передачі часто відбувається у поєднанні з мемами, що самовідтворюються в ефективному батьківському, прозелітичному та консерваційному режимах.

Відомо, що мем як єдине ціле забезпечує зручний засіб обговорення «частини думки, що копіюється від людини до людини», незалежно від того, чи містить ця думка інші в собі або є частиною більшого мема. Мем може складатися з одного слова або з усієї мови, в якій це слово вперше з'явилося. Це утворює аналогію з ідеєю про ген як про єдину одиницю самовідтворювальної інформації, виявленої на хромосомі, що самовідтворюється.

Нездатність пов'язати ідею або культурну особливість з ключовими одиницями, що піддаються кількісному виміру, широко визнана проблемою меметики. Однак стверджувалося, що сліди меметичної обробки можна оцінити кількісно за допомогою методів нейровізуалізації, які вимірюють зміни у «профілях зв'язку між областями мозку».

Блекмор відповідає на таку критику, заявляючи, що меми порівнюються з генами в цьому відношенні: хоча ген не має певного розміру, і ми не можемо приписати кожному фенотипічну особливість безпосередньо конкретному гену, він має цінність, оскільки інкапсулює цю ключову одиницю успадкований вираз, схильне до еволюційного тиску. Як ілюстрація вона зазначає, що еволюція вибирає ген для таких особливостей, як колір очей; він не вибирає окремий нуклеотид у ланцюзі ДНК. Меми грають аналогічну роль розумінні еволюції імітованого поведінки.

Ч. Дж. Ламсден та Е.. Вілсон пропонують теорію про те, що гени і культура розвиваються спільно і що фундаментальні біологічні одиниці культури повинні відповідати нейронним мережам, які функціонують як вузли семантична пам'ять.

Нині існування дискретних культурних одиниць, які задовольняють меметичної теорії, піддається сумніву різними способами. З цього погляду критично важливим є те, що заперечення єдиного статусу меметики означає заперечення особливо фундаментальної частини первісного аргументу Докінза. Зокрема, заперечення того, що меми є єдиним цілим або можуть бути пояснені в якійсь чіткій єдиній структурі, заперечує культурну аналогію, яка надихнула Докінза дати їм визначення. Якщо меми не можна назвати унітарними, меми не підзвітні неодавністської моделі еволюційної культури.

У межах культурної антропології матеріалістичні підходи скептично ставляться до таких одиниць. Зокрема Ден Спербер стверджує, що меми не унітарні в тому сенсі, що не існує двох примірників однієї й тієї ж культурної ідеї; все, що можна стверджувати, – те, що існує матеріальна мімікрія ідеї. Таким чином, кожен екземпляр «мема» не буде справжньою еволюційною одиницею реплікації.

Докінз відзначив 3 умови, які повинні існувати для виникнення еволюції [23]:

- варіація чи запровадження нових змін у існуючі елементи;
- спадковість чи реплікація, чи здатність створювати копії елементів;
- диференціальна «придатність» чи можливість одного елемента більш менш

підходитимемо докільця, ніж інший.

Кластери мемів або мемплекси (також відомі як мем-комплекси або мем-комплекси), такі як культурні або політичні доктрини та системи, також можуть відігравати роль у прийнятті нових мемів. Мемплекси є групами мемів, які відтворюються разом і адаптуються. Меми, які вписуються в успішний мемплекс, можуть здобути визнання, «підключаючись» до успіху мемплексу.

Інтернет-меми в просторах інтернету сильно відрізняються, наприклад, актуальністю обговорюваних тем або масштабом розповсюдженості, тому меми можуть бути глобальними та локальними.

Науковці акцентують на зв'язку мемів із популярною культурою, елементом якої вони є.

Так, дослідник Р. Браун вважає, що меми заохочують види інтертекстуальності, тому що здатні поєднувати компоненти популярної культури і посилання на політичні події задля того, аби виділити динаміку реального та віртуального світів [8].

Тепер меми зі сфери розваг набули рис політичного спілкування. Слід зауважити, що не політичні діячі почали використовувати меми для комунікації з інтернет-масами, а самі користувачі, тобто інтернет-спільнота сформувала попит на такий метод виразу власних політичних суджень. Джерела цієї версії можна відслідкувати до етапів інтернет-субкультури і форумів на кшталт Reddity і 4chanу. Саме тут політичні меми заявили про себе як про інструмент вираження надскладних поглядів.

З цих форумів меми потрапили до глобальних соціальних мереж - Facebookу і Twitterу – і стали популярними серед населення. Оскільки ділитися політичними поглядами у форматі провокації, тролінгу і мемів через соціальні медіа здатний кожен, - відповідно з'явився загальний тренд.

Інтернет та соціальні мережі значно розширили як джерела, так і типи політичної інформації, доступної користувачам. Різноманітні «куратори», такі як журналісти, фахівці зі стратегічних комунікацій, користувачі соціальних мереж та алгоритмічні фільтри, тепер роблять свій внесок в онлайн-потоки новин.

Однак користувачі також стикаються з політичною інформацією та ідеями в інших формах, включаючи думки членів сім'ї, друзів чи незнайомих, політичні меми, інфографіку та інші типи візуального та відеополітичного контенту, які не є явно новинами.

Серед типів політичного контенту, який люди бачать у соціальних мережах, політичні меми, які найчастіше набувають форми гумористичного тексту, накладеного на зображення, вирізняються як особливо приваблива та поширена форма політичних ЗМІ. Тільки в Instagram щодня публікується близько 1 мільйона мемів, що демонструє їх значний вплив.

Через типові короткі використання тексту, акцент на гуморі та частого використання мімікрії меми часто сприймаються як легковажні та нездатні передавати складні ідеї.

Більше того, хоча меми відомі своїм швидким розповсюдженням в Інтернеті, лише невелика їх кількість «стають вірусними», що дозволяє легко згадати мему як важливе джерело політичних думок та інформації. Тим не менш, хоча не всі меми

отримують широку увагу в соціальних мережах, ті з них, які дійсно, часто перевершують пости відомих організацій новин з точки зору залучення користувачів [15].

Більше того, меми все частіше поширюються політичною елітою, у тому числі кандидатами та політичними партіями, що дозволяє припустити, що вони зберігають свою владу в сучасній політиці. У той же час переважна більшість політичних мемів створюються і поширюються громадянами, що робить їх своєрідним масовим середовищем для обміну політичними ідеями.

В останні роки деякі дослідження вивчали природу політичних мемів та їх вплив на політичну комунікацію, але в більшості цих досліджень використовувалися якісні методи, такі як текстовий аналіз, фокус-групи або інтерв'ю.

Хоча ці якісні підходи просунули наше розуміння змісту та привабливості політичних мемів, досі мало що відомо про те, хто поширює (тобто створює та поширює) політичні меми, їхні особисті та соціальні характеристики та їхні мотиви для цього. Крім того, значно невідомо, чи впливає на аудиторію вплив політичних мемів і яким чином.

Таким чином, кількісні дослідження політичних мемів необхідні для просування та кращого узагальнення наших знань про цю важливу форму політичної комунікації. У цьому дослідженні ми перевіряємо кілька нових дослідницьких питань та гіпотез, пов'язаних із розповсюджувачами та аудиторією політичних мемів, використовуючи дані панельного опитування, зібрані під час президентських виборів у США у 2020 році. Спочатку ми досліджуємо характеристики та мотивацію людей, які розповсюджують меми, перш ніж звернути увагу на потенційні наслідки впливу політичних мемів.

Дослідник К. Шифман у 2014 р. описав інтернет-меми, зокрема, як [29]

(а) сукупність цифрових предметів, які мають загальні характеристики змісту, форми та/або позиції;

(б) створені з урахуванням один одного;

(с) розповсюджуються, імітуються та/або трансформуються через Інтернет великою кількістю користувачів по всьому світу».

Хоча визначення «мема» в популярному дискурсі розширилося і тепер включає ряд типів контенту, створених і розповсюджуваних таким чином, як GIF-файли, відео або виклики в соціальних мережах, найбільш типова форма інтернет-мема представляє собою зображення, накладене на гумористичний текст.

Не зважаючи на свою поверхневу легковажність, меми можуть бути важливою формою політичної участі. Як зазначає К. Шифман, кожна велика публічна подія тепер перетворюється на невизначену кількість мемів, які циркулюють в Інтернеті, передаючи інформацію, навіть якщо вони реміксують цю інформацію, посиляючись на інші культурні моменти та критикуючи можновладців.

Політичні меми використовувалися для того, щоб коментувати помилки та лицемірство політиків, а також для поширення повідомлень та закликів до дій, пов'язаних із соціальними рухами, такими як Occupy Wall Street та Black Lives Matter. Більше того, політичні меми емоційно резонують з користувачами Інтернету, що говорить про те, що вони мають велике значення у політично-інформаційному середовищі користувачів.

Можливо, частково тому, що популярні меми зазвичай не мають джерела, мало що відомо про людей, які розповсюджують політичні меми в Інтернеті. Тут ми визначаємо поширення мемів як з двох різних видів поведінки: по-перше, створення та публікація мемів, а по-друге, обмін чи публікація мемів, створених іншими.

Попередні дослідження показують, що користувачі політичних мемів політично зацікавлені і можуть ділитися мемами з метою розширення активістів або для висловлення своїх політичних ідей і думок.

Більше того, обмін мемами може становити лише частину ширшої програми онлайн-політичного вираження, оскільки користувачі мемів описують цю діяльність як простий спосіб участі в онлайн-дискурсі, який доповнює інші види висловлювання та активізму [43].

Таким чином, прогнозується, що ті, хто розповсюджує меми у своїх соціальних мережах, є політично зацікавленими людьми, які також беруть участь у політичному самовираженні в Інтернеті у більш широкому розумінні, що визначається у цьому дослідженні як вираження особистих політичних поглядів в оригінальних повідомленнях та/або у коментарях до політичних повідомлень інших. Також можливо, що ці користувачі частіше беруть участь у політиці; проте це менш очевидно, оскільки участь у політичному житті зазвичай вимагає більше зусиль, ніж розміщення політичних мемів чи думок в Інтернеті.

Користувачі соціальних мереж, які часто розповсюджують політичні меми, також можуть бути більш політично упередженими через цифрові спільноти однодумців, у яких меми мають тенденцію процвітати. Попередні дослідження показують, що люди, які розповсюджують меми, роблять це частково для того, щоб створити онлайн-спільноти однодумців і досягти почуття міжгрупової солідарності.

Співтовариства розповсюджувачів мемів, такі як сторінки мемів в Instagram, часто являють собою політично поляризовані групи, в яких меми явно рекламують конкретну політичну партію та її кандидатів, а контент-аналіз політичних мемів виявив високий рівень поляризованого контенту ліберальні, так і консервативні меми.

Більше того, люди, схоже, з більшою ймовірністю діляться мемами, які відповідають їх політичній ідентичності, що дозволяє припустити, що помірні люди з меншою ймовірністю поширюватиме меми. Таким чином, ми пропонуємо таку гіпотезу.

Хоча може існувати низка причин, через які люди діляться політичними мемами в Інтернеті, робиться аналіз того, як поширення політичних мемів пов'язане з трьома конкретними мотивами обміну: переконанням, гумором та обміном інформацією [28].

Перша мотивація обміну мемами, – це політичне переконання інших в Інтернеті. Хоча деякі роботи вказують на те, що політичні меми в першу чергу використовуються не для того, щоб вплинути на виборців або вплинути на вибори, а скоріше для таких цілей, як створення онлайн-спільноти, існує достатня кількість доказів того, що меми використовуються як інструменти переконання. Деякі користувачі повідомляють, що поширення мемів дозволяє їм висловлювати політичні аргументи та критику в доступному форматі.

Фактично, незважаючи на побоювання, що меми можуть спрощувати важливі питання, дослідження показують, що політичні меми можуть використовуватися для руйнування та кидання виклику нормативним структурам влади під час кампанії за політичні зміни.

Таким чином, цілком можливо, що користувачі, які розповсюджують меми, роблять це з якимось наміром переконати інших у своїй точці зору та закликати їх до дії. Справді, хоча академічні дослідження ще досліджували цю можливість, дослідження ринку показують, що з 20% до 30% людей, які діляться політичними мемами, роблять це, частково з наміром змінити думку інших.

Наступна мотивація обміну – це намір висміяти політиків. Меми часто є засобом політичної сатири та критики, часто використовуючи гумор для приниження політичних кандидатів, зниження їх легітимності або підкреслення особистих і моральних недоліків. Вчені описують гумористичну природу мемів як чинну одночасно з політичним дискурсом, що породжує, і проти нього.

Список використаних джерел:

1. Абизов В. Є. Політичне рішення: механізм прийняття [Електронний ресурс] / В. Є. Абизов, В. Г. Кремень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/Abizob/index.htm>.
2. Аляєв Г. Є. Політологія / Г. Є. Аляєв. – Полтава: АСМІ, 2008. – С. 56-75.
3. Бойко І. «Збираємо на нову планету»: мережа «вибухнула» мемами про Притулу та його збір на «Байрактари». УНІАН. 25.06.2022. URL: <https://www.unian.ua/lite/stars/merezha-vibuhnula-memami-pro-pritulu-i-yogo-zbir-na-bayraktari-11878965.html>.
4. Бровко Л. Меметика у війні: як меми стають зброєю, pressassociation, 2022. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/memetika-u-vijni-yak-memi-stayut-zbro%D1%94yu>.
5. Бурбело В. Б. Модель дискурсу в парадигмальному вимірі / В. Б. Бурбело // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка / відп. ред. О. І. Чередниченко. - К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. - С. 81-85.
6. Віреп С. «ЗСУ – наші котики»: добірка мемів про наших захисників до дня збройних. І-VIN. 06.12.2022. URL: <https://i-vin.info/news/zsu---nashi-kotiki--dobirka-memiv-pro-nashih-zahisnikiv-do-dnya-zbroynih-sil-ukrayini-%28foo%29-4216.html>.
7. Гнатюк С. Актуальні проблеми державної інформаційної політики в Україні [Електронний ресурс] / С. Гнатюк // Режим доступу до стат.: www.niss.gov.ua/Monitor/april08/3.htm - 62k.
8. Горбів В. Зустрілись якось француз, німець та італієць. Добірка мемів про візит Макрона, Шольца, Драгі та Йоханніса до Києва. Dev.ua. 16.06.2022. URL: <https://dev.ua/news/memy-pro-tryoh>.
9. Гранатова К. Мемний фронт. Як у мережі жартують з приводу надокучливих сповіщень про повітряну тривогу (фото). CHAS.NEWS. 17.03.2022. URL: <https://chas.news/news/memnii-front-yak-u-merezhi-zhartuyut-z-privodu-nadokuchlivih-spovischen-pro-povitryanu-trivogu-foto>.

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ РОМІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕЛІГІЙНОМУ ЖИВОПИСІ XV–XVII СТОЛІТТЯ

Шишлюк Євгеній Геннадійович

ORCID ID: 0000-0002-7358-7864

Аспірант

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва, Україна

Вивчення творів видатних європейських живописців епохи Відродження та бароко свідчить про помітний вплив біблійних сюжетів на розвиток образотворчого мистецтва того часу. Актуальність таких досліджень зростає в контексті сучасної міжкультурної комунікації. Адже інтерпретація традиційних біблійних сюжетів крізь призму повсякденного життя та культурних реалій різних народів дозволяє глибше зрозуміти світоглядні уявлення минулих епох.

Дослідження історіографії питання свідчить про досить великий інтерес як вітчизняних (О. Осадча, Ю. Романенко, М. Боровик та ін.) так і зарубіжних (P. Bianconi, J. Edwards [3], P. Rockett, та ін.) науковців до теми європейського релігійного живопису. Питанню формування та розвитку шкіл «старих майстрів» доби ренесансу та бароко в Європі присвячені наукові розвідки С. Стрельцової та В. Зайцевої [2]. Історико-мистецтвознавчий та філософсько-культурологічний аналіз наукового та релігійного світогляду дослідили Ю. Сабадаш та С. Панченко, які зазначили, що «релігійні джерела – органічні складові частини загальнолюдської культурної цілісності, і людство сьогодні має шукати ознаки єдності філософії, моралі, духовності й мистецтва» [1]. Однак питання художньо-стильових особливостей зображення ромів в європейському релігійному живописі досі не отримало належного наукового висвітлення.

Починаючи приблизно з XV ст., художники все частіше зображували на своїх полотнах персонажів та події з Біблії, проте подавали їх у сучасному культурному контексті. Однією з найпоширеніших тенденцій було ототожнення біблійних героїв та їх оточення з європейськими ромами, яких на той час називали «єгиптянами». Це пояснювалося легендами про спільне походження ромського та староегипетського народів. З XVI ст., європейські митці експериментували з використанням образу ромів для інтерпретації традиційних релігійних сюжетів. Наприклад, на полотнах Яна Брейгеля Старшого, Ханса Йорданса Старшого та інших фламандців роми зображувалися поруч з Ноем та його родиною. Потім роми почали асоціюватися з подіями Виходу євреїв з Єгипту, очолюваними Мойсеєм. На картинах Нікколо Дель'Аббате, Бернардіно Луїні, Франса Франкена II та інших митців ромки брали участь у сценах народження Мойсея, переходу через Червоне море, отримання манни та інших важливих епізодів.

Далі роми з'являються в сюжетах про царів Давида та Соломона. На полотнах

Ханса Йорданса Старшого, Гілера Падера, Франческо Хаєза та інших художників вони фігурують в історіях про Вірсавію, царицю Савську, Суд Соломона. Їх екзотичний зовнішній вигляд використовувався для увиразнення східних мотивів цих оповідань.

Тема біблійного потопу знайшла відображення у творчості Яна Брейгеля Старшого в картині «Тварини, що входять у Ноїв ковчег» (1613) з колекції музею Гетті в Лос-Анджелесі. Полотно майже повністю зайняте зображенням різноманітних тварин. Ной та його дружина ледь помітні ліворуч, а поруч з ними зображена невістка в білій сукні з типовим ромським тюрбаном. Це відсилає до прокляття Ноєм сина Хама, від якого, за переказами, пішли єгиптяни та роми. Отже, картина демонструє уявлення тогочасних фламандських художників про спорідненість ромів та стародавніх єгиптян. Водночас вона поєднує риси релігійного й анімалістичного жанрів, відображаючи талант Брейгеля Старшого у реалістичному зображенні тварин.

Картина Ханса Йорданса Старшого «Ной входить у ковчег» (1600) з галереї Зальцбурга поєднує риси біблійного та жанрового живопису. На відміну від догматичного трактування, Йорданс зображує сцену динамічно та хаотично, ніби в русі. Переважають теплі коричневі та вохристі тони. Головні герої Ной та його дружина подані як ідеальна мандрівна ромська пара з атрибутами східного одягу. Це віддзеркалює зацікавлення ренесансних художників легендами про єгипетське коріння ромів та прагнення залучати їх образи до зображення біблійних сюжетів. Картина поєднує жанровий та релігійний контексти, а також відбиває уявлення XVI–XVII ст. про зв'язок між єгиптянами й ромами як їхніми нащадками [4, 28–45].

Картина Франса Франкена II «Вихід ізраїльтян з Єгипту» (1620–1630) яскраво відтворює емоційне прощання євреїв та єгиптян після століть спільного існування. Роми постають центральними персонажами, уособлюючи біблійний контекст крізь призму фольклору та культури свого народу. На передньому плані в динамічних ракурсах зображено, як єгиптяни дарують коштовності та обіймають ромських дітей на прощання. У центрі – сцена з ромським ватажком на коні у пір'ї, очевидно, Мойсеєм. Поруч їде жінка з дитиною, ніби молода принцеса. Діагональні лінії руху, контрастне освітлення посилюють драматизм та емоційну напругу. Тло нагадує одночасно єгипетське місто та Антверпен епохи Франкена. Окрема група на задньому плані асоціюється із втечею Святої Родини до Єгипту. Так композиція набуває глибокої символічності [5].

Висновки. Аналіз творів європейських художників засвідчує значний вплив біблійних сюжетів на розвиток образотворчого мистецтва. Починаючи з епохи Відродження, митці активно вводили постаті ромів до зображення подій Старого та Нового Заповітів. Образ ромів виконував важливі сюжетно-композиційну та символічну функції в біблійних полотнах. Їх екзотичний зовнішній вигляд дозволяв підкреслити східні мотиви, провести паралелі між старозавітними оповідями та сучасним життям кочових народів. На основі аналізу картин Яна Брейгеля Старшого, Ханса Йорданса Старшого, Франса Франкена II та інших митців можна зробити висновок про вагомий внесок образу ромів у розвиток європейського образотворчого мистецтва на біблійну тематику.

Список використаних джерел:

1. Сабадаш Ю., Панченко С. Особливості наукового та релігійного світоглядів: культурологічний аспект. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. № 2. С. 112–116.

2. Стрельцова С., Зайцева В. Формування та розвиток шкіл «старих майстрів» доби ренесансу та бароко в Європі. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. № 3 (52). С. 79–86.
3. Edwards J. L. Still Looking for Pieter Bruegel the Elder: A thesis submitted as part of the requirements for the degree of M.Phil(B) in the History of Art. Birmingham, 2013. 122 p.
4. Hancock I. We are the Romani People. Hatfield : University of Hertfordshire Press, 2002. 208 p.
5. Seeman S. T. Romani Routes. Cultural Politics and Balkan Music in Diaspora. Ethnomusicology Forum. 2014. Vol. 23, no. 1. P. 143–146. URL: <https://doi.org/10.1080/17411912.2014.882242> (date of access: 18.01.2024).

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА
ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ
НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ»**

2 лютого 2024 року ♦ Біла Церква, Україна

Українською, англійською та польською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 02.02.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 23,23. Замовлення № 24/001. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.